

2307

ΝΗΣΟΣ ΚΡΗΤΗ

ΚΑΙ

ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΟΥ ΜΙΝΩΟΣ.

ΜΕΤΑ

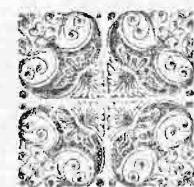
ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.

ΥΠΟ

ΗΛΙΑ ΖΕΡΒΟΥ ΙΑΚΩΒΑΤΟΥ.

« Οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἥ-
• θεσι καλῶς οἰκεῖσθαι πᾶς πόλις. »
(Ἰσοκρ. Ἀρεῖον.)

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ. 1861

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ.»

1861

Καταδικάζεται ως κλοπιμαῖον πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τῆς
ιδιόχειρον ὑπογραφὴν τοῦ Συγγραφέως.

Ηδὲ 77/1

ΦΙΛΟΜΟΥΣΕ ΝΕΟΛΑΙΑ!

ναδαφίζων καὶ μελετῶν τὰ ἀθάνατα τῶν ἐνδόξων προγόνων Σου ἀριστουργήματα, ἐξανοίγων διηνεκῶς πέραν τῶν θαλασσῶν ἐκ τοῦ Βράχου τῆς τιμῆς καὶ τῶν δακρύων, καὶ περιηγούμενος κατ' ἐπείνοϊαν τοὺς μεγάλους ἐκείνους τόπους, ἔνθα ἐβλάστησαν, ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἐγονιμοποιήθησαν αἱ πλέον θαυμάσιοι καὶ ἀξιάγαστοι ἀρεταὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ, συνέλαβον τὴν ἰδέαν, ὡς ἀπὸ ἔμπνευσίν τινα ὠθύμενος, ἵνα συντάξω τὸ Πόνημα τοῦτο « τῆς Νήσου Κρήτης καὶ τῶν νόμων τοῦ Μίνως » μετὰ τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας, » καὶ τὸ ἀναθέσω πρὸς Σε, φιλογενεστάτη Νεολαία.

Σὺ, ἥτις εἶσαι τὸ καλλίφυλλον καὶ εὐθαλὲς φυτώριον τῶν κοινωνιῶν, ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ὁ ἱερὸς λόγος πάσης προόδου καὶ παντὸς νεωτερισμοῦ τῶν πολιτειῶν. Σὺ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπολάμπει, ὡς ἀπὸ ῥοδόχρουν τοῦ ἔαρος Ἡῶ, τὸ ἀκτινοδόλον φῶς τοῦ Ἡλίου, καὶ ἡ θελξικάρδιος ἐλπίς μέλλοντος εὐκλεοῦς καὶ εὐδαίμονος. Σὺ, τῆς ὁποίας ἡ ζωηρὰ καὶ εὐπτερος φαντασία, καὶ τὸ ἀγνὸν καὶ παρθενικὸν αἶσθημα, εἶναι μᾶλλον ἐπιδεκτικὰ διανοητικῆς μορφώσεως καὶ ἠθικῆς μεταπλάσεως. Σὺ τέλος, ὦ νέα γενεά, ἥτις

ὠφείλεις ν' ἀναδειχθεῖς διὰ τῶν ἀρετῶν Σου τὸ ἐγκαλλώπισμα τοῦ μέλλοντος, καὶ διὰ τῶν τιμῶν καὶ θρησκευτικῶν ἡθῶν Σου ὁ ἀγνισμὸς ἐνὸς βυπαροῦ καὶ κατηχυμμένου ἐνεστῶτος, ἦσουν βεβαίως κατὰ προτίμησιν καὶ ἡ καταλληλοτέρα καὶ ὡραιότερα εἰκὼν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε ν' ἀφιερῶθῃ τὸ Σύγγραμμα τοῦτο.

Ἀναθέτων ὅμως προπάντων εἰς Σέ, τὰ ἔργα τῶν σοφωτέρων τῆς ἀρχαιότητος νομοθετῶν, οἵτινες πρῶτοι ἐοῦστησαν τὰ Σχολεῖα τῆς πατριωτικῆς καὶ ἀνδρικῆς τῶν παίδων ἀγωγῆς, δὲν ἐννοῶ νὰ Σ' ἐπαναφέρω εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκεῖνας, αἵτινες εἶναι τὸ ἀπαύγασμα πολλῶν ἐτέρων στοιχείων ὅπως ἀλλοτριῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἀλλὰ νὰ Σοὶ ἐμπνεύσω τὸν ἔρωτα τῆς ἐμβριθοῦς καὶ ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν προπατόρων Σου, εἰς τῶν ὁποίων τὰ Συγγράμματα εἶναι ἀποταμιευμένος ὁ ἀληθὴς τῆς σοφίας θησαυρός· νὰ Σέ ὀδηγήσω καὶ εἰσαγάγω εἰς τὰ Ἐκπαιδευτήρια ἐκεῖνα, ὅπου οἱ παῖδες ἀντλοῦσαν τὰ καθαρώτερα νάματα τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τῆς ἠθικότητος, τῆς φρονήσεως, καὶ τῆς πατριωτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀρετῆς.

Τὸ μέλλον Σου, ὦ φιλογενεστάτη Νεολαία, εἶναι λαμπρὸν καὶ μέγα, ἀλλ' ἵνα τὸ διανύσῃς μετ' ἐπιτυχίας, ἔχεις ἀνάγκην τῆς προσ-

κτήσεως ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ ἐθνικῶν ἀρετῶν, διότι κεῖται ἐνώπιόν Σου, ὡς τὸ πεδῖον τοῦ ἀγῶνος ἐνώπιον τῶν ἀθλητῶν. Μακρὰν ἀπὸ Σέ ἡ Κλεώνειος πλάνη καὶ τὸ Καλλιφόρνειον δέλεαρ τῶν ἀλλοτριῶν ἔσο πραγματικῶς ἐλευθέρα καὶ ἐθνικὴ ἡ τιμιότης καὶ ἡ φιλοπατρία ἃς περικλοσμοῦν τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις Σου· ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ εὐσχημοσύνη ἃς συνοδεύουν τὴν ἐξωτερίκευσιν τῶν αἰσθημάτων καὶ φρονημάτων Σου. Τὸ ἱερὸν ἔργον τῶν ἀληθῶς γενναίων καὶ ἐντίμων πατέρων Σου, τὸ ὁποῖον ἀποτρόπαιος εἰς ἀρμένη αἰσχροῦς ἀνέστειλεν, ἐναπόκειται εἰς Σέ νὰ τὸ ἀποπερατώσῃς μετὰ θάρρους ἅμα τε καὶ συνέσεως, ὅπως κριθῇς ἀξία τοῦ ἀριστείου τῶν ἐθνικῶν ἄθλων Σου.

Δέχθητι λοιπὸν μετ' εὐμενείας τὸ μικρὸν τοῦτο προῖον τῶν πόνων καὶ τῶν ἰδρώτων μου, τὸ ὁποῖον μετ' ἐγκαρδίου ἀγάπης Σοὶ προσφέρω, ὡς ἄλλοτε ἐδέχθη καὶ ὁ διψῶν Ἀρταξέρξης, ἐνῶ διήρχετο τὰς Ἐπαρχίας του, τὸ ὁποῖον πτωχὸς ὑπῆκός του, τοῦ προσέφερεν ὕδωρ ἐντὸς τῶν χειρῶν του.

Ὁ Συγγραφεύς.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

ΕΙ ἀρετὴ, λέγει ὁ νέος πολιτισμός, εἶναι προῖδον τῆς ἐλευθερίας, δηλ. κηρύττει ὅτι ἵνα κατασταθῇ τις ἐνάρετος, ὠφείλει πρῶτον νὰ μάθῃ νὰ ᾗναι ἐλεύθερος. Ὁ δὲ ἀρχαῖος ἀπεναντίας ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ἐλευθερία ἦτο καρπὸς τῆς ἀρετῆς, δηλ. ἐδίδασκεν ὅτι ἵνα γίνῃ τις ἐλεύθερος, ὠφείλει πρῶτον νὰ μάθῃ νὰ ᾗναι ἐνάρετος. Τίνος ἄρα ἐκ τῶν δύο πολιτισμῶν εἶναι ἡ ἀρχὴ ὑγιεστέρα; Τὸ ζήτημα παρίσταται βεβαίως κατὰ πρώτην ἐποψίν δυσδιάλυτον. Θέλομεν εὐρεῖ ὁπαδοὺς ἀμφοτέρων τῶν πολιτισμῶν, καὶ ἴσως τοῦ νέου πολυπληθεστέρους, διότι οὗτοι ἀναγορεύονται δικασταὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποθέσεως. Ἴσως τινὲς φρονοῦν ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ καὶ ἡ ἐλευθερία συμφύονται, συναυξάνουν καὶ ἀμοιβαίως ὑποστηρίζονται· ἀλλ' ὀλίγοι νομίζομεν λαοὶ, κητύχησαν νὰ λάβωσιν ἐξ ἀμφοτέρων τὴν ἀφετηρίαν.

Ἀπαντῶμεν ἔθνη, τῶν ὁποίων ἡ ἐλευθερία ἐφθασεν εἰς τὴν ἐσχάτην οὕτως εἰπεῖν αὐτῆς βαθμίδα, καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀνηθικότης των κατήντησεν εἰς τὸ ἀντίθετον σημεῖον· ἐξανοίγομεν ἕτερα τῶν ὁπίων τὰ ἥθη ἐχρημάτισαν αὐστηρὰ καὶ ἐνάρετα, καὶ ὁμως ἐπτεροῦντο ἐλευθερίας· παρατηροῦμεν προσέτι καί τινα, ἀπολαύσαντα τὴν ἐλευθερίαν μετὰ πολυχρόνιον διαφθοράν, καὶ ἀγνοοῦντα ὅχι μόνον νὰ κάμωσιν ἔλλογον καὶ φρόνιμον

χρησιν αὐτῆς, ἀλλὰ νὰ ἐπιφέρωσι καίτινα διόρθωσιν εἰς τὰ παραλειμμένα ἤθη των· θεωροῦμεν τέλος πάντων ἕτερα, τὰ ὅποια κατεῖχον χρηστὰ ἤθη καὶ ἀφοῦ ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν, ἔδειξαν ὅτι ἦσαν ἱκανὰ νὰ κάμωσιν συνετὴν χρῆσιν αὐτῆς, νὰ τὴν διατηρήσωσι καὶ νὰ βελτιώσωσι τὴν κατάστασίν των.

Τὰ ἀντίθετα ταῦτα φαινόμενα, τὰ ὅποια μᾶς παρουσιάζει ἡ ἀνθρώπινος ἱστορία, χορηγοῦν τὴν ἀδιαφιλονείκητον ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ ἐλευθερία προκύπτει καὶ διατηρεῖται προπάντων ἐκ τῶν ἐναρέτων ἡθῶν, καὶ ὄχι ταῦτα ἐκ τῆς ἐλευθερίας. Αὕτη ὁδηγεῖται μᾶλλον ἀπὸ ἀτάκτους ὁρμὰς καὶ ἀκανόνιστα πάθη, τὰ ὅποια παραγνωρίζουν καὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ καθήκοντος τὰ ὅρια, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἔχει ὡς ἀρχὴν καὶ τέλος τῶν ἐνεργειῶν τῆς αὐτᾶ ταῦτα τὰ ὅρια εἶναι ἡ μήτηρ καὶ ἡ τροφὸς συνάμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἀφοῦ ἀπολαύσῃ ἀποκαθιστᾷ καὶ βιώσιμον διὰ τῆς χρησότητους ἀνατροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἡ μήτηρ μετὰ τὸν τοκετὸν διατηρεῖ τὸ ἴδιον τέκνον διὰ τῆς γαλακτοτροφῆσεως.

Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, καίτοι ἐξαγόμενον κυρίως τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅστις ἐξαπλόνει πανταχοῦ τοὺς ἀειθαλεῖς τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας κλάδους, εἶναι ὅμως πάντῃ σχεδὸν ἐλλειπὴς αὐστηρῶν ἡθῶν καὶ μεγάλων πολιτικῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ὁ ἀρχαῖος, ὅστις ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ ἤρνεϊτο εἰς τὸ πλεῖστον ἴσως τῆς ἀνθρωπότητος μέρος τὴν προσωπικότητα, ἐχρημάτισεν ὁ τύπος τῆς αὐστηροτέρας ἠθικῆς,

ἔβριθεν ἐξ ἀμιμήτων πολιτικῶν ἀρετῶν, καὶ ἀνέπνεε συνάμα αὖραν ἀληθοῦς ἐλευθερίας.

Τίς ἡ αἰτία τῶν ἀντιθέτων τούτων γεγονότων; Διότι ὁ νέος πολιτισμὸς διαχωρίζει τὴν ἠθικὴν ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν πολιτικὴν, ἀσχολεῖται μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου· συντάττει νόμους, ἐκδίδει ψηφίσματα, καλλιεργεῖ τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ὀλίγον φροντίζει νὰ μορφώσῃ καὶ τὴν καρδίαν, νὰ ρυθμίσῃ τὰς κλίσεις τῆς, καὶ νὰ συναρμολογήσῃ αὐτὰς μετὰ τῆς ἠθικῆς τὰς ἀρχὰς καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τὰ αἰσθήματα. Ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ ἀρχαῖος ἐθεώρει τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν πολιτικὴν, ὡς συμπληρώματα τῆς ἠθικῆς.

Τὸ πρῶτιστον μέλημα ὅλων τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν καὶ τῶν πολιτικολόγων, ἦτον ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τῶν ἀνθρώπων· οἱ θεμελιώδεις θεσμοὶ καὶ οἱ νόμοι των ἐστηρίζοντο ἐπ' αὐτῆς, ὡς ἐπὶ βάσεως στερεᾶς καὶ ἀκραδάντου. Τὰ συστήματά των δὲν ἦσαν ἀπλῶς διατακτικὰ καὶ ἀπαγορευτικὰ· αὐτὰ εἰσέδυσον ἐντὸς τῆς κοινωνίας τοὺς μυχοὺς, καὶ ἐλάμβανον τὴν ἀφετηρίαν ἀπὸ τὴν ἐμβρυονικὴν, οὕτως εἰπεῖν, κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὅποιον κατεγίνοντο ν' ἀναθρέψωσι μετὰ ἤθη χρηστὰ, αἰσθήματα γενναῖα καὶ φρονήματα πατριωτικὰ, διότι καλῶς ἐγνώριζον ὅτι ἐκ τῆς μορφώσεως αὐτῆς, ἐξαρτᾶτο καὶ ἡ παγίωσις τῶν θεσμῶν, καὶ ἡ πρόοδος καὶ ἡ διάρκεια τῶν πολιτειῶν. Μόνοι οἱ οὕτω ποδηγετούμενοι καὶ ἠθικοποιούμενοι ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων πολῖται, ἐδύναντο νὰ ἐνδιαφέρωνται καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν νόμων, διότι

ἐξ αὐτῶν ἀπελάμβανον καὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εὐεξίαν. Τὰ γυμνάσια εἰς τὰ ὁποῖα ὑπεβάλλοντο, καὶ αἱ ἠθικαὶ διδασκαλίαι τὰς ὁποίας ἠκροάζοντο, μετέβαλλον διὰ τοῦ χρόνου εἰς ἑτέραν φύσιν τὴν ἕξιν τῶν σωμασκιῶν, καὶ τοῦ ἠθικοῦ καλοῦ.

Ἐνεκα τούτου τὰ συστήματα τῶν σοφῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, τότε μόνον κατεστρέφοντο καὶ συνεπέσυρον εἰς τὰς δίνας τῆς καταστροφῆς των καὶ τὰς πολιτείας, ὅταν ἐξέλιπεν ἡ ἠθικὴ καὶ ῥωμαλαία ἀνατροφή, ἢ διεφθείροντο ὑπὸ ἀλλοτρίων μεταφυτεύσεων, διότι τότε προσεβάλλετο ἡ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ οἰκοδόμημά των ἐθεμελιοῦτο. Ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ πατριωτισμὸς δὲν εἶναι προϊόντα ψυχῶν ῥαθύμων καὶ διεφθαρμένων, ἀλλὰ δραστηρίων καὶ ἐναρέτων.

Ἡ ἔλλειψις τῆς χρηστολήθους καὶ ἀνδρικῆς ἀνατροφῆς, εἶναι ἡ ἔλλειψις πάσης μελλούσης προοδευτικῆς ζωῆς τῶν πολιτειῶν. Εἰς ταύτας ἡ ἰδέα τοῦ κοινωνικοῦ καθήκοντος, ἣτις συνενώνει τοὺς πολίτας, καταδεσπόζεται ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἣτις τοὺς διαλύει. Προτιμώτερον εἶναι νὰ στερῇται τίς φώτων, ἢ καλῶν ἡθῶν, διότι ἐκεῖνα δύνανται ν' ἀναπληρωθῶσι μέχρι τινὸς ὑπὸ τῆς πείρας, ἣτις εἶναι ὁ ὀρθὸς νοῦς, ἐνῶ ταῦτα οὐδόλως δύνανται ν' ἀντικατασταθῶσιν.

Ἡ δὲ μεταφύτευσις ἀλλοτρίων ἡθῶν, ὅσάκις δὲν ἀφορᾷ τὴν βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν τῶν πολιτειῶν, εἶναι ἡ ἀφανὴς αὐτῶν σῆψις, καὶ ἡ βεβαία ῥοπὴ πρὸς τὴν διάλυσίν των. Παράγει βαθμὴδὸν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα παράγει εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἐμπορίου

ἢ γενικευθεῖσα κυκλοφορία κιβδήλων νομισμάτων.

Τὸ δλέθριον τοῦτο νόσημα, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ τὸ εἴπωμεν ἐμπαρόδῳ, εἰσῆχθη σήμερον κατὰ δυστυχίαν καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, εἰς τοὺς ὁποίους κυρίως ἐναπόκειται τὸ μέγα τοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου μέλλον· ἐν ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου τοσαύτην ἐξασκοῦν ἐφ' ἡμῶν ἐπιρροὴν τὰ ξενικὰ ἥθη, ὥστε ἀντεκατέστησαν σχεδὸν πανταχοῦ τὰ γνήσια καὶ αὐτόχθονα, καὶ ὥς νὰ μὴν ἀρκοῦσεν ὁ μετεμφιεσμὸς τοῦ σώματος, παρεδέχθημεν καὶ τὴν μετέγχυσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας.

Ἡ πρωτοτυπία τοῦ Ἑλλήνος, ἣτις διετηρήθη διὰ τόσους αἰῶνας ἐν τῷ μέσῳ ἀπείρων περιπετειῶν καὶ ὑπὸ τὸ ἄχθος τοῦ βαρβαρωτέρου δεσποτισμοῦ, ἐχαλαρώθη, ἵνα μὴν εἴπωμεν ἀπωλέσθη, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐθνικότητός του. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς διανοίας του, ὅχι μόνον εἶναι ἀπομιμήσεις ξενικῶν ὑφασμάτων, ἀλλὰ καὶ μεταφράσεις, αἵτινες ὡς ἐκ τῆς ἀθλίας ἐκλογῆς τῶν ἀντικειμένων, ἀποδεικνύουν καὶ τὴν κακὴν γεῦσιν, καὶ τὴν πρόθεσιν ἴσως τῆς διαφθορᾶς τῶν πατρίων ἡθῶν.

Τὸ πνεῦμα τοῦ ὕλισμοῦ, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς κατακυριεύει σήμερον τὰς ψυχὰς, παρεδόθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κερδοσκοπίαν· καὶ ἐπιστήμαι καὶ τέχναι μανθάνονται καὶ διδάσκονται ἐπὶ μόνῳ σκοπῷ κέρδους· ὅθεν καὶ πᾶν ὅ,τι συντελῇ πρὸς ταχυτέραν καὶ μεγαλητέραν ἱκανοποίησιν αὐτοῦ τοῦ ἀπλήστου πάθους, καθίσταται καὶ ἀντικείμενον πρωτίστης σπουδῆς καὶ διαδόσεως.

Ὁ κερεδοσκόπος οὐδόλως ἐνδιαφερόμενος ὡς πρὸς τὸν ἀληθῆ φωτισμὸν τοῦ νοῦς, καὶ τὴν ὑγιᾶ μὀρφωσιν τῆς καρδίας, τὰ ὁποῖα ἀποκτῶνται ἐκ τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης σοβαρῶν καὶ ἐμβριθῶν Συγγραμμάτων, ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς εἰς ὅ,τι νομίζει κατάλληλον πρὸς ἀπλὴν τέρψιν τοῦ πνεύματος καὶ γοητείαν τῆς καρδίας, διότι δι' αὐτοῦ, διεγείρων τὰ φιλοπερίεργα παθη καὶ τὰ ἄβρα αἰσθήματα, ψυχῶν ἀμορφῶτων, πρωτοπείρων καὶ κούφων, ἐπιτυγχάνει καὶ μετὰ περισσοτέρας εὐκολίας, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει συμφέρον. Ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη πλημμύρα τῶν μᾶλλον ἀθλίων καὶ καρδιοφθόρων μυθιστορημάτων. Ὁ Πλάτων συνεβούλευε τὴν ἐξοστράκισιν τῶν ἐθνικῶν ποιητῶν ἐκ τῆς πολιτείας του, διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι παρεμόρφονον τὴν ἀλήθειαν διὰ φαντασιωδῶν ἐπινοημάτων· καὶ ἡμεῖς διατὶ νὰ μὴν ἀποσκοραχίσωμεν τοὺς ξένους μυθιστοριογράφους, οἵτινες ὑπὸ τὸ ψιμῦθιον τοῦ ωραίου, καλύπτουν τὸ φενικώτερον τῶν ψυχῶν δηλητήριον;

Ἐκφράζοντες ὁμῶς τὰς πικρὰς ταύτας ἀληθείας, δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὠφείλομεν νὰ ζῶμεν ἀσχετοὶ καὶ μεμονομένοι ἐντὸς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου· ἀποκλειστικότης τοιαύτη τῆς ἐθνικῆς μας ἀτομικότητος, ἥθελεν εἶσθαι καὶ ἀπραγματοποίητος καὶ ἐπιβλαβής. Ἀλλὰ διατεινόμεθα ὅτι ὠφείλομεν, διατηροῦντες πάντοτε ἀνόθευτον τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρά μας, νὰ παραδεχώμεθα, ὅτι ἀγαθὸν καὶ προοδευτικὸν ἔχει ὁ ξένος πολιτισμὸς, καὶ ν' ἀποκρούωμεν ὅ,τι κακὸν καὶ φθοροποιὸν μᾶς προσφέρει· τοιοῦτοτρόπως θέλομεν

συμβαδίζει μετ' αὐτοῦ, ἄνευ κινδύνου τοῦ ν' ἀπολέσωμεν ἡμᾶς αὐτούς.

Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας οὔτε τὴν κύδαριν τῶν Περσῶν ἐμιμοῦντο, οὔτε τὰ σάββανα τῶν Αἰγυπτίων, οὔτε τὰ θηλυμανῆ ἐκείνων ἥθη, οὔτε τὰ ἱεροκρατικὰ τούτων. Ἀς μιμηθῶμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτούς, οἵτινες περιηγοῦντο ξένους τόπους, καὶ συνέλεγον, ὡς τόσαι μέλισσαι, τὰ ὑγιῆ καὶ ὠραῖα προϊόντα των, ἢ τὰ παρεδέχοντο εἰσαγόμενα, τὰ συνηρμολόγουν καὶ τὰ συνεχώνευον μὲ τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους τῶν πολιτειῶν των, ὥστε ἐνῶ ἀνεπλήρονον τὰς ἐλλείψεις, ἢ ἐδιώρθονον τὰς ἀτελείας, προσεῖχον συνάμα νὰ μὴ χαλαρόνῃσι καὶ τὸν ἰδιαίτερον ἐθνικὸν χαρακτῆρά των. Οὗτος διετηρεῖτο πάντοτε ἀνεπιρρέαςος, παρίστατο πρωτότυπος, ἀνεπτύσσετο, ἐτελειοποιεῖτο, καὶ ἐπὶ τέλους ἐχορήγει καὶ τὴν φυσιογνωμίαν του εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ὁ ἀπλοῦς τῶν ἀλλοτρίων ψιττακισμὸς οὔτε μεγαλύνει οὔτε προάγει τὰ ἔθνη· μόνα τὰ ἴδια ἔργα, ἢ τὰ μεταπλαττόμενα κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν ἀτομικότητά των, καθιστοῦν αὐτὰ πρωτότυπα καὶ ἄξια τοῦ προορισμοῦ των.

Ἡμεῖς ἔχομεν ἀρχαῖα ἀριστουργήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα πάντοτε νὰ προσδράμωμεν κατὰ προτίμητιν ἀκινδύνως καὶ ἐπωφελῶς, ἵνα γίνωμεν κάτοχοι ὀρθῆς παιδείας καὶ χρηστῶν ἡθῶν· οἱ ξένοι ἐξ αὐτῶν ἠρύσθησαν καὶ ἀρύονται τὰ πρῶτα σπέρματα τῶν ἐκτεταμένων γνώσεών των, τὰς ὁποίας μεταδίδουν εἰς ἡμᾶς, ὡς ἰδίας καὶ πρωτοτύπους· καὶ ἐνῶ ἐκεῖνοι τὰ ἔχουν πάντοτε ἀνὰ χεῖρας, ἀκολουθοῦντες τὸ τοῦ Ὁρατίου *texemplaria grae-*

ca nocturna versate manu, versate diurna, » ἡμεῖς ἀπεναντίας τὰ ἐγκαταλείπομεν, καὶ παραδιδόμεθα μᾶλλον εἰς τὰ ἀντίγραφα ἢ εἰς μεταφράσεις οὐτιδανῶν καὶ ὀλεθρίων, τὰ ὅποια καὶ τὴν μικροφροσύνην ἐμπνέουν καὶ τὴν διαφθορὰν εἰσάγουν.

Εἰς τοιαύτην λυπηρὰν κατάστασιν πραγμάτων, ἐνόμισα ὅτι ἤθελα πράξει ἔργον εἰς ἄκρον ἐπωφελές, καὶ συντελέσει κατὰ τι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ὀρθῆς παιδείας καὶ τῶν χρηστῶν καὶ ἐθνικῶν ἡθῶν, ἐὰν ἀντὶ νὰ δαπανήσω τὸν καιρὸν μου εἰς μυθιστορίας, ἢ ἀπλᾶς καὶ αὐστηρὰς ἐπικρίσεις κατὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος πνεύματος τοῦ ὕλισμοῦ, προσέφερον ὥς κάτοπτρον τὴν εἰκόνα δύο ἀρχαϊκῶν πολιτειῶν, διότι τότε ἤθελα δεῖξει καὶ πρακτικῶς πῶς ἀνατρέφονται οἱ λαοὶ καὶ μορφώνονται οἱ χαρακτήρες, ἐκ τῶν ὁποίων λαμπρύνονται καὶ προάγονται τὰ ἔθνη.

Τὰ παραδείγματα εἶναι πάντοτε διδακτικώτερα καὶ συντελεστικώτερα ἀπὸ τὸν ἀπλοῦν λόγον· οὗτος εἶναι ἡ σκιά, οὕτως εἰπεῖν, τῶν πράξεων, ἐνῶ ἐκεῖνα εἶναι αἱ πράξεις αὐταί, ἐκ τῶν ὁποίων οὐσιωδῶς διακρίνονται οἱ μεγάλοι ἄνδρες καὶ βελτιόνονται αἱ κοινωνίαι. Τὰ ἐνᾶρετα ἔργα καὶ τὰ ἐνδοξα κατορθώματα, ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ἐπὶ τῶν λόγων, τοῦ νὰ ἐλκύουν εἰς μίμησιν τοὺς ἀκρσαζομένους αὐτὰ, ἀνευ ἐτέρας τινὸς ὠθήσεως. Τοιαῦτα δὲ παραδείγματα πολιτικά τε καὶ ἠθικά μᾶς παρέχει ἄφθονα ἡ ἀρχαιότης· ἐκ τούτων ὅμως ἐπροτίμησα τὴν τῆς Κρήτης πολιτείαν, καθὸ ἀρχαιοτέραν καὶ καλητέραν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, πασῶν τῶν ἄλλων

Ἑλληνικῶν καὶ τὴν τῆς Σπάρτης, ὡς γέννημα καὶ διάδοχον, οὕτως εἰπεῖν, ἐκείνης.

Μελετῶντες αὐτὰς μανθάνομεν συνάμα πῶς ἀπὸ μικραὶ καὶ ἄσημοι, κατέστησαν μεγάλαι καὶ εὐκλεεῖς, ὥστε νὰ καταδεσπώσωσιν ὅλας τὰς συγχρόνους των, καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι διὰ πολλοὺς αἰῶνας τὴν θελήσιν των ἐπὶ τῶν ἄλλων· καὶ πῶς μετὰ ταῦτα παρήκμασαν καὶ ἐξέπεσαν τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος των, ὥστε νὰ γίνωσι καὶ αὐταὶ λάφυρον ἐτέρων ἐθνῶν. Τὰ αἷτια τοῦ μεγαλείου των θέλομεν ἀνεύρει εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν τήρησιν τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἡθῶν των, ὡς ἐκεῖνα τῆς πτώσεώς των εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ τὴν διαφθορὰν αὐτῶν.

Δὲν πιστεύομεν ὅμως νὰ ὑπολάβῃ τις ἐκ τούτων, ὅτι προτιθέμεθα νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸν ἀρχαῖον ἐντὸς τοῦ νέου κόσμου, καὶ νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὸν πολιτισμὸν ἐκείνου, εἰς τὸν πολιτισμὸν τούτου. Προσπάθεια τοιαύτη ἤθελεν εἶσθαι τωόντι καθαρὰ ὀνειροπόλησις, ἀξία μᾶλλον οἴκτου, ἢ προσοχῆς τινος.

Ὁ πολιτισμὸς ἐκάστης ἐποχῆς, εἶναι τὸ ἐξαγόμενον παικίλων καὶ ἑτεροειδῶν στοιχείων. Ὅθεν ἵνα τὸν εἰσάξῃ τις εἰς ἕτερον, ὧφειλε προηγουμένως νὰ εἰσάξῃ τὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκεῖνος προκύπτει. Ὅφειλε ν' ἀνεγείρῃ τοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους, νὰ συστήσῃ μεταξὺ των τὰς ἰδίας σχέσεις καὶ τὰς αὐτὰς ἀνάγκας, νὰ καθιερώσῃ τὴν θρησκείαν των, νὰ παραδεχθῇ τὴν γλῶσσάν των, νὰ ἀντικαταστήσῃ ὅλα τὰ εἶδη τῆς βιομηχανίας των, νὰ σχηματίσῃ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ Κράτος, ὅποια ἦσαν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν

ὁποῖον προτίθεται νὰ εἰσαγάγῃ. Ἀλλ' ἰδέα τοιαύτη δὲν ἤθελεν εἶσθαι καὶ τοῦ ρεμβασμοῦ ρεμβαστικωτέρα ;

Τὸ παρελθὸν δὲν ἐπανέρχεται πλέον· ἐξ αὐτοῦ δυνάμεθα μόνον νὰ ἀρυσθῶμεν μεγάλα καὶ ἐπωφελῆ μαθήματα πρὸς τελειοτέραν ρύθμισιν καὶ μόρφωσιν τῶν σημερινῶν πολιτειῶν, καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ ἰδιωτικῆς διαγωγῆς μας. Εἶναι ἱστορία καὶ πείρα διὰ τῶν ὁποίων εὐκολυνόμεθα νὰ βαδίσωμεν ἀσφαλέστερον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προορισμοῦ μας.

Ἄν ἔχωμεν ἀνάγκην νὰ ὠφελθῶμεν ἐκ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως τεθῶμεν εἰς παράλληλον μετ' αὐτοῦ γραμμὴν, δὲν ἔχομεν ὀλιγωτέραν νὰ συμμεθέξωμεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου, τοῦ ὁποίου δικαίως ἐγκαυχόμεθα ὅτι εἴμεθα γνήσιοι γόνοι. Μόνη ἡ μετὰ τούτου στενὴ συσχέτισίς μας, δύναται νὰ μᾶς ἀπχλήξῃ ἀπὸ τὸν φθόνον τῶν ἀλλοφύλων, νὰ φιμώτῃ τὰ ὑβριστικὰ αὐτῶν στόματα, καὶ νὰ μᾶς καταστήσῃ εἰς ἅπαντας σεβαστούς. Ἐκ τοῦ ἀρχαίου μᾶλλον, ἢ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ δυνάμεθα νὰ διδασχθῶμεν τὰ γενναῖα αἰσθήματα, τὴν μεγαλοφροσύνην, τὰς πατριωτικὰς ἀρετὰς, καὶ τὴν ἠθικὴν ἐν γένει καὶ πολιτικὴν μόρφωσιν.

Ἡ Κρήτη καὶ ἡ Λακεδαιμόνεια εἶναι μετὰ τῶν πολλῶν δύο σχολεῖα, τῶν ὁποίων μελετῶντες ἐμβριθῶς τὰ μαθήματα, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς φωτίζομεν, καὶ τὴν κοινωνίαν δι' ἀναλόγων θεσμῶν διαπλάττομεν καὶ ἠθικοτέραν καθιστῶμεν. Εἰς ἀμφοτέρας παρατηροῦμεν ὅτι πρωτίστῃ σπουδὴ τῶν σοφῶν νομοθετῶν τῶν ἦτον ἡ ἀγωγή τῶν παιδῶν· εἰς αὐτὴν περιεστρέφοντο κυρίως ὅλοι τῶν οἱ ἀγῶν

νες, καὶ ἀνεδεικνύετο ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ὁ πατριωτισμός των.

Τὰ συστήματά των ἀφοροῦσαν νὰ ἐμφυτεύσωσιν ἐκ πρώτης βαλβίδος τοῦ ζῆν εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς, ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ἀρετὰς. Διὰ τῶν σωμασκιῶν καὶ τῆς ἀμίλλης ἐμόρφονον νέους εὐρώστους, ἀνδρείους καὶ φιλοτίμους· διὰ τῆς καρτερίας εἰς τοὺς πόνους, καθίστανον αὐτοὺς ὑπομονετικοὺς καὶ εὐαγῶγους· διὰ τῶν συσσιτίων καὶ τῆς λιτότητος τοῦ βίου, ἰσονόμους, σώφρονας καὶ ἐγκρατεῖς· διὰ τοῦ ἔρωτος, ἡμέρους καὶ συναδέλφους· διὰ τῶν θυσιῶν καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον λατρείας, θρήσκους καὶ εὐσεβεῖς· διὰ τῶν τιμῶν καὶ τῶν βραβείων, ἐραστὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθοῦς δόξης τῆς πατρίδος, καὶ οὕτω καθεξῆς δι' ἐτέρων ἀναλόγων θεσμῶν.

Ἡ ὁμοιόμορφος καὶ ἠθικὴ αὕτη ἀνατροφή, ἀνεδείκνυνεν ἐπὶ τέλους ἄνδρας ἀφοσιωμένους εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς κειμένους νόμους, διότι καὶ οἱ νόμοι καὶ ἡ πολιτεία ἦσαν ἐνσαρκωμένα εἰς αὐτούς. Τὸ πρὸς ἀμφοτέρα καθήκον των, ἦτο τὸ ἐπικρατέστερον ἐλατήριον τοῦ βίου των. Ἡ ἀτομικότης αὐτῶν ἐμνηδενίζετο ἀπέναντι τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων, καὶ τότε μόνον ἐμεγαλύνετο καὶ ἐδοξάζετο, ὅταν συνετέλει εἰς τὴν ἰσχύν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν ἐκείνων. Ἐνεκα τοιούτων θεσμῶν καὶ ἠθῶν, αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος πολιτεῖαι ἔζησαν ἰσχυραὶ καὶ εὐτυχεῖς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, καὶ τότε μόνον τελευταῖαι ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν κοσμοκρατορίαν, διὰ νὰ ἀπώλεσαν καὶ νόμους καὶ ἠθῆ.

Καθόσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἔκθεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἀντικειμένων μας, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπεκτανθῶμεν μᾶλλον ἐπὶ τῆς Κρητικῆς, ἢ ἐπὶ τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας, καθὸ ἐκείνης ἀρχαιοτέρας καὶ ἥττον ἐγνωσμένης, ἢ ταύτης. Ὅθεν λαμβάνοντες τὴν ἀφετηρίαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπωνυμίας τῆς νήσου, φθάνομεν μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποδουλώσεώς της.

Διὰ δὲ τὸ εὐμέθοδον καὶ τὴν τάξιν, ἐδιαιρέσαμεν εἰς δύο μέρη τὸ Πόνημα· καὶ τοῦ μὲν πρώτου διεξηγάγομεν τὴν ὕλην εἰς δέκα κεφάλαια· τοῦ δὲ δευτέρου εἰς ἑννέα. Καὶ εἰς μὲν τὸ α'. κεφάλαιον τοῦ πρώτου μέρους διαπραγματευόμεθα περὶ τῆς νήσου Κρήτης ἐν γένει· εἰς δὲ τὸ β'. περὶ τῶν πρώτων αὐτῆς κατοίκων καὶ τῶν ἐπελθόντων μετοίκων· εἰς τὸ γ'. περὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων καὶ τῶν ἀποικιῶν της· εἰς τὸ δ'. περὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης της· εἰς τὸ ε'. περὶ τῶν βασιλέων της· εἰς τὸ ς'. περὶ τῆς πολιτείας της ἢ τῶν νόμων τοῦ Μίνως· εἰς τὸ ζ'. ἐπιφέρομεν σκέψεις τινὰς ἐπὶ τῶν νόμων αὐτῶν· εἰς τὸ η'. ἀσχολούμεθα περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν διασήμεων ἀνδρῶν τῶν Κρητῶν· εἰς τὸ θ'. περὶ τῆς παρακμῆς καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτήσεώς των· εἰς τὸ ι'. καὶ τελευταῖον διαλαμβάνομεν συνοπτικῶς περὶ τῶν διαδοχικῶν τῆς νήσου μεταβολῶν, ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς μέχρι τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως, ἧτις διατηρεῖται μέχρι τῆς ἐποχῆς μας.

Ἀκολουθῶς προτάττοντες περιληπτικῶς εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ δευτέρου μέρους γνώσεις τινὰς περὶ τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ Λυκούργου, μεταβαίνομεν διὰ τῶν

ἐπομένων ὀκτὼ κεφαλαίων εἰς τὴν ἐξισόρησιν τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας. Κατετάξαμεν δὲ ἐπὶ τέλους ἐν κεφάλαιον πρόσθετον καὶ τελευταῖον, ἵνα χορηγήσωμεν ιδέαν τινὰ τῆς νομοθεσίας τῶν Λοκρῶν καὶ τῶν Θουρίων.

Δὲν προσφέρομεν τὸ ἔργον μας ὡς τέλειον καὶ ἁλάνθαστον· ἀλλὰ λέγομεν ὅτι ὑπέστημεν πολλοὺς πόνους καὶ μόχθους ἵνα συλλέξωμεν τὴν διεσπαρμένην εἰς τοὺς διαφόρους Συγγραφεῖς ὕλην του, ἵνα τὴν συναρμολογήσωμεν καὶ τὴν ἐκπονήσωμεν ὡς ἤδη τὴν παραδίδομεν· ἴσως μᾶς ὑπεξέφυγον πολλὰ, ἴσως παρετρέξαμεν εἰς σκέψεις τολμηρὰς ἢ ἐσφαλμένας· ἀλλ' εὐελπιζόμεθα εἰς τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν μας, οἵτινες ἐκτιμῶντας μᾶλλον τὴν πρὸς τὰ καλὰ καὶ τὰ πάτρια προθυμίαν μας, θέλουν φανῇ συγκαταβατικοὶ εἰς τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ λάθη μας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Α'.

Περὶ τῆς νήσου Κρήτης ἐν γένει.

 νῆσος Κρήτη ἐκαλεῖτο πρότερον, κατὰ τὸν Στέφανον, καὶ Ἰδαία, καὶ Ἀερία, καὶ Δολιχὴ, καὶ Χθονία. Ἰδαία μὲν, ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου αὐτῆς ὄρους τῆς Ἰδης, ἢ ἐκ τῆς νύμφης Ἰδαίας· Ἀερία δὲ, ἵσως ἐκ τῆς εὐκρασίας τοῦ ἀέρος τῆς Δολιχῆ, ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῆς, τὸ ὅποιον εἶναι μᾶλλον ἐπίμηκες· καὶ Χθονία ἵσως ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῆς, ἢ ἐκ τῆς θεᾶς Δήμητρος, ἣτις ἐκαλεῖτο καὶ Χθονία. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν, τὴν ὁποίαν διατηρεῖ καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ποικιλοτρόπως ἐτυμολογοῦσι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην, διότι ὁ μὲν Διόδωρος βεβαιοῖ ὅτι ἡ νῆσος ὠνομάσθη Κρήτη ἐκ τῆς Κρήτης, μιᾶς τῶν θυγατέρων τῶν Κουρητῶν, νυμφευθείσης τὸν Ἄμμωνα, καταφυγόντα ἐκεῖ ἐξ Αἰγύπτου ἕνεκα σιτοδίας. Ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος « παρὰ τὸ εὖ κεκράσθαι » τὸν περὶ τὴν νῆσον ἀέρα. »

Ἄλλοι, κατὰ τὸν Στέφανον, ἐτυμολογοῦσι τὸ ὄνομα ἔκ τινος γυναικὸς καλουμένης Κόρης, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ τόπος τις ἐπὶ τῆς νήσου ὠνομάζετο Κόριον, καὶ λίμνη Κορισία, καὶ ἱερὸν Ἀθηνᾶς Κορισίας· ἐκ τῆς Κόρης λοιπὸν αὐτῆς

ἐκλήθη ἡ νῆσος Κ ο ρ ῆ τ η καὶ κατὰ συκοπὴν Κ ρ ῆ τ η. Ἄ-
τεροι δὲ, κατὰ τὸν ἴδιον Συγγραφέα, ἐκ μιᾶς τῶν Ἑσπερίδων κα-
λουμένης Κ ρ ῆ τ η ς, καὶ ἕτεροι ἐκ τινος γηγενοῦς ὀνομαζομένου
Κ ρ η τ ὀ ς. Ὁ δὲ Συγγραφεὺς τοῦ μεγάλου Ἑτυμολογικοῦ παρα-
τηρεῖ ὅτι ὠνομάσθη Κρήτη « παρὰ τὸ ἐπὶ κέρασι βιοτεύειν τοὺς
» Κρήτας, κυνηγετικοὶ γάρ. »

Ὁ Στέφανος αὐτὸς τέλος πάντων μετὰ τοῦ ὁποίου συμφωνοῦν
καὶ ὁ Ἰσίδωρος, καὶ ὁ Ὀριγένης, καὶ ὁ Εὐσέβιος, γνωματεύει ὅτι
ὠνομάσθη Κρήτη ἀπὸ τοῦ Κ ρ η τ ὀ ς, υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς
Ἰδαίας νύμφης, ὅστις ἐβασίλευεν ἐπ' αὐτῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ
Ἀβραάμ. Ἡ δοξασία αὕτη εἶναι ἴσως ἡ πιθανωτέρα, διότι οἱ ἄρ-
χαῖοι ἐσυνείθιζον ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν πρώτων ἢ διασῆμων αὐτῶν
βασιλέων νὰ ἐπονομάζωσι καὶ τὰς χώρας των, ὡς ἐκ τοῦ Θεσσα-
λοῦ μετωνόμασαν τὴν Θεσσαλίαν, ἐκ τοῦ Ἰωνος τὴν Ἰωνίαν, ἐκ
τοῦ Πέλοπος τὴν Πελοπόννησον κ. τ. λ.

Εἶναι δὲ ἡ Κρήτη μία ἐκ τῶν μεγαλητέρων καὶ σημαντικωτέ-
ρων νήσων τῆς Μεσογείου, καὶ κεῖται μεταξύ τῆς 35ης. καὶ
36ης. μοίρας πλάτους, καὶ 22ας. μέχρι 24ης. μήκους. Ἐνεκα
τούτου καὶ τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον εὐκράτων καὶ
τερπνῶν. Περιβρέχεται δὲ ἐξ ἄρκτου καὶ ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Αἰ-
γαίου πελάγους, καὶ ἐκ μεσημβρίας καὶ δυσμῶν ὑπὸ τῆς Αὐβικῆς
θαλάσσης.

Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι ἐπίμηκες· τὸ δὲ μῆκος ἀπὸ ἀνατολῶν
πρὸς δυσμὰς εἶναι, κατὰ τὸν Στράβωνα, ὡς ἔγγιστα 2500 στα-
δίων, καὶ τὸ πλάτος περὶ τὸ μέσον σταδίων ὡς ἔγγιστα 400.
Διάκειται δὲ οὕτω πῶς πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ὡς νὰ ἦτο προ-
ωρισμένη, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, νὰ βασιλεύῃ αὐτῆς. « Δοκεῖ
» δ' ἡ νῆσος καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν Ἑλληνικὴν πεφυκέναι καὶ
» κεῖσθαι καλῶς· πάσῃ γὰρ ἐπικεῖται τῇ θαλάσσῃ σχεδὸν τῶν
» Ἑλλήνων ἰδρυμένων περὶ τὴν θάλασσαν πάντων. » Καὶ τῶν-

τι· Ἄν καὶ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν πολλῶν λιμένων της εἶναι ἐκτεθει-
μένοι εἰς τοὺς ἀνέμους, παρέχουν ὅμως μεγίστην εὐκολίαν εἰς τὸν
ἀπόπλουν καὶ τὴν ἀναγωγὴν τῶν στόλων ὥστε ἐν περιπτώσει
ἀνάγκης δύνανται οὗτοι μὲ τὴν ταχύτητα τῶν ἀνέμων νὰ πλημ-
μυρίσωσι τὰ μεσόγεια παράλια Εὐρώπης, Ἀσίας τε καὶ Ἀφρικῆς.

Ἡ ἐπιφάνεια τῆς νήσου εἶναι ἐν γένει τραχεῖα καὶ ὀρεινὴ ὡς
καὶ ὁ Πλάτων εἰς τοὺς νόμους του οὕτω τὴν διαζωγραφίζει, καὶ
ἐπομένως τὴν κρίνει καὶ ἀκατάλληλον πρὸς διατήρησιν ἵππικου·
« Τὴν γὰρ τῆς χώρας πάσης Κρήτης φύσιν ὁρᾶτε, ὡς οὐκ ἔστι
» καθάπερ ἡ τῶν Θετταλῶν πεδιάς· διὸ δὴ καὶ τοῖς μὲν ἵπποις
» ἐκεῖνοι χρῶνται μᾶλλον, δρόμοισι δὲ ἡμεῖς· ἡ δὲ γὰρ ἀνώμαλος
» αὖ, καὶ πρὸς τὴν πεζὴν δρόμων ἄσκησιν μᾶλλον σύμμετρος. »
Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ πεζικὸν ἔφερεν ἐλαφρὰ ὅπλα· ἀλλ' ἡ γῆ
αὐτῆς εἶναι γόνιμος καὶ δενδροφόρος, ὡς ἐπίσης ποικίλλεται ὑπὸ
ἐκτεταμένων, εὐφόρων καὶ καταρρύτων πεδιάδων· ἔνεκα τούτου
καὶ ὁ ποιητὴς λέγει περὶ αὐτῆς

» Καλὴ καὶ πείρα, περίρρυτος »

Καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς

» Κρήτη τιμήεσσα, Διὸς μεγάλοιο τιθήνη

» Πολλήτε, λιπαρήτε καὶ εὐβωτος. »

Ὁ δὲ Σχολιαστὴς τοῦ Ἡσιόδου τὴν ὀνομάζει Μ α κ ά ρ ω ν
ν ῆ σ ο ν, καὶ ὁ Ἰσίδωρος Μ α κ α ρ ό ν η σ ο ν.

Ἐκ τῶν ἀκροτηρίων αὐτῆς τὰ σημαντικώτερα ἦσαν τὸ τοῦ
Κ ρ ι ο ὕ μέ τ ω π ο ν, καλούμενον σήμερον Ἅγιος Ἰωάννης· τὸ
Δ ι κ τ ύ ν α ι ο ν, σήμερον ὀνομαζόμενον Κάπο Σπάθα· τὸ Δ ρ έ -
π α ν ο ν, λεγόμενον σήμερον Κάπο Μελέχα· καὶ τὸ Σ α μ ό -
ν ι ο ν, σήμερον προσαγορευόμενον Κάπο Σολομόν.

Τὰ κυριώτερα τῆς νήσου ὄρη ἦσαν τὸ τῆς Ἰ δ η ς πρὸς τὸ κέν-
τρον αὐτῆς καὶ τὸ ὑψηλότερον πάντων ἡ Π ύ τ ν α, ἣτις ἦτο

μᾶλλον λόφος τῆς Ἰδης· τὰ Πάνακρα, τὰ ὅποια συνείχοντο, κατὰ τὸν Ἠσύχιον, μετὰ τῆς Ἰδης· τὸ Κέδριον πλησίον τῆς Ἰδης· ὁ Βερέκυνθος, ὅρος τῆς πόλεως τῶν Ἀπτερῶν· τὸ Στυράκιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκαλοῦντο Στυραχιῶται οἱ οἰκοῦντες ἐπ' αὐτοῦ· τὸ Ἄρβιον καὶ ἡ Ἀλυσίς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο καὶ ὁ Ζεὺς Ἄρβιος καὶ Ἀλύσιος, διότι ὤκησεν ἐπ' αὐτῶν ἡ Ἀστερουσία πρὸς νότον τῆς νήσου· ὁ Τίτυρος ὅρος τῆς πόλεως τῶν Κυδωνιῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ἱερὸν καλούμενον Δικτυναῖον εἰς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος καλουμένης ὑπὸ τῶν Κρητῶν Δικτύνης· ἡ Δίκτη κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς νήσου, καὶ ἀπέχουσα τῆς Ἰδης ἕως χίλια στάδια· τὰ Λευκὰ τέλος καλούμενα ὄρη πρὸς ἀρκτοδυσμὰς τῆς νήσου, καὶ ἐπονομασθέντα οὕτω ἕνεκα τῆς χιῶνος, ἥτις ἐκάλυπτε διαρκῶς τὰς κορυφὰς τῶν· αὐτὰ εἶναι ὑψηλὰ, κατὰ τὸν Στράβωνα, ὡς ὁ Ταύγετος, καὶ ἐκτείνονται μέχρι τριακοσίων σταδίων.

Ἐκ πηγαίων ὑδάτων δὲν ἦτον ἐλλειπής· ἀξιοσημείωτοι δὲ μετὰ τῶν πολλῶν ἦσαν, αἱ περὶ τὴν Ἰδην κρῆναι Τέθρη καὶ Σαῦρα διὰ τὰ χρυσταλοειδῆ καὶ γλυκύτατα αὐτῶν νάματα. Ποταμοὺς ὅμως πλωίμους δὲν εἶχεν, ἀλλὰ χειμάρρους καὶ ρύακας, καλουμένους ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποταμούς· ἐκ τούτων οἱ διασημότεροι ἦσαν ὁ Ὠκεανὸς, ὁ μέγιστος πάντων κατὰ τὸν Ἠσύχιον· ὁ Μαινόμενος, ὁ Κερδισὸς, ὁ Ἀμφίμελας καὶ ὁ Μεσσαπόλις· ὁ Λήθαιος, ὅστις διέτεμνε τὴν Γορτύνην· ὁ Θέρρων ἢ Θήρων, ὅστις διέρρεε διὰ τῆς Κνωσοῦ· ὁ Ἰάρδανος, ὅστις διέσχισε τὴν Κυδωνίαν· καὶ ὁ Τρίτων, ὅστις ἔκειτο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐκ τῆς πόλεως Λύκτου. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐπιστεύετο, κατὰ τὸν Διόδωρον, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐγέννησεν ἐκ τῆς κεφαλῆς του τὴν Ἀθηνᾶν· ὅθεν ἐπωνομάσθη καὶ Τριτογένεια.

Εἶναι δὲ πολλῆς προσοχῆς ἄξιον ὅτι ἐνῶ ἡ Κρήτη εἶχε καὶ

ὄρη, καὶ δάση καὶ κοιλάδας, ἦτον ὅμως πάντα ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἄγρια καὶ ἰοβόλα θηρία. Ὁ Ἀριστοτέλης δοξάζει ὅτι ζῶα τοιαῦτα οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἐπὶ τῆς Κρήτης ἕνεκα τῆς ἐπ' αὐτῆς γεννήσεως τοῦ Διός. « Ἐν Κρήτῃ λύκους καὶ ἄρκτους καὶ τὰ παραπλήσια » τούτων θηρία οὐ φασι γίνεσθαι, διὰ τὸ τὸν Δία γενέσθαι ἐν » αὐτῇ. » Ὁ δὲ Διόδωρος ἀπεναντίας φρονεῖ ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἔκαὶ ἄγρια κτήνη, ἀλλ' ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐκαθάρισε τὴν νῆσον ἐξ αὐτῶν.

Ἄπαντες ὅμως βεβαιοῦσιν ὅτι θηρία ἐπ' αὐτῆς δὲν εὐδοκίμοῦσιν. « Ἡ Κρήτη, λέγει ὁ Αἰλιανὸς, καὶ τοῖς λύκοις, καὶ τοῖς ἔρπετοῖς » θηρίοις ἐχθίστη ἐστὶ. » Ὡσαύτως καὶ ὁ Πλούταρχος, μετὰ τοῦ ὁποίου συμφωνοῦν καὶ ὁ Πλίνιος καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς, ἀναφέρει· « Χώραν μὲν ἄθληρον, ὥσπερ ἱστοροῦσι τὴν Κρήτην, εὐρεῖν » ἐστὶ. » Μόνος ὁ Πλίνιος λέγει, ὅτι ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτῆς ἔρπετόν τι φαρμακερὸν, καλούμενον Ρογαλὶς, τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὸ γένος τῶν φαλαγγίων. « atque omnino nullum maleficum » animal praeter fhalangium aranei genus. »

Τὸ περίεργον τοῦτο φαινόμενον τῆς Κρητικῆς ἀθληρίας λογικώτερον ἤθελεν εἶσθαι ν' ἀποδοθῇ, ἢ εἰς τὴν ἡμερότητα καὶ εὐχρασίαν τοῦ κλίματος, τὸ ὁποῖον ἴσως ἀντιδράττει καὶ εἰς τὴν γέννησιν καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἀγρίων ζώων, ἢ εἰς τὴν μακρὰν τῆς νήσου ἀπόστασιν ἐκ τῆς μεγάλης ἡπείρου, ὅπου γεννῶνται καὶ ζοῦν τὰ θανατηφόρα θηρία.

Ἐκ δὲ τῶν ἡμέρων ζώων ἄξια τινὸς σημειώσεως ἦσαν, ἀπὸ μὲν τῶν τετραπόδων οἱ κύνες καὶ οἱ χριοὶ, ἀπὸ δὲ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐντόμων αἱ γλαῦκες καὶ αἱ μέλισσαι.

Οἱ κύνες ἦσαν δύο εἰδῶν, οἱ καλούμενοι Διάπονοι καὶ οἱ Πάριπποι. Οἱ πρῶτοι ἔτυχον τῆς ἐπωνυμίας αὐτῆς, ἕνεκα τῆς πάλης, εἰς ἣν ἀενάως διετέλουν μετὰ ἐτέρου εἶδους ζώων, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ παλλάκις συνευάζοντο. Οἱ δὲ δεῦτεροι ὡ-

νομάζοντο Πάριπποι, διότι, κατὰ τὸν Πολυδεύκην, ἔτρεχον παραλήλως μετὰ τῶν ἵππων, οὔτε προπορευόμενοι, οὔτε ὀπισθοποροῦντες. « Τοῖς ἵπποις συνθέουσιν, οὔτε προθέοντες, οὔτε μὴν ἀπολιόμενοι. » Εἶχον καὶ τί ὅμοιον μὲ τὰς λακωνικάς κύνας, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ὁ Ἡσύχιος· « Ζητεῖ τοὺς πολεμίους, ὥσπερ » κύων λακωνικὸς τὸν λαγῶν ἐν λόχμας. » Καὶ ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὸν Αἴαντα

• Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὐρινὸς βάσις •

Οἱ κριοὶ, οἵτινες κυρίως ἐνέμοντο πέριξ τῆς πόλεως Γορτύνης ἦσαν ξανθοὶ, τετράκεροι καὶ αἰγότριχες.

• Εἰσι δ' οἷς ξανθοὶ . . .

• Ἐν χθαμαλῇ γαίῃ Γορτύνιδι, τετρακέρωτες

• Λάχνη πορφυρόεσσα δ' ἐπὶ χροὸς ἐστεφανῶται

• Πολλὴ τ' οὐχ' ἀπαλήτε τάχ' αἶγος ἂν ἀντιφερίξει. •

Πολὺ δὲ ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅσον ἀναφέρει ὁ Αἰλιανὸς περὶ τῶν Γλαυκῶν, διότι λέγει ὅτι οὔτε ἐγεννῶντο, οὔτε ἐπεζοῦσαν εἰς τὴν Κρήτην. « Ἐν τῇ Κρήτῃ γλαῦκα μὴ γένεσθαι φασὶ τὸ » παράπαν, ἀλλὰ καὶ εἰσχομισθεῖσαν ἔξωθεν ἀποθνήσκειν. »

Αἱ δὲ μέλισσαι εἶχον τὸ χρῶμα ὅμοιον μὲ τὸ χρυσοειδὲς χαλκοῦν, καὶ ὁσάκις ἐμελλον νὰ περάσωσιν ἀκρωτήριόν τι ἀνεμῶδες, « ἡρμάτιζον ἑαυτὰς, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὑπὲρ τοῦ μὴ » παραφέρεσθαι, μικροῖς λιθιδίοις. » Οἱ μυθολόγοι, ἀντὶ ν' ἀνεύρωσι τὴν ἐξήγησιν ἀμφοτέρων τῶν φαινομένων τούτων, εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸ ἐνστικτὸν τῶν ἐντόμων, τὴν ἀνεκάλυψαν εἰς τὸν Δία, διότι ἀναφέρουν ὅτι ὁ Θεὸς οὗτος, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐδειξαν πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὅταν ἀνετρέφετο ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Δίκτης, μετέβαλε τὴν χροάν αὐτῶν καὶ τὰς ἰσχυροποίησεν οὕτω, ὥστε νὰ δύνανται νὰ νέμονται καὶ εἰς τόπους δυσχειμερωτάτους.

Ἡ γῆ τῆς Κρήτης εἶναι προσφορωτάτη πρὸς πᾶν εἶδος ὑψικώμων δένδρων, εὐκάρπων τε καὶ ἀκάρπων.

Τὰ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτα κατὰ τοὺς ἀρχαίους, ἦσαν ἡ Ἐλάτη καὶ ἡ Κυπάρισσος, ἐκ τῶν ὁποίων καλύπτονται καὶ σήμερον αἱ κορυφαὶ τῆς Ἰδῆς καὶ τῶν Λευκῶν ὀρέων· αἱ κυπάρισσοι εἶναι μάλιστα πολὺ θαυμάσιαι καὶ διὰ τὸ ὕψος καὶ διὰ τὴν καλλονήν. Τὸ δὲ περιεργότερον εἶναι ὅτι ἐνῶ ἀλλαχοῦ φύονται ἐκ τοῦ σπέρματος, εἰς τὴν Κρήτην ἐβλάστανον, κατὰ τὸν Θεόφραστον, καὶ ἐκ τῆς ῥίζης καὶ ἐκ τοῦ ἐκκοπέντος στελέχους.

Ἡ Συκὴ, ὁμοία τῆς καλουμένης Κυπρίας. Αὕτη, κατὰ τὸν ἴδιον Θεόφραστον, παρήγαγε τὸν καρπὸν ἐκ τοῦ στελέχους, καὶ ἐκ τῶν παχυτάτων ἀκρεμόνωντης. Τὸ στέλεχος αὐτῆς ἦτον ὑψηλὸν καὶ παραπλήσιον τοῦ τῆς Λεύκης. Εἶχε δὲ τέσσαρας βλαστήσεις μακρὰς καὶ ἀφύλλους, ἐκ τῶν ὁποίων παρήγαγε τέσσαρας καρπούς· οὐδένα ὅμως ἐπέπαινεν ἐὰν δὲν ἐπετέμενετο ὁ ἐρινὸς καὶ ἐξέῤῥεεν ὁ ὀπός· ὁ καρπὸς ἔσωθεν ἦτον ὥς ὁ τοῦ ἐρινεοῦ, καὶ ἡ γεῦσίς του γλυκεῖα καὶ ὁμοία μὲ τὴν τοῦ σύκου.

Ἑτέρας πολλῆς περιεργείας ἄξιοι ἦσαν ὡσαύτως καὶ οἱ φοίνικες, κατὰ τὸν μνησθέντα Συγγραφέα, διότι ὄχι μόνον ἐγίνοντο διφυεῖς, ἀλλὰ τριφυεῖς καὶ πεντακέφαλοι. « Φασὶ καὶ τοὺς ἐν Κρήτῃ φοίνικας πλείους εἶναι τοὺς διφυεῖς· ἐνίοις δὲ καὶ τριφυεῖς· ἐν δὲ τῇ » Λαπαίᾳ τινὰ καὶ πεντακέφαλον. »

Αἱ δὲ κέδροι τῆς Κρήτης εἶχον κατὰ τὸν Ἱπποκράτην ἱαματικὴν δύναμιν. « Κέδρον Κρητικὴν ἐν οἴνῳ ἐψήσας, κλύζει. »

Ἡ αἰγείρος, ἥτις ἀλλαχοῦ εἶναι ἄκαρπος, εἰς τὴν Κρήτην ὄχι μόνον ἦτο κάρπιμος, ἀλλὰ καὶ ἱαματικὴ. « Ἐν Κρήτῃ, λέγει ὁ » Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Θεόφραστος, καὶ αἰγείροι κάρπιμοι πλείους εἰσὶ. » • Ὁ δὲ Ἱπποκράτης παραγγέλει » Αἰγείρου Κρητικοῦ κόκκους ἐν- » νέα τρίψας ἐν οἴνῳ διδόναι πίνειν. •

Ὡς ἀδόκμενον τέλος ἀναφέρει ὁ ἴδιος Θεόφραστος ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν Κρήτην καὶ πλάτανος ἀειθαλής. « Ἐν Κρήτῃ δὲ λέγεται » πλάτανόν τινα εἶναι ἐν τῇ Γορτυναίᾳ πρὸς πηγῇ τινι, ἥ οὐ » φυλλοβολεῖ. » Αὐτὸ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Βάρρων.

Ἐκ τῶν παντοειδῶν βοτάνων, τὰ ὅποια ἐφύοντο ἐπὶ τῆς Κρήτης, τινὰ ἦσαν ἴδια αὐτῆς καὶ προσφορώτατα εἰς ἱαματικὰς χρήσεις. Τὸ πολυτιμώτερον ὅμως πάντων ἦτο τὸ καλούμενον Δίκταμον, βότανον θαμνώδες καὶ πολὺ εὐώδες. « Τὸ δὲ Δίκταμον λέγει ὁ » Θεόφραστος, ἴδιον τῆς Κρήτης. » Ἐφύετο δὲ μόνον ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἰδης καὶ Δίκτης, ὅθεν ἴσως ἐπωνομάσθη καὶ Δίκταμον, καὶ ἐπὶ τόπου τινος ὠρισμένου ἐπ' αὐτῶν, ἕνεκα τούτου ἦτο καὶ σπάνιον. « Θαυμαστὸν δὲ τῇ δυνάμει, λέγει ὁ μνηστὴς Συγγρα- » φεὺς καὶ πρὸς πλείω χρήσιμον· μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς τόκους » τῶν γυναικῶν. » Ὅθεν καὶ ὁ Ἱπποκράτης παραγγέλλει εἰς τὰς δυστοχοῦσας. « Δικτάμνου Κρητικοῦ ὅσον ὄβολον ἐν ὕδατι πιεῖν. » Ὁ δὲ Πλούταρχος ἀναφέρει, ὅτι καὶ αἱ αἶγες ὅταν ἐτοξεύωντο, ἔτρωγον δίκταμον καὶ ἐξέβαλλον τὰς ἀκίδας, « Τίς δ' ἐδίδαξε » τὰς Κρητικὰς αἶγας, ὅταν περιπέσωσι τοῖς τοξεύμασι, τὸ δί- » κταμνον διώκειν; οὐ βρωθέντος ἐκβάλλουσι τὰς ἀκίδας. » Ὁ δὲ Διοσκορίδης βεβαίως ὡσαύτως τὴν ἱαματικὴν τῆς βοτάνης δύναμιν. « Τοσαύτη δὲ τῆς βοτάνης ἡ δύναμις, ὡς καὶ ὁσφραινομένη διώ- » κειν, καὶ προσαπτομένη ἀναιρεῖν τὰ ἰσθόλα θηρία. »

Ὁ Δαῦκος κατὰ τὸν Ἠσύχιον, καὶ Δέρκανον κατὰ τὸν Διοσκορίδην ἦτο δύο εἰδῶν. Τὸ μὲν εἶχε τὰ φύλλα ὡς τὰ τοῦ μαράθρου, τὸ δὲ ὡς τὰ τοῦ ἀγριοσελήνου. Ἡ ρίζα ὅμως ἀμφοτέρων τῶν βοτάνων τούτων πινομένη μετὰ οἴνου, καθίστατο χρησιμώτα- τη κατὰ τῶν θηρίων.

Ὁ Ἰδαῖος Δάκτυλος, ὅστις, ὡς ἀναφέρει ὁ Μεοῦρσιος, ἐφύετο ἐπὶ τῆς Ἰδης, ἦτο σιδηρόχρους καὶ εἶχε σχῆμα ὅμοιον τοῦ ἀντίχειρος δακτύλου τοῦ ἀνδρός.

Τὸ θαλάσσιον Φῦκος τὸ ὁποῖον ἐφύετο, κατὰ τὸν Διοσκορίδην καὶ εἰς τὴν ξηρὰν, ἦτο λευκόν, πολὺ εὐκνθές καὶ ἄ- σηπτον.

Ἔτερα βότανα μεταχειριζόμενα ὡσαύτως εἰς διαφόρους χρήσεις

ἦσαν, ἡ Τραγορίγανος, ἡ Τραγάκανθα, ὁ Ἀλί- μος, τὸ Ἀκόνιτον, τὸ Κώνειον, τὸ Ἐλλέβο- ρον, τὸ Ψευδοβούνιον ἔχον φύλλα ὅμοια βουνίῳ, καὶ ἡ Νυμφαία, ἥτις ἐφύετο εἰς τὰς λίμνας καὶ εἰς τόπους ἐλώδεις.

Ὁ δὲ Θεόφραστος τέλος ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν Κρήτην ὑπῆρχε καὶ εἶδος τι κρομμύων, τὰ ὅποια σπειρόμενα ἔκαμνον ρίζαν μόνον, καὶ φυτευόμενα ἔδιδον καυλὸν καὶ σπέρμα.

Τὸ εὐκραές καὶ τερπνὸν κλίμα τῆς Κρήτης, συνδυαζόμενον μετὰ τῆς φυσικῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους τῆς, συνέτεινε καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν παντὸς εἶδους προϊόντων. Τὰ κυριώτερα δὲ τούτων ἦσαν οἱ δημητριακοὶ καρποὶ, τὸ ἔλαιόν, ὁ οἶνος, τὸ μέλι καὶ ποι- κίλαι ὀπῶραι, ὠραῖαι τὴν θέαν καὶ γλυκεῖς τὴν γεῦσιν.

Ὁ ἀξιολογώτερος οἶνος ἐγίνετο εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κνωσοῦ, πρὸς τὸ μέρος, ὅπου κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐπωνομάσθη Μαλ- εῦζι, ὅθεν ἔκτοτε ἐκλήθη καὶ Μαλδατικὸς οἶνος. Ἐσφαλμένως δὲ τινες τὸν ὠνόμασαν Μονεμβασιώτην, διότι ἡ Μονεμβασία κεῖ- ται εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἦτον ἡ ἀρχαία Ἐπίδαυρος.

Τὸν Μαλδατικὸν τοῦτον οἶνον ἐννοεῖ ἴσως καὶ ὁ Κλήμης ὅταν λέγει « Κρῆς τις οἶνος γλυκὺς καὶ Συρακούσιος ἡδύς. » Ἰσως δὲ ἐξήγετο ἐκ τῆς Θρινίης καλουμένης ἀμπέλου τῆς Κρή- τῆς, περὶ τῆς ὁποίας κάμνει μνείαν ὁ Ἠσύχιος. Ὁ δὲ Πολυδεύκης μνημονεύει, ὅτι ὁ ἐκ γλεύκους ἐψημένος οἶνος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Κρητῶν Σεισαίρειος καὶ Θεναῖος ἐκ τῆς πόλεως Θεναί, ὅπου κυρίως κατεσκευάζετο.

Τὸ δὲ μέλι τῆς Κρήτης ἦτο ἐκ τῶν ἀρίστων, διότι 1.ον ἦτο τὸ Ἀττικόν, 2.ον τὸ Σικελικόν, καὶ 3.ον τὸ Κρητικόν· ὡσαύτως καὶ ὁ κηρὸς ἦτον ἐπιζήτητος, διότι ἦτον ὑπολίπαρος, ὑπόκιρρος καὶ εὐώδης.

Μ' ὅλα ὅμως τὰ ποικίλα καὶ σπάνια πλεονεκτήματα ἐκ τῶν

ὁποίων κατεπλουτίζετο ἡ νῆσος Κρήτη, καὶ ἔνεκα αὐτῶν ἐδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἡδονικώτερον ἐνδιαίτημα τῆς Μεσογείου, ὑπέκειτο δυστυχῶς ἐκ διαλειμμάτων εἰς σεισμοὺς τοσοῦτον τρομεροῦς, ὥστε ὄχι μόνον καὶ οἰκεῖται καὶ ἄνθρωποι ἐγίνοντο παρανάλωμα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔδαφος ἀνετρέπετο, καὶ ἡ θάλασσα ὑπέστρεφεν, ἢ κατεπλημμύριζεν αὐτήν.

Ὁ Φιλόστρατος εἰς τὴν βίον τοῦ Ἀπολλωνίου μνημονεύει ὅτι « Σεισμὸς ἀθρῶς τῇ Κρήτῃ προσέβαλλε· βροντὴ δὲ οὐκ ἐκ νεφελῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς γῆς ὑπήχησεν· ἡ θάλασσα δὲ ὑπενόστησε » στάδια ἴσως ἐπτὰ. » Ὁ δὲ Σουΐδας ἀναφέρει ὅτι, « ἐπὶ Κλαυδίου τῆς Κρήτης ὑπὸ σεισμοῦ κατενεχθεῖσης, καὶ πολλῶν τάφων ἀνεωχθέντων, εὐρέθη ἐν ἐνὶ τούτων τὸ σύνταγμα τῆς ἱστορίας Δίκτυος, τὸν Τρωϊκὸν περιέχον πόλεμον. »

Ὡσαύτως καὶ ὁ Συγγραφεὺς τοῦ βίου τοῦ Ἀθανασίου μνημονεύει ἕτερον καταστρεπτικώτατον σεισμόν, ἐκραγέντα ἐπὶ Οὐάλεντος καὶ Οὐάλεντινιανοῦ. « Τότε μὲν γὰρ σεισμὸς ἐπισκῆψας, οἷον οὔτε ὁ παρελθὼν ἤνεγκε χρόνος, οὔτε ὁ μέλλον αἴσειν ἡλπίζετο, πολυλὰς τε ἄλλας ἀνέτρεψε τῶν πόλεων, καὶ ἐν Κρήτῃ πλείους τῶν ἑαυτῆς ἢ ἑκατὸν χαλεπὸν εἶδε πτώμα κατενεχθεῖσας. »

Ὁ δὲ Κεδρηνὸς εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Γρατιανοῦ λέγει· « Καὶ τῆς Κρήτης δὲ καὶ Ἀχαΐας καὶ Βοιωτίας, Ἡπείρου τε καὶ Σικελίας πλεῖστα μέρη ἀπολέσθαι συνέβη, τῆς θαλάσσης ἀνελθούσης καὶ ἐπικλυσάσης αὐτά. ὥς καὶ ἐπὶ τῶν ὁρέων ἀπορρίφῃναι πλοῖα ἄχρι σταδίων ἑκατόν. »

Παραπλήσιος τούτων σεισμὸς συνέβη καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας περὶ τὰ 1856, ὅστις καὶ οἰκίας πολλὰς κατέστρεψε καὶ χιλιάδας ἀνθρώπων ἐφόνευσε, καὶ τόπους διέσχισε καὶ κατεδύθησε.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς νήσου Κρήτης ἐν γενεῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν πρώτων τῆς Κρήτης κατοίκων καὶ τῶν ἐπελθόντων εἰς αὐτὴν μεταίκων.

Τίνες ἦσαν οἱ πρῶτοι τῆς Κρήτης κάτοικοι, καὶ ἂν ἦσαν αὐτόχθονες ἢ κατήλθον ἀλλαχόθεν, δὲν εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ προσδιορίσωμεν μετ' ἀκριβείας καὶ θετικότητος, διότι ὄχι μόνον τὸ μάκρος τῶν αἰώνων καλύπτει μὲ πυκνὰ καὶ ἀδιάβατα σκότη τὰς πρωτογενεῖς ἐκεῖνας ἐποχὰς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι Συγγραφεῖς, οἵτινες ἐδύνατο ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ μᾶς διαφωτίσωσιν, ἢ δὲν διεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἢ λείψανα τινὰ διεσπαρμένα ἐξ αὐτῶν μᾶς ἀπέμειναν, ὡς τόσα τεμάχια κατόπτρου, ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται μὲν μέρος τι, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ ὅλον σῶμα νὰ κατοπτρισθῇ. Τὸ δὲ χερίστον πάντων εἶναι ὅτι καὶ τὰ λείψανα αὐτὰ, εἶναι πολλάκις καὶ πρὸς ἄλληλα ἀντιφατικά, καὶ ἀναμιγνύονται μὲ ὑφάσματα μυθολογικά. Ὁ χρόνος λοιπὸν ἐξ ἑνὸς μέρους, καὶ ἡ ἔλλειψις ὁμοφώνων καὶ καθαρῶν ἱστορικῶν πηγῶν ἐξ ἑτέρου, παρεμβάλλουν εἰς τὰς ἐρεῦνας μας ἀνυπέρβλητα σχεδὸν προσκόμματα. Μ' ὅλα ταῦτα ἐκθέτοντες τὰς διαφόρους γνώμας τῶν ἀρχαίων, θέλομεν πειραθῇ νὰ διακρίνωμεν τὴν μᾶλλον συνάδουσαν μὲ τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ Συγγραφεὺς, ὅστις μεταξὺ τῶν ἀρχαίων διαλαμβάνει σαφέστερον περὶ τῶν πρώτων τῆς Κρήτης κατοίκων εἶναι ὁ Διόδωρος. Οὗτος ἀναφέρει ὅτι πρῶτοι αὐτῆς οἰκῆτορες ἐχρημάτισαν οἱ Ἰθαῖοι Δάκτυλοι καὶ μετὰ τούτους οἱ Κουρήται, οἵτινες κατὰ μὲν τοὺς μυθολόγους ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς γῆς, κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς ἐκ

τῶν Ἰδαίων Δακτύλων· οὗτοι ἔζων περὶ τὴν Ἰδὴν, ὅθεν ἴσως ὠνομάσθησαν καὶ Ἰδαῖοι, καὶ ἐπλανῶντο εἰς τὰ δάση καὶ τὰς κοιλάδας ἄοικοι καὶ ἀνυπόδητοι. διότι ἡ κατασκευὴ τῶν οἰκιῶν καὶ ἱματίων ἦτο καταρχὰς ἄγνωστος εἰς αὐτούς. « Πρῶτοι τοίνυν τῶν εἰς » μνήμην παραδεδομένων ὤκησαν τῆς Κρήτης περὶ τὴν Ἰδὴν οἱ » προσαγορευθέντες Ἰδαῖοι Δάκτυλοι. Μετὰ δὲ τούτους ἱστοροῦσι » γενέσθαι Κουρήτας ἐννέα· τούτους δὲ μυθολογοῦσι γεγονέναι » γηγενεῖς, οἱ δὲ ἀπογόνους τῶν Ἰδαίων Δακτύλων. Κατοικεῖν δὲ » αὐτοὺς τῶν ὄρων τοὺς συνδένδρους καὶ φαραγγῶδεις τόπους, » καὶ τὸ σύνολον τοὺς ἔχοντας σκέπην καὶ ὑπόδησιν φυσικὴν, διὰ » τὸ μήπω κατασκευὰς οἰκειῶν εὐρῆσθαι. »

Ὁ Πausanias ὁμῶς φρονεῖ ἀπεναντίας ὅτι οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι ἐκαλοῦντο καὶ Κουρήται. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος οὐδεμίαν κάμνει μνείαν περὶ Δακτύλων καὶ Κουρητῶν, ἀλλὰ βεβαίῳ μόνον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Κρήτης ἦσαν βάρβαροι. « Τὴν Κρήτην εἶχον τὸ παλαιὸν πᾶσαν βάρβαροι. »

Ὁ δὲ Στράβων συμφωνεῖ μέχρι τινὸς μετὰ τοῦ Διοδώρου, ἀλλ' ἐπιφέρει ὅτι ἀπόγονοι τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, ἦσαν οἱ Κουρήται καὶ οἱ Κορύβαντες. « Ἰπποβοῦσι δὲ τῶν Ἰδαίων Δακτύλων ἐκγόνους εἶναι τοὺς τε Κουρήτας καὶ τοὺς Κορύβαντας. » Ἀλλὰ τοῦ πάλιν προσθέτει ὅτι ὠνομάσθησαν Κουρήται, διότι ἐκουροτρόφησαν τὸν Δία, καὶ προσεκληθήσαν ὑπὸ τῆς Ῥέας ἢ Κυβέλης ἐκ τῆς Φρυγίας, ὅπου ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν Στοβαῖον Τελχῖνες.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ὁμῶς νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ ἀρχαῖος Γεωγράφος ὑποπίπτει εἰς φανεράν ἀντίφασιν, διότι ἂν πρῶτοι κάτοικοι τῆς Κρήτης ἦσαν οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, καὶ τούτων ἀπόγονοι οἱ Κουρήται καὶ οἱ Κορύβαντες, πῶς ἦτο δυνατόν οὗτοι νὰ προσκληθῶσιν ἐξ ἀλλοτρίας γῆς; Ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι Ἰδαῖοι Δάκτυλοι κατέχουν καὶ ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ ὄρους τῆς Ἰδῆς, καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἀπογόνων τούτων μετεκαλέσατο ἡ Ῥέα εἰς τὴν

Κρήτην τοὺς κουροτρόφους τοῦ υἱοῦ τῆς. Τότε δὲ δυνάμεθα καὶ εὐκόλως νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν μῦθον ὅτι οἱ Κουρήται ἦσαν γηγενεῖς, διότι οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν θεὰν Ῥεάν ἐπροσωποποιοῦν τὴν γῆν, ἐπομένως ἡ πρόσκλησις ἐκείνων, μετεπλάσθη ὑπὸ τῆς ζωνῆς τῶν ἀρχαίων φαντασίας εἰς γένεσιν.

Κατὰ τὰς μαρτυρίας λοιπὸν τῶν τριῶν ἐκ τῶν μνησθέντων Συγγραφέων, πρῶτοι τῆς Κρήτης κάτοικοι ἦσαν οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι. Μόνος ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἀναφέρει αὐτοὺς κατ' ὄνομα, ἀλλ' ἐκ τῶν λόγων τοῦ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ἀντιθέτου δοξασίας, διότι χαρακτηρίζει τοὺς πρώτους τῆς νήσου οἰκήτορας ὡς ὁ Διοδῶρος διαζωγραφίζει τὸν βίον τῶν Ἰδαίων Δακτύλων.

Ἀλλ' ἂν ὡς πρὸς τούτους δὲν ὑπάρχει διαφωνία μεταξύ τῶν Συγγραφέων, μεγάλη ὁμῶς φαίνεται διάστασις μεταξύ αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς Κουρήτας καὶ τοὺς Κορύβαντας, διότι ὁ μὲν Pausanias συνταυτίζει τοὺς Κουρήτας μὲ τοὺς Δακτύλους. Ὁ δὲ Διοδῶρος ἀναφέρει δύο διαφόρους γνώμας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν θέλει αὐτοὺς γηγενεῖς, ἡ δὲ ἀπογόνους τῶν Δακτύλων. Ὁ δὲ Στράβων τέλος πάντων συμμερίζεται μόνην τὴν τελευταίαν ταύτην γνώμην, παραδεχόμενος συνάμα καὶ τοὺς Κορύβαντας ὡς ἀπογόνους τῶν Ἰδαίων Δακτύλων.

Ἡ μαρτυρία ὁμῶς τοῦ Pausanias ὡς μεμονωμένη καὶ ἀναιτιολόγητος, καθίσταται καὶ ἥττον παραδεκτὴ ἀπὸ τὴν τῶν ἐτέρων δύο, οἵτινες οὐσιωδῶς συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τοὺς Κουρήτας, διότι ἡ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ἀντίθετος δοξασία εἶναι μᾶλλον φαινομενικὴ καὶ τῆς μυθολογίας ἢ τῆς ἱστορίας ὕψισμα. Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τοὺς Κορύβαντας μνημονευομένους ὑπὸ μόνου τοῦ Στράβωνος, ἡ σιγὴ τῶν ἐτέρων δύο δὲν πρέπει νὰ ἐκλειφθῇ ὡς ἀρνητικὴ, διότι βέβαιον εἶναι ὅτι ἦσαν σύγχρονοι τῶν Κουρητῶν, καὶ ἀμφότεροι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀνατροφὴν τοῦ

Διός. Ἐπομένως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς μᾶλλον συνάδουσιν μὲ τὴν ἀλήθειαν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος, θεωροῦντες τοὺς Κυρήντας καὶ τοὺς Κυρῶντας ὡς ἀπογόνους τῶν Ἰδαίων Δακτύλων.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τελευταίων τούτων, αὐτόχθονες τῆς Κρήτης κάτοικοι ἦσαν προσέτι καὶ οἱ Ἐτεοκρήτες, ὡς νὰ ἐλεγέ τις Αὐτοκρήτες, δηλ. γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Κρήτης αὐτῆς. Τὴν ιδεάν ταύτην ἱχνογράφει, οὕτως εἰπεῖν, προπάντων ὁ Ὅμηρος, ἂν καὶ ἀσαφῶς.

• Ἐν δ' Ἐτεοκρήτες μεγαλήτορες . . .

Ἀλλ' ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Στράβων ἀποφαίνονται εὐκρινέστατα, διότι ὁ μὲν λέγει: « Οἱ μὲν γὰρ τὴν Κρήτην κατοικοῦντες, φασὶν » ἀρχαιοτάτους παρ' αὐτοῖς γενέσθαι τοὺς ὀνομαζομένους Ἐτεό- » κρητας, αὐτόχθονας. » Ὁ δὲ ἀναφέρει: « Τοὺς μὲν οὖν Ἐτεο- » κρητας καὶ τοὺς Κυδῶνας αὐτόχθονας ὑπάρξαι εἰκός· τοὺς δὲ » λοιποὺς ἐπήλυδας. »

Τοὺς Ἐτεοκρήτας θεωρεῖ καὶ ὁ Μαρξιανὸς ἀρχαιοτάτους τῆς Κρήτης οἰκήτορας.

• Ἀρχαιοτάτους ἔχει δὲ τοὺς οἰκήτορας,

• Τοὺς δὲ παρ' αὐτοῖς Ἐτεοκρήτας λεγομένους. •

Ὡσαύτως καὶ ὁ Εὐστάθιος εἰς τὴν Ἰλ. β'. βεβαιοῖ ὅτι οἱ Ἐτεοκρήτες εἶναι οἱ ἀληθεῖς ἰθαγενεῖς καὶ γνήσιοι τῆς χώρας κάτοικοι, ὀνομασθέντες οὕτω κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἐπηλύδων.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ τοῦ Στράβωνος ὠφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν ὡς αὐτόχθονας καὶ τοὺς Κυδῶνας, διότι καὶ ὁ Ὅμηρος μεταξὺ τῶν διαφόρων γενῶν τῆς Κρήτης, ἐκλαμβάνει ἀφ' ὅσον φαίνεται τοὺς Κυδῶνας μετὰ τῶν Ἐτεοκρητῶν ὡς αὐτόχθονας.

• Ἐν δ' Ἐτεοκρήτες μεγαλήτορες ἐν δὲ Κύδωνες. •

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ, κατὰ τὸν Στράβωνα, οἱ μὲν Κύδωνες τὸ δυτικόν

τῆς νήσου μέρος, οἱ δὲ Ἐτεοκρήτες τὸ νότιον. « Τὸ δὲ δυσμικὸν Κυ- » δῶνες, τὸ δὲ νότιον Ἐτεοκρήτες. » Οὗτοι ἦσαν φαίνεται μᾶλλον οἱ πεδιαῖοι τῆς Κρήτης κάτοικοι, ὡς οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι ἦσαν οἱ ὄρεσίβιοι.

Οὗτοι οἱ τελευταῖοι ἀπήρτιζον καὶ τὸ ἰσχυρότερον τῆς νήσου στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους καλουμένου Ἰδαίου, ὡς εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα παριστάνετο ὑπὸ τοῦ Θηβαίου Ἡρακλέους, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ Κανωπέως Ἡρακλέους, διότι τρεῖς ἱστοροῦνται παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἡρακλεῖς ὁ Ἰδαῖος, ὁ Θηβαῖος καὶ ὁ Κανωπέος.

Οἱ πρῶτοι οὗτοι τῆς Κρήτης κάτοικοι, Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, Ἐτεοκρήτες καὶ Κυδῶνες, φαίνεται, ἀφ' ὅσον ἀναφέρουν τὰ χρονικά τῆς Πάρου, ὅτι τὰ πρῶτα τοῦ πολιτισμοῦ σπέρματα παρέλαβον ἐκ τῆς Φοινίκης, διότι ἐξ αὐτῆς ἐπρομηθεύοντο τὸν σίδηρον πρὶν εἰσεῖναι τὸν ἀνακαλύψωσιν ἐπὶ τῆς νήσου των. Ἐπὶ Πανδίωνος δὲ τοῦ ἀ. βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν (1432 Π. Χ.) ἀνεκάλυψαν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἰδῆς οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, οἵτινες κατὰ τὸν Διόδωρον, ἐχρημάτισαν καὶ οἱ ἐφευρεταὶ τῶν τεχνῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης, καὶ βαθμηδὸν μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοχθόνων, οἱ ἐξημερωταὶ τῆς νήσου. « Οἱ δὲ οὖν κατὰ τὴν Κρήτην Ἰδαῖοι Δάκτυλοι παραδίδον- » ται τὴν τοῦ πυρὸς χρῆσιν, καὶ τὴν τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου φύ- » σιν ἐξευρεῖν καὶ τὴν ἐργασίαν δι' ἧς κατασκευάζεται. » Ἐνεκα τούτου ἴσως ἐτιμῶντο μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Κρητῶν καὶ ὡς νομοθέται τῶν θεῶν καὶ θεμελιωταὶ τῆς θρησκείας.

Λέγεται δὲ πρὸς τούτοις ὅτι παρὰ τῶν Ἐτεοκρητῶν ἐπαιδεύθη ὁ Ὀρφεὺς τὴν ποίησιν, τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ τὰ μυστήρια, καὶ ὅτι μετέδωκεν αὐτὰ εἰς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἐτεοκρήται εἶχον κατὰ τὸν Στράβωνα καὶ ἱερὸν τοῦ Δικταίου Διός. « Τὸ δὲ νότιον Ἐτεοκρήται, ὧν εἶναι πολύχνιον Πραῖσον, ὅπου τὸ » τοῦ Δικταίου Διός ἱερὸν. » Δικαίως λοιπὸν ἐγκαυχῶντο οἱ ἀρ-

χαῖροι Κρήτες, ὅτι πρῶτοι αὐτοὶ μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ἐχρημάτισαν οἱ θεμελιωταὶ τῆς θρησκείας καὶ οἱ ἐφευρεταὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν νόμων, καὶ ὅτι μετέδωκαν τὸν πολιτισμόν των καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἄς διαλάβωμεν ἤδη καὶ περὶ τῶν ἐπηλύδων ἢ μετοίκων τῆς Κρήτης.

Μία νῆσος ὡς ἡ Κρήτη προικισμένη ἀπὸ τόσα τῆς φύσεως προτερήματα, καὶ εὐτυχήσασα ν' ἀναδειχθῇ προκαταρχτικὸν οὕτως εἰπεῖν Σχολεῖον τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἔπρεπε φυσικῶς τῷ λόγῳ νὰ ἐφελκύσῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ πολλὰ ἕτερα γένη ἐκ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐνστιγματικῶς μετεφέροντο εἰς τοὺς μᾶλλον εὐδαίμονας ἢ φωτισμένους τόπους, ὅπως ἀποκατασταθῶσιν, ἢ συλλέξωσιν ὡς αἱ μέλισσαι τὸν κηρὸν καὶ τὸ μέλι διὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν κυψέλας. Οἱ ἀρχαῖοι λοιπὸν Συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι διάφορα γένη ἐπηλύδων κατῆλθον διαδοχικῶς εἰς τὴν Κρήτην, διότι οἱ μὲν μνημονεύουν τοὺς Ἀχαιοὺς, τοὺς Δωριεῖς καὶ τοὺς Πελασγοὺς· οἱ δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, τοὺς Ἀργεῖους, τοὺς Μυκηναίους, τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἑτέρους Ἕλληνας.

Ὁ Ὅμηρος ὁ ἀρχαιότερος πάντων λέγει.

- » Ἐν μὲν Ἀχαιοί,
- » Ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτερες, ἐν δὲ Κύδωνες
- » Δωριεῖς τε Τριχῆες, δῖοί τε Πελασγοί. »

Ἀλλὰ δὲν διασαφηνίζει καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν ἦσαν αὐτόχθονες, τίνες ἐπήλυδες. Ὁ Σχολιαστὴς ὅμως αὐτοῦ Εὐστάθιος καὶ ὁ Στράβων ὡς ἀνεφέραμεν, θεωροῦν τοὺς Ἐτεόκρητας καὶ Κύδωνας ὡς αὐτόχθονας, τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς ἐπήλυδας. Ὁ δὲ Συγγραφεὺς τοῦ μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ ἐρμηνεύων τὸ Τριχῆες παρατηρεῖ ὅτι « τρία Ἑλληνικὰ ἔθνη τῇ Κρήτῃ ἐπέκησαν, Πελασγοί, Ἀχαιοί, Δωριεῖς. »

Ὁ Δικέαρχος ἀπεναντίας παραδέχεται μὲν τρία γένη, ἀλλὰ διάφορα τῶν προηγουμένων.

- » ἐν δὲ ταύτῃ (τῇ Κρήτῃ) τρία γένη
- » Ἀποικίας ἔτχηκεν Ἑλλήνων· τὸ μὲν
- » Λακεδαιμονίων, ἔπειτα Ἀργείων, τό τε
- » Ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, ... »

Ὅθεν φαίνεται ὅτι ταῦτα κατῆλθον μεταγενεστέρως εἰς τὴν Κρήτην, διότι καὶ ὁ Σκύλαξ εἰς τὸν Περίπλουν ἀναφέρει ἐπίσης αὐτά. « Οἰκοῦσι δὲ ἐν Κρήτῃ Ἕλληνες, οἱ μὲν ἄποικοι Λακεδαιμονίων, » οἱ δὲ Ἀργείων, οἱ δὲ Ἀθηναίων, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῆς » ἄλλης ὁπόθεν ἔτυχεν. Εἰσὶ δὲ τινες αὐτῶν καὶ αὐτόχθονες πό- » λεις πολλαὶ ἐν Κρήτῃ. »

Ὁ δὲ Εὐστάθιος εἰς τὴν ἰλ. β'. λέγει ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀργείων ἦτον ὁ Ἀλθαμένης. « Ἀλθαμένης δέ, φασίν, ἐκπεσὼν Ἀρ- » γους, ἔκτισεν (ἐν Κρήτῃ) τὰς δέκα πόλεις. » Τὴν μαρτυρίαν ταύτην ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Στράβων. Ὁ δὲ Δίδυμος εἰς τὴν Ὀδύσειαν τ'. θέλει τὸν Ταλθύβιον ὡς ἀρχηγὸν τὸν Μυκηναίων. « Μετὰ » τὰ Ἰλιακὰ Ταλθύβιος ἐκ Μυκηνῶν, ἤγαγεν ἀποικίαν (ἐν Κρή- » τη). » Ὁ Διοδώρος τέλος προσθέτει εἰς τοὺς ἐπήλυδας καὶ τοὺς Αἰολεῖς. « Τεύταμος εἰς Κρήτην πλεῦσας μετὰ Αἰολέων καὶ » Πελασγῶν ἐβασίλευσε τῆς νήσου. »

Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ μέτοικοι κατόικουν τὸ ἀρκτοανατολικὸν τῆς νήσου μέρος, διότι ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι ἐκ τῶν ἐπηλύδων οἱ Δωριεῖς κατεῖχον τὰς ἀνατολάς. « Τὸ μὲν πρὸς ἑὼ Δωριεῖς κα- » τέχειν. » Ὀνοματίζει δὲ τοὺς Δωριεῖς, διότι αὐτοὶ κατέστησαν βαθμυδὸν τὸ ἐπικρατέστερον τῆς Κρήτης στοιχεῖον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν κυριωτέρων τῆς Κρήτης πόλεων

καὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς.

 συρροή τῶν εἰς τὴν Κρήτην ἐπηλύδων, συγχωνευθέντων βαθμηδὸν μετὰ τῶν αὐτοχθόνων· ἡ βελτίωσις τῶν τεχνῶν καὶ ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἐμπορίου· οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι, οἵτινες καθυπέταξαν ἀπάσας σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ὑπέβαλον εἰς φορολογίαν τοὺς Ἀθηναίους· τὰ ἐξ αὐτῶν εἰσαγόμενα πλούτη καὶ ἡ μεγαλητέρα τῶν δυνάμεων ἀνάπτυξις, συνέτεινον εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ τεραστίαν, οὕτως εἰπεῖν, αὐξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ὄχι μόνον κατεκάλυψε τὴν νῆσον ἀπὸ πολλὰς μεγάλας καὶ μικρὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἐκχειλιζούσης πλημμύρας του, ἀπέστελλεν ἀποικίας καὶ εἰς ἀλλοτρίας χώρας. Τὸ δὲ παραδοξότερον εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ νῆσος δις εἶχε σχεδὸν κατερημωθῇ, τὴν μὲν πρὶν τοῦ Τρωϊκοῦ, τὴν δὲ μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐν τούτοις ταχέως ἀνεπληροῦτο. Εἰς οὐδεμίαν ὅμως ἐποχὴν ἐσημειώθη ὑπὸ τῶν Συγγραφέων τὸ ποσὸν τούτου, ὡς ὁ ἀριθμὸς τῶν πόλεων.

Ὁ Ὅμηρος ἀναριθμᾷ τὸν ἀριθμὸν τούτων ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μέχρι τῶν ἑκατὸν, διότι εἰς τὸν κατάλογον τῶν πλοίων ἀναφέρει ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἰδομενέα καὶ Μηριόνην κατῴκουν τὴν ἑκατόμπολιν Κρήτην.

» Ἄλλοι δ' οἱ Κρήτην ἑκατόμπολιν ἀμφενέμοντο. »

Ἐὰν δὲ εἰς τὴν Ὀδύσσειαν μνημονεύει ἐννεήκοντα πόλεις

» ἐν δ' ἄνθρωποι

» Πολλοὶ, ἀπειρέσιοι καὶ ἐννεήκοντα πόλεις. »

δὲν πρέπει νὰ ὑπολάβῃ τις, ὡς ὁ Δίδυμος παρατηρεῖ, ὅτι τὸ ἑκατόμπολις τῆς Ἰλιάδος εἶναι ἀντὶ τοῦ πολλὰς, διότι τότε ἤθελεν ὀνομάσει ὁ ποιητὴς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Ὀδύσσειαν ἑκατόμπολιν, ἢ ἤθελε τὴν εἰπῇ εἰς τὴν Ἰλιάδα ἐννεήκοντάπολιν, ἂν τόσας πραγματικῶς εἶχε πάντοτε πόλεις.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν προκύπτει ὅτι ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου εἶχεν ἡ Κρήτη θετικῶς ἑκατὸν πόλεις, διότι καὶ ὁ Φιλόστρατος εἰς τὰ Ἡρωϊκά του μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν ταύτην. « Ἀνὴρ τὴν Μίνω τοῦ Κρητὸς ἀρχὴν ἄρχων, δίδωσιν ἡμῖν θυμὸν μάχους ἑκατὸν πόλεις. » Ὡσαύτως καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Λυκόφρονος Ἰσαὰκ Τσέτσης ἀναφέρει· « Καὶ Ξενίων δὲ, ἐν τῷ περὶ Κρήτης, τὰς ἑκατὸν πόλεις τῆς Κρήτης κατ' ὄνομα λέγει. »

Φαίνεται ὅμως ὅτι, διαρκοῦντος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ὁ Λεῦκος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰδομενεὺς εἶχεν ἀφήσει φύλακα τοῦ οἴκου του, ἐπαναστατήσας, ἐξεπόρθησε δέκα πόλεις, ἕνεκα τούτου καὶ ὁ ποιητὴς μνημονεύει εἰς τὴν Ὀδύσσειαν τόσας μόνον, ὅσαι εἶχον ἀπομείνει τοῦ Ἰδομενεῶς. Τὴν ἰδέαν ταύτην προσεπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Εὐστάθιος εἰς τὴν Ἰλ. Ε'. « Ἐκατόμπολις ἡ Κρήτη λεγομένη ἐνταῦθα, ἐννεήκοντάπολις ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ ποιεῖται. Καὶ οἱ μὲν φασὶν, ὅτι ἀληθῶς ἑκατόμπολις μὲν ἦν κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἱστορίαν. Λεῦκος δὲ, οὗ καὶ Λυκόφρων μέμνηται, δέκα πόλεις ἐκπόρθησεν ἀποστατήσας καὶ ἐπαναστὰς τῷ Ἰδομενεΐ, ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ ἐννεήκοντα πόλεις ἔχειν ἡ Κρήτη λέγεται. »

Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα ἀπ' ὅσας μνημονεύονται ὑπὸ τῶν διαφόρων Συγγραφέων, ὡς Ἡροδότου, Στράβωνος, Σκύλακος, Στεφάνου, Σουΐδα, Ἡσυχίου καὶ ἑτέρων, εἰμὴ τὰς μᾶλλον διασήμεους, εἴτε ἕνεκα τῆς ἰσχύος των, εἴτε ἕνεκα ἀξιωματικότητος τινὸς γεγονότος ἱστορικοῦ ἢ μυθολογικοῦ.

Ἡ Κνωσὸς, ἥ Κνωσός, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ Κέρατος ἐκ τοῦ ὁμονύμου παραρρέοντος ποταμοῦ, ἦτο πόλις μεσόγειος καὶ ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου εἰς μέρος ἐπίπεδον· ἡ περιφέρειά της ἦτο, κατὰ τὸν Στράβωνα, μέχρι τριάκοντα σταδίων· ἐπίνειον αὐτῆς ἦτο τὸ καλούμενον καὶ σήμερον Ἡράκλειον.

Περὶ τὴν Κνωσσίαν χώραν ἐγεννήθησαν, κατὰ τὸν Διόδωρον καὶ οἱ σύγχρονοι τῶν Κουρητῶν Τιτάνες, ἄνδρες ἰσχυροὶ καὶ γιγαντόσωμοι. Κατὰ δὲ τὸν Εὐσέβιον πρῶτοι οἱ Κουρήται καὶ οἱ Κορύβαντες ὤκησαν εἰς τὴν Κνωσσὸν, ἃν καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι ὁ Μίνως ὁ νομοθέτης τὴν ἀνήγειρεν. Ἴσως οἱ Κουρήται καὶ οἱ Κορύβαντες ἔθεσαν τὸν θεμέλιον λίθον, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Μίνως ἐπέκτεινε καὶ ἐπεσκεύασεν αὐτὴν, τὴν κατέστησε πρωτεύουσαν καὶ ἔδραν τοῦ βασιλείου του, διότι εἰς τὴν Κνωσσὸν ὑπῆρχε καὶ ὁ τάφος τοῦ Διὸς, τὸν ὁποῖον ἀνέθρεψαν οἱ Κουρήται καὶ οἱ Κορύβαντες, καὶ ὁ περίφημος Λαβύρινθος κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Μίνως.

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Διὸς ἀνεγινώσκετο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δίωνος τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον.

» Ἐνταῦθα Ζᾶν κεῖται, ὃν Δία κικλήσκουσιν. »

Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ ποιητὴς Καλλίμαχος ἐμπαίζει τοὺς Κρήτας ὡς ψεύστας.

» Κρήτες ἀεὶ ψεύσται, καὶ γὰρ τάφον, ὧ Ἄνα σεῖο Κρήτες

» Ἐτεκτῆναντο! Σὺ δ' οὐ θάνες, ἔση γὰρ ἀεὶ. »

Εἰς τὴν Κνωσσὸν κατὰ τὸν Διόδωρον ἐσυστήθη τὸ πρῶτον ἡ λατρεία τοῦ Κρόνου καὶ τοῦ Διὸς, ὅπου προσεφέροντο δυστυχῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων, ὡς θυσία ἐξιλαστικὴ, πρὸς τὸν Κρόνον τὰ ἴδια τέκνα των· ἴσως τὸ ἀπάνθρωπον τοῦτο ἔθιμον, εἰσῆχθη ἐκ τῆς Ἀσίας, ὅπου ἦτο κοινόν, καὶ παραδεχθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Κουρητῶν, μετεδόθη εἰς τοὺς ἀπογόνους των, διότι οἱ Κουρήται κατὰ τὸν Πορφύριον ἐθυσίαζον παῖδας πρὸς τὸν Κρόνον. « Ἴστρος δὲ, ἐν τῇ » συναγωγῇ τῶν Κρητικῶν θυσιῶν φησὶ, τοὺς Κουρήτας τὸ παλαιὸν

» τῷ Κρόνῳ θύειν παῖδας. » Αὐτὸ τοῦτο βεβαίῳ καὶ ὁ Ἀθανάσιος. Ἐπὶ δὲ τοῦ ποταμοῦ Θέρρωντος, διασχίζοντος τὴν πόλιν, ἐτέλουν οἱ Κνώσσιοι λαμπροτάτην πανήγυριν εἰς τιμὴν τῶν γάμων τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας.

Περὶ τοῦ Λαβυρίνθου ὑποστηρίζονται δύο διάφοροι δοξασίαι, διότι οἱ μὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων διατείνονται ὅτι ἦτο σπήλαιον φυσικὸν ἐντὸς τοῦ ὄρους, τοῦ ὁποίου αἱ πολυειδεῖς καμπαὶ καὶ ἀνακυκλήσεις, καθίστανον δυσεῦρετον τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ἄπαξ εἰσερχομένους· οἱ δὲ, ὅτι ἦτον ἔργον Δαίδαλου τοῦ Ἀθηναίου. Τὴν πρῶτην δοξασίαν πρεσβεύουν Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Εὐστάθιος εἰς τὴν Ὀδύσειαν λ'. καὶ ὁ Συγγραφεὺς τοῦ μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ, ὅστις λέγει· « Λαβύρινθος ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ ἐστὶν ὄρος, ἐν » ᾧ ἐστὶ σπήλαιον. »

Τὴν δὲ δευτέραν, ἥτις φαίνεται καὶ ἡ πιθανωτέρα, ἐγκολποῦνται ὁ Ἀπολλόδωρος, Δίων ὁ Χρυσόστομος, καὶ ὁ Διόδωρος· ὁ μὲν πρῶτος βεβαίῳ· « Ἦν δὲ ὁ Λαβύρινθος, ὃν Δαίδαλος κατασκεύασε, » οἶκημα, καμπαῖς πολυπλόκοις πλανῶν τὴν ἔξοδον. » Ὁ δὲ δεύτερος· « Οὐ δοκεῖ μοι Δαίδαλον καλῶς εἰργάσθαι ἐν Κρήτῃ τὸν » Λαβύρινθον, διότι οἱ πολῖται καὶ αἱ πολίτιδες αὐτοῦ εἰσερχόμεναι » ἀπόλυντο. » Καὶ ὁ τελευταῖος, ὅτι ὁ Δαίδαλος μεταβάς εἰς Αἴγυπτον καὶ ἰδὼν τὸν Λαβύρινθον, κατασκεύασε κατὰ μίμησιν ἐκείνου τὸν τῆς Κρήτης· ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ὅμως τοῦ Συγγραφέως τούτου δὲν ὑπῆρχε πλέον.

Ἡ πόλις τῆς Κνωσοῦ διέπρεψε διὰ πολλοὺς αἰῶνας καὶ μετὰ τὸν Μίνωα ὡς πρωτεύουσα, εἴτε μόνη, εἴτε συμμαχοῦσα μετὰ ἐτέρων· ἀλλ' ἐταπεινώθη τέλος καὶ αὐτὴ καὶ μετέβη εἰς ἄλλας τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον πάλιν ἐπανέλαβε καὶ διετῆρει μέχρι τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως· ἐπὶ Στράβωνος ἦτον ἤδη ἀποικία Ῥωμαϊκὴ. « Κνώσσιοι, ἀναφέρει ὁ Πολύβιος, συμφρονήσαντες Γορτυνίοις, πᾶ- » σαν ἐποίησαν τὴν Κρήτην ὑφ' αὐτοῦς, πλὴν τοῖς Λυττίων πό-

» πόλεως. » Ὁ δὲ Στράβων. « Καὶ δὴ καὶ διετέλεσε μέχρι πολλοῦ φερομένη τὰ πρῶτα· εἴτα ἐταπεινώθη καὶ πολλὰ τῶν νόμων ἀφηρεῖται· μετέστη δὲ τὸ ἀξίωμα εἰς τε Γορτύνην καὶ Λύκτον· ὕστερον δὲ ἀνέλαβε τὸ παλαιὸν σχῆμα τὸ τῆς μητρὸς πόλεως »

Ἡ Γόρτυν ἢ Γορτύνη, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ Λάρισσα καὶ Κρημνία, ἦτο ὡσαύτως πόλις μεσόγειος καὶ εἶχεν ἐπίνειον τὸ Χαλκητόριον. Ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Γόρτυνος υἱοῦ, κατὰ τοὺς Κρήτας, τοῦ Ῥαδαμάνθυος· ἀλλὰ κατὰ τὸν Κεδρηνὸν καὶ τὸν Εὐστάθιον ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ταύρου, ὅστις ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μητρὸς του, τὴν ἐπωνόμασε καὶ Γορτύνην. « Οὗτος ὁ Ταῦρος καὶ Γόρτυναν πόλιν ἐπ' ὀνόματι » τῆς αὐτοῦ μητρὸς ὠκοδόμησεν ἐν Κρήτῃ. »

Ἐκεῖτο δὲ κατὰ τὸν Στράβωνα εἰς τόπον πεδινόν, καὶ κατὰ τὸν Ὀμηρον ἦτο τετειχησμένη.

» Γόρτυνά τε τειχιόεσσαν. »

Μετὰ ταῦτα ὁμως ἀπέβαλεν ἐκ θεμελίων τὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον Πτολομαῖος ὁ Φιλοπάτωρ ἤρχισε νὰ ἀνεγείρῃ, καὶ ἔφθασε μέχρις ὀγδοήκοντα σταδίων. Ὁ Τουρνεφόρτ λέγει ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην διατηροῦνται εἰσέτι ἀρχαῖα ἐρείπια, τὰ ὅποια καταμαρτυροῦν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ πλοῦτός της.

Εἰς τὴν Γορτύνην ἦτον ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καλούμενον Πύθειον, διότι ἴσως ἀπεθέσπιζε χρησμούς, καὶ ἕτερον τοῦ Ἐκατομβαίου Διὸς, ὅπου ἔθυσεν ἐκαστόμβην καὶ ὁ Πάρις, ὅταν ἤρπασε τὴν Ἑλένην καὶ μετέβη ἐκ Κρήτης.

Ἡ Λύκτος ἢ Λύττος, ἥτις ἦτον ἐπίσης πόλις μεσόγειος, καὶ εἶχεν ἐπίνειον τὴν Χερρόνησον, ἐκτίσθη κατὰ τινας ὑπὸ Λύκτου υἱοῦ τοῦ Λυκάονος, ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἦτον ἀποικία Λακεδαιμονίων. « Ἀποικοὶ γὰρ οἱ Λύκτιοι τῶν » Λακόνων ἦσαν. » Τῆς αὐτῆς ιδέας εἶναι καὶ ὁ Πολύβιος καὶ ὁ

Στράβων. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην διέτριβε καὶ ὁ Λυκοῦργος κατὰ τὴν εἰς τὴν Κρήτην διαμονήν του.

Ἐξ αὐτῆς, λέγει ὁ Πλούταρχος, ἤρπασεν ὁ Ζεὺς τὴν Ἄργην νύμφην, καὶ μετέφερεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀργίλου τῆς Αἰγύπτου. Ὁ δὲ Κλήμης ἀναφέρει ὅτι ἐτέλουν καὶ οἱ Λύκτιοι ἀνθρωποθυσίας εἰς τὸν Δία. Οἱ Κνωσσιοὶ δρᾶξαντες ποτὲ τὸν καιρὸν, καθὼν οἱ Λύκτιοι ἦσαν εἰς ἐκστρατείαν, κατέλαβον αἰφνης τὴν πόλιν των, καὶ ἀφ' οὗ ἐπεμψαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδια εἰς τὴν Κνωσσόν, τὴν ἐπυρπόλησαν καὶ τὴν κατεδάφισαν ἐκ θεμελίων.

Εἰς δὲ τὸ ἐπίνειον τῆς Γορτύνης ἦτον ἱερὸν τῆς Θεᾶς Βριτόμαρτεως, γεννηθείσης εἰς τὴν πόλιν Καϊνώ. Ἡ ἱστορία τῆς Θεᾶς ταύτης, ἥτις ἐλατρεύετο εἰς μόνην τὴν Κρήτην καὶ τὴν Αἰγίναν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀφαία, διαφόρως ἐκθέτεται ὑπὸ τῶν Συγγραφέων, διότι ὁ μὲν Σολῖνος μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ὄνομα Βριτόμαρτις σύγκειται ἐκ τῶν λέξεων Βριτὺ καὶ μάρτις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν σημαίνει γλυκὺ, ἡ δὲ παρθένον· Βριτόμαρτις εἶναι ταυτόσημον μὲν γλυκεῖαν παρθένον· Ὁ δὲ Ἡσύχιος διατείνεται ὅτι ἡ Θεὰ αὕτη ἦτον ἡ ἰδία Ἄρτεμις, καλουμένη ὑπὸ τῶν Κρητῶν καὶ Δίκτυννχ.

Ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους λέγει ἀπεναντίας ὅτι ἦτο νύμφητις, ἥτις θηρεύουσα, ἐνέπεσε τυχέως εἰς τι δίκτυον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλευθερωθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος, ἰδρύσατο εἰς τιμὴν τῆς ἱερῶν, τὸ ὁποῖον ἐκάλεσεν ἐκ τοῦ δικτύου, τῆς Δικτύωννης Ἀρτέμιδος. Τῆς αὐτῆς ὡς ἔγγιστα δοξασίας εἶναι καὶ ὁ Πausanίας, ὅστις εἰς τὰ Κορινθιακὰ ἀναφέρει· « Διὸς δὲ καὶ Κάρμης τῆς » Εὐδούλου Βριτόμαρτιν γενέσθαι· χαίρειν δὲ αὐτὴν δρόμοις τε » καὶ θήραις, καὶ Ἀρτέμιδι μάλιστα φίλην εἶναι. Μίνων δὲ ἐρασθέντα, φεύγουσα ἔρριψεν ἑαυτὴν εἰς δίκτυα, ἀφειμένα ἐπ' ἰχθῶν θήρα· ταύτην μὲν Θεὸν ἐποίησεν Ἀρτεμις· σέβουσι δὲ οὐ » Κρήτες μόνον, ἀλλὰ καὶ Αἰγινῆται ἀφίουν ἐν τῇ νήσῳ τὴν Βρι-

» τὸ μαρτιν' ἐπὶ κλησίς δὲ ἢ παρὰ τε Αἰγινήταις ἐστὶν Ἀφάια,
» καὶ Δίκτυννα ἐν Κρήτῃ. » Ἡ δοξασία αὕτη φαίνεται
μᾶλλον ἀληθὲς ἀπὸ τὴν τοῦ Ἡσυχίου, διότι καὶ εἰς τὴν Κρήτην
καὶ εἰς τὴν Αἴγιναν ἢ Βριτόμαρτις ἐλατρεύετο χωριστὰ ἀπὸ τὴν
Ἀρτέμιδα.

Ἡ Κυδωνία πόλις παράλιος κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς
νήσου, ἀπεῖχεν ἐπίσης ἀπὸ Γόρτυνος καὶ Κνωσσοῦ μέχρις ὀκταχο-
σίων σταδίων. ὠνομάσθη δὲ οὕτω κατὰ τινὰς ἀπὸ τὸν Κύδωνα
υἱὸν τοῦ Κέκροπος, καὶ κατὰ ἑτέρους υἱὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς
Ἀκακαλλίδος Θυγατρὸς τοῦ Μίνως, ἔνεκα τούτου ἐκαλεῖτο ἴσως
καὶ Ἀπολλωνία ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ Κύδωνος καὶ Μι-
νώα ἀπὸ τὸν τῆς Ἀκακαλλίδος.

Κατ' ἄλλους προσηγορεύθη Κυδωνία, ἐκ τῶν πολλῶν ἐκεῖ φυο-
μένων ὀπωρῶν, καλουμένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μῆλων κυδω-
νίων. Κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Σαμίων, οἵ-
τινες ἀνήγειρον εἰς αὐτὴν καὶ τὸν ναὸν τῆς Δικτύνης. « Αὐτοὶ
» δὲ οἱ Σάμιοι Κυδωνίην τε τὴν ἐν Κρήτῃ ἔκτισαν, οὐκ' ἐπὶ τούτῳ
» πλέοντες, ἀλλὰ Ζακυνθίους ἐξελόντες ἐκ τῆς νήσου. Ἐμείναν
» δ' ἐν ταύτῃ καὶ εὐδαιμόνησαν ἐπ' ἕτεα πέντε. »

Αἱ τέσσαρες αὗται πόλεις Κνωσσός, Γορτύνη, Λύκτος καὶ Κυ-
δωνία, ἦσαν αἱ σημαντικώτεραι τῆς νήσου καὶ διὰ τὸν πληθυσμὸν,
καὶ διὰ τὰ πλοῦτη, καὶ διὰ τὴν ἰσχύν των. Ἐκ τῶν συμμαχιῶν ἢ
ἀντιζηλιῶν των, ἐξαρτᾶτο καὶ ἡ εἰρήνη ἢ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος
ἀπάσης τῆς νήσου. Ἔτεραι πόλεις ἦττον σημαντικαὶ ἦσαν αἱ
ἐφεξῆς.

Ἡ Λεβὴν, ἥτις ἔκειτο πρὸς τὸ Λυδικὸν πέλαγος, καὶ εἶχεν
ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπου ἐν καιρῷ τῆς ἐορτῆς συνήρχετο ἅπασα
ἡ Κρήτη· ἐκαλεῖτο δὲ τὸ ἱερὸν Λεβηναῖον ἐκ τοῦ ὁμωνύ-
μου ἀκρωτηρίου, ἔχοντος σχῆμα λέοντος. Ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡ-
μέραν τῆς πανηγύρεως ἐσυνείθιζον οἱ συνερχόμενοι νὰ τραγωδοῦν

ᾄσμα, ἀντικείμενον τοῦ ὁποίου ἦτον ὅτι ὁ λέων εἶχε ποτὲ συγκα-
ταλεχθῇ μεταξύ τῶν ὑπόζυγιων τῆς θεᾶς Ρέας.

Τὰ Ἀπτέρα ἢ Ἀπτεραὶ πόλις μεσόγειος, ἐπίνειον τῆς
ὁποίας ἦτον ἡ Κίσαμος. ὠνομάσθη δὲ οὕτω κατὰ τινὰς ἐκ
τοῦ βασιλέως Ἀπτέρα· κατ' ἄλλους δὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς μυθολο-
γεῖται ἐκ τῆς ἔριδος ἀναφύσεως ἐκεῖ μεταξύ Μουσῶν καὶ Σειρη-
νῶν ὡς πρὸς τὰ πρωτεῖα τῆς φωνητικῆς μουσικῆς, ὅπου ἡττηθεῖ-
σαι αἱ τελευταῖαι καὶ ἀπεβαλοῦσαι τὰ πτερὰ των, ἐρρίφθησαν εἰς
τὴν θάλασσαν· ἔνεκα λοιπὸν τῆς ἀποβολῆς τῶν πτερῶν προσηγο-
ρεύθη ἡ πόλις Ἀπτεραί. Οἱ Ἀπτεραῖοι ἐθεωροῦντο ὡς οἱ ἐπι-
τῆδειότεροι τῆς Κρήτης τοξόται.

Ἡ Ἐλυρος, διάσημος διὰ τὸν ἐκεῖ γεννηθέντα λυρικὸν ποι-
ητὴν Θάλητα, τὸν ὁποῖον μετέφερεν ὁ Λυκοῦργος εἰς τὴν Σπάρ-
την, ὅταν προσκληθεῖς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, ἐπανῆλθε νὰ τὴν
θεσμοθετήσῃ.

Αἱ Ἐλεύθερνα, ὅπου ἐγεννήθη ὁ κιθαρωδὸς Ἀμήτωρ.

Ἡ Φάλαινα, ἐξ ἧς ἦτον ὁ περιπατητικὸς Φαμάδης.

Ἡ Περγαμία, ὅπου κατὰ τὸν Πλούταρχον ἀπεβίωσεν ὁ
Λυκοῦργος.

Ἡ Φαλάσαρνα, περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Δικέαρχος,

• φασὶ δ' ἐν Κρήτῃ πόλιν

• εἶναι Φαλάσαρνα, κειμένην πρὸς Ἥλιον

• Δύοντα, κλειστὸν λειμὲν' ἔχουσαν, καὶ ἱερὸν

• Ἀρτέμιδος ἄγιον, καὶ καλεῖσθαι τὴν θεὸν

• Δίκωνναν' »

Ἡ Βήνη, ὠνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ Βίενον, ἓνα τῶν Κου-
ρητῶν αὕτη ἐχρημάτισε γενέτειρα τοῦ περιφήμου ποιητοῦ Ῥιανοῦ,
ὅστις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausανίου, συνέγραψε διὰ στίχων
ἡρωϊκῶν τοὺς Μεσσηνιακοὺς πολέμους.

Ἡ Ἀμνησὸς πόλις παράλιος, κληθεῖσα οὕτω ἐκ τοῦ ὁμῶς

νόμου παραρρέοντος ποταμοῦ· εἶχεν ἱερὸν τῆς Εἰλυθείας, τοῦ ὁποίου αἱ νόμφαι προσηγορεύοντο Ἀμννησιάδες καὶ Ἀμνησίδες.

Ἡ Ἰεράπυτνα, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Κορυβάντων.

Ἡ Μίλητος, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποικίσθη ἡ κατὰ τὴν Ἀσίαν Μίλητος ὑπὸ τοῦ Σαρπηδόου.

Ἡ Νάξος, ὅθεν ἐξήρχετο ἡ ναξία λίθος, ἄλλως καλουμένη Κρητικὴ ἀκόνη.

Ἡ Πραῖτος, ἥτις, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἀνεφέραμεν, ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ἐτεοκριτῶν· ἔκειτο δὲ μετὰ τοῦ Σαμονίου ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ ἐπινείου τῆς Λύκτου.

Τὸ Ῥύτιον καὶ ἡ Ῥαῦκος, ἐκ τῶν ὁποίων ἠναγκάσθησαν οἱ κάτοικοι νὰ μετοικίσωσιν εἰς ἕτερον τῆς νήσου μέρος, ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν σκολοπενδρῶν, τὸ ὅποιον ὑπῆρχεν εἰς τὴν πρώτην, καὶ τοῦ σμήνους τῶν χαλκοειδῶν καὶ ὀχληρῶν μελισσῶν, ἐπιπολάζοντος εἰς τὴν δευτέραν.

Ἡ Τρίπους, εἰς τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν Διόδωρον, ἐγεννήθη ὁ θεὸς Πλοῦτος ἐκ τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Ἰασίωνα.

Τὸ Πολυρρήνιον, ἡ Πολύρρην, κλειθεῖσα οὕτω ἐκ τῶν πολλῶν ῥηνέων, ἥτοι προβάτων, τὰ ὅποια εἶχεν. Ὁ Ἀγαμέμνων ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς Τρωάδος κατήχθη εἰς Κρήτην καὶ ἀναβὰς εἰς τὴν Πολύρρηνα, ἤρχισε νὰ τελέσῃ θυσίαν εἰς τὸ ἐκεῖ ἱερὸν τῆς Δικτύννης· ἀλλ' ἐνῶ ἔθυσεν, εἰδοποιηθεὶς ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ ἐπυρπόλησαν τὰ πλοῖα, κατέλιπε τὴν θυσίαν καιομένην, καὶ μόλις ἐπρόφθασε νὰ σώσῃ ἓν μόνον, μετὰ τοῦ ὁποίου παραχρῆμα ἀπῆλθε καταρώμενος τὸν τόπον· ἔκ τοτε ἐπεκράτησεν ἡ παροιμία τοῦ νὰ καλῆται θυσία Κρητικὴ πᾶσα θυσία ταραχώδης.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Κρήτης.

Οἱ ἀρχαῖοι Συγγραφεῖς οὐδεμίαν θετικὴν γνῶσιν μᾶς παρέδωκαν ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔλαβον ἑναρξιν αἱ ἀποικίαι τῆς

Κρήτης, ἢ καθ' ἣν ἐκάστη ἀπεπέμπετο. Ἀναφέρουν μόνον τὰς νήσους καὶ τὰς χώρας, αἵτινες ἀποικίζοντο παρ' αὐτῆς.

Αἱ νῆσοι Πεπάρηθος καὶ Ἰκός ἀποικίσθησαν, κατὰ τὸν Μαρκιανόν, ὑπὸ τῶν Κρητῶν.

Ὁ δὲ Πausanίας ἀναφέρει εἰς τὰ Ἀχαικὰ ὅτι καὶ ἡ νῆσος Χίος ἐχρημάτισεν ἀποικία τῶν Κρητῶν. « Ἀνὰ χρόνον δὲ καὶ Οἰνωπίονα ἐς τὴν Χίον κατάραι ναυσὶν ἐκ Κρήτης. Ἀφικέσθαι δὲ καὶ » τοὺς παῖδας Τάλον καὶ Εὐάνθη, καὶ Μέλανα, καὶ Σάλαγόν τε, » καὶ Ἀθάμαντα. »

Κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον ἡ ἐπὶ τοῦ Ταϊνάρου ἀκρωτηρίου ὁμώνυμος πόλις τῆς Λακεδαιμόνος, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Τέττιγος.

» Τέττιξ γὰρ ὁ Κρῆς Ταῖναρον ἔκτισεν. »

Ἡ παρὰ τὸν Μέανδρον ποταμὸν τῆς Θεσσαλίας Μαγνησία, ἦτο, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἀποικία τῆς Κρήτης.

Ὡσαύτως καὶ ἡ πόλις τῆς Λυδίας Εἰάνθος κατὰ τὸν Στέφανον.

Κατὰ δὲ τὸν Πausanίαν εἰς τὰ Ἀχαικὰ ἦσαν καὶ ἡ Μίλητος ὡς προανεφέραμεν· καὶ αἱ Ἐρυθραὶ εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.

Αἱ πόλεις Ἀστερουσία καὶ Τάρβρα παρὰ τὸν Καύκασον, ἦσαν ἀποικίαι τῶν Κρητῶν κατὰ τὸν Στέφανον. Ὡσαύτως καὶ ἡ περὶ τὴν Θράκην πόλις Βοτιέα, κατὰ τὸν Στράβωνα καὶ τὸν Πλούταρχον.

Ἡ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Σμινθία, ὁδηγὸς τῆς ὁποίας ἐχρημάτισεν ὁ Τεῦκρος υἱὸς τοῦ Σκαμάνδρου. Ὁ Σχολιαστὴς τῆς Ἰλιάδος εἰς τὴν Ῥάψ. α'. ἀναφέρει ὅτι ἀνηγέρθη ἐκεῖ ἔνεκα τῆς ἐπομένης αἰτίας. « Κρητὲς ἀποικίαν στέλλοντες χρησμὸν ἔλαβον » παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου αὐτοῖς ἐναντιωθῶσι γηγενεῖς, ἐκεῖ » κτίσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ ἀπέστειλαν τοὺς κατοίκους· Ἐλθόντων » δὲ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ νυκτὸς ἐπιγινομένης μῦες ἔκο- » ψαν αὐτῶν τοὺς τελαμῶνας τῶν ὄπλων· πρῶτ' δὲ ἀναστάντες » καὶ θεασάμενοι τοῦτο, σοφισάμενοί τι καθ' ἑαυτοὺς, ἔκτισαν ἐκεῖ

» πόλιν, ἣν τινα καὶ ἐκάλουν Σμινθίαν· οἱ γὰρ Κρήτες τοὺς μῦθους
» σμίνθους καλοῦσιν. » Εἰς αὐτὴν ἔκτισαν καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος,
τὸν ὁποῖον ἐπωνόμασαν Σμίνθιον.

Ἡ Ἰρέα, πόλις τὸς Ἰαπυγίας, κτισθεῖσα κατὰ τὸν Ἡρόδοτον
ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ὅταν ἐπανήρχοντο ἐκ τῆς Σικελίας, ὅπου
εἶχον ἐκστρατεύσει μετὰ τοῦ Μίνως κατὰ τοῦ βασιλέως Κωκᾶ-
λου, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ τῶν Ταραντῶν κατὰ τὸν Πausaniαν.

Ἡ πόλις τῆς Σικελίας, Γέλα, περὶ τῆς ὁποίας λέγει ὁ Θουκυδίδης.
« Γέλαν δ' Ἀντίφημος ἐκ Ῥόδου καὶ Εὐτιμος ἐκ Κρήτης
» ἀποίκους ἀγαγόντες κοινῇ ἔκτισαν ἔτει πέμπτῳ καὶ τεσσαρα-
» κοστῷ μετὰ τὴν Συρακουσῶν οἰκῆσιν. » Αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἀ-
ποικία τῆς ὁποίας προσδιορίζεται ἡ ἐποχή.

Ἡ Μινώα πόλις τῆς αὐτῆς νήσου.

Καὶ οἱ Δελφοὶ, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Συγγραφεὺς τοῦ μεγάλου
Ἑτυμολογικοῦ ἀναφέρει τὰ ἐξῆς. « Κασταλίῳ τῷ Κρητὶ ἀποικίαν
» στελλομένῳ, ὁ Ἀπόλλων ὁμοιωθεὶς Δελφίνι, προπρήσατο τῆς
» νεῶς ἕως τοῦ Κρισαίου κόλπου, καὶ ἐκεῖ κατοικήσας ἐκρά-
» τησε τὸν τόπον καὶ ἀπ' αὐτοῦ Δελφοὺς ἐκάλουν τοὺς κατοικοῦν-
» τας καὶ Δελφινίου Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἰδρύσαντο. Τινὲς δὲ φασι
» ὅτι ὁ Δελφὶν εἰς τὴν ναῦν ἦλθε, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τόπον
» ἐπήδησαν εἰς τὴν θάλασσαν. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης τῶν Κρητῶν.

Τὰ δύο πρώτιστα καὶ διακριτικὰ στοιχεῖα παντὸς ἔθνους εἶ-
ναι ἡ θρησκεία καὶ ἡ γλῶσσα· ἐξ αὐτῶν κυρίως ἐξαρτᾶται καὶ ἡ
κανονικωτέρα διάπλασις τῶν ἠθῶν, καὶ ἡ τελειωτέρα μόρφωσις
τοῦ λόγου, διότι ἡ μὲν θρησκεία διευθύνουσα τὴν καρδίαν, χρηγεῖ
καὶ τὸν ἠθικὸν τύπον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις, ἡ δὲ γλῶσσα
τροποποιῶσα τὸν ἑναρθρον φθόγγον, παρέχει καὶ τὴν ἁρμονίαν,
τὴν εὐφροσύνην, τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν δεινότητα εἰς τὴν
γραφὴν καὶ τὴν ὁμιλίαν. Καθ' ὅσον δὲ ἀμφοτέραι παριστάνουν ἢ
ὄχι τὸν ἰδανικὸν τύπον τῆς τελειότητος, συντελοῦν καὶ κατὰ τὸ
μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὴν ἠθικωτέραν καὶ τελειωτέραν ἀνάπτυξιν
τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλ' ἂν ἡ ἀρχαιότης ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν μᾶς ἐκληροδότησε
πρωτότυπον καλλονῆς, καὶ ἄξιον, ἂν καὶ ἀδύνατον εἰς τὰς ἡμέ-
ρας μας, μιμήσεως· ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν ὁμως, μᾶς παρέδωκεν
εἰκόνα ψευδῆ καὶ ἀναξίαν τῆς μεγαλονοίας, ἥτις καθ' ὅλα τὰ λοι-
πὰ τὴν διέκρινεν, μολονότι τὰς ἐλλείψεις τῆς ἀνεπλήρονον αἰ ἀρ-
χαὶ τῆς ἀγνοτέρας ἠθικῆς καὶ οἱ θεμελιώδεις τῆς πολιτείας θεσ-
μοί. Τὰς ἀληθείας ταύτας θέλομεν ἐκτενέστερον ἀναπτύξει διὰ τῆς
ἐξιστορήσεως τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα πρόκεινται τὸ θέμα τοῦ
κεφαλαίου τούτου. Ἄς διαλάβωμεν πρῶτον περὶ τῆς θρησκείας.

Ἡ θρησκεία τῶν Κρητῶν οὔσα, ὡς ὅλων ἐν γένει τῶν ἀρχαίων
λαῶν, ἀναμεμιγμένη μὲ μύθους, οἵτινες καὶ διαφοροτρόπως ἀνα-
φέρονται καὶ ἐξηγοῦνται ὑπὸ τῶν Συγγραφέων, καθίσταται μετὰ
τὴν πάροδον μάλιστα τῶν αἰώνων δυσκολωτάτη, ἵνα μὴν εἰπω-

μεν αδύνατος ἡ ἐντελής ἐξακρίβωσις τῆς καὶ ἡ ἀπογύμνωσις, οὕτως εἶπεῖν, τοῦ πραγματικοῦ ἐκ τοῦ μυθώδους αὐτῆς μέρους. Εἶναι πλοκή καὶ σύγκραμα ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ ποιητικῆς φαντασίας.

Οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐκ προθέσεως, περιεκάλυψαν τὰ γεγονότα καὶ τὰς ἰδέας των μὲ ἀληγορίας καὶ φαντασιώδη πλάσματα, τὰ ὅποια εὐκόλως παρεδέχοντο ὑπὸ τῶν λαῶν κατὰ τὰς πρωτογενεῖς καὶ πλήρεις ἀμαθείας ἐκείνας ἐποχάς. Τὰ μυθώδη αὐτὰ ὑφάσματα ἐτι μᾶλλον πολυεπλασιάζοντο, μετεβάλλοντο καὶ ἐπ'κοίλοντο κατὰ τοὺς τόπους, τὰς προλήψεις, τὰ φαινόμενα καὶ τὰ συμφέροντα, ὥσων καθίσταντο οἱ διάδοχοι καὶ ἱεροφάνται τῶν πρώτων ἐφευρετῶν· ὥς ἐκ τούτου αἱ δυσκολίαι τῆς διακρίσεως τοῦ ἀληθοῦς ἐκ τοῦ μυθώδους ἀντὶ νὰ ἐξομαλύνωνται, πολὺ πλέον ἐπηύξανον μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου. Ὡστε ὅ,τι ἦτον ἴσως καταρχὰς ἀπλοῦν αἶσθημα καὶ φυσικὸν φαινόμενον, καθίστατο βαθμηδὸν αἰνιγμα καὶ μυστήριον δυσεξήγητον ἀπὸ τὴν φωτισμένην τοῦ ἀνθρώπου διάνοιαν, ἣτις πολλάκις ἠναγκάζετο ἄλλα μὲν νὰ ἀπορρίπτῃ, καὶ ἄλλα νὰ ἐρμηνεύῃ κατὰ τὸ ὅποῖον εἶχε μορφώσει καὶ παραδεχθῇ θρησκευτικὸν σύστημα.

Ἐντεῦθεν αἱ πολυπληθεῖς καὶ πολλάκις ἀντιφατικαὶ τῆς θρησκευτικῆς μυθολογίας ἐξηγήσεις, καὶ τὰ αὐθαίρετα συστήματα ὡς πρὸς τὰς πρώτας ἀφορμὰς, αἵτινες διήγειρον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ τοῦ ὑπηγόρευσαν συνάμα τὴν ἀνάλογον πρὸς τὸ θεῖον λατρείαν. Μέλλοντες ἤδη καὶ ἡμεῖς νὰ διαπραγματευθῶμεν περὶ τοῦ θεογονικοῦ τῶν Κρητῶν συστήματος ὡς μᾶς διεσώθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Συγγραφέων, καὶ περὶ τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν λατρείας, θέλομεν πειραθῇ μετὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ μυθολογικοῦ τῆς θεογονίας των μέρους, νὰ ἐξακριβώσωμεν, εἰ δυνατόν, τὴν ὑπ' αὐτὸ καλυπτομένην πραγματικότητα, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἰδίων πηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρνούμεθα τὰς

θρησκευτικὰς δοξασίας των. Δὲν ἀξιούμεν ὁμως ὅτι θέλομεν λύσει καὶ τὸ ζήτημα, ἀλλ' ὅτι θέλομεν ἴσως μᾶλλον προσεγγίσει εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

Οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Κρήτης πρῶτοι κάτοικοι, ἐπίστευον ὡς θεὸν τοῦ παντὸς τὸν Οὐρανόν. Οἱ δὲ ἀπόγονοι τούτων ἐδόξαζον ὅτι πατὴρ ὅλων τῶν θεῶν ἦτον ὁ Οὐρανὸς, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθησαν οἱ Τιτάνες καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν Κρόνος καὶ Ῥέα ἢ Κυβέλη, οἵτινες ἐλατρεύοντο ὡς θεοὶ καὶ γεννήτορες τῶν ἐπιλοίπων θεῶν. « Φασὶ δ' οὖν (ἀναφέρει ὁ Διόδωρος) » Ἄμμωνα βασιλεύοντα μέρος τῆς Λυβίας, Οὐρανοῦ γῆμαι θυγατέρα, τὴν προσαγορευομένην Ῥεαν, ἀδελφὴν οὔσαν Κρόνου τε » καὶ τῶν ἄλλων Τιτάνων. »

Ἐκ τοῦ Κρόνου δὲ καὶ τῆς Ῥεας πρῶτος ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἰδης. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Κρόνος κατέτρωγε τὰ τέκνα του, φοβούμενος μήπως ἐπιβουλεύσῃ τὸν θρόνον του, ἡ Ῥέα, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὸν Δία, παρέδωκεν αὐτὸν κρυφίως μόλις ἐγεννήθη εἰς τοὺς Κουρήτας καὶ τοὺς Κορύβαντας, οἵτινες τὸν μετέφερον ἐκ τοῦ ὄρους τῆς Ἰδης ἐπὶ ἐκείνου τῆς Δίκτης, ὅθεν μετὰ ταῦτα ἐπωνομάσθη καὶ Ἰδαῖος καὶ Δικταῖος· ἐκεῖ δὲ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Κρόνου τὸν ἀνέθρεψαν. « Ἐπὶ τὸ Δικταῖον ὄρος, λέγει Διονύσιος ὁ » Ἀλικαρνασεύς, ἐν ᾧ τραφῆναι τὸν Δία μυθολογοῦσιν οἱ Κρήτες » ὑπὸ τῶν Κουρητῶν. »

Ἀλλ' ἵνα μὴν ἀνακαλυφθῇ ὑπὸ τοῦ πατρός του, κατέθεσαν αὐτὸν ἐντὸς ἐνὸς σπηλαίου, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος ἐφυλάττετο ὑπὸ χρυσοῦ κυνὸς, καὶ δὲν ἐπετρέπετο, εἰμὴ εἰς τὴν νύμφην Αἶγα, ἣτις προσερχομένη καθεκάστην τοῦ ὄρεγε τὸν μαστόν της. Πλησίον δὲ τῆς εἰσόδου εἶχον χοίρους, οἵτινες διὰ τῶν γρυσμῶν των ἐμπόδιζον ἀπὸ τοῦ νὰ ἀκούωνται ὑπὸ τοῦ Κρόνου οἱ κνυζηθμοὶ τοῦ παιδός. Ἔνεκα τούτου μετὰ ταῦτα οἱ Κρήτες ἐθεώρουν ὡς ἱερὸν τὸν χοῖρον καὶ ἀπηγόρευον τὴν βρώσιν τοῦ κρέατος αὐτοῦ.

Περίξ δὲ τοῦ σπηλαίου οἱ Κουρήτες καὶ οἱ Κορύβαντες ἐτέ-
λουν χοροὺς, καὶ ἔκρουον κύμβαλα καὶ ἕτερα μουσικὰ ὄργανα,
ὅπως ἐτι μᾶλλον καταπνίγωσι τοὺς θρήνους τοῦ Διός. Ἐκ τῶν χο-
ρῶν δὲ αὐτῶν εἰκάζουσί τινες ὅτι διεσώθη ἀκολούθως εἰς τοὺς
Κρήτας ὁ ἀρημάνειος χορὸς, καλούμενος Πυρρίχιος ἢ Πυρ-
ρίχη ὀρχησις, ὅστις κατὰ τινὰς εἶχε πολλὴν ὁμοιότητα
μὲ τὸν τελούμενον, ὡς λέγεται, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας χορὸν
ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν Λευκῶν ὀρέων ἢ Σφακιανῶν, οἵτινες χο-
ρεύοντες κρατοῦν γυμνὰ τὰ φάσγανά των, καὶ κατὰ τὰς στροφὰς
καὶ διελάσεις των, πότε μὲν τὰ ἀνυψόνουν, πότε δὲ τὰ καταβιβά-
ζουν, πότε τὰ στρέφουν κυκλοειδῶς, καὶ ἐπὶ τέλους τὰ κρούουν
ταύτοχρόνως πρὸς ἄλληλα ἀστραπηδόν.

Τὸ δὲ σπήλαιον, ὅπου ἀνετράφη ὁ Ζεὺς ἐθεωρεῖτο ἀκολούθως ὡς
ἱερὸν, καὶ ἐκαλεῖτο Ἀρχέσιον, διότι ἤρκεσεν εἰς τοὺς Κουρή-
τας πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῶν τε καὶ τοῦ Διός ἐκ τῆς ἀνθρωποδό-
ρου μανίας τοῦ Κρόνου. Εἰς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ὑπῆρχεν Αἴγει-
ρος κάρπιμος, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσήρτων τὰ ἀναθήματά των οἱ
προσερχόμενοι χάριν προσκυνήσεως.

Ἄφου ὅμως ἠνδρώθη ὁ Ζεὺς, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ
τῶν Κουρητῶν, ἐπολέμησε τοὺς Τιτάνας καὶ τὸν Κρόνον, καὶ κα-
τατροπώσας αὐτοὺς ὅχι μόνον ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς νήσου,
ἀλλ' ἐθεωρήθη καὶ ὡς θεὸς τοῦ σύμπαντος κόσμου, ἀνώτερος καὶ
τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας.

Τοιαύτη ἦτο κατὰ τοὺς Κρήτας ἡ τῶν πρώτων θεῶν μυθολο-
γικὴ γέννησις, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους συγκροτηθεῖσα μάχη. Τινὲς
ἐκλαβόντες τὴν θεογονίαν ταύτην ὡς μίαν καθαρὰν ἀλληγορίαν,
ἠρμήνευσαν τὴν μὲν Ρέαν ὡς ἀντιπροσωπεύουσαν τὴν γῆν, τὸν δὲ
Κρόνον ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὸν χρόνον, ὅστις κατέφθειρεν ἅπαν-
τα τὰ προϊόντα τῆς γῆς, καὶ τὸν Δία ὡς τὴν συντηρητικὴν δύνα-
μιν, διαίωνίζουσιν διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τὴν διάρκειαν τῶν ὄντων.

Ἡ ἐρμηνία ὅμως αὕτη εἶναι καὶ ἐλλειπής, καὶ ἀντίθετος εἰς
πολλὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν ὡς ἱστορικὰ οἱ Συγγραφεῖς
καὶ ἰδίως ὁ Διόδωρος. Ἡ ὑποκρυπτομένη λοιπὸν ὑπὸ τὸν θεολογικὸν
μῦθον πραγματικότης ἔχει ὡς ἐφεξῆς.

Οἱ Τιτάνες, ἐκτῶν ὁποίων ὡς διελάβομεν ἦσαν καὶ ὁ Κρόνος καὶ ἡ
Ρέα, ἐχρημάτισαν ἄνδρες τῆς Κρήτης μάχιμοι καὶ ἰσχυροὶ, καὶ
κατόικον τὴν Κνωσσίαν χώραν. Ἔνεκα δὲ τῆς ἰσχύος των φαί-
νεται ὅτι ἀπήτουν ὡς φόρον ὑποταγῆς καὶ τὰ τέκνα τῶν ἀδυνα-
τωτέρων. Συσχετισθέντες μετὰ τῶν Αἰγυπτίων, ἐνύμφευσαν ἐκεῖ
μὲ τὸν Ἄμμωνα τὴν ἀδελφὴν των Ρέαν. Ἀλλ' αὕτη δυσαρεστη-
θεῖσα μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐγκαταλείψασα τὸν ἄνδρα της, ἐπανῆλθεν
εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου συζευχθεῖσα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Κρόνου
ἐγέννησε τὸν Δία.

Ἀναγκασθεῖς δὲ μετὰ ταῦτα, ἔνεκα σιτοδίας, νὰ μεταβῇ ἐξ
Αἰγύπτου εἰς τὴν Κρήτην καὶ ὁ Ἄμμων, ἐνυμφεύθη τότε μίαν ἐκ
τῶν θυγατέρων τῶν Κουρητῶν. Ἐλθὼν δὲ εἰς πόλεμον μετὰ τοῦ
Κρόνου καὶ τῶν Τιτάνων, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν του καὶ τὸν
Διόνυσον ἀφιχθέντα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἰς τὴν νῆσον, ἀλλ'
ἀδυνατοῦσε εἰσεῖτι νὰ ὑπερισχύσῃ.

Συνέπεσε δὲ τότε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου εἶχε με-
ταβῇ καὶ ὁ Ζεὺς, ὅστις ἐποφθαλμιῶν τὴν βασιλείαν, κατετάχθη
ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ἄμμωνος καὶ τοῦ Διονύσου, καὶ ἐπέτυχε διὰ
τῆς σοφίας του, προσωποποιουμένης εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ τῆς συν-
δρομῆς τῶν Κουρητῶν καὶ τῶν Κορυβάντων νὰ κατατροπώσῃ τὸν
Κρόνον καὶ τοὺς Τιτάνας, καὶ νὰ ἀναγορευθῇ βασιλεὺς ἀπάσης
τῆς νήσου.

Τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα εἰς τὰς ἐποχὰς ἐκεῖνας τῆς ἀπλοϊ-
κότητος καὶ ἀμαθείας, ἐθεωρήθη μᾶλλον θεῖον ἢ ἀνθρώπινον, καὶ
ἐχορήγησεν εἰς τὸν Δία ὅχι μόνον τὴν ιδιότητα τοῦ ἀπλοῦ θεοῦ,

ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰσχυρωτέρου τῶν θεῶν. Εἰς δὲ τὸν Ἄμμωνα καὶ τὸν Διόνυσον ἀπέδωκεν ὡσαύτως τὴν ιδιότητα τῆς ἀθανασίας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πραγματικότητα τῆς θεογονικῆς τῶν Κρητῶν δοξασίας, ἥτις μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν φαίνεται τόσο καθαρά καὶ ἀμειγῆς ἀπὸ μυθικὰ πλάσματα, μολοντοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πιθανωτέρα καὶ μᾶλλον προσέγγιστος εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

Ἐξ αὐτῆς ἄλλως προκύπτει ἀριδῆλως, ὅτι ἡ θεοποίησις τοῦ ἀνθρώπου ἔλαβεν ἀρχὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κουρητῶν, διότι πρῶτον ἐπὶ τῆς τῶν προγόνων τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, ὑπῆρχε μόνῃ ἡ φυσικὴ θρησκεία, ἡ ἡ θεοποίησις τῆς φύσεως· ὁ Οὐρανὸς ἦτο τότε καὶ ὁ Θεὸς τοῦ παντός. Ὅθεν ἐσφαλμένως τινὲς ἀναφέρουν ὅτι ὁ Ζεὺς ἀνετράφη καὶ ὑπὸ τῶν Ἰδαίων Δακτύλων. Ἡ φυσικὴ πούτων θρησκεία ἦτον εἶδος τι πανθεισμοῦ, διότι ὁ Οὐρανὸς, ὅστις ἦτον ὁ Θεός, περιελαμβάνεν εἰς ἑαυτὸν τὸ πᾶν. Ἡ δὲ θεοποίησις τοῦ ἀνθρώπου ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον εἶδος τι πολυθεϊσμοῦ, ἀλλ' οὐσιωδῶς ἀνάγετο εἰς τὸν μονοθεϊσμόν, διότι ὁ Ζεὺς ἦτον ὁ ἀνώτερος καὶ ἰσχυρότερος πάντων τῶν ἄλλων θεῶν· οὗτοι καὶ τὴν ἀθανασίαν καὶ τὴν δύναμιν ἀνεγνώριζον παρ' ἐκείνου.

Οἱ ὑστερότεροι αὐτοῦ ἀδελφοὶ Ποσειδῶν καὶ Πλούτων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἐλατρεύετο ὡς θεὸς τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ ὡς θεὸς τοῦ Ἄδου· ἡ ἀδελφὴ καὶ σύζυγος αὐτοῦ Ἥρα· ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀθηνᾶ, δοξαζομένη ὡς θεὰ τῆς σοφίας· οἱ ἐκ τῆς Λητοῦς παῖδες αὐτοῦ Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις καὶ ἅπαντες οἱ ἕτεροι θεοὶ, ἐξαρτῶντο ἀπὸ τὸν Δία. Ἔνεκα τούτου ἀπειλῶν ποτὲ τοὺς ἄλλους θεοὺς ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς,

• Γνώσετ' ἔπειθ' ὅσον εἰμι θεῶν κάρτιστος ἀπάντων. •

Ἐξ ὅλων δὲ τῶν θεῶν ἐτίμων μᾶλλον οἱ Κρήτες μετὰ τὸν Δία, τὸν Ἀπόλλωνα, ὡς ἄριστον ἴσως τοξότην καὶ ἀληθῆ χρησμοδότην, καὶ τὸν Ἄρην ὡς θεὸν τοῦ πολέμου. Ἀπὸ δὲ τὰς θεᾶς ἐλά-

τρευνον κυρίως τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν Δήμητρα, τὴν Ἀρτέμιδα ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Δίκτυναν, καὶ τὴν Βριτόμαρτιν· τὴν μὲν Ἀθηνᾶν ὡς θυγατέρα τοῦ Διὸς καὶ θεὰν τῆς σοφίας· τὴν δὲ Δήμητρα ὡς διδάξασαν τὴν γεωργικὴν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ σίτου· τὴν δὲ Ἄρτεμιν ὡς ἀσχολουμένην περὶ τὴν τοξικὴν καὶ τὴν κυνηγεσίαν, πρὸς τὰς ὁποίας εἶχον μεγάλην τὴν κλίσιν οἱ Κρήτες, καὶ τὴν Βριτόμαρτιν ὡς παρθένον ἰθαγενῇ προστατευομένην ἰδίως παρὰ τῆς Ἀρτέμιδος.

Τὸ πλῆθος ὁμῶς τῶν θεῶν, λατρευομένων ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ἐξάγεται καὶ ἐκ τινος σωζομένου ὅρκου τῶν Ἀρηρίων, ἐκ τοῦ οὐοίου καταφαίνεται καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους τῶν Κρητῶν λυσσώδης μανία· ἰδοὺ ὁ ὅρκος·

« Τάδε ὤμοσαν | Ἀγελάοιπαν | ἀζωστοὶ ἕκα | τονογ-
 » δοή | κοντα ὁμνύω | τὰν Ἑστίαν τὰν | ἐμπρυτανείῳ
 » καὶ τὸν Δῆνα τὸν | Ἀγοραῖον καὶ τὸν Δῆ | να τὸν
 » Ταλαῖον | καὶ τὸν Ἀπέλλωνα | τὸν Δελφίνιον καὶ
 » Τὰν Ἀθαναίαν τὰν | Πολιοῦχον καὶ τὸν | Ἀπέλλω-
 » να τὸν Πότιον | καὶ τὰν Λατοῖν καὶ τὰν | Ἄρτεμιν
 » Καὶ τὸν Ἄρεα | καὶ τὰν Ἀφορδίταν καὶ | τὸν Ἑρμᾶν
 » Καϊάλιον | καὶ τὰν Βριτόμαρτιν | καὶ τὸμΦοίνικα
 » Καὶ τὰν | Ἀμφιώναν καὶ Τάγγαν | καὶ τὸν Οὐρανὸν
 » Καὶ Ἥρωας καὶ Ἥρωάσας | καὶ Κράνας καὶ Ποτα-
 » μους καὶ θεοὺς πάντας | καὶ πάσας μήμᾶν ἐγὼ
 » Πόχα τοῖς Λυττίοις | καλῶς φρονήσιν | μήτε τέ-
 » χναι μήτε μα | χαναι μήτε ἐν νυκτὶ | μήτε πεδα-
 » μέραν καὶ | σπεύσιω ὅτι καδύναμαι κακὸν τᾶ
 » Πόλει τᾶ τῶν | Λυττίων. — Εἰδὲ τάδε | μὴ κατέχοιμι
 » Τοὺς τ' ἐμοὶ θεοὺς | τοὺς ὤμοσα ἐμ | μανίας ἡμῆν
 » Πάντας τε καὶ πά | σας καὶ καχίστῳ | ὀλέθρῳ
 » Ἐξολλῷ | σθαι αὐτοὺς τε | καὶ χρήα ταμὰ | καὶ μήτε
 » Μοὶ γὰρ | καρπὸν φέρεϊν. »

ὥς θεοὺς προσέτι ἐλάτρευον καὶ τοὺς Ἰδαίους Δακτύλους καὶ τοὺς Κουρήτας μετὰ τῶν Κορυβάντων, τοὺς μὲν ὡς πρώτους ἐφευρετὰς τῶν τεχνῶν, καὶ τοὺς δὲ ὡς τροφούς τοῦ Διός. Πρὸς πλειοτέραν ὁμῶς τιμὴν ἀμφοτέρων, ἐπώνόμαζον καὶ ὅλους τοὺς ἐξόχους αὐτῶν ἄνδρας, ἢ Κουρήτας, ἢ Κορύβαντας, ἢ Ἰδαίους Δακτύλους.

Παραδέχοντο δὲ καὶ διάμεσα πνεύματα, καίμενα μεταξὺ τῶν οὐρανίων θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τοιαῦτα ἦσαν αἱ νύμφαι, αἵτινες ἐπλήρουν τὰ ὄρη, τὰ δάση, τὰς παιδιάδας, τὰς θαλάσσας καὶ τὰς πηγὰς, καὶ μετὰ τῶν ὁποίων πολλάκις οἱ θεοὶ συνερχόμενοι, παρήγαγον ἥρωας καὶ ἡμιθέους, ὡς ἀνεδείκνυνον τοιοῦτους καὶ ὅσους ἀπελάμβανον ἐκ θνητῶν γυναικῶν.

Ἡ ὑπαρξίς τοῦ Ταρτάρου ἢ Ἄδου, ἦτον ὡσαύτως ἐν τῶν δογμάτων τῆς θρησκείας τῶν, διότι ἐδόξαζον ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν διελύετο διὰ τοῦ θανάτου εἰς τὸ μηδὲν, ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν σῶμα ἐφθείρετο, ἢ δὲ ψυχὴ χωριζομένη τότε ἐξ αὐτοῦ, μετέβαινεν εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος, ἵνα δικασθῇ καὶ ἀπολαύσῃ ἀντάξια ὧν ἔπραξεν. Ὅθεν ἔλεγον ὅτι καὶ δικασταὶ τοῦ Ἄδου, ἐδιωρίσθησαν μετὰ θάνατον Μίνως ὁ νομοθέτης ἕνεκα τῆς σοφίας του, καὶ Ῥαδάμανθυς ὁ ἀδελφός του ἕνεκα τῆς δικαιοσύνης του.

Ἡ δὲ πρὸς τὸ θεῖον λατρεία τῶν Κρητῶν συνίστατο εἰς ἐορτὰς καὶ εἰς πανηγύρεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐτέλουν θυσίας ἀνθρώπων, κτηνῶν καὶ περμμάτων. Εἰς μόνους ὁμῶς τὸν Κρόνον καὶ τὸν Δία προσέφερον ἀνθρωποθυσίας· εἰς μὲν τὸν πρῶτον οἱ Κουρήται κατὰ τὸν Πορφύριον· εἰς δὲ τὸν δεύτερον μόνοι οἱ Λύκτιοι κατὰ τὸν Πολύβιον. Ἰσως τὸ ἀπάδον εἰς τὴν θεότητα τοῦτο ἔθιμον εἰσήχθη ἐκ τῆς Ἀσίας, ὡς ἀλλαχοῦ ἀνεφέραμεν, διότι ἄλλως ἤθελεν εἶσθαι γενικὸν εἰς ἅπασαν τὴν νῆσον.

Ἄν ὁμῶς θεωρηθῇ ὡς ἴδιον αὐτῆς, πρέπει τότε νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐπειδὴ, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ποτὲ ἀπαιτοῦσεν ἐξ ἀνθρώπων τέλους ὁ

Κρόνος, ἐπίστευον ὅτι κατέτρωγε τὰ τέκνα του, ὡς ἐκ τούτου ἴσως οἱ Κουρήται τοῦ προσέφερον παῖδας ὡς θυσίαν ἐξίλεαστικὴν, καὶ κατὰ μίμησιν τούτων προσέφερον καὶ οἱ Λύκτιοι εἰς τὸν Δία.

Εἰς ἰδιαιτέρας δὲ μυστηριώδεις τελετὰς ὑπεβάλλοντο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μίνως, ὅσοι ἤθελον νὰ μυηθῶσι καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ σπήλαιον, ὅπου ἀνετράφη ὁ Ζεὺς, διότι ἤρχιζον τὰς τελετὰς διὰ καθαρμῶν γινομένων ἐκ λίθων κεραυνοπλήκτων. Ἀκολουθῶς ὁ μυσούμενος ἐστεφανόνετο μὲ ἔριον μελανοῦ ἀρνίου, καὶ τὴν μὲν ἡμέραν ἐπλαγίαζεν εἰς τὰς ὄχθας προσεγγίστου τινος ποταμοῦ, τὴν δὲ νύκτα εἰς τὴν παραλίαν τῆς θαλάσσης· μετὰ ταῦτα ἐνδύόμενος μελανὰ ἱμάτια εἰσήρχετο ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ὅπου διέμενεν εἰκοσιεπτὰ ἡμέρας, αἵτινες ἐσήμαινον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Μίνως. Ὅθεν φαίνεται ὅτι ἐσφαλμένως διατείνονται Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὅτι ἐννέα μόνον ἔτη διήρκεσεν ἡ βασιλεία του. Ἐτελείονον δὲ αἱ μυστηριώδεις τελεταὶ διὰ μιᾶς πενθίμου θυσίας.

Τοιαύτη θρησκεία, ὁποῖαν μέχρι τοῦδε ἐξιστορήσαμεν, ὅχι μόνον δὲν προσφέρει τὸν τύπον τῆς τελειότητος, ἀλλ' εἶναι μάλιστα πλήρης ἐλαττωμάτων καὶ ἀναρμόστων εἰς τὸ θεῖον ἰδιότητων. Ἡ ἀμάθεια, ὁ φόβος καὶ τὸ συμφέρον ἀνέμιζαν εἰς αὐτὴν τερατώδεις μύθους καὶ πάθη ἀνθρώπινα, ἴδια τῶν ἀγρίων ἐποχῶν εἰς τὰς ὁποίας τὸ πρῶτον ἐσυστήθη.

Ἡ ἀλληλομαχία τῶν θεῶν, ἡ ἀνθρωποθυσία, ὁ ἀχαλίνωτος ἔρως, ἡ ἐκδίκησις καὶ τὰ ὅμοια τούτων, μετεφέρθησαν βεβαίως ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης εἰς τὴν θεϊαν φύσιν. Τοιαῦτα προσόντα ἦσαν ἀναντιρρήτως ὀλίγον συντελεστικά πρὸς δημιουργήσιν ἡμέρων καὶ χρηστῶν ἡθῶν, καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀρετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων διακοσμεῖται ἡ ἀρχαιότης.

Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸ θεῖον πανσοφία καὶ παντοδυναμία, ὡς καὶ τὸ δόγμα τῆς μετὰ θάνατον κρίσεως καὶ

ἀνταποδώσεως, ἐμετρίαζον ὥπως οὖν τὴν ἀκάθεκτον ὁρμὴν καὶ τὸ ἀκανόνιστον τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, καὶ ἐνέπνεον αἰσθήματά τινα ἀρετῆς καὶ μεγαλείου, ἀλλὰ δὲν ἐπαρκοῦσαν καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς τελειοποιήσεως ἐκείνης, τῆς ὁποίας τὸ ἀμίμητον παράδειγμα μᾶς ἐχορήγησαν οἱ ἀρχαῖοι λαοί.

Πῶς λοιπὸν οὗτοι ἔφθασαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς μορφώσεως, τὸν ὁποῖον σήμερον τοσοῦτον θαυμάζομεν καὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ παραγάγωμεν; Διὰ τῆς αὐστηρότητος καὶ ἀγνότητος τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν των, καὶ τῆς σοφίας καὶ καταλληλότητος, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν των. Ἄς ἀπασχοληθῶμεν ἐν τοσούτῳ καὶ περὶ τῆς γλώσσης τῶν Κρητῶν.

Τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἐπασχολεῖ τὰ πνεύματα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, καὶ καταδαπανᾷ τὸν ἄλλως πολύτιμον καιρὸν τῶν λογίων τοῦ ἔθνους εἰς ἐπουσιώδεις ἐπ' αὐτοῦ ἐρεῦνας καὶ ἀγόνους θεωρίας, οὐδέποτε ἐχρημάτισεν εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀντικείμενον τοιαύτης συζητήσεως, ὥστε ἐκ τῆς μιᾶς ἢ ἄλλης αὐτοῦ λύσεως, νὰ θεωρῆται καὶ ὡς βεβασία ἢ πρόοδος, ἢ ἡ ὀπισθοδρόμησις τοῦ ἔθνους.

Αὐτοὶ παρετήρουν ὅτι ἡ γλῶσσα ἦτον οὐσιωδῶς μία καὶ κατὰ τὸ σημαίνον καὶ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν λέξεων, καὶ κατὰ τὸν χρόνον καὶ τὸν τόνον τῆς προφορᾶς. Αἱ παραλλαγαι, αἵτινες προέκυπτον ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας καταγωγῆς τῶν φυλῶν, τῆς διαφορᾶς τῶν τόπων καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἠθῶν, οὐδέποτε μετέβαλλον καὶ τὸν οὐσιώδη χαρακτῆρα τῆς γενικότητος τοῦ ἐθνικοῦ στοιχείου, οὔτε παρενέθετον προσκόμματα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ· ἀπῆρτιζον μόνον ἰδιαιτέρας διαλέκτους, ὡς τόσας διακλαδώσεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου, αἵτινες καὶ ἰδιάζουσιν καλλονὴν εἶχον, καὶ εὐρύτερα μέσα παραστάσεως τῶν ἰδεῶν, καὶ ποικιλωτέρας μορφᾶς διὰ τε τὴν εὐφωνίαν καὶ ἀναλογίαν τῶν ἀντικείμενων προσέφερον.

Γράφων ἐπομένως ἡ ὁμιλῶν ἕκαστος εἰς τὴν μᾶλλον πρὸς αὐτὸν οἰκείαν διάλεκτον, ἢ τὴν ἐγκρινομένην καταλληλοτέραν πρὸς σωματοποίησιν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν διανοημάτων του, οὐδὲν πρὸς σέχρουν ἐκ τοῦ ἤχου καὶ τὴν ἀκοὴν τῶν ἀκροατῶν του, οὔτε ἐπέσυρε τὰς ἐπικρίσεις των. Ὁ Ἡρόδοτος καὶ τοὶ ἀνεγίνωσκε τὴν ἱστορίαν του ἐντὸς ὁμηγύρεως συγκειμένης ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων, ἀντὶ νὰ διεγείρῃ τὴν ἀγανάκτησιν τῆς, διότι ἐξέθεσε κατὰ προτίμησιν τὰς ἰδέας του εἰς μόνην τὴν Ἰονικὴν διάλεκτον, ἀπέσπασεν ἐξ ἐναντίας τὰ δάκρυά της, διότι ἡχροάζετο εἰς ἐθνικὴν πάντοτε γλῶσσαν τὰ ἴδια καὶ τὰ τῶν προγόνων της κατορθώματα. Ὁ Πίνδαρος ἂν καὶ περιέβαλε τὰς ἐμπνεύσεις του μὲ τὸ σοβαρὸν καὶ δεινὸν τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, οὐχ ἥττον ὅμως ἀνεγινώσκετο καὶ ἐξυμνεῖτο ὡς ὁ ὄρχαμος τῶν ποιητῶν, καὶ διὰ τὸ τολμηρὸν ἀναπτέρωμα τῆς φαντασίας, καὶ διὰ τὸ ὕψος τῶν ἐνοιῶν, καὶ διὰ τὴν ζωηρότητα τῶν εἰκόνων. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ὀμηρὸς μόνον ὅτι ἀνέμιξεν ὅλας τὰς διαλέκτους, ἐθεωρεῖτο ὅμως ὡς τὸ Εὐαγγέλιον ὅλου τοῦ ἔθνους.

Μ' ὅλα ταῦτα ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐκ τῆς ἐνώτητος τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει, πρέπει νὰ θεωρῇ καὶ τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα ὡς τὰ μέγιστα σπουδαῖον καὶ ζωτικόν, διότι ἐκ τῆς ὑποδιαίρεσεως αὐτοῦ εἰς γλῶσσαν λογίαν καὶ χυδαίαν, δύνανται ὅχι μόνον νὰ προκύψωσι δυσυπέρβλητα προσκόμματα εἰς τὴν συγχώνευσιν καὶ πρόοδον τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ νὰ ἐπέλθωσι καὶ σοβαραὶ συνέπειαι πολιτικῶν κλοισμῶν. Γλῶσσα ἥτις γράφεται ἢ ὁμιλεῖται, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖται ἐν γένει ὑπὸ τοῦ λαοῦ, αὕτη δὲν εἶναι ἐθνικὴ γλῶσσα, ἀντὶ νὰ τείνῃ πρὸς τὴν ἑνωσιν καὶ τὴν ἰσότητα, βαδίζει ἀπεναντίας πρὸς τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν ἀνισότητα, αἵτινες ὑποσκάπτουν τὴν ἀνατροπὴν πῶν ἐθνῶν. Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἀπῆρτιζε τόσα κράτη ἀνεξάρτητα, ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς, ἐπομένως ἐδύνατο καὶ

ἐκάστη νὰ μεταχειρίζηται ἀκινδύνως ἰδίαν διάλεκτον, καὶ νὰ μὴ δίδῃ τόσην σπουδαιότητα εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην.

Ἡ ὀλίγη ὅμως αὕτη προσοχὴ, τὴν ὁποίαν ἐπέστηνον οἱ ἀρχαῖοι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ μᾶς διατηρήσῃ καὶ ὀλίγα ἔχνη τῆς πρωτοφυοῦς ἐκάστου τόπου γλώσσης. Ἐκτὸς τῶν σημαντικωτέρων διακρίσεων τῆς τε Ἰωνικῆς, Ἀττικῆς, Δωρικῆς καὶ Αἰολικῆς, τὰς ὁποίας μᾶς διέσωσαν, οὐδὲν πλέον σχεδὸν γνωρίζομεν περὶ τῶν ὑποδιαιρέσεων ἐκάστης, ἢ τῶν ἰδιωτισμῶν, τοὺς ὁποίους μετεχειρίζοντο αἱ διάφοροι χῶραι καὶ πολιτεῖαι, διότι πᾶσα διάλεκτος ὅχι μόνον εἶχε τὰς ὑποδιαιρέσεις τῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδιωτισμούς τῆς, οἵτινες ἐσχηματίζοντο ἐκ τῶν διαφορῶν τοπικῶν συνδυασμῶν. Οὕτω ὁ Κόρινθος καὶ ὁ Φίλοπος ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Μεουρσίου, λέγουν εἰς τὸ περὶ διαλέκτων· « Εἰδέναι δεῖ, ὅτι τῆς Δωρίδος πολλαὶ εἰσὶν ὑποδιαιρέσεις τοπι- » καὶ ἄλλως γὰρ Κρητες διελέγονται, καὶ ἄλλως Ῥόδιοι, καὶ ἄλ- » λως Ἀργεῖοι, ἐτέρως δὲ Συρακούσιοι καὶ Σικελοί. » Ὡσαύτως καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Κόρινθος. « Διαφέρει δὲ ἡ τῶν Κρητῶν διάλεκτος, ἥπερ » Κυφέλας ἐχρήσατο, καὶ ἡ Λακώνων, ἥπερ Ἀλκμάν καὶ Σώφρων. »

Ἐκ τῆς μαρτυρίας λοιπὸν ταύτης μανθάνομεν ὅτι καὶ οἱ Κρη- τες ὁμῖλουν τὴν Δωρικὴν διάλεκτον, ἥτις φαίνεται ὅτι ἦτον ἡ ἐπι- κρατεστέρα καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μίνως, διότι οὗτος, κατὰ τινὰς νεωτέρους Συγγραφεῖς, συνέταξε εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς νόμους του. Ὅθεν ἐλλόγως δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι βαθμηδὸν τὸ Δωρικὸν στοιχεῖον ὑπερίσχυσε τοῦ αὐτόχθονος.

Ἀλλὰ τίνα πρότερον ὁμῖλουν γλῶσσαν οἱ αὐτόχθονες; Τοῦτο οὐδόλως γνωρίζομεν. Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει λέξεις τινὰς ἰδίας τῶν Κρητῶν, τὰς ὁποίας ἂν δὲν θεωρήσωμεν ὡς Δωρικὰς ἢ τροπολογη- θεῖσας ἐκ τῆς Δωρικῆς ὑπὸ τε τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, δυνάμε- θα ἴσως νὰ ἐκλάβωμεν, τοῦλάχιστον μερικὰς, ὡς ἀρχαίας. Ἴδου τι- νές ἐξ αὐτῶν.

Οἱ Κρητες ἔλεγον διαπαντὸς ἀντὶ αἰ — αὐτεῖ ἀντὶ αὐτοῦ — βέλτειν ἀντὶ βέλτιον — ἦνθεν ἀντὶ ἦλθεν — ἐν χορὸν ἀντὶ ἐς χορὸν — ἐν τὰν ἀγορὰν ἀντὶ εἰς τὴν ἀγορὰν — εἰθῶ ἀντὶ εἴωθα — Θευκυ- δίδης, Θεύφραστος ἀντὶ Θουκυδίδης, Θεόφραστος — κέλεται ἀντὶ κελεύει — καθαλλεῖν ἀντὶ καταβαλεῖν — Οἴκαδες ἀντὶ οἴκαδε — ὄρνιχες ἀντὶ ὄρνιθες — σπάδιον ἀντὶ στάδιον.

Ὠνόμαζον δὲ διὰ τὴν ἡμέραν — δέλτον τὸν ἀγαθὸν — μαρ- νᾶν τὴν παρθένον — σκοτιὸν τὸν ἄνηθον νέον — κοδύμαλα τὰ κυδῶνια μῆλα — ἄκαρὰ τὰ σκέλη — ἀμήτωρας τοὺς κιθαριστὰς — δῆα τὰς κριθὰς — σέρτην τὸν Γέρανον — ἄμαλα τὴν πέρδι- κα — κόμβη τὴν κορώνην — εὐπροσώπους τοὺς εὐειδεῖς — ἄν- θρουσκα τὰ ἄνθη — καὶ ἄζους τοὺς κρημνούς· ὅθεν καὶ πόλις Ὀα- ξος, ἔνεκα τοῦ κρημνώδους αὐτῆς τόπου.

Τὴν δὲ πατρίδα ὠνόμαζον προσφυέστερον Μητρίδα. « Ἡ δὲ » πατρίς, ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, καὶ μητρίς, ὡς Κρητες κα- » λοῦσι, πρεσβύτερα καὶ μεῖζονα δίκαια γονέων ἔχουσα. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν Βασιλέων τῆς Κρήτης.

Κὼς ἐδιοικοῦντο τὸ πρῶτον οἱ αὐτόχθονες τῆς Κρήτης, τίνα εἶχον βασιλέα, ἢ ποίαν ἐτέραν διοικητικὴν μορφήν, οὐδεμίαν περὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἀπαντῶμεν μνείαν εἰς τοὺς ἀρχαίους Συγγραφεῖς. Ἡ ὁπποῦν βεβαία ἀφετηρία εἶναι ἡ ἐποχὴ, ὡς διελάβομεν, καθ' ἣν ὁ Ζεὺς ἀνηγορεύθη πρῶτος βασιλεὺς ἀπάσης τῆς νήσου, καὶ ἐλατρεύθη συνάμα ὡς θεὸς τοῦ παντὸς αἰῶνι-
ος.

Οὗτος συνευρεθεὶς μετὰ τῆς νόμφης Ἰδαίας ἀπήλαυσε τὸν Κρήτην, ὅστις τὸν διεδέχθη, καὶ μετωνόμασε τὴν νῆσον ἐκ τοῦ ὀνόματός του Κρήτην. Τούτου δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος ἐχρημάτισεν ὁ Κέκρωψ, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Κύδων κατὰ τινας μὲν υἱὸς του, κατ' ἄλλους δὲ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Κύδων ἤκμαζε, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, καθ' ἣν ἐποχὴν ἠρίθμουν οἱ Ἑβραῖοι ἐννεήκοντα ἔτη εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἀποκτήσας δὲ μονογενῆ θυγατέρα, τὴν Εὐλιμένην, ἐνύμφευσεν αὐτὴν μὲ τὸν Λύκαστον, ὅστις τὸν διεδέχθη μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του. Υἱὸς δὲ καὶ διάδοχος τοῦ Λυκάστου ἐχρημάτισεν ὁ Ἀπτέρας, τὸν ὁποῖον πάλιν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Λάπηρ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου, κατὰ τὸν Διόδωρον, ὁ Τεύταμος υἱὸς τοῦ Δώρου, τοῦ Ἑλλήνος, τοῦ Δευκαλίωνος, κατελθὼν ἐκ Θεσσαλίας εἰς Κρήτην μετὰ Δωριέων, Αἰολέων καὶ Πελασγῶν, ἀνηγορεύθη καὶ βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λάπηρος. Φαίνεται ὅτι οἱ ἐπήλυδες εἶχον ἀποκτήσει τόσῃν ἰσχύϊ ἐπὶ τῶν

αὐτοχθόνων, ὥστε ἀνηγόρευσαν καὶ τὸν ἀρχηγόν των βασιλέα τῆς νήσου.

Τὸν Τεύταμον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀστέριος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποῖου μυθολογεῖται ὅτι ὁ Ζεὺς μεταμορφωθείς εἰς Ταῦρον, ἤρπασεν ἐκ τῆς Φοινίκης τὴν Εὐρώπην, θυγατέρα τοῦ Ἀγήνορος καὶ ἀδελφὴν τοῦ Κάδμου. Ὁ μῦθος ὅμως οὗτος ἔχει ἱστορικὴν ὑπόστασιν τὴν ἐφεξῆς.

Ὁ Ἀστέριος διατελὼν εἰς πόλεμον μετὰ τοῦ Ἀγήνορος, ἔπεμψε μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως εἰς τὴν Φοινίκην τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Ταῦρον τὸν Κνώσιον, ὅστις νικήσας τὸν Ἀγήνορα μετέφερεν εἰς τὴν Κρήτην μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ τὴν Εὐρώπην, τὴν ὁποίαν ἐνύμφευσεν ὁ Ἀστέριος. Ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Εὐστάθιος, μετὰ τοῦ ὁποῖου συμφωνεῖ καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Λυκόφρονος Ἰσαὰκ ὁ Ττέσης. « Ταῦρος ὁ Κνώσιος, στρατηγὸς παρὰ Ἀστερίου βασι-
» λέως Κρήτης, πεμφθεὶς ἀφ' ἠρπασεν αὐτὴν (τὴν Εὐρώπην) ἀπὸ
» Σαραπίας πόλεως Φοινίκης, μετὰ Σιδῶνος καὶ Τύρου κειμένης. »

Τὸ κατόρθωμα τοῦτο μεγαλοποιήσας ἡ μυθολογία, ἀπέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν Θεὸν Δία, ὡς ἐπίσης ἐπλασεν ὅτι ἡ Εὐρώπη συνευρεθεῖσα μετ' αὐτοῦ, ἐγέννησε τοὺς παῖδας, τοὺς ὁποίους ἀπέκτη-
σεν ἐξ ἐκείνης ὁ Ἀστέριος. Οὗτοι δὲ ἦσαν κατὰ μὲν τὸν Διόδω-
ρον τρεῖς, ὁ Μίνως, ὁ Ραδάμανθυς, καὶ ὁ Σαρπηδὼν κατὰ δὲ τὸν Ὀμηρον δύο, ὁ Μίνως καὶ ὁ Ραδάμανθυς.

• Οὐδ' ὅτε Φοῖνικος κούρης τηλεκλειτοῖο

• Ἦ τέκεμοι Μίνω τε καὶ ἀντίθεον Ῥαδάμνθην. •

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν παίδων προτιμωτέρα εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ ποιητοῦ, διότι ὁ Σαρπηδὼν ἤκμασε προγενεστέρως καὶ ἤγεν ἀποικίαν, ὡς ἀλλαχοῦ διελάβομεν, εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν· ἀπόγονος δὲ αὐτοῦ ἦτο καὶ ὁ ἐκστρατεύσας Σαρπηδὼν ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου εἰς βοήθειαν τῶν Τρωαδιδῶν.

Ἐτέρα ὅμως διαφωνία ὑφίσταται μετὰ τῶν ἀρχαίων ὡς πρὸς

τὸν Μίνωα, διότι οἱ μὲν διατείνονται ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐχρημάτισαν δύο, οἱ δὲ εἰς μόνος. Τῆς πρώτης δοξασίας εἶναι Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς, καὶ ὁ Στοβαῖος, οἵτινες φρονοῦν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀστερίου Μίνως νυμφευθεὶς τὴν Ἰτῶν νην θυγατέρα τοῦ Λυκτίου, ἀπήλαυσε Λύκαστον τὸν β'. Οὗτος δὲ συνενωθείς μετὰ τῆς Ἰδῆς θυγατρὸς τοῦ Κορύβαντος, ἀπέκτησε Μίνωα τὸν β'. τὸν χρηματίσαντα καὶ νομοθέτην τῶν Κρητῶν. Ἀλλ' ἡ δοξασία αὕτη εἶναι ἀπαράδεκτος 1ον. διότι καὶ ὁ Διόδωρος αὐτὸς εἰς ἕτερον μέρος βεβαιοῖ ὅτι εἰς μόνος ὑπῆρξε Μίνως, ὁ υἱὸς τῆς Εὐρώπης· 2ον. διότι οἱ Κορύβαντες ἤμαζον εἰς πολὺ προγενεστέραν ἐποχὴν· καὶ 3ον. διότι οἱ φρονούντες τὸ ἐναντίον εἶναι ὑπέρτεροι καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὴν βαρύτητα.

Τῆς δευτέρας λοιπὸν δοξασίας εἶναι ὁ Ὀμηρος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἐφορος καὶ ὁ Στράβων. Κατ' αὐτοὺς ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀστερίου Μίνως, ἐχρημάτισε καὶ ὁ μέγας νομοθέτης τῶν Κρητῶν. Οὗτος διαδεχθεὶς τὸν πατέρα τοῦ Ἀστερίου, κατέστησεν ἔδραν τοῦ βασιλείου του καὶ πρωτεύουσαν τῆς νήσου τὴν Κνωσσόν.

Νυμφευθεὶς δὲ τὴν Πασιφάνην, θυγατέρα τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Περσηίδος, ἀπήλαυσε ἐξ αὐτῆς υἱὸς μὲν, τὸν Κατρέα, τὸν Λευκαλίωνα, τὸν Γλαύκωνα καὶ τὸν Ἀνδρόγεων, — θυγατέρας δὲ τὴν Ἐκάλην ἢ Ἀκακαλλίδα, τὴν Ξενοδίκην, τὴν Ἀριάδνην, καὶ τὴν Φαίδραν. Ἐκ δὲ τῆς Παρίας νύμφης, τὸν Εὐρυμέδοντα, τὸν Νηφαλίωνα, τὸν Χρύσην, καὶ τὸν Φιλόλαον· καὶ ἐκ τῆς Δεξιθέας τὸν Εὐξανθον. « Μίνως δὲ, λέγει ὁ Ἀπολλόδωρος, Κρήτην κατοικῶν, » ἔγραψε νόμους, καὶ γήμας Πασιφάνην, τὴν Ἡλίου καὶ Περσηίδος, ὡς Ἀσκληπιάδης φησὶ, παῖδας μὲν ἐτέκνωσε Κατρέα, Λευκαλίωνα, Γλαύκωνα, Ἀνδρόγεων· θυγατέρας δὲ Ἐκάλην, Ξενοδίκην, Ἀριάδνην, Φαίδραν. Ἐκ Παρίας δὲ νύμφης Εὐρυμέδοντα,

» Νηφαλίωνα, Χρύσην, Φιλόλαον. Ἐκ δὲ Δεξιθέας Εὐξανθον. »

Πρώτη φροντὶς τοῦ μεγαλοφυοῦς τούτου βασιλέως ὑπῆρξε νὰ καταστήσῃ τὸ κράτος του σεβαστὸν, καὶ νὰ τὸ ἐξασφαλίσῃ προπάντων ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πειρατῶν, οἵτινες ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐπλημμύριζον τὰς θαλάσσας τοῦ Αἰγαίου. Οἱ Κάρες, οἵτινες τότε κατῴκουν τὰς Κυκλάδας, μιγνυόμενοι καὶ μετὰ Κρητῶν, μετεχειρίζοντο πλοῖα τινὰ ἐλαφρὰ, τὰ ὅποια ἐκάλουν Ἐπακτρίδας, καὶ διαπλέοντες τὸ Αἶγαϊον μετῆρχοντο τὸ ληστρικὸν ἐπιτήδευμα τῶν πειρατῶν. Πρὸς περισσοτέραν δὲ ἀσφάλειαν ἑαυτῶν καὶ τῶν λαφύρων των, κατεσκεύαζον ἐπὶ τῶν νήσων σπήλαια τινὰ καὶ ὑπόγεια, τὰ ὅποια μετὰ ταῦτα ὠνομάζοντο, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, Κρησφυγήτες.

Ὁ Μίνως λοιπὸν πρὸς ἐκκάθαρσιν τῶν θαλασσῶν ἐκ τῆς τρομερᾶς αὐτῆς μάστιγος, κατεσκεύασε, κατὰ μίμησιν τῶν Ἐπακτρίδων, ἰσχυρὸν ναυτικὸν καὶ ἐκπλεύσας κατὰ τῶν πειρατῶν, τοὺς κατέστρεψεν ἐντελῶς, ἔξωσε τοὺς Κάρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νήσους, ἐγκατέστησεν εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν τοὺς υἱούς του, καὶ ἔγινε κύριος τοῦ Αἰγαίου. « Μίνως γάρ, λέγει ὁ Θουκυδίδης, παλαιότατος ὢν » ἀκοῇ ἔσμεν, ναυτικὸν ἐκτῆσατο, καὶ τὰς νῦν Ἑλληνικὰς θαλάσσας ἐπὶ πλεῖστον ἐκράτησε· καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων ἤρξτε, » καὶ οἰκιστὴς πρῶτος τῶν πλείστων ἐγένετο, Κάρας ἐξελάσας, » καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας ἐγκαταστήσας. » Ὁμοίως ἐκφράζεται καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ πολιτικά του. Ἰνα δὲ ἐμποδίσῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἐπανάληψιν τῶν πειρατειῶν ἔθηκε νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσδιώριζε τὸ πλήρωμα ἐκάστου πλοίου εἰς πέντε ναύτας.

Μετὰ ταῦτα καθυποτάξας ὅλα τὰ γένη τῆς Κρήτης ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, κατέγινεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἀνακαίνισιν πολλῶν πόλεων καὶ φρουρίων. Δαίδαλος δὲ ὁ Ἀθηναῖος καταφυγὼν τότε ἐκεῖ ἕνεκα φόρου, τοῦ κατεσκεύασε τὸν περίφημον Λαβύρινθον, ἃν καὶ τινες ὑπολαμβάνουν, ὡς διελάβομεν, ὅτι αὐτὸς ἦτο

σπήλαιον φυσικόν, ἀλλὰ πρωτιμότερα εἶναι ἢ ἀντίθετος δοξασία, διότι ὁ Διόδωρος βεβαιοῖ ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἐνῶ ἂν ἦτο σπήλαιον, ἤθελον τοῦλάχιστον σώζονται τὰ ἴχνη του.

Ἐντὸς δὲ τοῦ Λαβυρίνθου ἐφυλάττετο ὁ μυθολογούμενος Μινώ-
ταυρος, περὶ τοῦ ὁποίου πολλὰ ἱστοροῦνται, διότι οἱ μὲν θέλουσιν ὅτι ἦτο Ταῦρος φυσικὸς καὶ ἀνθρωποβόρος, οἱ δὲ ὅτι ἦτο τέρας ἀνθρωπόμορφον γεννηθὲν ὑπὸ τῆς Πασιφάης. ἥτις ἐπιθυμήσασα νὰ συνευρεθῇ μετὰ Ταύρου, διέταξε τὸν Δαίδαλον καὶ τῆς κατεσκεύασε ξύλινον ὁμοίωμα θήλειος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κλεισθεῖσα καὶ συνουσιασθεῖσα μετ' ἄρρενος Ταύρου ἐγέννησε τὸν Μινώταυρον, τὸν ὁποῖον ἔθεσεν ἐντὸς τοῦ Λαβυρίνθου καὶ ἔτρεφε δι' ἀνθρωπίνων χρειῶν.

Τὸ ἀληθές ὅμως εἶναι ὅτι ὁ Μίνως εἶχεν ὡς στρατηγὸν Ταῦρον τὸν Κνώσσιον, τὸν ὁποῖον ἐκ τοῦ ὀνόματός του ὠνόμασε καὶ Μινώταυρον. Οὗτος ἦτον ὄχι μόνον ἀνδρεῖος στρατηγός, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὸς ἀθλητής, ὅστις τοὺς ἡττομένους κατὰ τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου, ἔρριπτε κατὰ διαταγὴν τοῦ Μίνως ἐντὸς τοῦ Λαβυρίνθου, ὅθεν ἀγνοοῦντες ἐκεῖνοι νὰ εὕρωσι πλέον τὴν ἐξοδον, ἀπέθνησκον ἀπὸ ἀσιτίας ὡς ἐκ τούτου ἐπεννοήθη ὁ μῦθος ὅτι κατετρώγοντο ὑπὸ τοῦ Μινωταύρου.

Ἀλλ' ὁ Θησεὺς νύτύχησε νὰ ὑπερισχύσῃ κατὰ τὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ συγχρόνως καὶ τὴν πατρίδα του ἀπὸ ἀπάνθρωπον φόρον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε πρότερον τὴν ὑποβάλλει ὁ Μίνως ἕνεκα τῆς ἐπομένης αἰτίας. Ὁ υἱὸς του Ἀνδρόγεως μεταβὰς εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐνῶ διετέλουν εἰς πόλεμον οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Λαπιθῶν, καὶ τεθεὶς ἀπὸ τὸ μέρος τῶν ἀντιπάλων, ἐφονεύθη εἰς τινὰ μάχην συγκροτηθεῖσαν περὶ τὸν Μαραθῶνα. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Μίνως καθ' ἣν στιγμὴν ἔμαθε τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν, εὕρισκετο εἰς τὴν

νῆσον Πάρον, ὅπου ἔθυσεν εἰς τὰς Χάριτας, καὶ παραρῆμα ρίψας τὸν αὐλὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ τὸν στέφανον ἐκ τῆς κεφαλῆς, ἐγκατέλειψε καὶ τὴν θυσίαν. Ἐκ τοτε οἱ Πάριοι ἐτέλουν τὰς πρὸς τὰς Χάριτας θυσίας ἄνευ αὐλῶν καὶ στεφάνων.

Πρὸς ἐκδίκησιν δὲ τοῦ υἱοῦ του ἐκπλεύσας κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ νικήσας αὐτοὺς, τοὺς ὑπέβαλλεν εἰς φορολογίαν ὅπως ἀπάδουσιν καὶ δυσεξήγητον μὲ τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν σοφίαν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρός, διότι τοὺς ὑποχρέωσε νὰ στέλλωσιν ἐτησίως εἰς τὴν Κρήτην ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ νέας, αἵτινες ὥφειλον νὰ γίνωνται βορὰ τοῦ Μινωταύρου. Τινὲς ὅμως ἀποδίδοντες μετριοπαθέστερα καὶ φιλάνθρωπότερα αἰσθήματα εἰς τὸν Μίνωα, βεβαιοῦν ὅτι καὶ οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι κατετάσσοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων.

Συνέπεσε δὲ μετὰ τινὰ ἔτη νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ ὁ Θησεὺς μετὰ τῶν νέων· μάλιστα ὁ Πλούταρχος ἱστορεῖ ὅτι προσέφερεν ἑαυτὸν ἐκουσίως. Ἀφικθεὶς λοιπὸν εἰς τὴν Κρήτην συνηντήθη ὑπὸ τῆς Ἀριάδνης, ἥτις μόλις τὸν εἶδε, συνέλαβε σφοδρὸν ἔρωτα δι' αὐτὸν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἐκ τῆς ὁποίας τὸν περιέμενε σκληρᾶς εἰμαρμένης. Ὅθεν συνεννοηθεῖσα μετ' αὐτοῦ, ἔπεισε τὸν πατέρα της νὰ διατάξῃ ἀθλητικούς ἀγῶνας εἰς τοὺς ὁποίους νὰ ἀγωνισθῇ ὁ Θησεὺς μετὰ τοῦ Μινωταύρου, καὶ ἐὰν ἀναδειχθῇ νικητὴς, ν' ἀπαλλαχθῇ πάσης κακοποιήσεως καὶ νὰ καταργηθῇ συνάμα καὶ ἡ φορολογία τῆς πατρίδος του. Ἀγωνισθεὶς λοιπὸν ὁ Θησεὺς, ἐπέτυχεν νὰ καταβάλῃ τὸν Μινώταυρον· ἀπολυθεὶς δὲ τότε τοῦ χρέους καὶ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Ἀριάδνην, ἀπέπλευσεν εἰς τὴν πατρίδα του ὡς νικητὴς καὶ ἐλευθερωτὴς αὐτῆς. Τὰ γεγονότα ταῦτα μεταπλάσασα ἡ φαντασία τῶν ποιητῶν, ἐξύφανε τὸν μῦθον ὅτι ὁ Θησεὺς προμηθευθεὶς ὑπὸ τῆς ἐρασθείσης αὐτὸν Ἀριάδνης τὸν μῆτρον, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ Λαβυρίνθου, ἐφόνευσεν τὸν Μινώταυρον, καὶ ἐξελθὼν διὰ τοῦ αὐτοῦ

μέσου, ἔφυγε λαθραίως μετὰ τῆς ἐρωμένης του καὶ τῶν λοιπῶν νέων καὶ νεανίδων.

Ἀφοῦ ὁ Μίνως ἐστερέωσε τὸ κράτος καὶ τὴν ἰσχύν του ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, συνέλαβε τὴν μεγάλην ἰδέαν νὰ ὀργανίσῃ αὐτὸ διὰ θεσμῶν τοιούτων, οἵτινες καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ τὸ διατηρῶσιν ὑπέρτερον καὶ ἰσχυρότερον παντὸς ἄλλου. Ὁ μεγαλοφυῆς αὐτὸς ἀνὴρ ἐνόησεν ὅτι οἱ ἀγαθοὶ μονάρχαι εἶναι τυχαῖα καὶ μεταβατικὰ φαινόμενα, καὶ ὅτι μόνοι οἱ καλοὶ νόμοι εἶναι διαρκεῖς καὶ δύνανται νὰ παγιώσωσι καὶ διαιωνίσωσι τὰ κράτη.

Οἱ νόμοι εἶναι τόσοι τύποι στερεοὶ καὶ ἀμετάβλητοι, οἵτινες διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς πιστῆς αὐτῶν ἐφαρμογῆς, ἐνσαρκόνουν εἰς τοὺς πολίτας τὸ πνεῦμά των, καὶ μορφόνουν τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικά ἥθη ἐκ τῶν ὁποίων κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ διατήρησις καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν πολιτειῶν. Ἀλλὰ διὰ νὰ παραγάγῃ τοιαῦτα ἐξαγόμενα εἰς ἐποχὰς μάλιστα, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ πλήθη ἦσαν ἀτίθασσα καὶ ἡμιάγρια, δὲν ἀρκοῦσεν ἡ προσπάθεια μόνη τοῦ ἀνθρώπου· ὤφειλε νὰ συνδράμῃ εἰς ὑποστήριξίν της καὶ ἡ θρησκεία. Ὁ ἄνθρωπος ἀπαντᾷ βεβαίως μεγίστην δυσκολίαν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὰς θελήσεις τοῦ ὁμοίου του· ἀλλ' ὅταν πεισθῇ ὅτι αὐταὶ εἶναι καὶ βουλήσεις ἀνωτέρου ὄντος, σεβομένου καὶ λατρευομένου ὡς πανσόφου καὶ παντοδυνάμου, τότε ἀσμένως κύπτει τὸν αὐχένα, καὶ θεωρεῖ μάλιστα ὡς ἱερὸν καθήκον τὴν τήρησίν των, καὶ ὡς ἔγκλημα ἱεροσυλίας τὴν παραβιάσιν των.

Τὰ αἰσθήματα ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας γνωρίζων καλῶς καὶ ὁ σοφὸς τῆς Κρήτης νομοθέτης, ἐπεννόησε, πρὶν ἢ δημοσιεύσῃ τοὺς νόμους του, νὰ ἀποσύρῃται ἐκ διαλειμμάτων ἐκ τῆς κοινωνίας, καὶ νὰ διαδίδῃ ὅτι συνομιλεῖ καὶ συμβουλευέται μετὰ τοῦ Διὸς, ὡς πρὸς τοὺς ὁποίους προτίθεται νὰ χορηγήσῃ νόμους εἰς τὸ κράτος. Ἰνα δὲ στερεοποιῇ τὰς πεποιθήσεις περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων του, εἰσήρχετο πραγματικῶς δι' ἐννέα ἔτη ἐντὸς τοῦ

ἐπηλατίου, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι εἶχεν ἀνατραφῇ ὁ Ζεὺς, καὶ ἐξερχόμενος διέδιδεν ὅτι συνεκοινώνει μετ' αὐτοῦ μυστηριωδῶς.

Λόγοι τοιοῦτοι προφερόμενοι ὑπὸ μονάρχου, νομιζομένου υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ σεβομένου διὰ τε τὴν ἰσχύν καὶ τὰς γνώσεις του, ὤφειλον βεβαίως νὰ παραγάγῃσι βαθμηδὸν τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, εἰς καιροὺς κατ' ἐξοχὴν, ὅτε ἡ πίστις ἐπέιχε μᾶλλον τὸν τόπον τοῦ λόγου. Ὅθεν ἀφοῦ ὁ σοφὸς ἀνὴρ παρεσκεύασε τοιουτοτρόπως τὰ πνεύματα, καὶ ἔπεισεν αὐτὰ ὅτι οἱ νόμοι του ἐτύγχανον τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Θεοῦ, ἐδημοσίευσεν αὐτοὺς, οἵτινες μετὰ ταῦτα ἐ χρημάτισαν ὁ πυρὴν καὶ τὸ προκαταρκτικὸν σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐμαθήτευσαν οἱ μεταγενέστεροι νομοθέται τῆς Ἑλλάδος, διότι ὅχι μόνον ὁ Λυκοῦργος τοὺς ἔλαβεν ὡς ἀρχέτυπον τῆς πολιτείας του, ἀλλὰ καὶ ὁ Σόλων καὶ ὁ Ζάλευκος ἐφωτίσθησαν ἐξ αὐτῶν. Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἐπιμενίδης ἔγραψε πρὸς τὸν Σόλωνα ἐπιστολὴν, ἥτις διελάμβανε τὴν πολιτείαν τοῦ Μίνως. Ὁ δὲ Στράβων μνημονεύει. « Τῆς τῶν » Λοκρῶν νομογραφίας μνησθεῖς Ἐφορος, ἦν Ζάλευκος συνέταξεν » ἐκ τῶν Κρητικῶν νομίμων. »

Μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς πολιτείας του, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Σικελίας, καὶ ἰδίως κατὰ τοῦ Κωκάλου βασιλέως τῆς πόλεως Ἰνύκου, ὅστις εἶχεν ὑποδεχθῇ τὸν Δαίδαλον καταδιωκόμενον ὑπ' αὐτοῦ, διότι, ὡς τινες βεβαιοῦν, ὁ Δαίδαλος εἶχε πρῶτος παραβῇ τὸν ναυτιλιακὸν νόμον καὶ μεταχειρισθῇ πλειότερους τῶν πέντε ναυτῶν· ὡς δὲ ἕτεροι φρονοῦν, διότι εἶχε δραπετεύσει ἐκ τοῦ Λαβυρίνθου, ὅπου ἐφυλακίσθη παρὰ τοῦ Μίνως, ἔνεκα ἔρωτος πρὸς τὴν Πασιφάνην. Οἰαδήποτε ὅμως ἐχρημάτισεν ἡ αἰτία τοῦ καταδιωγμοῦ, τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι ἔνεκα τοῦ Δαιδάλου ἐπεχειρίσθη ἡ κατὰ τῆς Σικελίας ἐστρατεία. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Μίνως ἐζήτησε τότε καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ὅμως τὴν ἠρνήθησαν.

Ἀλλ' ἡ ἔκθεσις τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκστρατείας, ὑπῆρξε θλι-

θερά διὰ τὸν Μίνωα, διότι ἀπεβιβάσθη μὲν εὐτυχῶς εἰς τὴν —
κελίαν, ἀλλ' ἐθανατώθη, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πausανίου καὶ
Στράβωνος, ὑπὸ τῶν θυγατέρων τοῦ Κωκάλου, αἵτινες διὰ συμβου-
λῆς τοῦ Δαιδάλου, τοῦ ἐπέχυσαν ὕδωρ θερμὸν ἐνῷ ἐλούετο εἰς τὸ
λουτρόν. Τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου διὰ τῶν
ἐπομένων στίχων

» Ὑπὸ θυγατέρων δὲ θνήσκει τῶν τοῦ Κωκίλου

» Ζῆμα θερμὸν περιχυθεὶς καὶ παρχρῆμα ψύξας »

Ἔνεκα δὲ τοῦ θανάτου του, ἀναξίου βεβαίως τοιούτου μεγάλου ἀν-
δρός, ἀπέτυχε καὶ ἡ ἐκστρατεία, διότι τινὲς μὲν ἐκ τῶν Κρητῶν
ἀπέμειναν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ὠκοδόμησαν τὴν πόλιν Μινώαν·
οἱ δὲ λοιποὶ ἀποπλέοντες πρὸς τὴν πατρίδα, ἐναυάγησαν περὶ τὴν
Ἰαπυγίαν, ὅπου οἱ διασωθέντες ἔκτισαν τὰς πόλεις Ἰρέαν καὶ
Τάραντα.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκστρατείας, ἡ ἀποτυχία ταύτης
καὶ τὸ ναυάγιον τοῦ στόλου, ὑπῆρξαν διὰ τὴν Κρήτην γεγονότα
πολὺ κρίσιμα, διότι ἐπέφερον τὴν ἐρήμωσιν σχεδὸν ἀπάσης τῆς
νῆσου. Μόνοι αὐτῆς κάτοικοι ἀπέμειναν τότε κατὰ τὸν Διόδωρον
οἱ Πολυχνητιανοὶ καὶ οἱ Πραισιανοί. Ἀλλ' ἀκο-
λούθως ὁ πληθυσμὸς τῆς, ἠϋξήθη βαθμηδὸν ὑπὸ νέων τῆς ἄλλης
Ἑλλάδος ἀποίκων, διότι ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου εἶχε προαχθῆ
ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐχορήγησε καὶ αὕτη ὀγδοήκοντα πλοῖα.

» Τοῖσι (τῶν Κρητῶν) δ' ἄμ' ὀγδώκοντα μέλαινα νῆες ἔποντο.»

Τὸν Μίνωα διεδέχθη ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ υἱὸς Κατρεὺς,
ὅστις ἀπῆλαυσε τέσσαρα τέκνα, τρία θύλη, τὴν Ἀερόπην, τὴν
Κλυμένην καὶ τὴν Ἀπημοσύνην καὶ ἓν ἄρρεν, τὸν Ἀλθαμένην. Οὗ-
τος ὅμως χρησιμοδοτηθεὶς ὅτι ἔμελλε νὰ γίνῃ φονεὺς τοῦ πατρός
του, ἀπεδήμησεν ἐκουσίως εἰς τὴν Ῥόδον, ὅπου κτίσας πόλιν ὠνό-
μασεν αὐτὴν Κρητηνίαν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, ὡς ἀναφέρουν
ὁ Διόδωρος, ὁ Ἀπολλόδωρος καὶ ὁ Στέφανος, παραπλέων ὁ πατήρ

του περὶ τὴν Ῥόδον μετ' ἄλλων Κρητῶν, καὶ ἐκληφθεὶς ὑπὸ τοῦ
Ἀλθαμένους ὡς πειρατῆς, ἐφονεύθη, καὶ οὕτω μ' ὅλας τὰς προφυ-
λάξεις, ἐπληρώθη ἡ ἀναπόφευκτος εἰμαρμένη του.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, ὁ δευτερότοκος
υἱὸς τοῦ Μίνως Δευκαλίων, ὅστις κατὰ τὸν Διόδωρον συ-
νῆψε συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ νυμφεύσας συνάμα καὶ
τὴν ἀδελφὴν του Φαίδραν μετὰ τοῦ Θησέως, μετέβη καὶ αὐτὸς
εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου κατὰ τὸν Πausανίαν ὠκοδόμησε τὸν ἀρ-
χαῖον ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. « Τοῦ δὲ Ὀλυμπίου Διός, Δευκα-
» λίωνα οἰκοδομῆσαι λέγουσι, τὸ ἀρχαῖον ἱερόν. » Οἱ Ἀθηναῖοι μά-
λιστα, ὡς ἀναφέρει ὁ μνησθεὶς Συγγραφεὺς, ἐδείκνυν ὡς σημεῖον
ἐναργές καὶ τὸν τάφον του, κείμενον εἰς μικρὰν ἐκ τοῦ ναοῦ ἀπό-
στασιν, διότι εἶχεν ἀποβιώσει καὶ εἰς τὴν πόλιν των.

Παῖδες τοῦ Δευκαλίωνος ἐχρημάτισαν κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον
ὁ Ἰδομενεὺς, ὁ Μῶλος καὶ ἡ Κρήτη. Τὸν διεδέχθη δὲ ὁ πρωτότο-
κος Ἰδομενεὺς, ὅστις μετὰ τοῦ Μηριόνης, υἱοῦ τοῦ προαπο-
θανόντος Μῶλου, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Τρωάδος μετὰ τῶν λαο-
πῶν Ἑλλήνων.

» Κρητῶν δ' Ἰδομενεὺς δουρικλυτὸς ἡγεμόνευε

»

» Μηριόνης τ'

Κατὰ δὲ τὴν ἐκ Κρήτης ἀπουσίαν του, κατέστησεν ἐπίτροπον
τοῦ οἴκου καὶ τοῦ βασιλείου του τὸν υἱὸν τοῦ Τάλω, ὀνόματι Λευ-
κον, ὅστις μετ' ὀλίγον προδίδων τὴν ἐναποτεθεῖσαν πρὸς αὐτὸν
ἐμπιστοσύνην, ἀπεστάτησε καὶ κατασφάξας Μήδαν, τὴν σύζυγον
τοῦ Ἰδομενεὺς, καὶ Κλεισιθήραν τὴν θυγατέρα του, ἐξεπόρθησε καὶ
δέκα πόλεις. Ἐπανακάμψας ὅμως ὁ Ἰδομενεὺς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πο-
λέμου, εὗρε τὸν οἶκόν του καὶ τὸ κράτος του ἀνατετραμμένα. Ὁ-
θεν οἱ μὲν λέγουν ὅτι ἀνεχώρησε καὶ κατήχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν,

ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν τοῦ Σαλέντου· οἱ δὲ ὅτι ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Κρήτην ἀφοῦ ἐτιμώρησε τὸν ἀποστάτην Λεῦκον.

Τὴν πρώτην δοξασίαν παραδέχονται ὁ Στράβων, ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Ἰωάννης Τσέτσης, ὅστις βεβαιοῖ τὴν ἀναχώρησίν του διὰ τῶν ἐπομένων στίχων·

- » Ὁ τῶν Κρητῶν βασιλεὺς Ἰδομενεὺς ἐκεῖνος,
- » Ἀπὸ τῆς Τροίας καὶ αὐτὸς ὑποστραφεὶς ἐν Κρήτῃ,
- » Παλλὰς εὐρὼν τὰς συμφορὰς ἐν οἴκῳ τῷ οἰκείῳ,
- » Μῆδαν αὐτοῦ τὴν σύζυγον καὶ παῖδα Κλεισιθήραν,
- » Ἀνασφαγμένας ἐν ναῷ χερσὶ τοῦ ἀναθρώπου
- » Λεύκου, παιδὸς τοῦ Τάλως, Λεύκου τοῦ μισαιφόνου·
- » Φεύγει μακράν που καὶ αὐτὸς, φεύγει τὴν Κρήτην νῆτον,
- » Τούτῳ τῷ Λεύκῳ διωχθεὶς, μέγала δυνηθέντι. »

Τὴν δὲ δευτέραν δοξασίαν, ἣτις φαίνεται καὶ ἡ ὀρθότερα, πρεσβεύουν ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Λυκόφρονος Ἰσαὰκ ὁ Τσέτσης, ὅστις στηρίζει τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ ἐφεξῆς στίχου τοῦ Λυκόφρονος·

- » Λεῦκον στροβήσων, φύλακα τῆς μοναρχίας. »

Ὁ δὲ Διόδωρος ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ἰδομενεὺς καὶ ὁ Μηρίωνης μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἐπάνοδόν των, ἀπέθανον ἀμφοτέρω εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐτάφησαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Κνωσσοῦ, ὅπου οἱ Κνώσσιοι ἐδείκνυν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ τὸν τάφον των μὲ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν·

- » Κνωσσίῳ Ἰδομενῆος ὄρα τάφον, αὐτὰρ ἐγὼ τοι
- » Πλησίον κείμεναι Μηρίωνος ὁ Μῶλου. »

καὶ τοὺς ἐλάτρευον συνάμα ὡς ἥρωας, προσφέροντες εἰς αὐτοὺς θυσίας.

Μὲ τὴν ἀπόπλευσιν δὲ τοῦ Ἰδομενέως κατὰ τῆς Τρωάδος, ἐνέσκηψαν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, καὶ πεῖνα καὶ λοιμὸς εἰς τὴν Κρήτην, τὰ ὅποια καὶ ἐκ δευτέρου τὴν κατερήμωσαν. « Τρίτῃ δὲ γενεῇ

» μετὰ Μίνωα τελευτήσαντα, γενέσθαι τὰ Τρωϊκὰ, ἐν τοῖσι οὐ
» φλαυροτάτους φαίνεσθαι ἔοντας Κρήτας τιμωροὺς Μενέλαω· ἃ
» πὸ τουτέων δέ σφι ἀπονοστήσασι ἐκ Κρήτης, λιμόντε καὶ λοι-
» μὸν γενέσθαι, καὶ αὐτοῖσι καὶ τοῖσι προβάτοισι, ἐς τὸ δεύτερον
» ἐρμηοθείσης Κρήτης. » Ἀλλ' ἐπανεκτῆσε πάλιν καὶ τὸν πλη-
θυσμὸν καὶ τὴν ἀκμὴν της. Βασιλέα ὅμως δὲν ἀνηγόρευσε πλέον,
ἀλλ' ἐδιοικεῖτο δημοκρατικῶς. Ὁ Ἰδομενεὺς ἐχρημάτισεν ὁ τελευ-
ταῖος αὐτῆς μονάρχης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Περὶ τῶν νόμων τοῦ Μίνως.

Τινὲς νομίζουν ὅτι ὁ Μίνως εἰς τὴν σύνταξιν τῆς πολιτείας του ἔλαβεν ὡς συνεργάτην καὶ τὸν ἀδελφόν του Ῥαδάμανθυν, εἰς τὸν ὁποῖον μάλιστα ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πορφύριος καὶ ὁ Ἡσύχιος, ἀποδίδουν εἰδικούς τινας θεσμούς. Ὁ δὲ Πλάτων εἰς τοὺς νόμους του διατείνεται, ὅτι ὁ Ῥαδάμανθος ἐδιωρίσθη ὑπὸ τοῦ Μίνως δικαστῆς ἀπάσης τῆς νήσου, καὶ ὅτι εἶχε προσέτι ὑπάλληλον αὐτοῦ τὸν Ταλλῶ, υἱὸν τοῦ Οἰνοπίωνος, τὸν ὁποῖον διέταττε νὰ περιφέρεται εἰς τὰς πόλεις, ὅπως ἐπιτηρῇ ἵνα μὴ καταργῶνται ἢ τροπολογῶνται οἱ νόμοι. Ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἴσως πιθανωτέρα, διότι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ῥαδάμανθος ἐχρημάτισε δικαστῆς μὲν ἀδυσώπητος, ἀλλὰ δικαιοτάτος· ἔνεκα τούτου ἐδιωρίσθη ὡς τοιοῦτος καὶ μετὰ θάνατον εἰς τὸν Ἄδην.

Τὸ λυπηρότερον ὅμως πάντων εἶναι ὅτι ἡ πολιτεία τοῦ Μίνως δὲν μᾶς διεσώθη πλήρης, ἀλλ' ἀφ' ὅσα ἐξ αὐτῆς μᾶς διετήρησαν οἱ ἀρχαῖοι Συγγραφεῖς, δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν ὅπως οὖν ἰδέαν τινὰ τῆς φύσεώς της, καὶ νὰ θαυμάσωμεν τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ σοφίαν τοῦ νομοθέτου. Ἐνεκα ἴσως τῶν κενῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς ἄφησεν ὁ χρόνος, ἀδυνατοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν καὶ τίνα δικαιώματα καὶ καθήκοντα εἶχεν ὁ βασιλεὺς, διότι ἐνῶ γνωρίζομεν τὰ τῶν ἄλλων Ἀρχῶν, ἀγνοοῦμεν ἐκεῖνα τοῦ βασιλέως, ὅστις διετηρεῖτο καὶ μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς πολιτείας μέχρι τοῦ Ἰδομενέως· ἔκτος ἂν εἰκάσωμεν ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τῶν δυνάμεων ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης, καὶ ὁ φύλαξ τῶν νόμων τοῦ Κράτους.

Ἐκ δὲ τῶν διασωθέντων νόμων, τινὲς μὲν ἀφοροῦν τοὺς θεμελιώδεις τῆς πολιτείας θεσμούς· ἕτεροι δὲ τὸ δημόσιον ἢ διεθνὲς δίκαιον· καὶ ἄλλοι εἰδικωτέρας διατάξεις. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς θέλομεν τηρήσει εἰς τὴν ἔκθεσίν των τὴν αὐτὴν τάξιν, ἥτις ὑπαγορεύεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρός των.

§. α.

Θεμελιώδεις τῆς Πολιτείας Θεσμοί.

Αἱ ἀρχαῖαι κοινωνίαι συνίσταντο ἐκ δύο στοιχείων πάντη διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων ὡς πρὸς τὰ δίκαια καὶ τὰ καθήκοντα, διότι τὸ μὲν, τὸ ὁποῖον ἀντεπροσώπευε τὴν δουλείαν, εἶχε μόνον καθήκοντα ἄνευ δικαίων· τὸ δὲ, τὸ ὁποῖον ἀντεπροσώπευε τὴν ἐλευθερίαν, ἔχαιρε μόνον δίκαια ἄνευ καθηκόντων ὡς πρὸς τὸ ἕτερον. Ἐκεῖνο ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν καλουμένων δοῦλων. Τοῦτο ἐκ τῶν λεγομένων ἐλευθέρων πολιτῶν.

Τὴν σύστασιν αὐτὴν τῶν κοινωνιῶν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ ἀρχαῖοι νομοθέται, ὡς ἂν ἀνεδέχοντο τὴν διοργάνωσίν των, διετήρουν τὴν διάκρισιν τῶν ἀντιθέτων στοιχείων, καὶ συνέταττον τὴν πολιτείαν ὡς πρὸς μόνους τοὺς ἐλευθέρους. Οὗτοι ἦσαν τὸ κύριον ἀντικείμενον τῶν θεσμῶν καὶ τῆς μερίμνης των. Οἱ δοῦλοι, ὡς ὄντα στερημένα πάσης προσωπικότητος, ἦσαν καὶ ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὴν πολιτείαν. Ἀπλοὶ εἰδικοί νόμοι ἐπροσδιώριζον τὰς διαφορὰς αὐτῶν τάξεις καὶ τὰ καθήκοντα ἐκάστης. Οὕτω καὶ ὁ νομοθέτης τῶν Κρητῶν, διατηρῶν τὴν ἀρχικὴν αὐτὴν διάκρισιν τοῦ Κράτους του, προέβη εἰς τὸν διοργανισμὸν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν.

Διήρесе δὲ προπάντων αὐτοὺς εἰς τρεῖς τάξεις, τὴν τῶν ἀρίστων, τῶν ἱππέων, καὶ τῶν γεωργῶν. Τινὲς φρονοῦν ὅτι ὁ Μίνως παρεδέχθη τὸν θεσμὸν τοῦτον ὑπὸ τοῦ Σεσώστριος, ὅστις εἶχε πρὸ αὐτοῦ συστήσει εἰς τὴν Αἴγυπτον τὰς κοινωνικὰς

τάξεις. Ἀλλὰ πιθανώτερον εἶναι νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ κοινωνικὴ μᾶλλον στάσις τοῦ βασιλείου του, ὑπηγόρευε τὴν παραδοχὴν τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ θεσμοῦ. Κατέταξε λοιπὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρίστων, τοὺς ἰσχυροὺς καὶ τοὺς προκρίτους τῆς νήσου· εἰς τὴν τῶν ἱππέων, τοὺς δυναμένους νὰ τρέφωσιν ἵππους καὶ νὰ ἱππεύωσιν εἰς τὰς ἐκστρατείας· καὶ εἰς τὴν τῶν γεωργῶν, τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν καὶ ὠφείλοντας νὰ ἐκστρατεύωσιν ἐν καιρῷ πολέμου.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων τάξεων ἐσχηματίζοντο αἱ συστατικαὶ τῆς πολιτείας Ἀρχαί, αἵτινες ἦσαν τρεῖς· πρώτη ἡ τῶν καλουμένων Κόσμων· δευτέρα ἡ τῶν Γερόντων· καὶ τρίτη ἡ τοῦ Δήμου ἢ Λαοῦ. Αὕτη ἡ τελευταία συνέκειτο ἐκ τῶν ἱππέων καὶ γεωργῶν, οἵτινες ἐξέλεγον τὰς δύο ἐτέρας ἐκ τῶν ἀρίστων.

Κόσμοι.

Ἄπαντες οἱ ἐλεύθεροι πολῖται συνερχόμενοι κατ' ἔτος εἰς συνέλευσιν, ἐξέλεγον ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀρίστων τὴν καλουμένην Σύγκλητον, συγκειμένην ἐκ δέκα μελῶν, τὰ ὅποια ὠνομάζοντο Κόσμοι. « Οὐκ ἐξ ἀπάντων, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, » αἰροῦνται τοὺς Κόσμους, ἀλλ' ἐκ τινων γενεῶν. » Προσηγορεύοντο δὲ ἴσως οὕτω, διότι διὰ τῆς διοικήσεώς των ἐκόσμου τὴν πολιτείαν, δηλ: τὴν ἐμόρφονον καὶ τὴν καθίστανον βελτιωτέραν. Ἐνεκα τούτου καὶ τὸ ἦθος των ἦτο μέτριον καὶ σοβαρὸν, διότι συνίστατο εἰς μακρὰν κόμην καὶ γένειον μακρόν.

Ὁ Πρόεδρος τῶν Κόσμων ἐκαλεῖτο Πρωτόκοσμος, καὶ εἰς ἕτερος ἐξ αὐτῶν ὠνομάζετο Ἐπίωμο, διότι ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν νόμων καὶ ψηφισμάτων ἐτίθετο τὸ ὄνομά του ὡς ἐφεξῆς. « Κοσμοῦντος ἐν Γόρτυνι Κυδάτου, ἔδοξε Γορτυνίων τοῖς » Κόσμοις καὶ τῇ πόλει!! » Ὡς ἐπίσης διεκρίνετο καὶ τὸ ἔτος ἐξ

αὐτοῦ, καθὼς μετὰ ταῦτα ἐπραττον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦ Ἐπιπρωτοῦ Ἀρχοντος.

Τὸ οἶκημ ὅπου ἐσυνεδρίαζον οἱ Κόσμοι ἐκαλεῖτο Ἀνδρεῖον. Εἶχον δὲ τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νὰ συγκαλῶσι τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ καὶ νὰ προεδρεύωσιν αὐτῶν· νὰ διευθύνωσι τοὺς πολέμους, ἔνεκα τούτου ἐκαλοῦντο καὶ Στρατοπεδάρχαι ἢ Στρατάρχαι· νὰ διορίζωσιν ὅλους τοὺς ὑφισταμένους ὑπαλλήλους· νὰ ἀναδέχωνται πᾶσαν πρεσβείαν ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην πόλιν· νὰ κατασχέτωσιν ὅχι μόνον τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ πρόσωπα τῶν πολιτῶν· καὶ νὰ γίνωνται οἱ θεματοφύλακες τῶν κακῶς κεκτημένων πραγμάτων. Ὡφείλον ὅμως νὰ διοικῶσι τὴν πολιτείαν κατὰ τοὺς κεκείμενους νόμους, διότι ἄλλως πᾶσα αὐθαιρεσία καὶ κατάχρησις ἐνὸς ἢ ὅλων ὁμοῦ, ἐχρηγοῦσεν εἰς τοὺς λοιποὺς πολίτας τὸ δικαίωμα νὰ ἀποστατῶσι καὶ νὰ τοὺς ἐξόνωσιν, ἂν ἐκουσίως δὲν παρητοῦντο. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδοκιμάζει τὸ δικαίωμα αὐτὸ ὡς ἐπικίνδυνον, καὶ δυνάμενον νὰ διεγείρῃ ἐμφυλίους πολέμους καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν πολιτείαν.

Ὡφείλομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἂν τὸ μέτρον τῆς ἀποστασίας κατὰ τῶν καταχρωμένων Ἀρχῶν, δύναται νὰ παραγάγῃ ὀλεθρίους συνεπειάς, εἶναι ἄλλως καὶ τὸ δραστηριώτερον πρὸς περιστολὴν τῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ πιστὴν τήρησιν τῶν νόμων. Ἡ καλὴ ὅμως ἢ κακὴ αὐτοῦ ἐφαρμογὴ ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸν ἀγνόν καὶ ἔλλογον, ἢ ἐπίπλαστον καὶ ἄλογον πατριωτισμὸν τῶν πολιτῶν, διότι μόνοι οἱ ἀληθῶς ἀγαπῶντες τὴν πατρίδα καὶ ἔχοντες τὴν συνείδησιν τοῦ ἔρωτός των, δύνανται καὶ τὰ πάθη των νὰ χαλιναγωγήσωσι καὶ τὰ δίκαιά των ὠφελίμως νὰ ἐξασκήσωσι. Μ' ὅλα ταῦτα ὠφείλει ὁ σοφὸς νομοθέτης προτοῦ νὰ καθιερῶσιν τοιοῦτον δικαίωμα νὰ σκεφθῇ καλῶς, μήπως οἱ πολῖται ἀντὶ νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ ὅπλα πρὸς σωτηρίαν των, τὰ στρέψωσι καθ' ἑαυτῶν καὶ γίνωσιν αὐτόχειρες· ὠφείλει νὰ γνωρίσῃ ἂν

οἱ λαμβάνωντες τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας, κατέχωσι καὶ τὴν μεγάλην ἀρετὴν, ἥτις ὑπαγορεύει τὴν θυσίαν τῶν ἀτομικῶν παθῶν, ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν νόμων. Οἱ ἀρχαῖοι Κρήτες κατεῖχον τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, διότι οὐδέποτε κατεχράσθησαν τοῦ δικαιώματός των. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐποχῆς μας οἱ Πολλωνοὶ ἔγιναν θῦμα αὐτοῦ τοῦ ἰδίου δικαιώματος.

Γέροντες.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν Κόσμων, ἡ Συνέλευσις ἐξέλεγε τοὺς Γέροντας, οἵτινες ἐκαλοῦντο καὶ Παλαῖοι, καὶ Γερουσία, καὶ Γερωντία, ἢ Γερωνία. Ἀνηγορεύοντο δὲ τοιοῦτοι οἱ ἄλλοτε χρηματίσαντες Κόσμοι καὶ διακριθέντες κατὰ τὴν ἀρετὴν. « Καὶ τοὺς Γέροντας ἐκ τῶν κεκοσμηκότων, λέγει ὁ » Ἀριστοτέλης. » Ἦσαν δὲ εἰκοσιοκτὼ τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' εἶναι ἄδηλον τίνος ἕνεκα ἐπροσδιωρίσθη ὁ ἀριθμὸς οὗτος.

Οἱ Γέροντες, ἕνεκα τῆς ἡλικίας, τῆς δεδοκιμασμένης ἀρετῆς καὶ τῶν προνομίων των, κατεῖχον τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν των. Αὐτοὶ ἦσαν ἀνεύθυνοι ὡς πρὸς τὴν δημόσιον διαχείρισίν των καὶ τὰς μὲν τῆς πολιτείας ὑποθέσεις διεξήγαγον μετὰ τῶν Κόσμων, τὰς δὲ τῶν πολιτῶν ἐδίκαζον ὡς διαιτηταὶ κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις μᾶλλον τῆς συνειδήσεώς των, ἢ τὰς διατάξεις τῶν κειμένων νόμων.

Δῆμος ἢ Λαός.

Ἡ Συνέλευσις τοῦ λαοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἔχειρε δικαίωμα, εἰμὴ τὸ τῆς ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀποδοκιμασίας ἐπὶ τῶν προαποφασισθέντων ὑπὸ τῶν Κόσμων καὶ τῆς Γερουσίας· εἶχε δὲ ἄλλων λόγων τὴν ἀπαγορευτικὴν δύναμιν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν νόμων καὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν ψηφισμάτων. Ὁ τρόπος οὕτως ἦτο βεβαίως μᾶλλον φιλελεύθερος καὶ λογικὸς, ἀπὸ τὸν ἀντίθετον, παραδεχόμενον ὑπ-

τῆς νεωτέρας πολιτικῆς ἐπιστήμης, διότι οἱ πολλοὶ ἐξέλεγγον τὰς πράξεις τῶν ὀλίγων, καὶ ὄχι οἱ ὀλίγοι ἐκείνας τῶν πολλῶν.

Αὗται ἦσαν αἱ συστατικαὶ τῆς πολιτείας Ἀρχαί, αἵτινες ὅλαι ὁμοῦ ἐξήσκουν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, οἱ δὲ Κόσμοι ἰδίως τὴν νομοτελεστικὴν καὶ οἱ Γέροντες κυρίως τὴν δικαστικὴν.

Ἀνατροφὴ τῶν παίδων.

Ἡ ἀνδρικὴ καὶ ἠθικὴ μόρφωσις τῶν πολιτῶν, ἦτον ἡ κυριωτέρα βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ὤφειλε νὰ στηρίζητε ὅλον τῆς πολιτείας τὸ οἰκοδόμημα. Ὅθεν καὶ ὁ νομοθέτης ἐπέστησεν ἐπ' αὐτῆς ἔτ, συντονώτερον τὴν προσοχὴν του. Οἱ παῖδες μόλις ἐξήρχοντο ἐκ τῆς νηπιότητος, ὑποχρεοῦντο νὰ ἀσχολῶνται μέχρι τοῦ 16ου. ἔτους εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν μουσικὴν. Ἐμάνθανον δὲ ἀπλῶς νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ ἀποστηθίζωσι τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, τοὺς ὕμνους τῶν Θεῶν καὶ τὰς πράξεις τῶν ἡρώων· διὰ δὲ τῆς μουσικῆς ἐμελῳδοῦσαν τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα, μεταφερμένα εἰς στίχους, ὅπως εὐκολώτερον ἐντυπώνωνται εἰς τὴν μνήμην των.

Ἔνεκα τοῦ εἶδους τούτου τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶχον οἱ Κρήτες καὶ μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν μουσικὴν. Οἱ Κνώσσιοι ἐξέδωκαν εὐχαριστήριον ψήφισμα ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆς Ἰωνίας Τέω, διότι τοὺς ἔπεμψε τὸν κιθαρωδὸν Μενεκλῆ καὶ τοὺς ἐμελῳδῆσε μὲ πολλὴν χάριν τοὺς στίχους τοῦ Τιμοθέου, τοῦ Πολυίδου καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Κρήτης ἀρχαίων ποιητῶν. Ὡσαύτως ἀντέμειψαν προγενεστέρως καὶ τὸν Ὀμηρον, ὡς ἀναφέρει ὁ Σωζόμενος εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας του. « Κρήτες μὲν γὰρ » ἐν χιλίοις νομίσμασιν Ὀμηρον ἀμειψάμενοι τῆς εὐποιίας, ὡς ἀ- » νυπερόβλητον φιλοτιμίαν αὐχοῦντες, ἐν στήλῃ δημοσίᾳ τὴν δω- » ρεᾶν ἐγράψαντο. »

Τινὲς ὁμῶς διατείνονται ὅτι πρῶτος ὁ Κρῆς Χρυσόθεμις, ὅστις κατὰ τὸν Πausaniαν ἠρίστευσε καὶ εἰς τὰ Πύθια, ἐπεννόησε τὴν

ἐκμελώδῃσιν τῶν νόμων. « Χρυσόθεμις ὁ Κρής πρῶτος στολῇ » χρυσάμενος εὐπρεπῇ καὶ κιθάραν ἀναλαβὼν, εἰς μίμησιν τοῦ » Ἀπόλλωνος, μόνος ἦσε νόμον· εὐδοκίμησαντος δὲ αὐτοῦ, δια- » μένει ὁ τρόπος τοῦ ἀγωνίσματος. » Ἀλλ' οἱ ταῦτα διατεινόμε- » νοι ὑποπίπτουν εἰς λάθος, διότι ὁ Χρυσόθεμις ἤκμασε μετὰ τὸν Μίνωα. Ἡ ἔρευνα ὅμως τῶν νόμων ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς νέους, διότι ἐθεωροῦντο ἀνίκανοι, ἕνεκα τῆς ἡλικίας των, νὰ τοὺς ἐρμη- » νεύσωσιν ὀρθῶς καὶ νὰ ἐννοήσωσι τὸ πνεῦμά των.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 15. ἔτους, κατετάσσοντο οἱ παῖδες εἰς τὰς καλουμένας Ἀ γ έ λ α ς, αἵτινες ἦσαν τόσα σχολεῖα γυμνασικῆς.

Αἱ Ἀγέλαι ἐπροσδιωρίζοντο ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πό- » λεων, καὶ εἶχεν ἐκάστη ἐπὶ κεφαλῆς ἓνα ὀδηγὸν ὀνομαζόμενον Π α ι δ ο ν ὀ μ ο ν ἢ Ἀ γ ε λ ά τ η ν, εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὁποίου ἐπροτιμᾶτο, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἐφορον, ἡ γέννησις, ἡ ἡλικία καὶ ἡ ὑπόληψις. Ἐκ τῆς καλῆς δὲ ἢ κακῆς διαγωγῆς του, ἠύξανεν ἢ ἡλαττοῦτο καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς Ἀγέλης του, καὶ ἀναλόγως τῆς αὐ- » ξήσεως ἢ μειώσεως ἀπελάμβανεν ἐκεῖνος καὶ τιμὴν καὶ δόξαν, ἢ αἰσχύνην καὶ ἀδοξίαν.

Ὁ Ἀγελάτης εἶχεν ἐπὶ τῶν νέων τὴν ἐξουσίαν ἐνὸς πατρὸς, διότι ἐδύνατο τοὺς μὲν ἀπειθεῖς καὶ ραθύμους νὰ τιμωρήσῃ, τοὺς δὲ εὐπειθεῖς καὶ διακρινομένους νὰ βραβεύσῃ. Ἰπέβαλλε δὲ τοὺς ἀγελαζομένους εἰς τοιαύτας ἀσκήσεις, αἵτινες ἐνέπνεον τὴν περι- » φρόνησιν τῶν κινδύνων καὶ ἐμποιοῦσαν εὐρωστίαν εἰς τὸ σῶμα· τοὺς διέταττε νὰ τρέχωσιν ἀνυπόδητοι εἰς τὰ ὄρη καὶ νὰ θηρεύ- » ωσι, νὰ πηδῶσι τάφρους καὶ νὰ ἱππεύωσι, νὰ ρίπτωσι τὸ τόξον, νὰ κατακλίνωνται ἐπὶ γῆς καὶ νὰ ὑπηρετῶνται πρὸς ἀλλήλους. » « Παιδεύματα Κρητικὰ, λέγει Μάξιμος ὁ Τύριος, θῆραι, ὀρεῖθα- » σίαι, τοξεῖαι, δρόμοι. » Ἐνεκα τῶν ἀσκήσεων τούτων, τῶν ὁ- » ποίων οἱ Κρῆτες ἐχρημάτισαν καὶ ἐφευρετῇ, ἦσαν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ οἱ ἀξιώτεροι εἰς τὴν γυμναστικὴν.

Ὁ δὲ ὄπλισμός τῶν νέων ἦτον ἐλαφρὸς καὶ ὁ ἱματισμὸς εὐέν- » δυτος, ἀλλὰ χονδροειδῆς καὶ ἀμετάβλητος κατὰ τε τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος. Εἰς χιτῶν καλούμενος ἁ μ φ ι ν ω τ ὀ ν, μία ἐσθῆς ὀνομαζομένη ἁ μ υ ρ τ ο ν, καὶ ἐν ἐπίβλημα προσαγορευόμενον ἁ ν δ ρ ὀ μ ε ο ν, ἀπῆρτιζον ὅλην τὴν ἱματοσκευὴν των.

Πρὸς πλειοτέραν τῶν παιδῶν πολεμικὴν γύμνασιν, ὁ Παιδονό- » μος ἐξήγαγεν αὐτοὺς εἰς τινὰς προσδιωρισμένους καιροὺς, καὶ τοὺς ἐδιαίρουσεν εἰς λόχους, ἕκαστος τῶν ὁποίων συνέκειτο ἐξ ἐπτὰ, καὶ εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ἓνα Π ρ ὀ μ α χ ο ν. Παραταττόμενοι δὲ οἱ λόχοι ὡς εἰς μάχην, συνεκρούοντο πρὸς ἀλλήλους διὰ τοῦ ἤχου τῆς λύρας καὶ τοῦ αὐλοῦ, διεπληκτίζοντο μὲ τὰς χεῖρας, μὲ τοὺς πόδας καὶ μὲ τὰς ῥάβδους. « Ποιοῦντων δὲ καὶ μάχας » ἀναφέρει ὁ Ἡρακλείδης, κατὰ νόμον πύξτε καὶ ξύλοις, καὶ ὅταν » συμβάλλωνται αὐλοῦσι τινὲς αὐτοῖς, καὶ κιθαρίζουσι, καὶ πρὸς » ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν ἐθίζονται. » Πολλάκις συνεκρότουσιν τοι- » αύτας μάχας καὶ αἱ Ἀγέλαι πρὸς ἀλλήλας· ἕνεκα τούτου καὶ ὁ Πλάτων εἰς τοὺς νόμους του λέγει ὅτι οἱ Κρῆτες ἐγνώριζον μό- » νον κατ' ὄνομα τὴν εἰρήνην. Εἰς τὰ γυμνάσματα ταῦτα ἦτο, κα- » τὰ τὸν Πλούταρχον, ἐπιτετραμμένον καὶ εἰς τὰς γυναῖκας νὰ πα- » ρευρίσκωνται.

Νόμος δὲ ῥητὸς καθιέρωνε τὸν ἔρωτα μετὰ τῶν ἀγελαζο- » μένων νέων· ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι Συγγραφεῖς διχογνωμοῦν ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ, διότι οἱ μὲν τὸν θεωροῦν ὡς ἀνή- » θικον καὶ αἰσχρὸν, οἱ δὲ ὡς ἀγνὸν καὶ σοφόν. Τὴν πρώτην δοξα- » σίαν πρεσβεύουν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις ἀναφέρει εἰς τὰ πολιτικάτου. « Πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης καὶ πρὸς » τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς » τοὺς ἄρρένας ποιήσας ὁμιλίαν. » Σῆστος ὁ Ἐμπειρικός. « Παρ' » ἡμῖν μὲν αἰσχρὸν, μᾶλλον δὲ καὶ παράνομον, νενόμισται τὸ » τῆς ἀρρένομιξίας· παρὰ Γερμανοῖς δὲ, ὡς φαίνεται, οὐκ αἰσχρὸν,

» ἀλλ' ὡς ἐν τι τῶν συνήθων. Λέγεται δὲ καὶ παρὰ Θηβαίοις τὸ
 » παλαιὸν οὐκ αἰσχρὸν τοῦτο εἶναι δοῖναι καὶ τὸν Μηριόνην τὸν
 » Κρήτα οὕτω κεκληθῆναι φασὶ δι' ἐμφασιν τοῦ Κρητῶν ἔθους. »
 Ὁ Ἀθήναιος. « Κρήτες γοῦν, ὡς ἔφην, καὶ οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκι-
 » δεῖς, περὶ τὰ παιδικὰ δαιμονίως ἐπτόννται. » Ὁ Ἡσύχιος.
 « Κρήτα τρόπον τὸ παιδικοῖς χρῆσθαι » καὶ ὁ Μωντεσκιὼ εἰς τὸ
 πνεῦμα τῶν νόμων. « j' ai senti la pudeur effrayée, lorsque
 » j' ai voulu les rapporter. » Νεώτερός τις ὅμως ἱστορικὸς ἀπο-
 δοκιμάζων τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκφράζεται ὁ τελευταῖος οὗτος
 Συγγραφεὺς, παρατηρεῖ ὅτι ἡ αἰσχρότης τῶν ἐθνῶν πρέπει νὰ ἀ-
 ποκαλύπτεται· ἡ ἀλήθεια τὸ ἀπαιτεῖ· ἀλλ' ὑποτασσόμενός τις εἰς
 αὐτὴν ὠφείλει νὰ ἐκφράζηται μετὰ εὐπρεπειας.

Τὴν δευτέραν δοξασίαν ἀποδέχονται Μάξιμος ὁ Τύριος. « Διὰ
 » τοῦτο ἐγὼ, λέγει, ἐπαινῶ τὸν Κρητῶν νόμον καὶ τὸν Ἡλείων
 » μέμφομαι. Τὸν μὲν Κρητικὸν ἐπαινῶ τῆς ἀνάγκης, τὸν δὲ Ἡ-
 » λείων μέμφομαι τῆς ἐξουσίας (δηλ. ἀσελγείας.). Κρητικῶ μει-
 » ρακίῳ αἰσχρὸν ἐραστὴν μὴ εἶναι· Κρητικῶ νεανίσκῳ αἰσχρὸν
 » προσάφασθαι παιδικῶν· ὡ νόμου κεκραμένου καλῶς σωφροσύνη
 » καὶ ἔρωτι. » Ὁ Κικέρων εἰς τὴν πολιτείαν του. « Opprobrio
 » fuisse odolescentibus, si amatores non haberent. » Ὁ Ξε-
 νοφῶν ὅστις λέγει, ὅτι ὁ ἔρως αὐτὸς ἦτον ἀγνὸς ὡς ἐκεῖνος τοῦ
 Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ὅτι μόνη ἡ ἀπώλεια τῶν ἄλ-
 λων λαῶν δὲν ἐπίστευεν εἰς αὐτόν. Ὁ Στράβων. « Ἐραστῶν μὴ
 » τυχεῖν, αἰσχρὸν νομίζεται » καὶ ὁ ὑπὸ τούτου ἀναφερόμενος
 Ἔφορος, ὅστις ἐκφράζεται μέ τινα λεπτομέρειαν ἐπὶ τοῦ προκοι-
 μένου θέματος.

Ὁ ἐραστὴς, λέγει, ὅστις ἐκαλεῖτο Φιλήτωρ, δὲν ἤλκυε πρὸς
 ἑαυτὸν διὰ τῆς πειθοῦς ἢ τῆς ἀπάτης τὸν ἐρωμένον, καλούμενον
 Κλεινόν, ἀλλ' ἐλάμβανεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀρπαγῆς. Πρὸ τριῶν
 ἢ πλείω ἡμερῶν διεκρίνων πρὸς τοὺς φίλους του ὅτι ἐσχό-

πευε ὃ ἀρπάσῃ τὸν δεινὰ νέον· ἐὰν δὲ οἱ φίλοι του ἔκρινον ἀνά-
 ξιον τὸν παῖδα τοιοῦτου ἐραστοῦ, τότε ἢ τὸν ὑπέκρυπτον, ἢ τὸν
 ἀπέτρεπον ἀπὸ τοῦ νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν τεταγμένην διὰ τὴν
 ἀρπαγὴν ὁδὸν, ἐὰν ἀπεναντίας τὸν ἐνόμιζον ἄξιον, τότε καθ' ὑ-
 παγόρευσιν τοῦ νόμου, τὸν ἐπεδίωκον καὶ ἔθιγον μετρίως μέχρι
 τοῦ Ἀνδρείου τοῦ ἐραστοῦ του, ὅθεν οὗτος αἰφνηδίως τὸν ἤρπαζεν.
 Ἐθεώρουν δὲ ἐράσμιον ὄχι τὸν διαπρέποντα κατὰ τὸ κάλλος, ἀλ-
 λά τὸν διακρινόμενον κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν κοσμιότητα.

Μόλις δὲ ὁ Φιλήτωρ ἤθελεν ἀρπάσει τὸν Κλεινόν, τὸν ἀπήγα-
 γεν εἰς οἷονδήποτε τῆς νήσου ἐβούλετο μέρος, ὅπου τὸν ἠκολούθουν
 καὶ οἱ φίλοι του, καὶ ὅσοι ἕτεροι ἤθελον παρευρεθῇ κατὰ τὴν
 στιγμὴν τῆς ἀρπαγῆς. Ἡ κατοχὴ τοῦ Κλεινοῦ ἐπετρέπετο ὑπὸ
 τοῦ νόμου ἐπὶ δύο μόνους μῆνας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων
 ὅλοι συνεθήρευν καὶ συνέτρωγον ὁμοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπανήρχοντο
 εἰς τὴν πόλιν, ὅπου φιλοδωρούμενος ὁ ἐρωμένος ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ
 του, ἀφίνετο πλέον ἐλεύθερος.

Τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου διαταττόμενα δῶρα συνίσταντο εἰς μίαν πο-
 λεμικὴν στολὴν, ἣτις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Κρητῶν ὡς τὸ πολυτι-
 μώτερον δῶρον, εἰς ἓνα βοῦν καὶ ἓν ποτήριον. Ἀλλ' ὁ Φιλήτωρ
 ἐδύνατο νὰ προσφέρῃ καὶ ἕτερα πολυτελῆ πρὸς τὸν Κλεινόν. Οὗ-
 τος δὲ τὸν μὲν βοῦν ἔθυσεν πρὸς τὸν Δία καὶ συνεστιᾶτο μεθ' ὧν
 τῶν ἐπανελθόντων· ἔπειτα ἀπεφαίνετο ἂν ἢ μετὰ τοῦ ἐραστοῦ
 του συναναστροφῇ ὑπῆρξεν εὐάρεστος ἢ ὄχι, διότι πᾶσα βία ἐτι-
 μωρεῖτο αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ νόμου. Καθὼς δὲ ὁ ἄφιλος ἐθεωρεῖτο
 ὡς ἄτιμος, τοιοῦτοτρόπως περιεφρονεῖτο καὶ ὁ διακρινόμενος κατὰ
 τὸ κάλλος ἢ καταγόμενος ἐκ προγόνων ἐπιφανῶν, ἀλλὰ δὲν ἐτύγ-
 χανεν ἐραστῶν, διότι οἱ Π α ρ α σ τ α θ έ ν τ ε ς (οὕτω ἐκαλοῦν-
 το προσέτι οἱ Κλεινοὶ) ἐτιμῶντο πανταχοῦ, εἶχον τὰς πρώτας θέ-
 σεις καὶ διαφερόντως ἐνεδύοντο καὶ ἐκοσμοῦντο ἀπὸ τούτων, λοιποὺς
 νέους.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ ἔρωρ τῶν Κρητῶν, τὸν ὁποῖον μετὰ ταῦτα εἰσ-
σῆγαγε καὶ ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης εἰς τὴν πολιτείαν του. Ἐκ
τῆς προεκτεθείσης ὁμως περιγραφῆς τοῦ Ἐφόρου, καὶ ἀνεξαρτήτως
τῶν ἐτέρων ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυριῶν, προκύπτει ἀριδῆλως ὅτι ὁ ἔ-
ρωρ αὐτός, ὅστις προσκολλώμενος εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν κοσμιό-
τητα καὶ τιμώμενος παρὰ πάντων, ὅχι μόνον δὲν ἦτον ἀνήθικος,
ἀλλ' ἀπεναντίας ἦτον ἐν κέντρον πρὸς κτῆσιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν
χρηστῶν ἡθῶν.

Ἐθεωρεῖτο ὡς μία πρὸς τὰ ὠραῖα καὶ ἐνάρετα ἀντικείμενα θεῖα
ἐμπνευσις, ἥτις ἐδύνατο νὰ τὰ διατηρῇ τοιαῦτα, ἢ νὰ τὰ καθιστᾷ
ἐντελέστερα. Ἔνεκα τούτου καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐκάλουν τοὺς
ἐραστὰς ἐμπνευσμένους. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἂν
δὲν ἦτο τοιοῦτος, οἱ Κρήτες ἐν καιρῷ τῆς ἀκμῆς των καὶ οἱ Σπαρ-
τιᾶται μεταγενεστερώς, δὲν ἤθελον ὑπερβαίνει τοὺς ἄλλους Ἕλλη-
νας κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν, διότι δὲν εἶναι ἴδι-
ον τῆς ἀσελγείας καὶ τῆς διαφθορᾶς νὰ μορφώνωσι γενναίας καὶ
μεγάλας ψυχάς. Οἱ Θηβαῖοι τότε ἐνίκησαν τοὺς Λακεδαιμονίους,
ὅτε ἀντέταξαν κατ' αὐτῶν τὸν καλούμενον Ἰερὸν λόχον
τῶν ἐρωμένων, διότι μόνος ὁ ἐραστής, πειρᾶται ν' ἀναδεί-
ξῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός του ἀνώτερον παντὸς ἄλλου καὶ
καθ' ὅλα τέλειον. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἠθικὸς ἔρωρ εἰς τὰς ὁποίας ἔ-
χουν τὴν συνείδησίν του ψυχάς· αὗται ἐγκαταλείπουν καὶ τὴν
ζωὴν ὑπὲρ ἐκείνου· ἔρωρ τοιούτου εἶδους εἶναι ὁ τῆς ἐλευθερίας,
τῆς πατρίδος, τῆς ἐθνικότητος κ. λ.

Οἱ νέοι ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν Ἀγελῶν, ὅπου διέμενον τρία ἔτη,
ἐκαλοῦντο Ἀπογελαῖται, καὶ τότε ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς
καὶ ὁ γάμος. Ὁ ἐγκριθείς ὁμως ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν νέος πρὸς ἐπισύ-
ναψιν αὐτοῦ, ἐνυμφεύετο μὲν τὴν νέαν, ἂν ἦτο καὶ ἀνήλιξ, ἀλλὰ
δὲν τὴν μετήγαγε καὶ πρὸς ἑαυτὸν, εἰμὴ ὅταν ἤθελε κατασταθῇ
ἱκανὴ νὰ διοικῇ τὰ τοῦ συζυγικοῦ οἴκου της.

Ἀνδρεία.

Τὰ Ἀνδρεῖα ἢ Ἀνδρία ἦσαν κοινὰ συσσίτια, ὅπου συνήρ-
χοντο ὅλοι οἱ πολῖται, πλούσιοί τε καὶ πτωχοί, καὶ συνέτρωγον
διὰ κοινῆς δαπάνης. Οἱ νέοι ἦσαν δεκτοὶ εἰς αὐτὰ μετὰ τὴν ἐξο-
δὸν των ἀπὸ τὰς Ἀγέλας. Εἷς τινες ὁμως ἐπισήμους ἡμέρας αὐ-
ται συνενόνοντο καὶ συνέτρωγον μετὰ τῶν Ἀνδρείων. Ὀνομάσθη-
σαν δὲ οὕτω, διότι μόνον οἱ ἄνδρες παρεκάθηντο εἰς τὰς τραπέ-
ζας. Ἐκαλοῦντο ὁμως καὶ Ἐταιρεῖαι ὡς συγκείμενα ἐξ Ἐ-
ταίρων δηλ. φίλων ὅθεν καὶ ὁ Ζεὺς ἐπωνομάζετο Ἐταιρεῖος.

Διὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἠθέλησεν ὁ νομοθέτης νὰ ἐξισώσῃ ὅ-
λας τὰς τάξεις, τὰς ὁποίας, ὡς ἐκ τῆς στάσεως τῆς κοινωνίας,
εἶχεν ἐξ ἀνάγκης παραδεχθῇ. Ἡ πρὸς ἀλλήλους συνευωχία τῶν
πολιτῶν, ἐμετρίαζε τὰς ἀντιζηλίας αὐτῶν, ἀπεμάχρυνε τὰ μίσση
καὶ τὰς περιφρονήσεις, καὶ ἐσυνείθιζεν ἅπαντας νὰ θεωρῶνται ὡς
ἀδελφοί, οἵασδῆποτε ἦσαν καταστάσεως ἢ γένους. Τοσοῦτω δὲ
ἐπέκτεινε τὸ σωτήριο τοῦτο μέτρον τῆς ἀναμίξεως, ὥστε καὶ αὐ-
τοὺς τοὺς Περιοίκους, οἵτινες ἀνήκον εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων,
παρεδέχθη εἰς τὰ συσσίτια ὑπὸ τὸν ὅρον μόνον νὰ πληρόνωσιν ἀνά
ἓνα στατῆρα ἕκαστος.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην τῶν Ἀνδρείων, ὁ μὲν Ἀρι-
στοτέλης λέγει ὅτι ἦτο προσδιωρισμένον τὸ δέκατον τῶν προϊόν-
των, διότι ἐξ ὅλων τῶν καρπῶν καὶ τῶν βοσκημάτων, καὶ ἐκ τοῦ
φόρου τῶν Περιοίκων, ἐν μέρος ἐξωδεύετο εἰς τὴν λατρείαν τῶν
θεῶν, ἐν ἑτερον εἰς τὰς κοινὰς τῆς πολιτείας ὑποθέσεις, ἐν τρίτον
εἰς τὰ συσσίτια καὶ ἐν τέταρτον ἀπέμενεν εἰς τοὺς Περιοίκους.

Ὁ δὲ Δοσιάδης περιγράφων τὸ Ἀνδρεῖον εἰς τὰ Κρητικά τοῦ
Βεβαιοῦ, ὅτι ἕκαστος πολίτης προσέφερε τὸ δέκατον τῶν καρπῶν
του, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ τὰ συσσίτια καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς
πολιτείας.

Ἄλλοι ὅμως ἀναφέρουν ὅτι τὸ τρίτον τῶν προϊόντων, τὸ ὅποιον ἦτο προσδιωρισμένον διὰ τὰ συσσίτια, ὑποδιαιρεῖτο εἰς τέσσαρα μερίδια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐχρησίμευε διὰ τὴν τροφήν τῶν πολιτῶν, τὸ δὲ διὰ τὰς Ἀρχὰς καὶ τοὺς ξένους, τὸ τρίτον διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς οἰκουροὺς δούλους, καὶ τὸ τέταρτον δι' ἀγορὰν ἐπίπλων.

Οἱ δὲ Λύκτιοι τέλος εἶχον ἰδιαιτέραν τινα συνήθειαν, διότι τὸ μὲν δέκατον τῶν προϊόντων, ἐπροσδιώριζον διὰ τὰς Ἀγέλας καὶ τὰ Ἀνδρεῖα, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διένειμον αἱ Ἀρχαὶ κατὰ ἀναλογίαν εἰς τὰς οἰκογενεῖας.

Ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων τρόπων τῆς διανομῆς, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου παραδεχθὲν σύστημα ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τῶν συσσιτίων δαπάνην, ἐτροπολογεῖτο διαδοχικῶς καὶ ἐσυναρμολογεῖτο κατὰ τοὺς ἰδιαιτέρους τῶν πόλεων συνδυασμοὺς καὶ τὴν ἀξιομείωσιν τῶν προσόδων των. Μετασχηματισθεῖσα ἡ πολιτεία τοῦ Μίνως εἰς δημοκρατείαν μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἐπόμενον ἦτον νὰ ὑποστῶσι καὶ οἱ θεσμοὶ τῆς τινὰ μεταβολήν.

Ἡ φροντίς τῆς προετοιμασίας τῶν συσσιτίων ἐναπετίθετο εἰς μίαν γυναῖκα, ἥτις παρελάμβανεν ὡς βοηθοὺς καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας τοῦ λαοῦ ἄνδρας, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχε καὶ δύο δούλους, οἵτινες ἐκαλοῦντο ξυλοφόροι ἢ χαλοφόροι, διότι ἐπρομήθευον τὰ ξύλα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τῶν Δωριέων ὠνομάζοντο χαλά. Ἀλλ' ἀγνοοῦμεν τίνα εἶδη ἐδωδύμων κατεσκευάζον καὶ παρενέθετον εἰς τὰς τραπέζας.

Ἐπανερχόμενοι δὲ οἱ πολῖται εἰς τὰ Ἀνδρεῖα, πρὶν ἢ καθίσωσιν εἰς τὰς τραπέζας, ἀπέπεμπον εὐχὰς καὶ ἐτέλουν σπονδὰς πρὸς τοὺς θεούς· μετὰ ταῦτα ἐκάθηντο ἐπὶ θρονίων ἔχοντες οἱ πατέρες πλησίον τὰ τέκνα των καὶ οἱ δούλοι, οἵτινες συνήθως τοὺς ὑπηρετοῦν, ἢ καὶ κάποτε οἱ νέοι, διένεμον τὴν τροφήν κατ' ἴσας μερίδας,

ἐκτὸς εἰς τοὺς νεωτέρους πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδίδον ἡμίσειαν μόνον. Ἡ δὲ προσεστηκυῖα γυνὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ κατ' ἀρέσκειαν ἐκ τῶν καλητέρων τῆς τραπέζης ἐδωδύμων, καὶ νὰ τὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς μᾶλλον διακεκριμένους πολίτας διὰ τε τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν.

Κατὰ παράδοξον ὅμως διάκρισιν τὰ ὄρφανὰ τέκνα, ἂν καὶ ἐκάθηντο εἰς τὰς τραπέζας, δὲν ἔτρωγον ὅμως ἐκ τῶν ἀβρωτέρων φαγητῶν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄνευ ἀρτυμάτων. Ἴσως ἀπέβλεπεν ὁ νομοθέτης διὰ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς νὰ τοὺς ὑπεθυμίζῃ τὴν ἀτυχῇ θέσιν των, ὅπως τὰ ὠθῇ νὰ ἐξέλθωσι ταχύτερον ἐξ αὐτῆς δι' ἰδίων ἀνδραγαθημάτων.

Ἡ πόσις, τὴν ὁποίαν κυρίως μετεχειρίζοντο, ἦτον οἶνος μεμιγμένος μὲ ὑδρόμελι ἐντὸς ἐνὸς ἀμφορέως· ἐξ αὐτοῦ ἔπινεν ἕκαστος ἐν ὀλόκληρον ποτήριον, τὸ ὅποιον ἦτο κοινὸν εἰς ὅλους, καὶ μετὰ τὴν ἐστίασιν ἔπινεν ἐν ἑτερον οἴνου ἀκράτου. Μόνοι οἱ γέροντες ἔχαιρον τὸ προνόμιον νὰ πίνωσι κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλὰ τοὺς ἦτον ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπηγορευμένη ἡ μέθη, διότι μετὰ τὸ συσσίτιον ὠφείλον νὰ ἐπασχολῶνται εἰς τὰς σημαντικωτέρας ὑποθέσεις, νὰ μνημονεύουν τὰς μεγάλας τοῦ πολέμου πράξεις, καὶ νὰ προτρέπωσι τοὺς νέους εἰς μίμησιν αὐτῶν. « Ἀπὸ δὲ τοῦ δείπνου, λέγει » ὁ Δοσιάδης, πρῶτον μὲν εἰώθασι βουλευέσθαι περὶ τῶν κοινῶν » εἴτα μετὰ ταῦτα μέμνηνται τῶν κατὰ πόλεμον πράξεων, καὶ » τοὺς γενομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐπαινοῦσι, προτρεπόμενοι τοὺς » νέους εἰς ἀνδραγαθίαν. » Αὐτὸ τοῦτο βεβαιῶ καὶ ὁ Εὐστάθιος εἰς τὴν Ὀδύσσειαν τ'.

Δίδοντες πέρας εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν θεσμῶν τῶν συσσιτίων ἡ κοινῶν τραπεζῶν τῆς Κρήτης, δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν ὅτι αὐτὸς ἀπαντᾷται καὶ εἰς ἕτερα τῆς ἀρχαιότητος ἔθνη. Ὅθεν ἐλλόγως ὠφείλομεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἦτο μᾶλλον ἴδιος ὅλων τῶν ἀρτιγενῶν πολιτειῶν, ἂν καὶ προέκυπτε ἴσως ἐκ διαφορῶν αἰτιῶν.

Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ πολιτικά του ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰταλός, ἐκ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη Ἰταλία ἢ ἄλλοτε καλουμένη Οἰνωτρία ἀπὸ Οἰνωτροῦ υἱοῦ τοῦ Λυκάονος καὶ υἱοῦ τοῦ αὐτόχθονος Πελασγοῦ ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, μετέβαλε τὰ ἦθη τῶν Οἰνωτριέων, καὶ ἀπὸ νομάδας τοὺς κατέστησε γεωργοὺς, τοὺς ἐχορήγησε νόμους καὶ τοὺς ἐσύστησε τὰ συσσίτια, τὰ ὅποια διετηροῦντο μέχρι τῆς ἐποχῆς του καὶ εἰς τοὺς Ὀπίκους ὁμοίους τῶν Τυρρηνῶν, καλουμένους Ἀύσονίους. Ὡς ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς Ἑπειώτας Χάονας, οἰκοῦντας κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἰονικῆς θαλάσσης πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Δυρράχίου.

Ὁ δὲ Διοδώρος μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀναπλέων τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν, παρέπλευσε καὶ εἰς τὰ Ἰάλα, πόλιν ἐπίσημον, τῆς ὁποίας ἡ πολιτεία ἦτο συντεταγμένη ὡς ἐκείνη τῆς Σπάρτης, διότι καὶ τὰ συσσίτια ἦσαν συστημένα, καὶ ἐκ δύο οἰκογενειῶν ἐβασίλευον κατὰ διαδοχὴν δύο βασιλεῖς, ἡγούμενοι τῶν πολέμων, καὶ ἡ Ἀρχὴ τῶν Γερόντων προέστατο πάντων.

Ὁ δὲ Στράβων τέλος βεβαιοῖ ὅτι εἰς τὴν περὶ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν χώραν, ὑπῆρχεν ἔθνος καλούμενον Μουσικανόν, τοῦ ὁποίου οἱ ἄνδρες ἦσαν μακρόβιοι καὶ ἐζων βίον λιτὸν, ἂν καὶ ἡ χώρα τῶν ἦτο γόνιμος καὶ εὐδαίμων. Εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ τὰς κοινὰς τραπέζας ὡς οἱ Λάκωνες καὶ ὄψα ἐκ θήρας. Τὸ δὲ χρυσίον καὶ ἀργύριον ἦσαν ἀπηγορευμένα, καὶ ἀντὶ δούλων μετεχειρίζοντο τοὺς ἐφύλους νέους. Τὸν δὲ πόλεμον ἐθεώρουν ὡς κακουργίαν, καὶ ἄλλα ἐγκλήματα δὲν ἐγνώριζον, οὐδὲ ἐτιμώρουν, εἰμὴ τὸν φόνον καὶ τὴν ὕβριν.

Πόλεμος.

Εἰάν τις ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ σύστημα τῆς ἀνατροφῆς τῶν Κρητῶν, καὶ εἰς τὸν ὅποιον διήγον βίον, εὐκόλως δύναται νὰ πεισθῇ ὅτι μᾶλλον ὁ πόλεμος ἢ ἡ εἰρήνη, ἦτον ἡ ὁ-

μαλὴ καὶ τακτικὴ αὐτῶν κατάστασις, καὶ εἶναι λύπης ἄξιον ὅτι αἱ ἀφορῶσαι αὐτὸν διατάξεις δὲν διεσώθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἀπλὴν μόνον μνείαν αὐτῶν ἀπαντῶμεν εἰς τινὰς Συγγραφεῖς.

Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει ὅτι κατὰ δύο τρόπους ἐγίνοντο οἱ ἐλιγμοὶ τοῦ στρατοῦ, ὁ μὲν κατὰ λόχους, ὁ δὲ κατὰ ζυγά· καὶ ὅτι ἕκαστος εἶχε τρία εἶδη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐκαλεῖτο Μακεδών, τὸ δὲ Λάκων, καὶ τὸ τρίτον Χώριον ἢ Κρητικὸν ἢ Περσικόν. « Ἐξελιγμῶν ἰδέαι διτταί· ἡ μὲν κατὰ λόχους, ἡ » δὲ κατὰ ζυγά. εἶδη δὲ ἀνὰ ἐκάτερον αὐτῶν τρία· καλεῖται δὲ » τὸ μὲν Μακεδών, τὸ δὲ Λάκων, τὸ δὲ Χώριον, ὁ καὶ Κρητικὸν » καὶ Περσικὸν καλοῦσιν ». Ἐκ τῶν ὀνομάτων ὁμως τούτων φαίνεται ὅτι τὰ εἶδη ταῦτα παρεδέχθησαν πολὺ μεταγενεστέρως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μίνως.

Παραταπτόμενοι δὲ εἰς πόλεμον ἐστόλιζον, κατὰ τὸν Ἀθήναιον, τοὺς ὠραιότερους τῶν πολιτῶν καὶ ἔθουν δι' αὐτῶν εἰς τὸν ἔρωτα. « Κρήτες δὲ ἐν ταῖς παρατάξεσι τοὺς καλλίστους τῶν πολιτῶν » κοσμήσαντες διὰ τούτων θύωσι τῷ ἔρωτι, ὡς Σωσικράτης ἱστορεῖ. » Ἐτέλουν δὲ τὴν θυσίαν αὐτὴν, ὅπως ὁ θεὸς τοῦ ἔρωτος ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν στρατὸν ἀδιάρρηκτον φιλίαν καὶ ἀγάπην, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶτο καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος.

Τὸ ὄργανον τὸ ὅποιον μετεχειρίζοντο εἰς τοὺς πολέμους ἦτον ἡ λύρα. « Λακεδαιμόνιοι, λίγει ὁ Ἀθήναιος, μετ' αὐλῶν ἐξορμῶσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καθάπερ Κρήτες μετὰ λύρας. » Ὡσαύτως καὶ ὁ Κλήμης. « Χρῶνται γοῦν παρὰ τοὺς πολέμους αὐτῶν, » Τυρρηνοὶ μὲν τῇ σάλπιγγι, σύρυγγι δὲ Ἀρχάδες, Σικελοὶ δὲ » πικτίσι καὶ Κρήτες λύρα.

Κατὰ δὲ τὴν στιγμὴν τῆς ἐφορμήσεως ἔφαλλον τὸ ἐμβατήριον ᾄσμα, καλούμενον Ἰβυκτήριον καὶ ἐφευρεθὲν ὑπὸ τινος Κρητὸς ὀνομαζομένου Ἰβρίου· ὅθεν καὶ ὁ ᾄδων αὐτὸ προσηγορεύετο Ἰβυκτήρ. « Ὁ Κρῆς Ἰβριος, μνημονεύει ὁ Πούχιος,

» ποιησάμενος ἐμβατήριον, ἔψαλλεν αὐτὸ εἰς τὰς μάχας, καὶ με-
» τὰ ταῦτα ὁ ἄδων αὐτὸ ἐκαλεῖτο Ἰβυκτῆρ. »

§. 6'.

Δημόσιον ἢ διεθνὲς δίκαιον.

Ἐν ἔθνος ἢ μία πολιτεία δὲν ὑπάρχουν μόνα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλ-
λὰ κεῖνται μεταξύ ἐτέρων, μετὰ τῶν ὁποίων διατελοῦν εἰς ἀδιά-
κοπον σχέσιν, διότι οὔτε νὰ ζήσωσι μεμονωμένα δύνανται, οὔτε
νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς ἑαυτά. Αἱ σχέσεις ὅμως αὗται, αἵτινες συντε-
λοῦν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἀμοιβαίων ἀναγκῶν, πρέπει ῥητῶς νὰ
κανονίζωνται, ὅπως καθίστανται ἀμφοτεροφελεῖς, καὶ διατηρῶνται
πάντοτε, εἰ δυνατόν, εἰρηνικαὶ καὶ φιλικαί, διότι ἄλλως ἤθελον
παρέχει εἰς τὰ ἔθνη συνεχεῖς ἀφορμὰς ἀνησυχιῶν καὶ πολέμων.
Τὸ ἄθροισμα δὲ τῶν νόμων ἢ τῶν συναλλαγμάτων, τὰ ὁποῖα
κανονίζουν τὰς ἀμοιβαίας αὐτὰς τῶν ἐθνῶν καὶ πολιτειῶν σχέσεις
καλεῖται δημόσιον ἢ διεθνὲς δίκαιον, ἢ παράβασις τοῦ ὁποίου χο-
ρηγεῖ νόμιμον αἰτίαν πολέμου, ἂν ἐγκαίρως καὶ πρεπόντως δὲν ἐ-
πανορθωθῇ.

Τὸ δίκαιον λοιπὸν τοῦτο τῆς πολιτείας τοῦ Μίνως, ἀφορᾷ τὰς
σχέσεις τοῦ βασιλείου του μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ἐποχῆς του Κρα-
τῶν, καὶ ἐκείνας τῶν διαφορῶν τῆς Κρήτης πόλεων, αἵτινες μετὰ
τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας αὐτοκυβερνῶντο δημοκρατικῶς με-
τὸς ἰδίους νόμους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ συνηθεστέρα κατάστασις τῶν
ἀρχαίων πολιτειῶν, ἦτο μᾶλλον κατάστασις πολέμου ἢ εἰρήνης,
ἐνεκα τούτου καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις ἐκανονίζοντο διὰ συμμα-
χιῶν.

Αἱ βάσεις δὲ τῶν συνθηκῶν ἦσαν αἱ ἐφεξῆς. Ὁμόνοια καὶ φι-
λία ἐν καιρῷ εἰρήνης — Σύνδεσμος ἐπιθετικὸς καὶ ἀμυντικὸς ἐν
καιρῷ πολέμου. Μετὰ ταῦτα παρείποντο αἱ γενικώτεραι ῥῆτραι,

κατὰ συνέπειαν τῶν ὁποίων αἱ σύμμαχοι πόλεις εἶχον ἐν κοινὸν
ταμεῖον, ἔχαιρον ἀμοιβαίως τὸ δικαίωμα τῆς ἰσοπολιτείας, τῆς
γαιοκτησίας, τῆς ἐπιγαμίας, τοῦ ἀσύλου διὰ τοὺς δούλους καὶ
τοὺς φυγάδας εἰς ὠρισμένον τινὰ ναὸν, καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς
τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς, τὰ μυστήρια καὶ τὰς θυσίας.

Εἰδικώτεραι δὲ διατάξεις ἐκανόνιζον τὰς λεπτομερείας. Αὗται
ἐπέκτεινον τὸ δικαίωμα τῆς ἀμοιβαιότητος μεταξύ τῶν φιλικῶν
πόλεων εἰς τὴν ἀγοροπωλησίαν οἰωνδήποτε εἰδῶν, εἰς τὴν διὰ ξη-
ρᾶς καὶ θαλάσσης εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν ἐμπορευμάτων, εἰς
τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν, εἰς τὴν ἰσότητά τῶν δασμῶν, εἰς
τὴν ἰσοτοκίαν τῶν δανείων, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰς τὴν πρὸς ἀλλή-
λας ἰσότητά ὅλων τῶν δικαίων. Μόνα τὰ λάφυρα τῶν κοινῶν
ἐχθρῶν διένεμον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτῶν των, ἀφοῦ
ἤθελον προεξαγάγῃ τὸ δέκατον διὰ τὸ κοινὸν ταμεῖον.

Πρὸς διεξαγωγὴν δὲ πάσης διενέξεως, ἥτις τυχὸν ἤθελεν ἀνα-
φυῇ ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῶν συνθηκῶν, ἢ ἐτέρας διαφορᾶς με-
ταξὺ τῶν πόλεων, ἦτο συστημένον εἰς τὴν πόλιν τῆς Κυδωνίας
ἐν κοινὸν δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἐσώζετο καὶ μέχρι τῆς Ῥωμαϊ-
κῆς κατακτήσεως. Καὶ τὸ ἐσεβάσθησαν μὲν οἱ κατακτηταί, ἀλλ'
ἐπεριώρισαν τὴν δικαιοδοσίαν του, διότι τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ δικάζῃ
μόνας τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀναμιγνύεται καὶ
εἰς τὰς γενικὰς τῆς νήσου.

Ἡ ἰσοπολιτεία, ἥτις συνωμολογεῖτο μεταξύ τῶν συμμάχων πό-
λεων, δὲν ὑπεξαιροῦσε τὸν ἐγκληματίαν ἀπὸ τὰς ὠρισμένας τῶν
νόμων ποινὰς, διότι ὁσάκις τις ἐξύβριζεν ὅπωςδήποτε ἐν μέλος τῆς
συμμάχου πόλεως, εἶχε μὲν τὸ δικαίωμα νὰ δικασθῇ κατὰ τοὺς
παραδεδεγμένους τύπους καὶ νὰ ἐκλέξῃ ἓνα ὑπερασπιστήν, ἀλλ'
ὥφειλε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν ἐνὸς δικαστηρίου
συγκειμένου ἐξ ἴσων μελῶν, διοριζομένων καὶ ἀνανεουμένων κατ'
ἔτος ὑπὸ τῶν Κόσμων ἀμφοτέρων τῶν πόλεων.

ὡσαύτως ἐδικάζοντο ὑπ' αὐτοῦ καὶ οἱ Κόσμοι ἐὰν καθίσταντο ἔνοχοι ἐγκλήματός τινος, ἀλλ' ἐτιμωροῦντο με μόνον πρόστιμον πεντήκοντα ἀργυρῶν στατήρων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τρίτον ἐλάμβανεν ὁ κατήγορος, καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἡ δικαιωθείσα πόλις, ἢ ὁ προσβληθεὶς καὶ δικαιωθείς πολίτης.

Ἐχορηγεῖτο προσέτι μεταξὺ τῶν συμμάχων πόλεων ἀμοιβαία ἐγγύησις, ὅτι πᾶσα δίκη ἐκκρεμῆς, ἥθελεν ἐκπεραιωθῇ ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης, καὶ διαρκούσης τῆς ἐξουσίας τῶν αὐτῶν Ἀρχῶν, αἵτινες τὴν συνομολόγησαν. Ἐὰν ὁμῶς ἡ δίκη ἐλάμβανεν ἑναρξίν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς συνθήκης, ἡ προθεσμία παρετείνετο ἐπὶ δύο μῆνας.

Μετὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῶν συνθηκῶν ἐλαμβάνοντο ἀμφοτέρωθεν οἱ ὅρκοι περὶ τῆς πιστῆς αὐτῶν τηρήσεως. Ἀκολουθῶς αἱ συμβαλλόμεναι πόλεις ἀνήγειρον στήλας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνεχάραττον κεφαλαιωδῶς τὰ συνομολογηθέντα. Ἐκάστη δὲ ἔθετε τὴν ἰδίαν στήλην ἐντὸς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς πόλεως. Πολλάκις κατεσκευάζον καὶ ἑτέραν στήλην, τὴν ὁποίαν ἔστηνον ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος, κειμένου εἰς τὴν πόλιν τῆς Κνωσοῦ, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς πρωτεύουσα ὅλης τῆς νήσου.

Πρὸς πλειοτέραν δὲ ἐπισημοποίησιν τῆς ἐπισυναφείσης φιλίας, καὶ ὅπως καθίστανται αἱ διατάξεις τῶν συνθηκῶν γνωσταὶ εἰς ἅπαντας καὶ ἐντυπώνονται εὐκολώτερον εἰς τὴν μνήμην ἐκάστου, αἱ σύμμαχοι πόλεις ἐτέλουν ἐπὶ τούτου ἐτήσιον πανήγυριν, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τὰς συνήθεις θυσίας, ἀνεγίνωσκον δημοσίως τὰς ἐπὶ τῶν στηλῶν ἐπιγραφάς. Αἱ δὲ πρῶτισται τῆς πολιτείας Ἀρχαὶ, ἦσαν ὑπόχρεοι ἐπὶ ποινῇ προστίμου ἑκατὸν στατήρων πρὸς ὄφελος τῆς συμμάχου πόλεως, νὰ εἰδοποιῶσιν ἀμοιβαίως τὰς φιλικὰς πόλεις δέκα ἡμέρας πρὶν τῆς ὠρισμένης διὰ τὴν πανήγυριν. Ὁ τύπος τῆς εἰδοποιήσεως εἰς ταύτην ὡς καὶ εἰς ἑτέρας περιπτώσεις,

ἦτιν ὁ ἐφεξῆς. « Οἱ Κόσμοι καὶ ἡ πόλις τῶν Κνωσίων, τοῖς Κόσμοις καὶ τῇ πόλει τῶν Παρίων. »

Οἱ στελλόμενοι ὡς πρέσβεις Κόσμοι εἰς τινὰ πόλιν εἴτε διὰ συνομολόγησιν συνθήκης, εἴτε δι' ἑτέραν τινὰ ὑπόθεσιν, ἔδρευον, ἔνεκα τῆς ἀξίας τῶν, εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ τὴν Συνέλευσιν τοῦ λαοῦ. Ἡ δὲ πόλις ὥφειλε νὰ τοὺς προσφέρῃ τὴν κατοικίαν καὶ τὴν τροφήν, ἢ ἄλλως νὰ τοὺς χορηγῇ καθεκάστην ὠρισμένον τι ποσὸν χρημάτων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν.

Ξένους.

Οἱ Κρῆτες, κατ' ἀντίθεσιν τῶν Σπαρτιατῶν, ἦσαν ὡς οὐδεὶς ἕτερος λαὸς φιλόξενοι. Τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἶσθημα ἀποδίδει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν μεμονωμένην θέσιν τῶν. Ἀλλὰ δὲν συνέτεινεν ὀλίγον πρὸς ἰσχυροποίησίν του καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀνατροφῆς, ἥτις τοὺς ἐνέπνεεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀδελφότητα.

Ὁ Δοσιάδης εἰς τὰ Κρητικά του ἀναφέρει ὅτι ἐκτὸς τοῦ Ἀνδρείου, προσδιωρισμένου διὰ τὰ συσσίτια τῶν πολιτῶν, οἱ Κρῆτες εἶχον ἐπὶ τούτου καὶ ἕτερον οἶκημα διὰ τοὺς ξένους, καλούμενον Κοιμητήριον, καὶ ὅτι ἔθετον πρὸς τὰ δεξιά τοῦ συσσιτικοῦ οἴκου δύο τραπέζας, προσαγορευόμενας Ξενικάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐκάθηντο οἱ παρευρισκόμενοι ξένοι.

Ἄλλοι ὅμως φρονοῦν ὅτι εἰς μόνας τὰς ἐπισήμους ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας συνενόνοντο αἱ Ἀγέλαι καὶ τὰ Ἀνδρεῖα, προσεκαλοῦντο καὶ οἱ ξένοι εἰς τὸ συσσίτιον. Ὁ δὲ Ἀθήναιος ἀναφέρει ὅτι τοὺς προσεφέρετο καὶ ἡ πρώτη μερίς, καὶ ὅτι ὑπηρετοῦντο πρὶν τῶν Κόσμων. Ὁ δὲ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός ἱστορεῖ ὅτι οἱ Κόσμοι αὐτοὶ παρεχώρουν εἰς τοὺς ξένους τὸν πρῶτον τόπον. Ἀλλ' ἴσως τοῦτο ἐγένετο εἰς τοὺς Κόσμους ἀλλοτρίας πόλεως, οἵτινες εἶχον τὴν χαρακτῆρα τοῦ πρέσβους.

Εάν δέ τις πολίτης ἐξυβρίζεν ὅπωςδήποτε τοὺς ξένους, εἴτε εἶχον, εἴτε μὴ δημόσιον χαρακτῆρα, ἐτιμωρεῖτο μὲ τὸ ἐξαπλάσιον τῆς τακτικῆς ποινῆς.

§. γ'.

Διατάξεις εἰδικαί.

Διὰ τὰ ἐμπνεύσει ὁ νομοθέτης εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν τὸ πρὸς τοὺς θεοὺς σέβας καὶ τὰ τοὺς ἀποτρέψει ἀπὸ τὰς ἐπικλίσεις τῆς θεότητος δι' ἀσήμαντα πράγματα, ἀπηγόρευεν ἐν γένει τὸν ὅρκον καὶ διέταξε νὰ ὀμνύουν εἰς τὸ ὄνομα ζώων τινῶν, ὡς τὸ τοῦ προβάτου, τοῦ κυνὸς κλ. Ὁ Πορφύριος ὁμοῦς διατείνεται ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἦτο τοῦ Ῥαδαμάνθυος. « Κρησὶ δὲ νόμος, ἦν Ῥαδαμάνθυος, ὅρκον ἐπάγει πάντα τὰ ζῶα. » Ὡσαύτως καὶ ὁ Πύρριος. « Ῥαδαμάνθυος ὅρκον, τὸν ἐπὶ χηνὶ καὶ κυνὶ καὶ τοῖς τοιούτοις ὅρκον. »

Εἰς μόνας τὰς σημαντικὰς ὑποθέσεις καὶ ἐν περιπτώσει συνολογήσεως συνθηκῶν, ἐπέτρεψεν ὁ νομοθέτης νὰ ὀρκίζονται εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Κρητογενοῦς Διὸς καὶ τῶν ἄλλων θεοτήτων μέχρι τῶν Κουρητῶν καὶ Κορυβάντων. Ὁ δὲ ἐπίορκος ὑπέκειτο εἰς τρομερὰς κατάρας.

Ἡ ἠθικότης καὶ ἱερότης τοῦ γάμου ἦτον αὐστηρῶς διατεταγμένα, διότι ὁ μοιχρὸς, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνή, ἐστεφανοῦτο μὲ ἔριον καὶ ἐπωλεῖτο ὡς δοῦλος. Ἡ προῖξ ἦτο παραδεδεγμένη, καὶ ὁσάκις ὁ ἀδελφὸς συνενόνετο μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος του, ἐθεωρεῖτο ὡς παραφερνὴ ταύτης. Τὸ δὲ διαζύγιον ἦτο μὲν νενομοθετημένον, ἀλλ' ὅχι ὡς διατείνεται ὁ Ἀριστοτέλης ἕνεκα περιορισμοῦ τῆς τεκνοποιίας, ἀλλ' ἕνεκα ἀνωτέρων λόγων οἰκογενειακῆς ἁρμονίας καὶ δημοσίου ἠθικῆς.

Τὸ ἀπαράδιστον τῆς ἰδιοκτησίας ἦτον ἐπίσης καθιερωμένον.

Καὶ ἐσφαλμένως ἀναφέρει ὁ Μοντεσκιὸς (Ἐ. 19. κ. 13) ὅτι ὁ Μίνως ἐπέτρεψεν, ὡς μετὰ ταῦτα ὁ Λυκούργος, τὴν κλοπὴν τῶν ἀλλοτρίων, διότι εἰς οὐδένα ἐκ τῶν ἀρχαίων Συγγραφέων ἀπαντᾶται τοιαύτη διάταξις. Μόνος ὁ Πλούταρχος μνημονεύει περίεργόν τινα καὶ συνάμα παράδοξον νόμον, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποῦ οἱ Κρητὲς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ δανείζωνται ὑπὸ τῶν κεφαλαιούχων διὰ τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς ραδιουργίας.

Ἀλλ' ἴσως ὁ νόμος αὐτὸς, ὡς καὶ ἕτεροι φρονοῦν, ἐψηφίσθη μεταγενεστέρως ὑπὸ μόνων τῶν Κνωσίων, οἵτινες ἦσαν οἱ μᾶλλον ἰσχυροὶ καὶ ἀπαιτητικοὶ τῶν Κρητῶν, διότι ἄλλως ἀπάδει εἰς τὴν σοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Μίνως. Οὐδὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀδίκωτερον καὶ πρὸς τὴν δημόσιον τάξιν ἀνατρεπτικώτερον ἀπὸ τὸν νόμον αὐτόν. Ὡς πρὸς μὲν τὴν πολιτείαν ἤθελεν εἶσθαι μία ἀναιδὴς τυραννία, καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἰδιώτας μία αὐτόχρημα ληστεία.

Νόμος προσέτι, κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, τοῦ Ῥαδαμάνθυος, ἀπῆλλαττε πάσης καταδιώξεως τὸν ἐκτελούμενον φόνον ἐν περιπτώσει ἀμύνης.

Οἱ ῥήτορες καὶ οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἀπηγορευμένοι, διότι, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ, ἕνεκα τῆς αὐθάδους εὐγλωττίας των καὶ τῆς σοφιστείας των, διέφθειρον τὰ πλήθη, καὶ παρήγαγον τὴν πολυνομίαν, τοσοῦτον ὀλεθρίαν εἰς τὰς πολιτείας. « Τὴν μὲν ῥητορικὴν, » λέγει Σήστος ὁ Ἐμπειρικὸς, πάντες πανταχόθεν, ὡς πολεμιοτάτην ἐδίωξαν. »

Δοῦλοι.

Οἱ δοῦλοι, ὡς ἀλλαχοῦ ἐσημειώσαμεν, ἦσαν στερημένοι παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος, καὶ ἀπετέλουν μᾶλλον μέρος τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν. Ἐνεκα τούτου τοὺς ἀπηγορεύοντο καὶ αἱ σωμασκίαι καὶ ἡ χρῆσις τῶν ὀπλων. Σκληροπραγίαι ὁμοῦς δὲν ἐπετρέποντο κατ' αὐτῶν, ὡς εἰς τὴν Λακεδαιμόνα κατὰ τῶν

Εἰλώτων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδίδει τὴν κυριωτέραν ἀφορμὴν τῶν στάσεων τῶν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' εἶναι ἀβέβαιον ἂν τὰ ἤθη, ἢ ῥητοὶ νόμοι, ὡς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, ἐγγυῶντο τὴν καλὴν τῶν δούλων τῆς Κρήτης μεταχείρισιν. Ἰποδιηροῦντο δὲ εἰς Περιοίκους, Ἀφαιμιώτας, Μνωίτας, Κλαρώτας, Χρυσωνήτας, Ἐργάτωνας καὶ Κατακαύτας.

Οἱ Περιοικοὶ ἦσαν εἰδός τι ἀμετακινήτων ἐνοικιαστῶν τῶν ἀ-ἀγρῶν, οἵτινες ὑποχρεοῦντο νὰ δίδωσιν ὡς φόρον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, μέγα μέρος ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν. Οὗτοι δὲ μόνοι κατὰ τὸν Ἀθηναῖον, ἦσαν δεκτοὶ καὶ εἰς τὰ συσσίτια, πληρόνοντες ἕκαστος ἓνα στατήρα.

Οἱ Ἀφαιμιῶται ἦσαν χωρικοὶ τῆς Κρήτης, ἡττηθέντες εἰς τὸν πόλεμον καὶ καταδικασθέντες νὰ καλλιεργῶσι τὰς γαίας, ὥστε συνεχωνεύοντο μέχρι τινὸς μὲ τοὺς Περιοίκους. « Ἀφαιμιώτας δὲ » τοὺς κατ' ἀγρὸν ἐγχωρίους μὲν ὄντας, δουλωθέντας δὲ κατὰ » πόλεμον. »

Οἱ Μνωῖται ἦσαν, κατὰ τὸν Ἀθηναῖον, τὸν Στράβωνα καὶ τὸν Ἡσύχιον, δούλοι αὐτόχθονες. Τὸ αὐτὸ βεβαίῳ καὶ ὁ Εὐστάθιος εἰς τὴν Ἰλ. ὁ. « Ἐκάλουν δὲ, φησί, Κρήτες καὶ Μνωῖαν τὴν κοινὴν » δουλείαν, καὶ Μνώτας τοὺς ἐγγενεῖς οἰκέτας. » Ἀλλ' ἀγνοοῦμεν πῶς οὗτοι ὑπεδουλώθησαν, καὶ τίνα ὑπηρεσίαν ἐκτελοῦσαν. Ὁ Σωσικράτης εἰς τὰ Κρητικά του ἀναφέρει ὅτι οἱ Κρήτες ἐκάλουν τὴν δημόσιον δουλείαν Μνωῖαν, τὴν ιδιωτικὴν Ἀφαιμιώτας, καὶ ὑπηκόους τοὺς Περιοίκους. « Τὴν μὲν κοινὴν, φησί, δουλείαν οἱ » Κρήτες καλοῦσι Μνωῖαν, τὴν δὲ ἰδίαν Ἀφαιμιώτας, τοὺς δὲ Περιοίκους ὑπηκόους. »

Οἱ Κλαρώται ἦσαν αἰχμάλωτοι πολέμου· ἐκαλοῦντο δὲ Κλαρώται ἢ Κληρώται, διότι κατὰ τὸν Ἀθηναῖον, διενέμοντο διὰ κλήρου. Εἶναι ὁμοῦ καὶ τούτων ἄδηλον τὸ ἐπιτήδευμα εἰς τὸ ὅποιον ἐπασχο-

λοῦντο. Ὅτι γνωρίζομεν εἶναι, ὅτι δι' αὐτοὺς μόνους, ἴσως πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ἀτυχοῦς θέσεως εἰς ἣν περιέπεσον, ἦσαν διατεταγμέναι τινὲς ἐορταὶ εἰς τὴν πόλιν Κυδωνίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων, ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν εἰς τὴν πόλιν· ἐὰν δέ τις εἰσῆρχετο, οἱ κληρώται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ τὸν μαστιγόνωσιν. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν ἐορτὴν καλουμένην τῶν Ἑρμαίων ἐτέλουν συμπόσιον, εἰς τὸ ὅποιον ὤφειλον οἱ δεσπόται τῶν νὰ τοὺς ὑπηρετῶσι. « Κλαρώτας, μαρτυρεῖ ὁ ῥηθεὶς » Συγγραφεὺς, Κρήτες καλοῦσι τοὺς δούλους ἀπὸ τοῦ γενομένου » περὶ αὐτῶν κλήρου. Τούτοις δ' εἰσὶ νενομισμέναι τινες ἐορταὶ ἐν » Κυδωνίᾳ, ἐν αἷς οὐκ εἰσίσιν εἰς τὴν πόλιν ἐλεύθεροι, ἀλλ' οἱ » δούλοι πάντων κρατοῦσι, καὶ κύριοι μαστιγοῦν εἰς τοὺς ἐλευ- » θέρους Ἐν Κρήτῃ γοῦν τῇ τῶν Ἑρμαίων ἐορτῇ τὸ ὅμοιον » γίνεται, ὡς φησὶ Καρύστιος ἐν ἱστορικοῖς ὑπομνήμασι, εὐωχου- » μένων γὰρ τῶν οἰκετῶν, οἱ δεσπότης ὑπηρετοῦσι περὶ τὰς δια- » κονίας. »

Οἱ Χρυσωνῆται ἦσαν δούλοι τῶν πόλεων. « Καλοῦσι δὲ οἱ » Κρήτες τοὺς μὲν κατὰ πόλιν οἰκέτας Χρυσωνήτους. » Ὄνομάζοντο δὲ οὕτω, διότι ἡγοράζοντο διὰ χρυσοῦ ἢ ἀργυρίου, ἕνεκα τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτῶν προτερημάτων.

Οἱ Ἐργάτωνες ἦσαν νεκροθάπται. « Παρὰ δὲ Κρησὶν Ἐργάτω- » νες, οἱ ἐπὶ τῆς ταφῆς τῶν τεθνικότων τεταγμένοι. »

Οἱ Κατακαῦται τέλος, ἂν καὶ κατατάσσονται εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων ὑπὸ τινων Συγγραφέων, δὲν ἦσαν ὁμοῦ καὶ πραγματικῶς τοιοῦτοι, διότι, ὡς ἱστορεῖ ὁ Πλούταρχος, ἦσαν ξένοι φυγάδες τῆς Λύμνου καὶ τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες μετῆρχοντο εἰς τὴν Κρήτην τὴν ληστείαν, καὶ ἀπετέλουν ἰδιαίτερον λαὸν, διατηροῦντα τὴν ἀνεξαρτησίαν του διὰ τῆς καταφυγῆς του εἰς τὰ ὄρη. Ἐκαλοῦντο δὲ Κατακαῦται, διότι ἔκαιον τὰ πτώματα ἀντὶ νὰ τὰ θάπτωσιν ὡς οἱ Κρήτες.

Τὸ ἔτος καὶ οἱ μῆνες τῶν Κρητῶν.

Οἱ Κρήτες εἶχον τὸ σεληνιακὸν ἔτος. Οἱ δὲ μῆνες αὐτῶν, ὡς ἐξήχθησαν ἐξ ἑνὸς χειρογράφου τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, ἀντιστοιχοῦσαν μὲ τοὺς ἰδικοὺς μας ὡς ἐφεξῆς.

Μετάρχιος.	Δεκέμβριος
Αἴγιος.	Ἰαννουάριος.
Δίος.	Φεβρουάριος.
Θεοδόσιος.	Μάρτιος.
Πόντος.	Ἀπρίλιος.
Ῥαβίνθιος.	Μαῖος.
Ἰπερβορεταῖος.	Ἰούνιος.
Νεχύσιος.	Ἰούλιος.
Βασίλειος.	Αὐγούστος.
Θεσμοφοριῶν.	Σεπτέμβριος.
Ἑρμῆος.	Ὀκτώβριος.
Εἰμάν.	Νοέμβριος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Σκέψεις ἐπὶ τῶν νόμων τοῦ Μίνως.

Ἐκθέσαντες τὴν πολιτείαν τοῦ Μίνως, ὡς μᾶς διεσώθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Συγγραφέων, προβαίνομεν ἤδη νὰ ἐπιφέρωμεν σκέψεις τινὰς ἐπ' αὐτῆς. Θέλομεν δὲ ἐπιστήσει τὰς ἐρεῦνας μας εἰς τρία τινα, εἰς τὸν τύπον τῆς, εἰς τὸν σκοπὸν τῆς, καὶ εἰς τοὺς θεσμοὺς συντελοῦντας πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ.

Ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλούταρχος καὶ ἕτεροι, παραλλήλιζοντες τὴν πολιτείαν τοῦ Μίνως μὲ ἐκείνην τῆς Σπάρτης, εὐρίσκουν ἀμφοτέρας ὁμοίας καὶ χαρακτηρίζουν αὐτὰς ἀριστοκρατικές. « Λακωνικὸν δέ τι καὶ Κρήτικὸν σχῆμα, λέγει ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν Δίωνα, μιζάμενος, ἐκ δήμου καὶ βασιλείας, ἀριστοκρατείαν ἔχων, τὴν ἐπιστατοῦσαν καὶ βραβεύουσαν τὰ μέγιστα καθιστᾶναι καὶ κοσμεῖν. » Μόνος ὁ Πολύβιος πρεσβεύει ἀντίθετον δοξασίαν, διότι ἀποδίδει εἰς τὴν Κρητικὴν πολιτείαν μορφήν δημοκρατικὴν. « Καὶ μὴν κατὰ τὰς Ἀρχὰς ἐπέτεια αὐτοῖς ἐστὶ, καὶ δημοκρατικὴν ἔχει διάθεσιν. »

Ἄπαντες ὁμως οἱ Συγγραφεῖς οὗτοι ἐξετάζουν αὐτὴν ὡς ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἦτο κατηργημένη· ἀλλὰ καὶ ἄνευ ταύτης, ἡ γνώμη τοῦ Πολυβίου, ἂν καὶ δὲν χαρακτηρίζῃ τὴν ἀληθῆ φυσιογνωμίαν τῆς, εἶναι ὁμως προτιμωτέρα, διότι ἡ πολιτεία τῆς Κρήτης, μολονότι ἐχρημάτισε τὸ πρωτότυπον ἐκείνης τῆς Σπάρτης, οὔτε βασιλεῖς εἶχεν, οὔτε ἰσοβίους Ἀρχὰς, οὔτε Εὐφόρους μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ὡς πάντα ταῦτα εἶχεν ἡ Σπαρτιατικὴ. Ὁμοιάζον μὲν πρὸς ἀλλήλας εἰς πολ-

λους θεσμούς, διότι ἡ μὲν ἦτο θυγάτηρ τῆς ἐτέρας, ἀλλ' ἦσαν πάντα ἀνόμοιοι ὡς πρὸς τὸν τύπον.

Ἡ πολιτεία τοῦ Μίνως καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συστάσεώς της, οὔτε καθαρῶς μοναρχικὴ ἦτον, οὔτε ἀριστοκρατικὴ, οὔτε δημοκρατικὴ ἦτον εἰς συνδυασμὸς καὶ μία συμφιλίωσις τῶν τριῶν τούτων στοιχείων ὁμοῦ. Μετὰ δὲ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἀπέμειναν συνηνωμένα τὰ δύο, ἄνευ ἐτέρας μεταβολῆς τῆς πολιτείας. Τὸ ἀριστοκρατικὸν στοιχεῖον ἐπροσωποποιεῖτο εἰς τὴν τῶν Κόσμων καὶ τὴν τῶν Γερόντων Ἀρχήν. Τὸ δὲ δημοκρατικὸν εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, ἥτις ἐξέλεγε τοὺς Κόσμους καὶ τοὺς Γέροντας καὶ συνέταττε μετ' αὐτῶν τοὺς νόμους. Ὁ τύπος λοιπὸν τῆς Κρητικῆς πολιτείας ἦτο πάντοτε μικτὸς, διότι καταρχὰς περιελάμβανε τρία καὶ ἀκολουθῶς δύο στοιχεῖα πάντα ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένα. Ἦτον ὅμως τὸ ἀναγκαῖον καὶ πιστὸν ἀπεικόνισμα τῆς κοινωνικῆς στάσεως, ἥτις περιεῖχε τὴν ἀνισότητα.

Ἀλλ' ὁ μεγαλοφυὴς νομοθέτης ἐσυγκέρασεν οὕτω πῶς τὴν ἀνισότητα αὐτὴν διὰ τῆς ἀναλόγου καὶ καταλλήλου διανομῆς τῶν δικαιωμάτων, ὥστε ἐσχημάτισε μίαν πολιτικὴν μορφήν, ἥτις ἰσοστάθμιζε καὶ ἐτήρει εἰς ἁρμονίαν τὴν θέσιν, τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀντιθέτων στοιχείων. Παρεχώρησε μὲν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς καὶ προκρίτους τὰς Ἀρχάς, ἀλλ' ἀφῆκε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν λαόν, ὅστις δι' αὐτοῦ εἶχε πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐξάρτησίν του τοὺς ἀρίστους. Ἐξήσκουν μὲν οὗτοι τὸ δικαίωμα τῆς πρωτοβουλίας τῶν νόμων, ἀλλ' εἶχε καὶ ὁ λαὸς τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαγορεύσεως, τὸ ὁποῖον ἐπεριώριζε τὴν ἀπόλυτον νομοθετικὴν δύναμιν ἐκείνων. Ἐνεργοῦσαν μὲν αἱ Ἀρχαὶ τὴν νομοτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔχαιρε καὶ ὁ λαὸς τὸ δικαίωμα τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὁποῖον ἐπέκειτο κατὰ τῶν καταχραστῶν ὡς τὸ ξίφος τοῦ Δαμοκλέους. Ἡ σοφὴ αὕτη ἀντιστάθμισις καὶ συναρμολόγησις τῶν κοινωνικῶν στοιχείων, ἠνάγκαζεν αὐτὰ ἐκόντα ἄκοντα νὰ

συμβαδίζωσιν ὡς ἐπὶ δύο παραλλήλων γραμμῶν, καὶ νὰ διοικῶσι μετ' ὁμοθυμίας τὰ δημόσια, ἂν δὲν ἤθελον διὰ τῶν παρεκτροπῶν των καὶ ἑαυτὰ καὶ τὴν πολιτείαν νὰ καταστρέψωσιν. Ἀλλ' ἡ συμβίωσις καὶ ἡ ἁρμονία των, ἐξησφαλίζετο ἔτι μᾶλλον καὶ ἐκ τῆς προτιμουμένης ἠθικῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἀρχόντων, διότι τὰ ὑψηλότερα ὑπουργήματα δὲν ἀπενέμοντο εἰς τὴν ἰσχὺν ἢ τὸ πλοῦτος, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρετὴν ἥτις εἶναι καὶ διὰ τὴν πολιτείαν καὶ διὰ τὸν πολίτην τὸ πολυτιμώτερον ἐγκαλλώπισμα καὶ τὸ ἀσφαλέστερον ἐχέγγυον τῆς τηρήσεως τῶν νόμων, καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν πολιτῶν.

Ἡ μεγαλόνοια ὅμως τοῦ Μίνως ἀνακαλύπτεται μᾶλλον εἰς τὸν σκοπὸν ἢ τὸν τύπον τῆς πολιτείας του, διότι ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς σκοποῦ ἐξαρτᾶτο κυρίως ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ παγίωσις τοῦ ἔργου του. Ὁ Πλάτων εἰς τοὺς νόμους του καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ πολιτικά του βεβαιοῦν ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν Κρητικῶν θεσμῶν, ἦτο νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς πολίτας τὴν κλίσιν τοῦ πολέμου. « Ἐν » Κρήτῃ, λέγει ὁ τελευταῖος, πρὸς τοὺς πολέμους συντάσσεται » σχεδὸν ἦτε παιδεῖα καὶ τὸ τῶν νόμων πλῆθος. »

Καὶ τῶνόντι, ὁ σκοπὸς αὗτος δὲν ἦτον ἀλλότριος ἀπὸ τὴν διάνοιαν τοῦ νομοθέτου, ἀφοῦ μάλιστα εἰς τὴν ἐποχὴν του ὄχι μόνον ἡ ἀσφάλεια, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τῶν πολιτειῶν, ἐξαρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν τῶν πολιτῶν των καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἰσχύος των. Ἀλλὰ δὲν ἦτον αὐτὸς ὁ κύριος καὶ οὐσιώδης, δὲν προϋτίθετο ὁ νομοθέτης νὰ μεταβάλλῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀρπακτικὰ ὄρνεα κατὰ τῶν μικροτέρων στρουθίων, καὶ εἰς ἄγρια θηρία κατὰ τῶν ἡμερωτέρων ζώων. Πρώτιστος αὐτοῦ σκοπὸς ἦτο νὰ ἐνσαρκώσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, ἐκ τῶν ὁποίων ἐδύνατο αὐθρομήτως νὰ προκύψῃ καὶ ὁ ἀρημάνειος χαρακτήρ. Ὁ ἀληθῶς ἀγαπῶν τὴν πατρίδα, ἔχων τὴν συνείδησιν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀπογευόμενος τὰ ἀγαθὰ τῆς ἰσότη-

τος, ἐκτίθεται ἐκουσίως καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ὁσάκις κινδυνεύουν, καθίσταται ὁ καταλληλότερος αὐτῶν ὑπερασπιστής, καὶ ὑποβάλλεται εὐκόλως καὶ ἀγογγύστως εἰς ὅ,τι συντελεῖ πρὸς διατήρησιν καὶ στερεοποίησιν των. Ἡ πατρις εἶναι τὸ τιμιώτερον καὶ πολιτιμώτερον κτῆμα, ἀφ' ὅσα δύναται νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ γλυκύτερον καὶ ἡδονικώτερον αἶσθημα, ἀφ' ὅσα δύναται νὰ διεγερθῶσιν εἰς τὴν ἀνθρώπινον καρδίαν· καὶ ἡ ἰσότης εἶναι ἡ ἠθικωτέρα καὶ ἐνταύτῃ συντελεστικωτέρα ἰδέα, ἀφ' ὅσας δύναται νὰ ἐξαλείψωσι τὰ μίσση καὶ τὰς ἀντιπαθείας τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλ' ὅλα ταῦτα τὰ ἀνεκτίμητα ἀγαθὰ, οὔτε κατέχονται, οὔτε διατηροῦνται, οὔτε προάγονται ἄνευ θεσμῶν τοιούτων, οἵτινες καὶ τὸ σῶμα τῶν πολιτῶν νὰ διαπλάττωσι καὶ τὴν ψυχὴν νὰ μορφώσωσιν. Εἰς ἐκεῖνο μὲν νὰ χορηγῶσιν ὑγείαν καὶ εὐρωστίαν, ὅπως ἀντέχει εἰς τὰ δεινὰ καὶ τοὺς μόχθους τοῦ βίου· εἰς ταύτην δὲ νὰ ἐμποιῶσι σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν, ὅπως χαλιναγωγῇ τὰ ἄτακτα πάθη καὶ ἐπαρκῆται εἰς τὴν λιτότητα τῆς ζωῆς. Ὡστε οἱ θεσμοὶ οὗτοι μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν πιστὴν αὐτῶν ἐφαρμογὴν, νὰ μεταβάλλωνται εἰς ἥθη τῆς πολιτείας, διότι τότε καὶ ἀμοιβαίως ὑποστηρίζονται καὶ εἰς τοὺς πολίτας ἐνσαρκόνονται.

Οἱ θεσμοὶ τοῦ Μίνως, τὸ τρίτον τοῦτο ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν μας, ἦσαν συντελεστικώτατοι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὁποίου ἀνεπτόξαμεν σκοποῦ. Ὁ συνδυασμὸς τῶν συστατικῶν τῆς πολιτείας Ἀρχῶν συνέτεινεν εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς πατριωτικῆς ἀρετῆς, διὰ τῆς καταλλήλου διανομῆς τῶν δικαιωμάτων εἰς τὰ διάφορα κοινωνικά στοιχεῖα· οὐδὲν τούτων ἀπεκλείετο ἐκ τῆς διοικήσεως τῶν δημοσίων· ἕκαστον κατεῖχε τὴν ἀπαιτουμένην ἐξουσίαν καὶ δύναμιν πρὸς ἐξάσκησιν ἐνὸς δικαιώματος ἢ ἐκπλήρωσιν ἐνὸς καθήκοντος· κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἠσθάνετο τὴν ἐπιτροπὴν καὶ τὴν ἐνέρ-

γείαν του ἐπὶ τῶν κοινῶν ὑποθέσεων. Ἐπομένως ἅπαντα ἀφοσιώνοντο πρὸς τὴν πατρίδα, διότι ἀπελάμβανον ἰσχὺν καὶ ἀνεξαρτησίαν· ἐνδιαφέροντο ὑπὲρ αὐτῆς, διότι τὴν ἐδωκυῦσαν τὴν ἡγάπων, διότι οὐδὲν εἶχον παράπονον κατ' αὐτῆς. Ὁ ἔρως των δὲν ἦτο μόνον ἐνστιγματικὸς καὶ ἀόριστος ὡς ἐκεῖνος τῶν ὀρεσιβίων, οἵτινες ἀγαποῦν τὰ ὄρη των, διότι ἐγεννήθησαν εἰς αὐτά· ἦτο προσέτι ἐσκεμμένος, ἔλλογος καὶ διαρκὴς, διότι προέκυπτεν ἐκ τῶν νόμων, ἐκ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκ τῆς ἀσκήσεως τῶν δικαίων· καθίστατο εἰς ἓνα λόγον τὸ ἐξαγόμενον δύο παραγόντων τῆς τε φύσεως καὶ τῶν ἠθῶν, τὰ ὅποια ἐμόρφον οἱ θεσμοί.

Τὸ εἶδος τῆς ἀνατροφῆς τῶν νέων συνέτεινεν εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ πνεύματος, τὴν ρύθμισιν τῆς καρδίας, καὶ τὴν ρώμην τοῦ σώματος, ἐκ τῶν ὁποίων προήγετο ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία. Οἱ νέοι μανθάνοντες ἐκ πρώτης βαλβίδος τοῦ ζῆν τοὺς νόμους, τὰς πράξεις τῶν ἡρώων καὶ τοὺς ὕμνους τῶν θεῶν, διεφωτίζοντο ὡς πρὸς τὰ δίκαια καὶ τὰ καθήκοντά των, παρωτρύνοντο εἰς μίμησιν τῶν μεγάλων ἔργων, καὶ ἐδιδάσκοντο νὰ σέβωνται καὶ νὰ λατρεύωσι τὴν θεότητα.

Ἡ δὲ μουσικὴ, τὴν ὁποίαν συγχρόνως ἐσπούδαζον μετὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ποιήσεως, δὲν ἀφοροῦσεν εἰς ἀπλὴν αὐτῶν διασκέδασιν, ἀλλ' εἰς ἐξημέρωσιν μᾶλλον τῶν ἀγρίων παθῶν, καὶ εἰς πλαστούργησιν γλυκυτέρων ἠθῶν, σκληρυνομένων ὁπωσοῦν ὑπὸ τῶν πολεμικῶν ἀσκήσεων. Τὸ μέλος καὶ ἡ ἁρμονία εἶναι τῆς καρδίας ὁ μαγνητισμὸς, ὅστις ὑποβάλλει εἰς τὴν ἐλκυστικὴν δύναμιν του καὶ τὰ πλέον ἀτίθασσα πάθη συγκινῶν αὐτήν, τὴν καθιστᾷ εὐμάλακτον καὶ εὐχαμπτὸν πρὸς τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια προτίθεται ὁ νομοθέτης νὰ τῆς ἐμπνεύσῃ διὰ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως.

Μεταβαίνοντες οἱ νέοι εἰς τὰς Ἀγέλας, εἰσῆγοντο εἰς σχολεῖα

γυμναστικῆς, καὶ ἡθικῆς ἐνταύτῳ βελτιώσεως. Οἱ δρόμοι, αἱ ὄρη-
θασίαι, τὰ κυνηγέσια, αἱ τοξίαι, καὶ ὅλαι ἐν γένει αἱ σωματικαὶ
ἀσκήσεις, τοὺς ἀνέπτυσσον καὶ διετήρουν τὴν ῥωμαλαιότητα καὶ
εὐεξίαν τοῦ σώματος, ἄνευ τῶν ὑποίων οὔτε τὸ πνεῦμα, οὔτε ἡ
καρδία τελειοποιῦνται· ἐσυνείθιζον εἰς αὐτοὺς τὸν ἐνεργητικὸν
καὶ φιλόπονον βίον, καὶ τοὺς καθίστανον ἀφόβους καὶ τολμηροὺς
ἐνώπιον τῶν κινδύνων. Αἱ δὲ μετ' ἀλλήλων ἐπισυναπτόμεναι μά-
χαι, ἦσαν τόσα προπαιδεύματα καὶ ἀπεικονίσεις πολέμων ἢ ἐξ
αὐτῶν ἀναφυομένη ἁμιλλα, διήγειρε τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀνδρείαν,
ἄνευ τῶν ὑποίων τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας ἀπομένει νεκρὸν καὶ
ἄγονον.

Ἰσως τινὲς ἀσκήσεις ἦσαν καταρχὰς κοπιαστικαί, ἀλλὰ διὰ τῆς
ἐξέως καὶ τοῦ χρόνου, μετετρέποντο εἰς διασχεδάσεις καὶ ἡδονὰς
τοῦ βίου· ὁ χορὸς ὅστις πολλάκις τὰς ἐσυνώδευεν, ἦτο καὶ αὐτὸς
εἶδος τι σωμαστικῆς καὶ πολεμικῆς προγυμνασίας, διότι ἡ Πυρρίχη
ὄρχησις καὶ τὰ καλούμενα Δίρβυθμα Κρητικὰ, ἦσαν χο-
ροὶ ἀρημάνειοι, ὥστε καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ νέοι ἀντὶ νὰ ἐκθιγύνωνται
καὶ νὰ ἀποναρκοῦνται, ἔτι μᾶλλον ἰσχυροποιῦντο καὶ ἐνθουσιάζ-
οντο.

Ἡ σύστασις καὶ ἡ πατρικὴ ἐπιτήρησις καὶ ἐξουσία τῶν Παιδα-
γόμων, ἐδίδασκε τοὺς νέους τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν τάξιν, καὶ τοὺς
ἐμάνθανε πρὶν ἔτι γίνωσι πολῖται καὶ Ἀρχαὶ τῆς πολιτείας, νὰ σέ-
βωνται τὰς Ἀρχὰς καὶ νὰ κανονίζωσι τὴν διαγωγὴν των σύμφωνα
μὲ τοὺς κειμένους νόμους, διότι ὁ μὴ ὑποτασσόμενος εἰς τούτους,
οὐδὲ συσσελλόμενος ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν, οὔτε χρηστὸς πολίτης
εἶναι, οὔτε ἄξιος καὶ ἱκανὸς καθίσταται νὰ ἐξουσιάζῃ καὶ διοικῇ
τοὺς ἄλλους.

Τὸ ἀνυπόδητον εἰς τὰς ἀσκήσεις καὶ ἡ ταυτότης τοῦ ἱματι-
σμοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, ἐσυνείθιζον τοὺς νέους νὰ
ἀντέχωσιν ἐπίσης εἰς τὸ ψύχος καὶ εἰς τὸν καύσωνα. Ἡ δὲ ἀπλό-

της καὶ τὸ ὁμοίωμα τῶν φορεμάτων, ὅχι μόνον ἐξίσονον τοὺς
πτωχοὺς καὶ τοὺς πλουσίους, ἀλλ' ἀπεδίωκον καὶ τὴν πολυτέ-
λειαν, αὐτὴν τὴν ἠθοφθόρον νόσον τῶν ἀρτισυστάτων μάλιστα πο-
λιτειῶν, διότι ὅπου ἐγγώριος βιομηχανία δὲν ὑπάρχει, ἥτις νὰ
τρέφῃ τὴν πολυτέλειαν καὶ νὰ τρέφῃται ὑπ' αὐτῆς, ἐκεῖ οἱ ἄνθρω-
ποι καθίστανται ὑποτελεῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ πᾶσα αὐτῶν ἐρ-
χασία χρησιμεύει πρὸς ἐμφύχωσιν καὶ πλουτισμὸν ἐκείνων.

Ὁ νενομοθετημένος μεταξὺ τῶν νέων ἔρωρ, ἀφοροῦσεν εἰς τὴν
ἀνάπτυξιν τῶν τρυφερῶν καὶ περιπαθῶν αἰσθημάτων, τοσοῦτον ἄ-
ναγκαίων ἐντὸς ἐνὸς σκληραγωγικοῦ βίου, εἰς τὸ ἀδιάσπαστον τῶν
φιλικῶν δεσμῶν, καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀρετῆς, διότι δὲν ἐπρο-
τιμῶντο τὰ φυσικὰ, ἀλλὰ τὰ ἡθικὰ πλεονεκτήματα. Ὁ διαπρέπων
κατὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸ κάλ-
λος ἐν γένει τῆς ψυχῆς νέος, καθίστατο καὶ ἄξιος ἐραστοῦ, ἕνεκα
τούτου ὠνομάζετο καὶ Κλεινὸς, ὡς νὰ ἐλεγέ τις ἐνδοξος.
Τοσαύτην δὲ ἀξίαν ἀπέδιδον οἱ ἀρχαῖοι νομοθέται εἰς τὸν θεσμὸν
τούτον, ὥστε τὸν ἐπέκτεινον καὶ μετεξὺ τῶν γυναικῶν. Εἰς τὴν
Σπάρτην ὅχι μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ αἱ νέαι ἐρώντο πρὸς ἀλλή-
λας· τοσοῦτον ἦτον ἄγνός καὶ ἀνεπιλήψιμος. Ἰσως ὑπῆρχε καὶ εἰς
τὴν Κρήτην, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν μᾶς διεσώθη τὸ σύστημα τῆς ἀνα-
τροφῆς τῶν γυναικῶν, ἀγνοοῦμεν ἂν ὑπῆρχε καὶ ὁ ἔρωρ μεταξὺ
των ὡς εἰς τοὺς νέους.

Ὁ Μίνως δὲν ἐνομοθέτησε τὴν ἰσομοιρίαν τῶν γαιῶν. Ἰσως δὲν
ἐθεώρησεν αὐτὴν κατορθωτὴν, ἢ ἀναγκαίαν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ
σκοποῦ τῆς πολιτείας του. Ἐσύστησεν ὅμως τὰ Ἀνδρεία ἢ κοινὰ
συσσίτια, τὰ ὅποια καὶ μόνα ἦσαν ἱκανὰ πρὸς ἔμπνευσιν καὶ δια-
τήρησιν τῆς ἰσότητος. Ὅλαι αἱ διακρίσεις καὶ ἀνισότητες, ὅλα τὰ
ἀντίζηλα καὶ ἐχθρικά πάθη, ἐξαλείφοντο ἐνώπιον τῆς κοινῆς τρα-
πέζης καὶ τῶν κοινῶν ἐδωδίων. Ὁ πτωχὸς θεωρῶν τὸν πλούσιον
καθήμενον πλησίον του καὶ γευόμενον ἐκ τῶν αὐτῶν ἐδεσμάτων,

ἐλθσμόνει τὴν διάστασιν, ἥτις ἄλλως ὑπῆρχε μεταξύ των, καὶ τὴν ἀντιπάθειαν, ἥτις διεγείρετο εἰς τὴν καρδίαν του ἐκ τῆς ταπεινωτέρας θέσεώς του. Ὁ δὲ πλούσιος ἔχων ὡσαύτως τὸν πτωχὸν ὁμοτράπεζόν του, ἐμετρίαζε τὴν ἀλαζονίαν του, καὶ ἐσυνείθιζε νὰ μὴ τὸν περιφρονῇ, ἀλλὰ νὰ τὸν σέβηται ὡς ὅμοιον καὶ ἴσον αὐτοῦ.

Τὰ συσσίτια συνετέλουν ἄλλως καὶ πρὸς τὴν ἐγκράτειαν, διότι καὶ ἡ πολυφαγία καὶ ἡ μέθη ἦσαν ἀπεσκοραχισμένα· διήγειρον τὸν ἔρωτα τῶν μεγάλων κατορθωμάτων, διότι εἰς αὐτὰ ἐπιμῶντο διὰ τῆς καλητέρας μερίδος τῶν ἐδωδίων οἱ μᾶλλον ἐξοχοὶ καὶ διακεκριμένοι κατὰ τὴν ἀρετὴν· ἐχρησίμευον ὡς σχολεῖα ἠθικῆς συναναστροφῆς, διότι εἰς αὐτὰ οἱ πρεσβύτεροι ἐπασχολοῦσαν τοὺς νεωτέρους μὲ τὴν διήγησιν τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Ἐξερχόμενοι ἐξ αὐτῶν οἱ νέοι, δὲν ἐξήρχοντο ὡς ἀπὸ φαγοπότια ἀκρατίας καὶ μέθης, ἀλλ' ὡς ἀπὸ διδακτῆρια λιτότητος, σωφροσύνης καὶ χρηστοθεσίας.

Ἄριστα δὲ ἦσαν συντεταγμένοι καὶ οἱ ἀφορῶντες τὸ διεθνὲς δίκαιον νόμοι, διότι ἐξίσονον καθ' ὅλα σχεδὸν τοὺς πολίτας τῶν συμμάχων πολιτειῶν, καὶ ἀφαιροῦσαν οὕτω πᾶσαν ἀφορμὴν συνεχῶν ῥήξεων καὶ πολέμων· περιεφρούρουσαν τὰ δίκαια τῆς φιλοξενίας, καὶ ἀπέδιδον εἰς τοὺς ξένους τὰς μεγαλητέρας τιμὰς. Αἱ δὲ πανηγύρεις τὰς ὁποίας ἐτέλουν πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν συνθηκῶν, συνέτεινον, εἰς τὴν στερεοποίησιν αὐτῶν, εἰς τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν συνερχομένων καὶ εἰς τὴν ἐξάλειψιν πάσης δυσαρεσκείας, ἥτις τυχὸν ἤθελε πρότερον ἀναφυῇ μεταξύ τῶν συμμάχων.

Ὁ τίμιος γάμος ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ὡς ἀναγκαῖον συστατικὸν τῆς κοινωνίας, καὶ τελεσφόρον μέσον μορφώσεως καὶ τηρήσεως χρηστῶν ἡθῶν. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ συνδεόμενοι διὰ τοῦ γάμου ἀπαρτίζουν τὸν πρῶτον κρίκον τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνικότητος καὶ τὸν φυσικὸν πυρῆνα τῆς οἰκογενείας, ἀνευ

τῶν ὁποίων οὔτε κοινωνίαι σχηματίζονται, οὔτε πολιτεῖαι ἠθικῶς καταρτίζονται.

Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς ὀρκομοσίας, ἦτον νόμος ἀνώτερος παντὸς ἐπαίνου, διότι ὁ συνεχῶς ὀμνύων πρὸς τὸ θεῖον καὶ διὰ μηδαμινὰ μάλιστα πράγματα, δεικνύει ὀλίγον σεβασμὸν εἰς αὐτὸ καὶ εὐκόλως ἐξοκέλλει εἰς τὴν ψευδορκίαν, ἥτις ἀδυνατίζουσα εἰς τὴν συνείδησίν του τὴν πίστιν, παρασύρει αὐτὸν εἰς τὰς πλέον αἰσχρὰς καὶ ἀνοσίους πράξεις.

Ἡ δικαιοσύνη, ἥτις εἶναι ἡ ψυχὴ τῶν πολιτειῶν, καὶ ἡ βάσις τῆς κοινωνικῆς τάξεως, διενέμετο πανταχοῦ ἀδυσωπήτως μὲν, ἀλλ' ἀμερολήπτως· τὸ φῶς αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἀπέλαμπεν ἐκ τῶν θεσμῶν, ἐπέχεε τὰς ἀκτῖνας του καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν τάξεων καὶ τῶν Ἀρχῶν, ἐπιτετραμμένων τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Ῥαδαμάνθους κατέστη παροιμιώδης καὶ ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν Θεῶν.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ θεσμοὶ τοῦ μεγάλου τῆς Κρήτης νομοθέτου, οἵτινες βαθμηδὸν ἐμόρφωσαν τοιαῦτα ἦθη εἰς τοὺς πολίτας, ὥστε οὗτοι ἐδιοικοῦντο μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἡθῶν ἢ ὑπὸ τῶν νόμων. Ὅθεν ὀρθῶς παρατηρεῖ καὶ Ἰώσηπος ὁ Φλάβιος ὅτι, « Λακεδαιμόνιοι » μὲν καὶ Κρήτες ἔθελον ἐπαίδευσιν οὐ λόγοις. » Τοσαύτη δὲ ἦτον ἡ αὐστηρότης των, ὥστε ἡ κακὴ συντροφία, ὅχι μόνον ἀπλῶς ἀπεδοκιμάζετο, ἀλλ' ἐνομίζετο ὡς ἡ μεγαλητέρα δυστυχία, ἥτις ἐδύνατο νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸν πολίτην. Ἐνεκα τούτου ὁσάκις οἱ Κρήτες ἐκαταρῶντο τὸν ἐχθρόν των, ἔλεγον εἰς αὐτόν· « εἴθε νὰ ζήσης μὲ κακὴν συντροφίαν. » Διὰ τῶν θεσμῶν ὅμως αὐτῶν καὶ τῶν μορφωθέντων ἡθῶν ἔζησαν ἐλεύθεροι, ἀνεξάρτητοι καὶ εὐδαίμονες ἐπέκεινα τῶν χιλίων ἐτῶν. Ἡ Κρήτη ἐχρημάτισεν ἡ τελευταία λεία τῶν Ῥωμαίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν διακρίσεων

ἀνδρῶν τῶν Κρητῶν.

ξ ὅσων μᾶς διετήρησαν οἱ ἀρχαῖοι περὶ τῶν ἀρετῶν τῶν Κρητῶν, καὶ ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε ἀνεπτύξαμεν, δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν καὶ ἰδέαν τινα περὶ τοῦ χαρακτῆρός των.

Οἱ Κρήτες εἶχον μὲν τὴν κλίσιν τοῦ πολέμου, καὶ διέπρεπον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τε τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν μαχιμότητα, ἀλλὰ δὲν παρημέλουν καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος· ἡ φιλομάθεια ἦτον ἐν τῶν πρωτίστων προτερημάτων των. « Οἱ δὲ » περὶ τὴν Ἑλλάδα, μαρτυρεῖ ὁ Πτολομαῖος, καὶ Ἀχαΐαν καὶ » Κρήτην μᾶλλον λογικοὶ τυγχάνουσι καὶ φιλομαθεῖς, καὶ τὰ τῆς » ψυχῆς ἀσχοῦντες πρὸ τοῦ σώματος. » Ἐσπούδαζον ὁμῶς πρὸ πάντων ὅχι μόνον νὰ ᾔναι σύντομοι, ἀλλὰ νὰ ἔχωσι καὶ πολὺ νόημα οἱ λόγοι των. « Λακεδαιμόνα δὲ, λέγει ὁ Πλάτων εἰς » τοὺς νόμους του, καὶ Κρήτην, τὴν μὲν βραχυλόγον, τὴν δὲ » πολύνοιαν μᾶλλον, ἢ πολυλογίαν ἀσχοῦσαν. » Ἡ συντομία καὶ ἡ πολύνοια εἶναι πλεονεκτήματα ἴδια τῶν μεγαλοφρόνων, γεννημένων ἵνα ἐξουσιάζωσιν, ὡς ἡ διεξοδικότης καὶ ἡ πολυλογία εἶναι ἴδια τῶν δουλοφρόνων, ἐπιτηδευομένων νὰ κολακεύωσι.

Ἦσαν εἰς ἄκρον ζηλωταὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας των, καὶ πολὺ ἐρασταὶ τῆς πατρίδος των, ἕνεκα τούτου τὴν ὠνόμαζον καὶ προσφιλέστερον Μητρίδα. Πρὸς δὲ τοὺς ξένους ἦσαν

περιποιητικοὶ καὶ φιλόφρονες, ὡς εἰς τοὺς δούλους των γλυκεῖς καὶ ἐπιεικεῖς· ὅχι μόνον τοὺς παρεδέχοντο εἰς τὰ συσσίτια, ἀλλὰ τοὺς παρεχώρουν καὶ διασκεδάσεις τινάς, ἰδίας τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν. Ὁ γενναῖος καὶ φιλάνθρωπος οὗτος τρόπος, καθίστανε καὶ τοὺς δούλους μᾶλλον εὐαγώγους, καὶ τοὺς ἀπέτρεπεν ἀπὸ τοὺς στασιασμούς.

Εἰς δὲ τὴν θρησκείαν, τοὺς νόμους καὶ τὰς παραδόσεις των ἦσαν πολὺ προσκολλημένοι, καὶ οὐδένα ἀνείχοντο νεωτερισμόν. Ἡ μεγάλη πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀφοσίωσις των, τοὺς ὠθοῦσε πολλάκις καὶ εἰς πράξεις, ἀποδοκιμαζομένας ἀπὸ τὴν φιλάνθρωπίαν, κατὰ τῶν νεωτεριστῶν. Οἱ Λύκτιοι, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουΐδας, θεωροῦντες τοὺς Ἐπικουρείους ὡς ἐχθροὺς τῶν θεῶν καὶ διαφθορεῖς τῶν ἡθῶν, ἀπεδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως των δι' ἐπὶ τούτου ψηφίσματος· ἐὰν δὲ τις ἐξ αὐτῶν ἐπανήρχετο, τὸν ἐτιμωροῦσαν μὲ παραδειγματικὴν σκληρότητα, διότι δέσμιον, γυμνὸν καὶ ἀλειμμένον μὲ μέλι καὶ γάλα, τὸν ἐξέθετον δι' εἴκοσι ἡμέρας εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἵνα ἀπολέσῃ τὸν βίον ἐκ τῶν κεντρισμῶν τῶν μυῶν καὶ τῶν μελισσῶν· ἐὰν ὁμῶς ἐπεζοῦσε τὸν ἡλευθέρονον· ἀλλ' ἐὰν ἐπανέστρεφε πάλιν, τὸν ἐνέδουν γυναικεῖα φορέματα καὶ τὸν ἐκρήμνιζον ἐκ τοῦ ὕψους ἐνὸς βράχου.

Αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι δὲν ἦσαν ἀλλότριαι εἰς τοὺς Κρήτας, διότι καὶ εἰς τὰς μὲν, καὶ εἰς τὰς δὲ, διεκρίθησαν μεγάλοι καὶ περιφανεῖς ἄνδρες, ὡς εἰς τοὺς πολέμους ἀνεδείχθησαν ἄξιοι στρατηγοί· ἀλλὰ τὰ προϊόντα ἀπάντων ἐξηφάνισεν ὁ χρόνος.

Ὁ Δίωνησίδημος, μνημονευόμενος ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου, συνέγραψε ὀκτὼ βιβλία Πυρρῶνείων λόγων. « Αἰνησί- » δημος Κνώσσιος, ὃς καὶ Πυρρῶνείων λόγων ὀκτὼ συνέγραψε βι- » βλία. » Καὶ ἄλλαχοῦ. « Αἰνησίδημος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Πυρ- » ρωνείων λόγων, οὐδὲν φησὶν ὀρίζειν τὸν Πύρρωνα δογματικῶς. »

Δίωνης ὁ ἱστορικὸς, ὡσαύτως ἐκ τῆς Κνώσσοῦ, συνέ-

γραφεν ιστορίαν ἐπιγραφομένην Ἰλίου καὶ, καὶ ἑτέραν Τρωϊκὸν διάκωμον, ἐκ τῶν ὁποίων ὠφελήθη καὶ ὁ Ὀμηρος ὡς ἀναφέρει Ἰσαὰκ ὁ Τσέτσης.

- » Οὗτος ὁ χρονικὸς φησὶ καὶ Δίκτυν δὲ τὸν Κρήτην
- » Ἰδομενέϊ ἐπεσθαι, καὶ τὰ τῆς μάχης γράψαι·
- » Ἐξ ὧν ὡς ἔφην ὕστερον Ὀμηρον μεταφράσαι. »

Ἐπιμενίδης ὁ φιλόσοφος ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως, ὅστις ἐδόξαζε κατὰ τὸν Σουίδα, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξήρχετο ἐκ τοῦ σώματος ὅσον ἤθελε καιρὸν, καὶ πάλιν ἐπανήρχετο. « Οὐ λόγοι ὡς ἐξίει ἡ » ψυχὴ ὅποσον ἤθελε καιρὸν, καὶ πάλιν εἰσὶ ἐν τῷ σώματι. » Μετὰ τὸν θάνατόν του, ὡς βεβαίῳ Ἡσύχιος ὁ Μιλήσιος, εὗρέθη τὸ δέρμα του κατὰστικτὸν ἀπὸ ψηφία. Ὄθεν ἐπεκράτησεν ἡ παροιμία Ἐπιμενίδειον δέρμα. « Τελευτήσαντος δὲ » αὐτοῦ, τὸ δέρμα εὗρέθη γράμμασι κατὰστικτὸν. »

Ὁ Διπήνης καὶ ὁ Σκυλλίδης ἐχρημάτισαν οἱ πρῶτοι, οἵτινες μετεχειρίσθησαν εἰς τὴν Σικυῶνα τὸ μάρμαρον διὰ τὴν ἀγαλαματοποιίαν, ἥκμαζον δὲ κατὰ τὴν 50.ην Ὀλυμπιάδα.

Ὁ Ἡρακλείδης, ἔγραψε κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον περὶ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. « Ἡρακλείδης δὲ ὁ Κρητικὸς ἐν τῷ περὶ » τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων, κατὰ τὸ Πήλιον ὅρος φύεσθαι φησὶν » ἄκανθαν καρποφόρον. »

Ὁ Ἰβρίας, συνέγραψε κατὰ τὸν Ἀθήναιον Σκολιά.

Ἰοφὼν ὁ Κνώσσιος, ἐξηγοῦσε κατὰ τὸν Πausανίαν τοὺς χρησμοὺς, καὶ ἔθετεν αὐτοὺς εἰς ἑξαμέτρους στίχους.

Λούκιλος ὁ ἱστορικὸς, συνέγραψε κατὰ τὸν Στέφανον βιβλίον περὶ Θεσσαλονίκης.

Ῥιανὸς ὁ ποιητὴς, κατὰ τὸν Σουίδα, « ἔγραψεν ἑμμετρα » ποιήματα Ἡρακλειάδα ἐν βιβλίοις τέσσασι. » Καὶ κατὰ τὸν Πausανίαν, συνέταξεν ἑμμέτρως τὸν δεύτερον Μεσσηνιακὸν πόλε-

μον. « Τοῦτον δὲ γὰρ τῶν Μεσσηνίων τὸν πόλεμον, Ῥιανὸς τε ἐν » τοῖς ἔπεσιν ἐποίησεν ὁ Βιναῖος, καὶ ὁ Πριηνεὺς Μύρων. »

Θαλῆς ὁ Γορτύνιος, ποιητὴς λυρικὸς, ἕτερος ἀπὸ τὸν ἐκ τῆς Ἐλύρου, τὸν ὁποῖον παρέλαβεν ὁ Λυκοῦργος, ὅταν ἐπανήλθεν εἰς τὴν Σπάρτην.

Μεσομίδης, ποιητὴς κιθαρωδικῶν κατὰ τὸν Εὐσέβιον.

Ἐπικέλευστος Ἰατρός· περὶ τούτου ὁ Ἐρωτιανὸς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν Ἱπποκρατείων λόγων ἀναφέρει. « Καὶ παρ' » Ἐπικελεύστου Κρητὸς, ἐπιτέμνων τὰς Βακχείου λέξεις, »

Μύσων ὁ Ἥτειος, εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος ἦτο κατὰ τὸν Στέφανον ἐκ τῆς Ἡτείας πόλεως, ὁμωνύμου δήμου τινὸς τῆς Λακωνίας.

Κτησιφῶν ὁ Κνώσσιος καὶ Μετηγένης ὁ υἱὸς του, ὠκοδόμησαν, κατὰ τὸν Πλίνιον, τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος.

Χειρίσοφος καὶ Ἀριστοκλῆς ὁ Κυδωνιάτης, ἀγαλαματοποιοὶ διάσημοι. Ἐπὶ τοῦ Πausανίου ὑπῆρχεν εἰσέτι εἰς τὴν Ἠλίδι ἀγαλμα τοῦ τελευταίου, παριστάνον τὸν Ἡρακλέα μαχόμενον πρὸς Ἀμαζόνα ἑφιππον.

Χρυσόθεμις ὁ κιθαρωδὸς, ἠρίστευσε κατὰ τὸν Πausανίαν εἰς τὰ Πύθια.

Ὁ Ζήνων, ὀρχηστὴς ἄριστος, προσφιλὴς εἰς τὸν Ἀρταξέρξην.

Ταῦρος ὁ Κνώσσιος καὶ Ἀριστομένης ὁ Γορτύνιος, στρατηγοὶ περίφημοι. Ὁ τελευταῖος εἰς τινὰ μάχην ἐφόνευσεν ἑκατὸν ἐχθροὺς, καὶ ἐτέλεσε τὴν θυσίαν καλουμένην Ἐκατομφορίαν.

Σωτιάδης καὶ Ἐργοτέλης ὁ Κνώσσιος Ὀλυμπιονίκαι. Περὶ τοῦ δευτέρου ἀναφέρει ὁ Πausανίας. « Ἐργοτέλης δὲ » ὁ Φιλάνορος δολιχοῦ δύο ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκας, τοσαύτας δὲ » ἄλλας Πυθοῖ, καὶ ἐν Ἰσθμῷ τε καὶ Νεμείᾳ ἀνηρημένος. »

Καὶ ὁ Πίνδαρος εἰς τὴν 12.ην ὁδὴν τῶν Ὀλυμπίων,

- Ὡς Φιλάνορος, ἦτον καὶ τέα καν
- Ἐνδομάχας ἐπ' ἀλέκτωρ
- Συγγόνω παρ' ἐστία·
- Ἀκλεὴς τιμὰ κατεφυλκορόησε ποδῶν
- Εἰ μὴ στάσις ἀντιάνειρα
- Κνωσσίας ἄμαρσε πάτρας
- Νῦν δ' Ὀλυμπία στεφανωσάμενος
- Καὶ δις ἐν Πυθῶνι, Ἰσθμοῖ τε, Ἐργότελες,
- Θερμᾶ νυμφῶν λουτρὰ βαστάζεις ὁμιλέ-
- ων παρ' οἰκείαις ἀρούραις. »

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ὀνόματα, τὰ ὅποια μνημονεύονται ὑπὸ τῶν Συγγραφέων, ἀρκοῦσι καὶ μόνα ν' ἀναδείξωσι τὴν Κρήτην γονιμὴν τήνην εἰς εὐκλεεῖς καὶ διασήμους ἄνδρας, καὶ ἀσχολουμένην εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν μαθήσεων. Ἀλλὰ μόναι αἱ ἀνεξάρτητοι καὶ ἐλεύθεραι πολιτεῖαι ἀφθονοῦν καὶ λαμπρύνονται ἀπὸ τριαῦτα ἔξοχα καὶ ποικίλα τῆς νοήσεως προϊόντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Παρακμὴ τῶν Κρητῶν καὶ κατάκτησις αὐτῶν παρὰ τῶν Ῥωμαίων.

Ο πολιτισμός, ὅστις οὐσιωδῶς ἀνάγεται εἰς τὴν ἐντελεστέραν μὀρφωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου, ἢ σαφέστερον εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας, εἶναι ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα τὸ ἐξαγόμενον τῆς συνδρομῆς τῶν διαφορῶν ἐθνῶν κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους καὶ διαδοχικὰς αὐτῶν ἐνεργείας.

Ἐκαστον ἔθνος, ἢ λαὸς, ἢ πόλις ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ ἐπὶ τῆς γῆς μίαν ἀποστολὴν, ἣτις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συντελεῖ πάντοτε πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ γενικοῦ πολιτισμοῦ. Ἄμα δὲ κατὰ τὸ δυνατόν τὴν ἐκπληρώσῃ δὲν ἀποθνήσκει ὡς τὸ ἄτομον, ἀλλὰ βαθμηδὸν καταβιβάζεται ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν τῆς περιοπῆν, οἱ ἄλλοτε ἔξοχοι θεσμοὶ τῆς διαφθείρονται, αἱ σχέσεις τῆς χαλαροῦνται, οἱ χαρακτῆρες ἐκλείπουν, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἅπαντα ἢ φυσιογνωμία τῆς μεταβάλλεται.

Ἡ μεταβολὴ ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἀποθίωσις φυσικὴ, ὡς ἡ τοῦ ἀτόμου, εἶναι θάνατος ἠθικὸς, ὅστις δίδει χώραν εἰς ἀντικατάστασιν ἐτέρας ζωῆς καὶ νέου πολιτισμοῦ. Ὁ γενικὸς καὶ σταθερὸς οὗτος νόμος τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, ὅστις ἐπιβεβαιουῖται ὑπὸ τῆς ἱστορίας, εἶναι ὁ ἄξων ἐπὶ τοῦ ὁποίου στρέφεται ἡ ἀνθρωπότης, ὠθουμένη πάντοτε ἐπὶ τὰ πρόσω, ὡς ἡ γῆ καὶ τοὶ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της, προτρέχει ὅμως ἐπὶ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου.

Εἰς τὸν νόμον αὐτὸν ὑπέκυψεν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἀκολούθως ἡ διαδεχθέντες αὐτόν. Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ὅμως πολιτισμὸν ἡ Κρήτη διεδραμάτισε τὸ πρόσωπον τοῦ πρωταγωνιστοῦ, διότι καὶ τὴν θρησκείαν πρώτη αὐτὴ ἐσύστησε καὶ μετέδωκεν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, καὶ τὴν νομοθεσίαν ἐδημιούργησεν, ἐκ τῆς ὁποίας οἱ μεταγενέστεροι τῆς Ἑλλάδος νομοθέται ἠρύσθησαν τὰς γνώσεις των.

Ἡ Κρήτη λοιπὸν ἐχρημάτισεν ἡ πρώτη ἐστία τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, καὶ συνετέλει ἐνταύτῳ διὰ πολλοὺς αἰῶνας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησίν του. Ἀλλὰ καὶ αὕτη μολονότι γενναίως ἀντεπάλαισε, καὶ ὡς ἐκ τούτου διέμεινε τὸ τελευταῖον λάφυρον, ὑπέκυψεν ὅμως εἰς τὸν γενικὸν νόμον τῆς παρακμῆς καὶ ἠθικῆς ἀποδυνάμει.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς γενεᾶς τοῦ Μίνως, διετήρησαν μὲν αἱ διάφοροι πόλεις τοὺς θεσμούς του, ἀλλ' αὐτοκυβερνᾶτο ἐκάστη ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων· συνεδέοντο μόνον πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς ἐπισυναφῆς συμμαχιῶν ἐν περιπτώσει κινδύνου, ἢ πρὸς ἀμοιβαίαν ἀπολαυτὴν ὠφελιμάτων. Ἀλλ' ἡ ἀνισότης αὐτῶν, τὰ φιλόδοξα πάθη, καὶ τὰ ἀντίθετα πολλάκις συμφέροντα, διήγειρον μεταξὺ τῶν ἀντιζηλίας καὶ ἔχθρας, αἵτινες παρείχον συνεχεῖς ἀφορμὰς συγκρούσεων καὶ πολέμων. Αἱ διηνεκεῖς ἀλληλομαχίαι των ἐχρημάτισαν ἡ πρωτίστη αἰτία, ἣτις βαθμὴδὸν παρήγαγε τὴν παρακμὴν των.

Αἱ ἄλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις, ὅσαι ἐδύναντο νὰ μεσολαβήσωσι πρὸς συμφιλίωσίν των, εἶχον οἰκείας ἀσχολίας, αἵτινες δὲν τοὺς ἐπέτρεπον ν' ἀναμιχθῶσι καὶ εἰς ἀλλοτρίας ἐριδας. Ἡ Σπάρτη μόνον ἀπεφάσισε νὰ ἐπεμβῇ. Ὅθεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλκαμένους υἱοῦ τοῦ Τηλέχλου (800 ἔτη Π. Χ.), ἐπεμψε τὸν Χαρμίδην ἵνα πείσῃ τοὺς Κρήτας, ὅπως διατηρήσωσι μόνας τὰς παραλίους πόλεις, καὶ ὅσας ἐκ τῶν μεσογείων ἦσαν ἐπιδεκτικαὶ ὀχυρώσεως, τὰς δὲ

λοιπὰς νὰ ἐγκαταλείψωσιν· ἀλλὰ δὲν παρεδέχθησαν τὴν συνταγὴν συμβουλῆν του, ἣτις ἂν δὲν ἐξήλειφε παντελῶς, ἡλάττωνε τοῦλάχιστον τὰς ἀφορμὰς τῶν διαιρέσεων καὶ συγκρούσεων. Ὅσακις ὅμως ἐφορμῶντο ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, τότε συνεδέοντο ὅλαι αἱ πόλεις καὶ ἡ συμμαχία των αὕτη ἐκαλεῖτο **Συγκριτισαί**.

Αἱ ἰσχυρότεραι ἦσαν ἡ Κνωσσὸς καὶ ἡ Γορτύνη, αἵτινες ἂν συνεβιάζωντο, ἤθελον δεσπόζει ὅλας τὰς ἄλλας· ἀλλ' ἡ ἀδιάκοπος ἀλληλομαχία των, διετήρει καὶ εἰς τὰς λοιπὰς τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ Κυδων ἦτον ὡσαύτως ἰσχυρὰ, καὶ ἔκαμνε νὰ κλίνη ἡ πλάστιγξ πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην, τῆς ὁποίας ἤθελε προτιμήσῃ τὴν συμμαχίαν.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ διχόνοιαι διατηροῦν μὲν τινὰ ζωὴν καὶ ἐνεργητικότητα εἰς ἓνα λαὸν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὸν ἀδυνατίζουν καὶ τὸν διαφθείρουν. Οἱ θεσμοὶ του καθίστανται ἀνίσχυροι, τὰ ἥθη του χαλαροῦνται, καὶ ἡ ἀναρχία ἀντικαθιστᾷ τοὺς νόμους· οὗτοι παραδίδονται πλέον εἰς λήθην καὶ ἀχρησίαν· ὅθεν γεννᾶται ἡ ἀνάγκη ἢ τῆς μεταβολῆς των, ἢ τῆς νέας αὐτῶν δημοσιεύσεως.

Οἱ Κρήτες, οἵτινες ἦσαν πολὺ προσκολλημένοι εἰς τὰ ἀρχαῖα, ἐπροτίμησαν τὸ δεύτερον πρὸς κατάπαυσιν τῶν πολυετῶν ἐρίδων των, ἔνεκα τῶν ὁποίων εἶχον τέλος γίνεαι ἀνίσχυροι οἱ θεσμοὶ των· ἐπομένως προσεκάλεσαν τὸν ἐκ τῆς Λοκρίδος μάντιν Ὀνομάκριτον, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπάγγελμα ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς ἱερὸν καὶ θεῖον, ὅστις δημοσιεύσας ἐκ νέου τοὺς νόμους τοῦ Μίνως, ἐπανήγαγε καὶ τὴν τάξιν.

Ἀλλ' αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ· αἱ ἀλληλομαχίαι των ἐπανελήφθησαν καὶ ἐξηκολούθουν μὲ τὴν αὐτὴν ὡς καὶ πρότερον ἐντασιν· ἔνεκα δὲ αὐτῶν οὔτε εἰς τοὺς πολέμους τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἀνεμιγνύοντο, οὔτε εἰς τὸν Περσικὸν συγκαταβάλλοντες, ἐπὶ προφάσει ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες δὲν τοὺς συνῆραμον νὰ ἐκδική-

σωσι τον θάνατον του Μίνως κατά των Σικελῶν· πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς προφασεολογίας των ὑπηγόρευσαν εἰς τὴν Πυθίαν καὶ τοὺς ἀπεθέσπισε χρησμὸν, ὅστις τοὺς ἀπήλλαττεν ἀπὸ τοῦ νὰ συμμεθεῶσιν εἰς αὐτόν.

Ἐτέρα ἀφορμὴ τῆς παρακμῆς των ἦτον ἡ ἔμμισθος στρατιωτικὴ ὑπηρεσία των ὑπὸ ἀλλοδαπὰ ἔθνη, τὰ ὅποια τοὺς ἐπρωτίμων ὡς μᾶλλον ἐπιτηδεῖους τοξότας καὶ σφενδονιστάς. Δι' αὐτῶν Δημήτριος ὁ Σωτὴρ ἀνέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Σελευκιδῶν. Τὸ ἔργον ὅμως τοῦ μισθωτοῦ στρατιώτου ὑπὸ ξένην σημαίαν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἀνήθικον, διότι ἐμπορεύεται τὴν ζωὴν, ἵνα ἀφαιρέσῃ ἐκείνην τῶν ἄλλων, εἰσάγει ἐνταύτῳ καὶ τὴν διαφθορὰν εἰς τὴν πατρίδα, διότι μεταφέρει εἰς αὐτὴν ξένα ἥθη καὶ ἔθιμα, καὶ καθιστᾷ τὸν στρατιώτην αὐτὸν ἀντικείμενον διηνεκοῦς φόβου καὶ ἀταξίας.

Οὐδὲν εἶναι ἐπικινδυνωδέστερον καὶ μᾶλλον ἡθοφθόρον εἰς τὰ Κράτη, ἀπὸ τὴν ἐντὸς αὐτῶν εἰσαγωγὴν ξένων ἡθῶν. Ἀποβάλλοντες οἱ πολῖται τὰ πάτρια καὶ ἐνδύομενοι τὰ ἀλλότρια, ἀποβάλλουν συνάμα καὶ ὅ,τι ἴδιον καὶ ἀρχέτυπον ἔχουν· καὶ τὸ γελοιωδέστερον εἶναι ὅτι ἐνῶ ἀπεκδύονται τὴν προσωπικότητά των, δὲν ἀποκτοῦν ἑτέραν, ἀλλὰ καθίστανται οἱ πίθηκοι ἐκείνων, τοὺς ὁποίους μιμοῦνται, καὶ σύρονται παρ' αὐτῶν ὡς αἰχμάλωτοι ὕπαισθεν τοῦ δίφρου των· οὐδὲν προτότυπον ἢ μεγαλουργὸν δύναται ποτὲ νὰ συλλάβωσιν, ἢ γενναῖον καὶ εὐγενὲς νὰ πράξωσιν· ἀφεῖς εἰς τὰς συλλήψεις των, ποταποὶ εἰς τὰς ἰδέας των, ψιττακοὶ εἰς τοὺς λόγους των, μετημφιεσμένοι εἰς τὸν ἱματισμὸν των, ἀνήκοντες μᾶλλον εἰς ἑτέρους ἢ εἰς ἑαυτοὺς, γίνονται ἐπὶ τέλους καὶ οἱ θεράποντες ἐκείνων. Ἄν δὲ ᾖναι καὶ ἄνισοι κατὰ τὰ μέσα τῶν πολυτελῶν ἐπιδειξέων των, τότε ὑποσκάπτουν καὶ ταχύτερον τὸν ὀλεθρὸν των καὶ ὠθοῦνται εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς παντελοῦς ὑποδουλώσεώς των.

Αἱ δύο λοιπὸν ἐκτεθεῖσαι ἀφορμαὶ παρήγαγον βαθμηδὸν μετ' ἄλλων ἤττον φθοροποιῶν τὴν παρακμὴν τῶν Κρητῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεπτύχθησαν ἐντὸς αὐτῶν ὅλα ἐκεῖνα τὰ δυσειδῆ ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν Συγγραφέων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Πολυβίου. Ἀλλὰ τὸ λάθος τούτων εἶναι, ὅτι ἀποδίδουν ἐν γένει εἰς τοὺς Κρήτας, ὅτι ἀνήκει εἰς μόνην τὴν παρακμὴν των, καθὼς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ὅταν ἐκπίπτωσιν ἀπὸ τὴν ἀκμὴν τῆς ἰσχύος των καὶ τῆς εὐδαιμονίας των.

Πότε ὅμως ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῶν Κρητῶν δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ προσδιορίσωμεν, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι αὕτη ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, διότι οὗτος ἀνακαλύπτει τὴν τήρησιν τῶν θεσμῶν τοῦ Μίνως μᾶλλον εἰς τοὺς Περιόικους ἢ τοὺς ἐλευθέρους πολίτας. « Διὸ καὶ νῦν οἱ Περίοικοι τὸν αὐτὸν τρόπον χρῶνται » αὐτοῖς, ὡς κατασκευάσαντος Μίνω τὴν τάξιν τῶν νόμων. » Ἰσως ἐτήρουν οἱ Περίοικοι μᾶλλον αὐτοὺς, διότι ἦσαν ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τοὺς πολίτας, καὶ ἀνέμιγνύντο ὀλιγώτερον εἰς τὰς ἑριδὰς των.

Ὁ Πολύβιος, μετὰ τοῦ ὁποίου συμφωνεῖ καὶ ὁ Πλούταρχος, ἀποκαλεῖ τοὺς Κρήτας φιλαργύρους. « Ὁ περὶ τὴν αἰσχροκέρδιαν » καὶ πλεονεξίαν τρόπος οὗτος ἐπιχωριάζει παρ' αὐτοῖς· ὥστε » παρὰ μόναις Κρητιεῦσι τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων μηδὲν αἰσχρὸν » νομίζεσθαι κέρδος. » Πειρατὰς καὶ ἀπίστους. « Κρήτες δὲ καὶ » κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πρὸς μὲν ἐνέδρας καὶ ληστείας » ἀνυπόστατοι. » Δολίους καὶ πανούργους, ὅθεν ἡ παροιμία. « Κρῆς » πρὸς Αἰγινήτην, ἐπὶ τῶν πανούργοις χρωμένων πρὸς ἀλλήλους » λέγεται. »

Ὁ δὲ Σουΐδας ἐνομάζει αὐτοὺς ψεύστας καὶ ἀπατεῶνας. « Κρη- » τίζειν πρὸς Κρήτας· ἐπειδὴ ψεύσται καὶ ἀπατεῶνες εἰσιν. » Ὅθεν ἡ ἑτέρα παροιμία, ἀναφερομένη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου. « Τρία κάππα κάκιστα, Καππαδοκία, Κρήτη, Κιλικία. »

Ἐτέροι δὲ Συγγραφεῖς τὰ αὐτὰ ἐπίσης, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤτ-

τον, βεβαιούσιν, ἀλλ' οὐδεὶς ἀντιλέγει ὡς πρὸς τὸ ἐλάττωμα τοῦ ψεύδους. Περὶ τούτου ὁμως ὠφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἦτο μᾶλλον μία ἀπλὴ φήμη ἐπικρατήσασα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ἢ μία πραγματικότης, διότι διαφόρως πῶς οἱ Συγγραφεῖς ἐξηγοῦν τὴν γέννησίν του.

Οἱ μὲν, ἐξ ὧν καὶ ὁ ποιητὴς Καλλίμαχος, λέγουν ὅτι οἱ Κρήτες ἦσαν ψεῦσαι, ἔνεκα τῆς ἀντιφατικῆς δοξασίας, τὴν ὁποίαν ἐπρέσβευον περὶ τοῦ Διὸς, διότι ἐνῶ τὸν ἐλάτρευον ὡς Θεὸν αἰώνιον, ἐπίστευον ἐνταύτῳ ὅτι ἀπέθανεν.

Ὁ δὲ Σχολιαστὴς τοῦ μνησθέντος ποιητοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου συμφωνεῖ καὶ ὁ Σουΐδας, ἀναφέρει ὅτι ἡ παροιμία τοῦ Κρητίζειν ἀντὶ τοῦ ψεύδεσθαι, προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἰδομενεὺς, ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἵνα διανέμῃ τὰ λάφυρα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος, ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν τὰ πολυτιμώτερα. » Παροιμία ἐστὶ τὸ Κρητίζειν ἐπὶ τοῦ ψεύδεσθαι, ἀπὸ Ἰδομενεὺς » νέως τοῦ Κρητὸς ῥηθεῖσα, ὃς λαχὼν μερίσαι τοῖς Ἑλλήσιν τὰ » λάφυρα τοῦ Ἰλίου, τὰ κρείττω ἑαυτῷ περιποιήσατο. »

Ἀπεναντίας δὲ τέλος ὁ Φώτιος ἱστορεῖ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην του ὅτι « Ἀθηνόδωρος ὁ Ἐρετριεὺς ἐν ὁγδόῳ ὑπομνημάτων φησὶ, Θετὶν » καὶ Μήδειαν ἐρίσαι περὶ κάλλους ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ κριτὴν γένεσθαι Ἰδομενέα, καὶ προσνεῖμαι Θετίδι τὴν νίκην. Μήδειαν δ' » ὀργισθεῖσαν εἰπεῖν, Κρήτες ἀεὶ ψεῦσαι, καὶ ἐπάρασθαι αὐτῷ » μηδέποτε ἀλήθειαν εἰπεῖν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς κρίσεως ἐποίησε, καὶ » ἐκ τούτου φησὶ τοὺς Κρήτας ψεύστας νομισθῆναι »

Ἐκ τῶν μαρτυριῶν λοιπὸν τούτων γίνεται πρόδηλον ὅτι οἱ Κρήτες ἐκαλοῦντο ψεῦσαι, ὅχι διότι ἐψεύδοντο, ἀλλὰ διότι τοιαύτη φήμη ἐπεκράτησεν ἀπὸ ἰδιαίτερα ἀρχαῖα μυθολογικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα δωρεὰν ἐγενικεύθησαν εἰς αὐτούς.

Ἐν τούτοις τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναπτυχθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς παρακμῆς των, ἐχορήγουν καὶ πλεσιότερα

πῆτις ἐμφυλίων πολέμων καὶ ἐτέρων κακοπραγιῶν, διότι ἐνανόμεινοι, κατὰ τὸν Στράβωνα, μετὰ τῶν Κιλικίων καὶ τῶν Τυρρηνῶν, μετήρχοντο τὴν πειρατείαν καὶ ἡχμαλώτιζον πολλοὺς Ῥωμαίους.

Οὗτοι ὁμως, οἵτινες ἐζήτουν πρόφασιν ὅπως ἐπεμβῶσιν εἰς τὰς Κρητικὰς ὑποθέσεις καὶ γίνωσι βαθμηδὸν ἀτοχοὶ τῆς νήσου, ἔδραξαν τὴν περίστασιν τῶν ἀλληλομαχιῶν καὶ πειρατειῶν τῶν Κρητῶν, καὶ ἐπεμφαν ἐπὶ σκοπῷ δῆθεν συμφιλιώσεως τὸν στόλαρχόν των Γάβιον τὸν Λαβεῶνα, ὅστις ἐπέτυχε νὰ τοὺς συμβιβάσῃ, καὶ παραλαβὼν τοὺς αἰχμαλώτους ἀπῆλθεν ἐκ τῆς νήσου.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀνεφύησαν πάλιν αἱ διχόνοιαι. Τότε ὁμως ὁ υἱὸς τοῦ ῥήτορος Ἀντωνίου, Μάρκος Ἀντώνιος, πατὴρ τοῦ Ἀντωνίου μέλους τῆς Τριανδρίας, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Κρήτης ὅχι ἵνα καταπαύσῃ τὰς ἐρίδας, ἀλλ' ἵνα τὴν κατακτήσῃ· φονευθεὶς ὁμως εἰς τινὰ μάχην, ἀπέτυχεν μόνον τοῦτο ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Κρητικοῦ. « *Accepit autem, quamquam non subacta » insula, Cretici cognomentum.* »

Μετὰ ταῦτα ἐστάλη Κεκίλιος ὁ Μέτελλος· ἀλλ' οἱ Κρήτες ἀντετάχθησαν καὶ κατ' αὐτοῦ γενναίως, ἀνεδείχθησαν ἄξιοι γόνοι μεγάλων προγόνων, διότι πολεμοῦντες ἐπὶ τρία ἔτη, κατήντησαν ἐκ τῆς πείνης νὰ τρώγωσι τὰ ἀκάθαρτα ζῶα, καὶ ἐκ τῆς δίψης νὰ πίνωσι τὸ οὖρὸς των· ἀπέναντι ὁμως τοιούτων ἐχθρῶν τὰ ὅπλα των ἦσαν ἀνίσχυρα, ἐπομένως περὶ τὸ τέλος τῆς τριετίας, ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τοῦ Μετέλλου, ἐπονομασθέντος ἔκτοτε Κρητικοῦ « *Caecilius Metellus ingentibus proeliis intra trienium » totam insulam cepit; legesque Minois Romanis legibus » permutavit.* »

Πρῶτον δὲ αὐτοῦ ἔργον ἐχρημάτισεν νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς νόμους εἰς τοὺς θεσμοὺς τοῦ Μίνως, διότι ἐθεώρησε τούτους ἐπικινδυνωδεστέρους καὶ αὐτῶν τῶν πολιτῶν, ὡς δυναμένους νὰ ἐπαναγάγωσι τὰ αὐστηρὰ ἥθη, καὶ νὰ διεγείρῃσι τὸν

ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἀκολουθῶς ἀφῆρσεν ἀπὸ τοὺς Κρήτας ὅλα τὰ πλοῖα ἀνώτερα τῶν τεσσάρων κωπίων καὶ ἔθεσε ῥωμαϊκὴν φρουρὰν εἰς τὴν Κνωσσόν. « Κρήτες μὲν οὖν οὐ-
» τως, λέγει Δίων ὁ Κάσσιος, ἐλεύθεροί τε πάντα τὸν ἔμπροσθεν
» χρόνον γενόμενοι, καὶ δεσπότην ὄνθειον (ξένον) μηδένα κτησά-
» μενοι, κατεδουλώθησαν. »

Μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν των, οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν τὴν νῆ-
σόν των Ἐπαρχίαν, διορίσαντες καὶ Ἀνθύπατον τὸν ἴδιον Μέτελλον.
» *Creta per Metellum Proconsulem, qui Creticus dietus est,*
» *provincia facta est.* » Ἀκολουθῶς ἠνώθη μετ' αὐτῆς καὶ ἡ Κυ-
ρήνη, καὶ οὕτω ἀπατέλουν αἱ δύο ὁμοῦ μίαν Ἐπαρχίαν.

Ἐπὶ Αὐγούστου ἀπεδόθη μὲν πρὸς καιρὸν ἡ αὐτονομία εἰς τοὺς
Κυδωνιάτας καὶ Λαπίους, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον πάλιν τοὺς ἀφῆρέθη,
καὶ ἅπασα ἡ νῆσος ἐδιοικεῖτο μετὰ τῆς Κυρήνης ὑπὸ ἐνὸς Κουέ-
στορος καὶ ἐνὸς Παρέδρου. Αἱ Ἀρχαί τῆς ὁμοῦ διετήρουν τινα ἀξί-
αν μέχρι τοῦ Κλαυδίου, καὶ ἐπὶ Τραϊανοῦ, ὡς ἐξάγεται ὑπὸ ἐπι-
γραφῶν, διετηροῦντο εἰσέτι εἰς τὴν Λύκτην, τὰ ὀνόματα τῶν Πρω-
τοκόσμων καὶ τῶν Κοσμάτων, ἀλλ' εἶναι ἄδηλον τίνες ἦσαν οὗτοι
οἱ τελευταῖοι.

Τοιοιτοτρόπως ἐδιοικεῖτο ἡ Κρήτη, ἀφοῦ μετέβη ὑπὸ τὴν
Ῥωμαϊκὴν δεσποτείαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Συνοπτικὴ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς
μέχρι τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως τῆς Κρήτης.

 αἰρεθείσης τῆς Ῥωμαϊκῆς Κοσμοκρατορίας εἰς Δυτικὴν καὶ
Ἀνατολικὴν ἢ Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, συγκατελέχθη τότε καὶ ἡ
Κρήτη ὑπὸ τὸ σκήπτρον τῆς τελευταίας. Ὁ μέγας ὁμοῦ Κωνσταν-
τῖνος διεχώρισεν αὐτὴν ἀπὸ τὴν Κυρήνην, καὶ διώρισεν εἰς ἐκάστην
ἴδιον Διοικητὴν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τούτου οἱ τρεῖς αὐτοῦ παῖ-
δες διένειμον τὸ Κράτος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔτυχε τοῦ Κωνσταντίνου
ἡ Κρήτη μετὰ τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἰλλυρίας, ἥτις διατέλει ὑπὸ τὴν
δικαιοδοσίαν αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του μέχρι τοῦ Αὐτοκράτορος
Μηχαῆλ τοῦ Τραυλοῦ.

Περὶ τὸν 5. ὁμοῦ αἰῶνα οἱ Σαρακηνοὶ ἐξελθόντες ὡς σμήνη με-
λισσῶν ἐκ τῶν ἄμμων τῆς Ἀραβίας, κατέκλυσαν μέρος τῆς Ἀσί-
ας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, ἐκ τῆς ὁποίας μετ' ὀλίγον εἰσέβαλον καὶ
εἰς τὴν Ἑσπερίαν Εὐρώπην, καὶ κατεδούλωσαν τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκ
ταύτης δὲ κατέπλευσαν περὶ τὸν 8.ον αἰῶνα πρὸς τὰς θαλάσσας
τοῦ Ἀρχιπελάγους, καὶ κατὰ τὸ 823, ὅτε ἐβασίλευεν εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον Μηχαῆλ ὁ Τραυλός, ἐξετέλεσαν τὴν ἀπόβασίν των ἐπὶ
τῆς Κρήτης.

Εἰσχωρήσαντες δὲ ἐντὸς τῆς νήσου καὶ καλῶς παρατηρήσαντες
αὐτὴν, κατεγοητεύθησαν ὑπὸ τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους τῆς
καὶ τοῦ εὐχραοῦς κλίματός της τότε εἶπον τινὲς πρὸς τὸν Ἀρχη-
γόν των. « — Σὺ περιέρχου καὶ ζητεῖς κατάλληλον χώραν

πρὸς ἐγκατάστασιν ἀποικίας, ἰδοὺ ἐνώπιόν σου γῆ ἐκ τῆς ὁποίας ῥέει μέλι καὶ γάλα. — Ἄλλ' εὐρίσκομεν εἰς αὐτήν, ἠρώτησεν ἑκεῖνος, τὰ προσφιλέστερα τῶν ἐπιθυμιῶν μας ἀντικείμενα; — Μάλιστα, ἐπανελάβον οἱ στρατιῶται, ἐνταῦθα ὑπάρχουν καὶ ὠραῖαι γυναῖκες, ἐκ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἀποκτήσωμεν τέκνα. — »

Ἀναχωρήσαντες ὁμῶς τότε, ἐπανῆλθον ἐντὸς ὀλίγου μετὰ πλειονότητας δυνάμεως καὶ ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον. Ἐθεμελίωσαν δὲ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἰδίαν πόλιν, ἐπικληθεῖσαν Κανδίαν ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως Χάνδαξ, ἥτις σημαίνει τάφρον σρατοπέδου. Ὦθεν καὶ ἅπανα ἡ νῆσος μετωνομάσθη Κανδία. Οἱ βάρβαροι οὗτοι ἅμα κατέστησαν κύριοι τῆς νήσου, ἀπεγύμνωσαν τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὰς γαίας καὶ τὰ ἀγαθὰ των, καὶ τοὺς ἐβίαζον ἐνταῦτῳ νὰ ἐξαμώσουν καὶ τὴν θρησκείαν των, καὶ νὰ παραδεχθῶν τὸν Μωαμεθανισμόν, ἀλλ' οἱ Κρῆτες ἐπροτίμων τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τῆς χριστιανικῆς πίστεώς των.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν τούτοις ἐπειράθη, κατὰ τὸν Ζωναρᾶν, νὰ τοὺς ἐξώσῃ ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' ἀπέτυχε κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀπόπειραν. Συλλέξας ὁμῶς ἀκολούθως περισσοτέρας δυνάμεις καὶ καταστήσας ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν Κρατερὸν, τὸν ἔπεμψε κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐπέτυχε μὲν οὗτος καταρχὰς νὰ φονεύσῃ καὶ συλλάβῃ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν· ἀλλ' ἐνθάρρυνθεὶς ἐκ τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν του καὶ διατελὼν ἀπροφύλακτος, ἐφορμήθη αἰφνης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἠττηθεὶς κατὰ κράτος συνελήφθη καὶ αὐτὸς καὶ ἀνεσκολοπίσθη.

Μετὰ 47 ἔτη, δηλ: περὶ τὸ 876 ἔτος Μ. Χ. ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου, ἀλλ' ἀποτυχὼν, μικροῦ ἐδέεσε νὰ συλληφθῇ καὶ αὐτός· ὤφειλεν ὁμῶς τὴν σωτηρίαν του εἰς τὸν Ἀβάστακτον Θεοφύλακτον, πατέρα τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν ἑδραν του, διέταξε νέαν ἐκστρατείαν, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἔθεσε τὸν γαμβρόν του Χρι-

στόφορον· οὗτος ἐταπείνωσε μὲν τοὺς Σαρακηνούς, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε νὰ τοὺς ἐξώσῃ καὶ ἐκ τῆς νήσου. Ἐπὶ τέλους κατέστησε στρατηγὸν τὸν Νικηφόρον υἱὸν τοῦ Βάρδα, ὅστις εὐτυχέστερος τοῦ προκατόχου του, ἐπέτυχε μετὰ ἐπτάμηνον πόλεμον νὰ τοὺς ἀποδιώξῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν νῆσον εἰς τὸ Κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέκειτο μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφόρων.

Πρὶν δὲ ὑποπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τούτων, εἶχεν ἀποκτήσῃ ἀπὸ Λέοντος τοῦ Αὐτοκράτορος τὸ προνόμιον τοῦ νὰ ἔχῃ δώδεκα ἐπισκόπους κατὰ τὴν ἐφεξῆς τάξιν, 1ος. ὁ τῆς Γορτύνης· 2ος. ὁ τῆς Κνωσσοῦ· 3ος. ὁ τῆς Ἀρχαδίας· 4ος. ὁ τῆς Χερρώνησου· 5ος. ὁ τοῦ Αὐλοποτάμου· 6ος. ὁ τοῦ Ἀγρίου· 7ος. ὁ τῆς Λάμπης· 8ος. ὁ τῆς Κυδωνίας· 9ος. ὁ τῆς Ἱερᾶς· 10ος. ὁ τῆς Πέτρας· 11ος. ὁ τῆς Σιτείας· 12ος. ὁ τῆς Κισάμου. Ὁφείλομεν δὲ ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐπὶ τῆς κατακτήσεως τῶν Σαρακηνῶν, ὁ Ἐπίσκοπος Γορτύνης Κύριλλος ἀθλήσας ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἔλαβε τὸν μαρτυρικὸν στέφανον.

Ὅταν δὲ οἱ Σταυροφόροι κατέλαβον τὸ Βυζάντιον καὶ ἐβασίλευεν ὁ Βαλδουῖνος, ἀναφέρει Νικήτας ὁ Χωνιάτης ὅτι 24 πλοῖα Γενοῦϊτῶν, 5 στρογγύλα καὶ 19 τρίκροτα, ὅλα πλήρη περιφημάτων καὶ ἐξαμβλωμάτων, κατήχθησαν εἰς τὴν Κρήτην ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐμπορίου, καὶ ἀποδιβάσαντα τὰ πληρώματά των ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ἀκολούθως παρεχωρήθη εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεων του πρὸς τὸν Βονιφάτιον Μαρκήσιον τοῦ Μομφερράτου, ἓνα τῶν ἀρχηγῶν τῶν σταυροφόρων, ὅστις τὴν ἐπώλησε δι' ὀλίγα φλωρία πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς περὶ τὸ 1211, ἐμπόριον ἀνάξιον βεβαίως ἐνὸς σταυροφόρου, ὅστις εἶχε πολεμήσει ὑπὲρ πίστεως καὶ ἐλευθερίας!

Οἱ Ἐνετοὶ ἔλαβον μὲν τὴν κατοχὴν τῆς νήσου, ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ τόσοι ἀσφαλεῖς ἐπ' αὐτῆς, διότι αἱ ἰσχυρώτεραι ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, ὡς αἱ τῶν Μελισσηνῶν, τῶν Σχορδιλλῶν, τῶν

Δρακοντοπούλων, καὶ τῶν Σεβαστῶν, ὑπεκινούσαν συνεχεῖς στασιασμοὺς πρὸς ἀποτεínaξιν τοῦ ζυγοῦ τῶν ἀγοραστῶν τῶν. Οὗτοι ὁμῶς ἐπέτυχον ἐπὶ τέλους νὰ τὰς ἡσυχάσωσι, παραχωρήσαντες εἰς αὐτὰς πολλὰ τιμάρια, ὑπὸ τὸν μόνον ὅρον νὰ τοὺς χωρηγῶσιν ἐν καιρῷ πολέμου δι' ἰδίων ἐξόδων τῶν ἀριθμὸν τινα ἱππέων.

Ἐκτοτε οἱ Ἐνετοὶ διήγον ἐν εἰρήνῃ μεχρὶς οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ἐπαπειλῶσιν τὴν κατάκτησιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας· κατασταθέντες δὲ καὶ κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειρῶντο μετὰ ταῦτα νὰ ἐξώσωσι καὶ τοὺς Ἐνετοὺς ἀπὸ τὰς ἰδίας κτήσεις τῶν. Μῶαμεθ ὁ 4ος. ἐπὶ προφάσει ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ὑπέθαλπον τοὺς πειρατὰς, διέταξε τὸν ναύαρχόν του Ἀχμέτ Κουπρογλῆν ἵνα ἀποπλεύσῃ κατ' αὐτῶν πρὸς ἐξώσιν τῶν ἀπὸ τὴν Κρήτην. Ὁ πόλεμος οὗτος ὑπῆρξε πολυχρόνιος καὶ καταστρεπτικώτατος διὰ τοὺς Τούρκους, διότι διήρκεσεν 25 ἔτη, καὶ ὁ Κουπρογλῆς ἀπώλεσεν εἰς αὐτὸν ὑπὲρ τὰς 200 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπέτυχε διὰ συνθήκης συνομολογηθείσης περὶ τὸ 1669 νὰ γίνῃ κάτοχος τῆς νήσου, ἥτις ἔκτοτε διατελεῖ εἰσέτι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων.

Μ' ὅλας ὁμῶς αὐτὰς τὰς διαδοχικὰς κατακτήσεις τῆς, δὲν ἀπώλεσε καὶ τὸν ἀρχαῖον ἀρημάνειον χαρακτῆρα τῶν κατοίκων τῆς. Οὗτος ἀπαντᾶται προπάντων εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Λευκῶν ὀρέων, ὀνομαζομένους σήμερον Σφακιανοὺς ἢ Σφακιώτας, περὶ τῶν ὁποίων λέγει καὶ ὁ Μελέτιος. « Εἰς τὸν ἀγρὸν » τῆς Κυδωνίας εἶναι τὰ Λευκὰ ὄρη, εἰς τὰ ὅποια κατοικοῦν οἱ » Σφακιῶται, ἄνθρωποι ἄγριοι καὶ πρὸς πόλεμον ἑτοιμοί. » Ἐνεκα δὲ τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ μαχίμου αὐτῶν χαρακτῆρος, εἶναι καὶ οἱ μᾶλλον ἐπίφοβοι πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ χαίροντες πλείονα ἀνεξαρτησίαν καὶ σεβασμόν.

Ἀποπερατώσας τὴν ἀρχαίαν τῆς πατρίδας σας ἱστορίαν, ὦ γενναῖοι τῆς Κρήτης κάτοικοι, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐκφράσω ἐπὶ τέλους

πρὸς ὑμᾶς μὲ τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμόν, καὶ τὰ ζωηρότερα αἰσθήματα τῆς καρδίας μου, καὶ τὰ εἰλικρινῆ φρονήματά μου.

Ἡ ἐνεστῶσα θέσις σας, ὦ Κρήτες, καὶ τὰ πολυετῆ παθήματά σας, συνεκίνησαν καὶ ἤδη συγκινοῦν πᾶσαν εὐαίσθητον καὶ φιλοδίκαιον καρδίαν· δὲν λέγω πᾶσαν Ἑλληνικὴν, διότι ἡ καρδιά τοῦ Ἑλλήνος εἶναι πάντοτε ἀδελφική· αὐτὴ οὐδέποτε θέλει παρηγορηθῆ, οὐδὲ ἡσυχάσῃ, ἐὰν ἐλεύθερον ἡμᾶρ δὲν ἀνατείλῃ καὶ διὰ σᾶς, καὶ ἡ ἀνθοφόρος δάφνη τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος δὲν διακοσμήσῃ τὰ στήθη σας.

Συναντηθεῖς ποτε εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας μετὰ τῶν ἐκεῖ παρῆλθόντων ὀπλαρχηγῶν σας, ἀντήλλαξα μετ' αὐτῶν λόγους περιπαθεῖς, ἤκουσα τὰ σύγχρονα δεινὰ σας καὶ ἀνεμνήσθην τῶν παρῆλθόντων, ὅτε καὶ ἡ ἰδιαίτερα πατρίς σας, ἀπολέσασα τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν, συνεμερίσθη τῆς ὅλης Ἑλλάδος τὴν θλιβεράν εἰμαρμένην!

Αἱ ἀποτυχάνουσαι ἀπόπειραι δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ σᾶς δυσθαρύνουν· αὗται ἀπεναντίας, ὠφελοῦν νὰ σᾶς στερεοποιοῦν εἰς τὰ ἱερὰ καὶ ἀναπαλλοτρίωτα δίκαιά σας, καὶ νὰ σᾶς καθιστοῦν συνεπτότερους καὶ ἐμπειροτέρους, διότι ἡ ἀληθὴς μεγαλοψυχία μᾶλλον διατρανοῦται εἰς τὰς ἀποτυχίας ἢ τὰς ἐπιτυχίας· ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἂν τὸ δίκαιον ὑποκύπτει πρὸς καιρὸν εἰς τὴν βίαν, εἶναι ὁμῶς εἰς τὴν φύσιν τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τέλους νὰ θριαμβεύῃ· ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐνεργῇται πάντοτε εἰς καιρὸν καὶ περιστάσεις ἀρμοδίας. Ἡ διὰ τῆς ὁμοθυμίας ἐπιμονή, ἡ καρτερία καὶ ἡ φρόνησις συνταράττουν καὶ τὴν ἀπολιθωμένην διπλωματίαν, καὶ τὴν ἀναγκάζουν νὰ συνδράμῃ σήμερον, ὅτι χθὲς ἐπολέμει. Τοιαύτη μεταβολὴ εἶναι βεβαίως ὁ θρίαμβος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπέναντι τῆς ἀδικίας καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ.

Ἐπιστήσατε, ὦ ἀδελφοὶ Κρήτες, τὴν σοβαρὰν προσοχὴν σας ἐπὶ τῶν εὐκλεῶν κατορθωμάτων τῶν προγόνων σας, μελετᾶται ἀδια-

λείπτως τὴν πολύτιμον ἱστορίαν σας, ἱστορίαν ἑνδοξόν, γενέτειράν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ γόνιμον μεγάλων ἀρετῶν. Αὕτῃ θέλει σας δια φωτίσει περὶ τῶν ἀφορμῶν τῆς ἀκμῆς καὶ τοῦ μεγαλείου σας, καὶ περὶ τῶν αἰτίων τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεώς σας.

Ἡ σοφὴ καὶ αὐστηρὰ νομοθεσία τῶν πατέρων σας, καὶ τὰ ὅποια εἰσήγαγε γενναῖα καὶ ἐλευθέρᾳ ἡθῇ, ἐνεφύσησαν καὶ ἐστερεοποίησαν εἰς τὰς καρδίας τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν πατριωτισμόν, ἐμόρφωσαν τοὺς μεγάλους χαρακτῆρας, καὶ κατέστησαν ἰσχυρὰν καὶ εὐδαίμονα τὴν πολιτείαν. Ὁ δὲ συγκριτισμὸς ἡ ἡ ὁμόνοια καὶ ὁ συνασπισμὸς τῶν δυνάμεων ἐν περιπτώσει ἐξωτερικῶν κινδύνων, ἐματαίονον πᾶσαν ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, καὶ ἀπέπληγον εἰς τὴν σύλληψίν τῆς πᾶσαν ιδέαν ἐπιδρομῆς καὶ κατακτίσεως.

Ἡ ἀχρηστία ἀπεναντίας τῶν θεσμῶν, ἡ χαλάρωσις τῶν ἡθῶν, ἡ διαίρεσις καὶ ἡ ἀλληλομαχία, ἥνοιξαν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν κατὰ κτησιν καὶ τὸν ξενικὸν δεσποτισμόν. Σεῖς ὅμως δὲν ἔχετε σήμερον, οὔτε δύνασθε νὰ ἔχητε τοὺς νόμους τῶν προγόνων σας, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν, ὡς ἀπὸ θρησκευτικὴν παράδοσιν, δύνασθε νὰ ἀρυσθῆτε τὰς γνώσεις καὶ τοὺς τύπους ἐξόχων ἀρετῶν. Τὰ μεγάλα καὶ πατριωτικὰ παραδείγματα τῶν προγόνων, εἶναι θησαυρὸς ἀνεκτίμητος διὰ τοὺς ἀπογόνους, ὅσάκις οὗτοι σπουδάζουν νὰ μιμῶνται καὶ νὰ ὑπερβαίνουν αὐτά.

Σεῖς ἐξ ἐτέρου μέρους δύνασθε νὰ ἀποφύγητε τὸν σκόπελον, εἰς τὸν ὅποιον ἐκεῖνοι πεσόντες ἐναυάγησαν. Ἡ φιλοπρωτία, ἡ ἔρις καὶ ἡ ἀδελφομαχία ἅς μὴν ιδρύσουν ποτὲ τὸ κράτος των ἐν τῷ μέσῳ σας· εἰς θωπείας καὶ ὑποσχέσεις ἀλλοτρίων μὴν ἐμπιστευθῆτε, διότι καὶ οἱ πατέρες σας ἐνεπιστεύθησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἀπώλεσαν μὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ εἰλία καὶ ἡ συμμαχία τῶν ἰσχυρῶν ἰσοδυναμοῦν μὲ ὑποδούλωσιν καὶ πολλάκις μὲ κατὰ κτησιν. Δεχθῆτε, ἂν ἦναι ἀνάγκη, τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς πάντοτε περισκέψε-

Ἡ δὲ τῶν Κυνοσούρων, ἐκ τοῦ κυνὸς οὐρᾶ, διότι ἡ θέσις τὴν ὁποίαν κατεῖχε, παρωμοιάζε τὸ σχῆμα τῆς οὐρᾶς τοῦ κυνός. Ὁ Σχολιαστὴς ὅμως τοῦ Καλλιμάχου ἀναφέρει ὅτι ἡ θέσις τῆς φυλῆς ταύτης ὠνομάζετο Κυνοσοῦρις, διότι εἰς αὐτὴν ἐγεννῶντο αἱ κυνοσουρίδες, δηλ.: αἱ τικτόμεναι κύνες ὑπὸ ἀλωπέκων καὶ κυνῶν. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη φαίνεται πιθανωτέρα.

Ἡ τῶν Λιμνατῶν τέλος προσηγορεύθη οὕτω, ἐκ τοῦ ὀνόματος Λίμνη, διότι ὁ τόπος αὐτῆς ἦτο πρότερον ἐλώδης, ἐπλημμυρίζετο ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα, ὅστις ἐκαλεῖτο καταρχὰς Μαραθῶν, ἔνεκα τῶν πολλῶν ὁμωνύμων βοτάνων φυομένων ἐπὶ τῶν ὄχθων του. Ἀλλ' ἀκολούθως ὠνομάσθη Ἴμερος, ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Λακεδαιμόνος Ἰμέρου, ὅστις συνουσιασθεὶς ἐν ἀγνοίᾳ του μετὰ τῆς ἀδελφῆς του Κλεοδίκης, καὶ ἐννοήσας μετὰ τὴν εὐνὴν τὴν ἀπάτην, ἐκυριεύθη ἀπὸ σφοδρὰν λύπην καὶ ἐρρίψεν ἑαυτὸν εἰς τὸν ποταμὸν Μαραθῶνα, ὅστις ἔκτοτε μετεκλήθη Ἴμερος· ἀλλὰ μετέβαλε καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς ἐκεῖνο τοῦ Εὐρώτα, διότι ὁ υἱὸς τοῦ Μίλητος Εὐρώτας, συναγαγὼν ἐντὸς αὐτοῦ τὰ λιμνάζοντα τῆς Λακωνικῆς ὕδατα, τοῦ μετέδωκε καὶ τὸ ὄνομά του· ἐκ δὲ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων, ἀπέμεινε καὶ ἡ ἐπωνυμία τῆς φυλῆς τῶν Λιμνατῶν.

Αἱ πέντε ὅμως αὗται φυλαὶ, δὲν ἦσαν, ὡς εἰς τὰς Ἀθήνας, προσέγγιστοι καὶ συνηνωμένοι πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ἐκάστη διέκειτο εἰς μικράν τινα ἀπόστασιν ἐκ τῆς ἐτέρας, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ὑπῆρχεν ὁ μετεωρότερος ἐκ τῶν πέντε λόφος, ἐπὶ τῶν ὁποίων, ὡς ἀνεφέραμεν, ἦτον ἰδρυμένη ἡ πόλις.

Μετὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀθόοδον τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τῶν Δωριέων, ἐκτελεσθεῖσαν 80 ἔτη μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, οἱ δύο δίδυμοι τοῦ Ἀριστοδήμου υἱοί, Εὐρυσθένης καὶ Πρωκλῆς, λαβόντες ὡς ἴδιον κληρὸν τὴν Λακεδαιμόνα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευον πρότερον οἱ Π.λοπίδαι, ἔστησαν τὴν ἑδρὰν των εἰς τὴν

Σπάρτην καὶ ἔδωκαν ἑναρξιν εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Ἡρακλειδῶν, ἥτις διήρκεσε μέχρι τῆς Ἀχαϊκῆς συμμαχίας.

Ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἐβασίλευσαν ἀμφοτέρω ὡς δίδυμοι καὶ ἴσοι κατὰ τὰ δίκαια, ἐστερεώθη τὸ ἔθιμον τοῦ νὰ ἄρχωσι καὶ μετὰ ταῦτα δύο βασιλεῖς, εἷς ἀφ' ἐκάστης οἰκογενείας, καταγομένης ἐξ ἐκάστου αὐτῶν· καὶ ἐκ μὲν τοῦ Εὐρυσθένης κατήγοντο οἱ καλούμενοι Εὐρυσθενίδαι, ἐκ δὲ τοῦ Προκλέους οἱ Προκλεΐδαι. Ἐκ τῆς τελευταίας κατήγετο καὶ ὁ μέγας τῆς Σπάρτης νομοθέτης Λυκοῦργος, ὅστις ἤκμασε κατὰ τινὰς περὶ τὸ 850 ἔτος Π. Χ. διότι υἱὸς τοῦ Προκλέους ἐχρημάτισεν ὁ Σόος, τοῦ Σόου ὁ Εὐρυτίων, τοῦ Εὐρυτίωνος ὁ Πρύτανις, τοῦ Πρυτάνεως ὁ Εὐνομος, καὶ τοῦ Εὐνόμου ὁ Πολυδέκτης, τοῦ ὁποῦ ὁμομήτριος ἀδελφὸς ἦτον ὁ Λυκοῦργος, ὅστις διεδέχθη ἐκεῖνον, φονευθέντα εἰς τινὰ ἔριδα, ἐπισυμβάσαν μετὰ τῶν πολιτῶν, τοὺς ὁποῖους ἐπειράθη νὰ διαχωρίσῃ.

Ἀλλὰ πληροφορηθεὶς ὅτι ἡ χήρα τοῦ ἀδελφοῦ του ἦτον ἔγκυος, ἐκήρυξε παρρησίᾳ ὅτι ἂν ἐκείνη ἐγεννοῦσε παιδίον ἀρσενικόν, πρῶτος αὐτὸς ἤθελε τὸ ἀναγνωρίσῃ ὡς βασιλέα, καὶ ὅτι μέχρι τοῦ τοκετοῦ ἐτήρει μόνον τὴν Ἀρχὴν ὡς ἐμβρυωρὸς αὐτοῦ, ἡ Πρίδικος (οὕτω ἐκάλουν τοὺς κηδεμόνας οἱ Λακεδαιμόνιοι).

Συμπληρωθείσης τῆς ἐγκυμοσύνης, ἔτεξεν ἡ χήρα τοῦ Πολυδέκτου τέκνον ἀρσενικόν, τὸ ὁποῖον παραλαβόντες οἱ ὑπηρεταί, μετέφερον πρὸς τὸν Λυκοῦργον καθ' ἣν στιγμὴν συνευχεῖτο μετὰ τινων ἐκ τῶν μεγιστάνων τῆς Σπάρτης. Λαβὼν δὲ ἐκεῖνος εἰς χεῖρας του τὸ βρέφος καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς συνδαιτημόνας εἶπεν. « Ἴδοὺ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, » καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ παραχρῆμα Χαρίλαον, δηλ. χαρὰν τοῦ λαοῦ.

Ἡ μήτηρ ὅμως τοῦ τεχθέντος παιδός, γυνὴ κακότροπος καὶ πονηρὰ ἔδραζε τότε τὸν καιρὸν νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ Λυκοῦργου, ἀποποιηθέντος πρότερον νὰ τὴν νυμφευθῇ, ἐνῶ εἶχε τοῦ προτείνει πρὶν τοῦ τοκετοῦ, νὰ φονεύσῃ τὸ ἐμβρυον καὶ νὰ βασιλεύσωσιν ὁ-

μοῦ. Ὅθεν συνεννοηθεῖσα μετὰ τῶν συγγενῶν της, ἤρχισε νὰ τὸν διαβάλλῃ ὅτι ἐπεβουλεύετο τὴν ζωὴν τοῦ παιδίου.

Ὁ Λυκοῦργος ὅμως θέλων ν' ἀποφύγῃ τὴν διαβολὴν καὶ τὸν φθόνον πολλῶν συμπολιτῶν του, καὶ ν' ἀπομακρυνθῇ συνάμα ἐκ τῆς πατρίδος του, ἥτις πρὸ πολλοῦ κατεσπαράττετο ὑπὸ ἐμφυλίων διχονοιῶν, ἀπεφάσισε ν' ἀποδημήσῃ, καὶ περιηγούμενος ἄλλοτρίας χώρας, ν' αὐξήσῃ τὸ κεφάλαιον τῶν γνώσεών του, νὰ φωτισθῇ ἐκ τῆς πείρας, καὶ νὰ κατασταθῇ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ὠφελιμώτερος εἰς τὴν πατρίδα.

Μετέβη λοιπὸν καταρχὰς εἰς τὴν νῆσον Κρήτην, ἵνα σπουδάσῃ τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους τοῦ Μίνως. Ἐντεῦθεν κατήχθη εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου περιοδεύων τὰς Αἰολοῖωνικὰς πόλεις, ἀνεκάλυπτε μὲν βίον μᾶλλον ἀνετον καὶ πολυτελεῖ ἀπὸ τὸν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ νόμους καὶ ἥθη ἥττον αὐστηρά. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ποσῶς δὲν τὸν εὐαρέστησεν, ἀλλ' ἡ δυσαρέσκειά του ἀντεμείφθη ὁπωσοῦν ὑπὸ τῆς πολυτίμου εὐρέσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα συνέρραψε καὶ μετήγαγεν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τινὲς διατείνονται ὅτι ἐκ τῆς Ἀσίας κατέπλευσεν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Λυβίαν καὶ τὰς Ἰνδίας, ὅπου συνδιελέχθη μετὰ τῶν γυμνοσοφιστῶν. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν φαίνεται τόσον ἀπίθανος ἡ δοξασία αὕτη, ὅταν τις παρατηρήσῃ τὴν ὁμοιότητα τινῶν ἐκ τῶν θεσμῶν του μὲ τοὺς θεσμοὺς τῶν μερῶν ἐκείνων.

Ἐνῶ δὲ περιεφέρετο οὕτω εἰς ξένους τόπους, μελετῶν τὸ πνεῦμα, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔργα τῶν νομοθετῶν των, οἱ συμπολιταὶ του, τῶν ὁποίων αἱ διχόνοιαί ἔτι μᾶλλον εἶχον κορυφωθῇ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, ἀπαυδήσαντες νὰ ἀλληλομάχωνται καὶ ἐπιθυμήσαντες αὐτὸν, ἔσπευσαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ὅπως συμβιβάσῃ τὰς ἔριδας των καὶ ὀργανίσῃ τὴν πολιτείαν.

Καταρχὰς μὲν ἐκεῖνος ἀπεποιήθη, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνέδωκε καὶ ἐπανελθὼν εἶδε μὲν τὰ προσκόμματα, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ ἀπαν-

τήση, ἀλλὰ δὲν ἀπεδειλίασεν. Ἡ μεγαλοφυΐα του, αἱ γνώσεις, ἡ ἀπαρδειγμάτιστος γενναιότης του, ἥτις ὑπεδούλωνε καὶ ἐδέσμευε τὰς θελήσεις, ὁ πατριωτισμός του, ἡ καταγωγὴ καὶ τὸ εἰς αὐτὸν προσφερόμενον σέβας, συνέτειναν νὰ ὑπερνικήσωσιν ὅλας τὰς δυσκολίας. Πρὸς τὰς μεγάλας δὲ αὐτὰς ἀρετάς του εἶχε καὶ τὴν συναίνεσιν τῶν θεῶν, διότι προτοῦ νὰ ἐπιχειρισθῇ τὸ ὑψηλὸν μὲν, ἀλλ' ἐπικίνδυνον καὶ δυσχερὲς ἔργον του, μετέβη εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Δελφικοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ὁποῖον ἐρωτηθὲν παρ' αὐτοῦ, ἀπεκρίθη ὅτι ἡ νομοθεσία του, θέλει εἶσθαι ἡ ἀξιολογωτέρα πασῶν τῶν νομοθεσιῶν.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν αὐτὴν τῶν θεῶν, τὴν ὁποίαν κατὰ μίμησιν τῶν προγενεστέρων αὐτοῦ νομοθετῶν ἔκρινεν ἀναγκαίαν, καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν φίλων του καὶ τῶν δοκιμωτέρων πολιτῶν, ὁργάνισεν εἰσέτι πρὸς εὐκολωτέραν ἐπίτευξιν τῶν σχεδίων του, καὶ ἔνοπλον φρουρὰν ἐκ τριάκοντα ἀτόμων, τὴν ὁποίαν ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς ἐκφόβησιν τῶν ἀντιταττομένων.

Ἀφοῦ δὲ ὁ ἑξοχος οὗτος ἀνὴρ ἀποπεράτωσε τὸ μέγα ἔργον του, προσεκάλεσεν ὅλους τοὺς πολίτας καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς. « ἔνα » εἰσέτι θεσμὸν ἔχω νὰ καθιερώσω, τὸν σημαντικώτερον πάντων, » ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ σᾶς τὸν κοινοποιήσω, ἐὰν προηγουμένως » δὲν συμβουλευθῶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, καὶ δὲν ὑποσχεθῇτε » ὅτι θέλετε τηρήσει ἀμεταβλήτους τοὺς ἤδη συστηθέντας, ἕωσοῦ » νὰ ἐπανέλθω. » Ἀφοῦ δὲ ἅπαντες ὑπεσχέθησαν ἐνόρκως, ἀνεχώρησε καὶ ἐκεῖνος ἐκ τῆς πατρίδος καὶ δὲν ἐπέστρεψε πλέον.

Ἰπεβλήθη οὕτω εἰς ἐκούσιον ἐξορίαν ὁ γενναῖος καὶ φιλόπατρις αὐτὸς πολίτης, διὰ ν' ἀναγκάσῃ τοὺς ὀρκισθέντας συμπολίτας του νὰ τηρήσωσιν ἀμεταβλήτους τοὺς θεσμούς του, διότι καλῶς ἐγνώριζεν ὅτι τὸ ἀμετάτρεπτον τῶν κειμένων νόμων καὶ ὁ χρόνος, μορφόνουν τὰ πολιτικὰ καὶ ἰδιωτικὰ ἥθη, παράγουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ παγιόνουν τὰς πολιτείας.

Εἰς τίνα ὁμως τόπον καὶ κατὰ τίνα τρόπον κατέλυσε τὸν βίον ὁ Λυκοῦργος, εἶναι ἀβέβαιον. Τινὲς ἱστοροῦν ὅτι ἀπέθανεν ἀπὸ ἐκούσιον ἀσιτίαν εἰς τὴν Κίρραν. Ἄλλοι εἰς τὴν Σάμον ἀπὸ φυσικὸν θάνατον καὶ ἕτεροι ὅτι ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Κρήτην, διατάξας νὰ ρίψωσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν κόνιν του, μήπως μεταφερμένη αὕτη εἰς τὴν πατρίδα του, δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς νομοθεσίας του. Οἱ συμπολιταὶ του μετὰ παρέλευσιν καιροῦ, τοῦ ἀνήγειρον ἀνδριάντα καὶ ναὸν, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ὁ τάφος τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ του Εὐκόσμου, ἡ ὥς ἕτεροι ὀνομάζουν Ἀντικώρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ Πολιτεία τῆς Σπάρτης.

 κοινωνική τῶν ἀρχαίων στάσις ἀπηρτίζετο, ὡς εἶναι ἤδη ὁμολογούμενον, ἐκ δύο στοιχείων, ἐξ ἀνδρῶν δηλ. ἐλευθέρων καὶ ἐκ δούλων· ἀντικείμενον τῶν νομοθετῶν ἦσαν οἱ ἐλεύθεροι· ἡ πολιτεία δι' αὐτοὺς ὀργανίζετο καὶ παρ' αὐτῶν ἐδιοικεῖτο· οἱ δούλοι ἦσαν ἐστερημένοι παντὸς δικαιώματος, καὶ ὑπέκειντο εἰς μόνην τὴν διάκρισιν καὶ τὸ αὐθαίρετον τῶν ἐλευθέρων· ὥστε αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι, θεωρούμεναι ὡς πρὸς ἅπασαν τὴν κοινωνίαν ἦσαν οὐσιωδῶς ἀριστοκρατεῖαι μᾶλλον ἢ ἥττον πολυάριθμοι, ἢ δημοκρατίαι· τοιοῦτον εἶχε χαρακτῆρα καὶ ἡ τῆς Σπάρτης, τῆς ὁποίας ἤδη ἐπιλαμβανόμεθα τὴν ἐκθεσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν.

Ἀρχαὶ συστατικαὶ τῆς πολιτείας ἦσαν, ἡ Βασιλεία, ἡ Γερουσία, ὁ Δῆμος, καὶ οἱ Ἐφοροί.

§ α.

Β α σ ι λ ε ί α.

Ἡ βασιλεία ἦτον, ὡς ἀνεφέραμεν, διαδοχική, καὶ ἀπηρτίζετο ἐκ δύο προσώπων. Ὅταν δὲ ταῦτα ἀνηγορεύοντο βασιλεῖς, ὀρκίζοντο ὅτι ἤθελον βασιλεύει κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, καὶ τὸν ὄρκον αὐτὸν ἐπανελάμβανον ἕκαστον μῆνα.

Ἐπὶ τῆς ἀναβάσεώς των εἰς τὸν θρόνον, ἡκύρονον ὅλως τὰ ὀφειλάς, τὰς ὁποίας πολίτης τις ἤθελε συνομολογήσει μετὰ τῶν προκατόχων των ἢ μετὰ τῆς πολιτείας. Τὸ ἔθος τοῦτο ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν Περσίαν.

Ἡ μετ' ἀλλοδαπῆς γυναικὸς ἐπισύναψις γάμου τοὺς ἦτον ἀπώ-

γορευμένη, διότι αὕτη καὶ τὰ πάτρια αὐστηρὰ ἦθη ἀγνοοῦσε, καὶ ἀλλότρια ἐδύνατο νὰ εἰσάξῃ, καὶ κληρονόμους ὅχι γνησίους νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν πολιτείαν. Οἱ Ἐφοροὶ ἐπαγρυπνοῦσαν ἐπὶ τῶν γάμων αὐτῶν, καὶ ἀκρολύθως ἐπὶ τῶν βασιλίδων, μήπως γεννήσωσι τέκνα νόθα, τὰ ὁποῖα ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὴν βασιλείαν.

Ἡ διαδοχὴ ἀνῆκε εἰς τὸν προτότοκον, καὶ εἰς ἔλλειψιν τέκνων εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως· ἐν ἐλλείψει δὲ καὶ τούτων εἰς τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς. Ἡ ἀμφισβητούμενη διαδοχὴ ἀπεφασίζετο ὑπὸ τῆς γενικῆς τῶν πολιτῶν συνελεύσεως.

Ἐὰν οἱ βασιλεῖς δὲν ἐτεκνοποιοῦν μετὰ τῶν πρώτων γυναικῶν, ὑποχρεοῦντο νὰ τὰς ἀπολύσωσι καὶ νὰ νυμφευθῶσιν ἑτέρας. Οἱ δὲ βασιλόπαιδες ἀνετρέφοντο χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους νέους, ἵνα μὴ ἐλαττοῦται τὸ πρὸς αὐτοὺς ὀφειλόμενον σέβας. Ἔνεκα τούτου καὶ ὅλοι οἱ πολῖται, ἐκτὸς τῶν Ἐφόρων, ὀφείλον νὰ ἀνίστανται ἐνώπιον τῶν βασιλέων, ἂν καὶ οὗτοι δὲν ἐθεωροῦντο ἄλλως, εἰμὴ ὡς πρῶτοι πολῖται, καὶ περιεφέροντο ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἄνευ συνοδίας τινὸς ἢ ἑτέρας ἐπιδείξεως.

Οἱ βασιλεῖς ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας, τῆς πολιτείας καὶ τοῦ στρατοῦ· ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης οὐδέποτε τοὺς ἐπετρέπετο νὰ ἐξέλθωσι τῆς πόλεως.

Ὡς ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας καὶ ἀπόγονοι ἡμιθέων, ὀφείλον νὰ θύωσι πρῶτοι εἰς τὰς δημοσίας θυσίας· ἵνα δὲ μὴ στερῶνται ἱερείων, τοὺς ἐπετρέπετο νὰ λαμβάνωσιν ἐν ἐκ τῶν γεννημάτων τῶν συῶν, καὶ τοὺς ἐχαρίζετο συνάμα ἐν ἑτερον ἱερεῖον μετὰ ποσοῦ τινος οἴνου καὶ ἀλεύρου κριθῆς, ἀνὰ πᾶσιν πρώτῃν καὶ ἐβδόμῃν ἡμέραν ἐκάστου μηνός. Πρὸς ἐπισκοπὴν τῶν θυσιῶν καὶ ἀποστολὴν ἐν περιπτώσει ἀνάγκης πρὸς τὸν Δελφικὸν Ἀπόλλωνα, ἔχαιρον τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσι πλησίον των ἕκαστος δύο μάντις, οἵτινες ἐκαλοῦντο Σύμβουλοι Πυθικοί. « Πύθιοι, ἀναφέρει ὁ Σουΐδας, τέσσαρες ἄνδρες, αἰρετοὶ παρὰ Λάκωσι, δύο καθ' ἕκαστον βασιλέα. »

ὧς Ἀρχηγοὶ δὲ τῆς πολιτείας εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ προεδρεύω-
σιν εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ εἰς τὰς συνελεύσεις· νὰ δέχωνται ἀναχω-
χὰς πολέμων, καὶ νὰ ἀκροάζωνται ἢ νὰ ἀπολύωσι τοὺς πρέσβεις
τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Ἐχαιρον προσέτι μετὰ τῆς Γερουσίας τὸ δικαί-
ωμα τῆς πρωτοβουλίας τῶν νόμων, καὶ εἰς τὰς συνελεύσεις ἕκα-
στος αὐτῶν εἶχε μίαν ψήφον, τὴν ὁποίαν ἐδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ καὶ
δι' ἐνὸς Γερουσιαστοῦ, ἂν ἔνεκα ἀνάγκης δὲν εὐκολύνετο νὰ πα-
ρευρεθῇ. Ἄν δὲ ὁ Θουκυδίδης λέγῃ, « τοὺς τε Λακεδαιμονίων βα-
σιλέας μὴ μιᾷ ψήφῳ προστίθεσθαι ἐκάτερον, ἀλλὰ δυοῖν, » ἐν-
νοεῖ, ὡς ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν λόγων του ἐξάγεται, ὅτι τινὰ ἀδόξενα
ἐπιστεύοντο εἰς τὴν ἐποχὴν του χωρὶς νὰ ἔχωσι καὶ πραγματι-
κὴν ὑπόστασιν, καθὼς ἡ διπλῇ ψήφος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης
καὶ ὁ Πιτανάτης λόχος, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ὑπῆρξαν. Ἦσαν τέλος
οἱ βασιλεῖς οἱ ἐπιτηρηταὶ τῆς ὁδοποιΐας καὶ οἱ δικασταὶ τῶν
υἱοθεσιῶν καὶ τῶν γάμων τῶν ὀρφανῶν.

Ἡ δὲ πόλις ὥφειλε νὰ χορηγῇ εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα ἀνέτου καὶ
ἐμπρεποῦς βίου. Ὅθεν τοὺς ἐπέτρεπε νὰ κατέχωσιν ἐκ τῶν περιό-
κων πόλεων τόσας γαίας, ὅσαι οὔτε νὰ τοὺς πλουτίζωσιν ἐδύναντο,
οὔτε νὰ τοὺς στέρωσιν ἐκ τῶν ἀναγκαίων· νὰ λαμβάνωσι μέρος ἐκ
τῶν ἱερείων· νὰ τιμῶνται μὲ δύο μερίδας ἐκ τῶν συσιτίων· νὰ
ἔχωσι λίμνην ὕδατος ἀφθόνου πλησίον τῶν οἰκιῶν των· καὶ νὰ σκη-
νοῦν ἔξω, ὡς ἂν εὐηρεστοῦντο, ἐντὸς δημοσίας σκηνῆς.

Ἐν καιρῷ πολέμου ὥφειλε προσέτι ἡ πόλις νὰ προσφέρῃ τὰ
τρόφιμα ὅχι μόνον εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φρουράν των
καὶ εἰς τοὺς συσκηνοῦντας μετ' αὐτῶν, οἵτινες ἦσαν οἱ Πολέμαρ-
χοι μετὰ τῶν ὁποίων συνεβουλεύοντο, οἱ τέσσαρες Πύθιοι ἢ μάν-
τεις, δύο Ἐφοροὶ ἐπιτηρηταὶ τῶν χρηστῶν ἡθῶν, καὶ τρεῖς ὑπα-
ξιωματικοί, διατεταγμένοι νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν ἀναγκαίων.

ὧς ἀρχηγοὶ τέλος τοῦ πολέμου, ἡγοῦντο ὅλων τῶν ἐκστρα-
τειῶν, καὶ τότε ἐκαλοῦντο καὶ Ἀρχαγέται. Ἐξεστράτευον

δὲ ἀμφοτέρω, ὡς ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὁρίων δύο στρα-
τοί, διότι ἄλλως, ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων ὥφειλε νὰ διαμένῃ πάν-
τοτε εἰς τὴν πόλιν.

Πρὶν ὅμως, ὁ μέλλων νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἐξέλθῃ τῆς πόλεως, ὥ-
φειλε νὰ θυσιάζῃ πρὸς τὸν Ἀ γ ῆ τ ο ρ α Δ ί α καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
θεοὺς, καὶ ἀφοῦ ἤθελε καλλιερῆσθαι, ὁ πυρφόρος ἐλάμβανε πῦρ ἐκ
τοῦ βωμοῦ καὶ προηγεῖτο μέχρι τῶν ὁρίων τῆς χώρας, ὅπου
φθάνων καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἔθυε πάλιν πρὸς τὸν
Δία καὶ τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ μόλις ἤθελε καὶ ἐνταῦθα καλλιερῆσθαι,
ἐξήρχετο τῶν ὁρίων, προηγούμενος μετὰ τοῦ πυρὸς τοῦ πυρφό-
ρου, καὶ ἐπομένων αὐτῷ διαφόρων σφαγίων. Ὅσακις δὲ ἔθυεν ὁ
βασιλεὺς ἄρχετο πάντοτε κνεφαῖος, ὅπως προλάβῃ τὴν εὐνοίαν
τῶν θεῶν.

Εἰς τὰς θυσίας αὐτὰς παρευρίσκοντο οἱ πολέμαρχοι, οἱ λοχαγοὶ
οἱ πεντικοστῆρες, οἱ ξένοι στρατάρχαι, οἱ ἄρχοντες τοῦ σκευω-
φορικοῦ στρατοῦ, οἱ εὐαρεστούμενοι ἐκ τῶν στρατηγῶν τῶν συμ-
μάχων πόλεων, καὶ οἱ δύο Ἐφοροὶ, οἵτινες ὅμως ποσῶς δὲν ἐπο-
λυπραγμονοῦσαν, ἐκτὸς ἂν προσεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Οὗ-
τος δὲ μετὰ τὴν ἱεροτελεστείαν παρήγγειλεν εἰς ἕκαστον ὅ,τι ὥφει-
λε νὰ πράξῃ.

Προχωρούσης τῆς ἐκστρατείας, ἐὰν μὲν δὲν ἐφαίνοντο εἰσέτι
οἱ ἐχθροὶ, ἐπροπορεύετο τοῦ βασιλέως ἐν σῶμα ἱππέων καὶ ὁ Σχι-
ρίτης λόχος, ὅστις συνέκειτο ἐκ πεντακοσίων νέων, καὶ ἀπήρτιζε
τὴν βασιλικὴν φρουράν. « Παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἱστορεῖ Διο-
» νύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς, οἱ γενναιότατοι τῶν νέων, φύλακες ἦ-
» σαν τῶν βασιλέων. » Ἐὰν δὲ ἤρχοντο οἱ ἐχθροὶ πρὸς μάχην,
τότε ὁ βασιλεὺς ἐλάμβανε τὸ ἄγημα τῆς πρώτης μόρας καὶ συ-
στρεφόμενος ἐπὶ δόρυ, ἐτίθετο μεταξὺ δύο μορῶν καὶ δύο Πολε-
μάρχων.

Ὅταν δὲ ὁ στρατὸς ἐμελλε νὰ στρατοπεδεύσῃ, ὁ βασιλεὺς ἐ-

προσδιώριζε τὸ κατάλληλον μέρος, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἔδιδε τὸ σύνθημα παντὸς κινήματος. Ἐὰν δέ τις προσήρχετο εἰς αὐτὸν ἔνεκα δίκης τινος, τὸν παρέπεμπεν εἰς τοὺς Ἑλλανοδίκας· ἔὰν διὰ χρήματα, εἰς τὸν Ταμίαν· καὶ ἔὰν τοῦ προσήγαγε λάφυρα, εἰς τὸν Λαφυροπώλην.

Οἱ βασιλεῖς δὲν ἦσαν ἀνεύθυνοι. Ἐδικάζοντο δὲ διὰ τὰς ἐνόχους πράξεις των ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Ἐφορείας· ἀλλ' εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκκαλέσωσι τὴν ἀπόφασιν ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως τοῦ λαοῦ. Αἱ καταγινωσκόμεναι εἰς αὐτοὺς ποιναὶ ἦσαν τὰ πρόστιμα, ἡ ἀπόλεια τοῦ θρόνου καὶ ὁ θάνατος. Ἐὰν εἷς ἐξ αὐτῶν ἐκατηγορεῖτο, ἔδρευε καὶ ὁ ἕτερος ὡς δικαστής. Τοιοῦτοτρόπως ἐδικάσθη ὁ Πausanίας, κατηγορηθεὶς ὅτι ἐμμέσως καὶ ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸν Λύσανδρον, ὑπεβοήθησε τὸν Θρασύβουλον εἰς τὴν ἔξωσιν τῶν τριάκοντα τυράννων. Ἐδύναντο ὁμῶς νὰ παυθῶσι καὶ ὑπὸ μόνης τῆς Ἐφορείας, ὡς ἐφεξῆς θέλομεν διαλάβει. Ἡ θανατικὴ ποινὴ ἐκτελεῖτο διὰ τοῦ βρόχου ὡς παρέχουσα ὀλιγωτέρας βασάνους, καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐντὸς τῶν φυλακῶν, μὴπως ὁ κατάδικος ἀποδειλιάσῃ, καὶ ἐμπνεύσῃ τὴν δειλίαν τοῦ θανάτου καὶ εἰς τοὺς περιστῶτας.

Ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἐφονεύετο εἰς τὸν πόλεμον, ἡ πόλις, μόλις ἐλάβανε τὴν θλιβερὰν εἰδήσιν, ἐξέθετε τὴν εἰκόνα του ἐπὶ τινος κλίνης διὰ δέκα ἡμέρας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων οὔτε συνελεύσεις συνεκροτοῦντο, οὔτε δικαστήρια ἔδρευον. Ἀφοῦ δὲ ἤθελε μεταφερθῇ τὸ πτώμα, τὸ ὁποῖον διατηρεῖτο διὰ κηροῦ καὶ μέλιτος, ἔθαπτον αὐτὸ πομπωδῶς εἰς τὸν συνήθη τόπον τῶν βασιλικῶν τάφων.

Ὅσάκις δὲ ἀπέθνησκεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου, γυναῖκες τινὲς περιέτρεχον τὴν πόλιν, κρούουσαι ἀγγεῖα τινὰ χάλκινα πρὸς γνῶσιν τῆς δημοσίου συμφορᾶς· ἡ ἀγορὰ ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἀχύρων· καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οὐδεμίᾳ ἐπετρέπετο πώλησις τροφίμων. Ἐκφερό-

μενος δὲ ὁ νεκρὸς πρὸς ἐνταφιασμὸν, ἐσυνωδεύετο ὑπὸ ἀναριθμήτου πλήθους ἐλευθέρων καὶ δούλων.

§. 6'.

Γερουσία.

Ἡ Γερουσία συνέκειτο ἐξ εἰκοσιοκτῶ μελῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης διατείνεται ὅτι ἀνέκαθεν συνεκροτήθη ἐκ τριάκοντα, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα δύο ἐξ αὐτῶν ἀπεσύρθησαν ἔνεκα δειλίας.

Ἄλλοι ἀπεναντίας φρονοῦν ὅτι ἐσυστήθη ἐξ εἰκοσιοκτῶ μελῶν, διότι μὲ τόσους πολίτας συνεβουλεύθη ὁ Λυκούργος πρὸς παραδοχὴν τῆς νομοθεσίας του. Ὁ δὲ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι ἐσχηματίσθη ἐξ εἰκοσιοκτῶ μελῶν, ὅπως μετὰ τῶν βασιλέων συμπληρόνῃ τὸν τριακιστὸν ἀριθμὸν.

Ἀλλ' ἴσως ἐσυστήθη καὶ κατὰ μίμησιν τῆς Γερουσίας τῆς Κρήτης, ἣτις ἀπηρτίζετο ἐξ εἰκοσιοκτῶ μελῶν.

Ἡ Γερουσία ἴστατο μεταξὺ βασιλέων καὶ λαοῦ, ὡς μέσον ἰσορροπίας, ὅπως περιστέλλη, ἐκείνους μὲν ἐν περιπτώσει ῥοπῆς πρὸς τὴν τυραννίαν, τοῦτον δὲ ἐν περιπτώσει τάσεως πρὸς τὴν ὀχλοκρατίαν. Τοσαύτην δὲ κατέβαλε φροντίδα ὁ νομοθέτης διὰ τὴν παραδοχὴν καὶ στερέωσιν τῆς Ἀρχῆς ταύτης, ὥστε διέδωκεν ὅτι εἰδικὸς χρησμὸς τοῦ Δελφικοῦ μαντείου ἐπέταττε τὴν σύστασίν της.

Αὕτη ὁμῶς φαίνεται ὅτι ἀντεπροσώπευε μᾶλλον τὸ κατακτητικὸν τῶν Δωριέων φύλον, τὸ ὁποῖον ἀμφισβήτησεν εἰς τοὺς κατακτημένους τὴν ἰσοπολιτείαν, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμουν νὰ εἰσάξωσι καὶ οἱ βασιλεῖς. Ὡς ἐκ τούτου δύναται μὲν νὰ θεωρηθῇ ὡς συμβιβαστικὴ, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀριστοκρατικὴ Ἀρχή.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀποτελοῦσε καὶ τὸ κυριώτερον συνέδριον τῆς πολιτείας, ἐνῶ οἱ συνιστῶντες τὰς λοιπὰς Ἀρχὰς ἐκαλοῦντο ἀπλῶς Ἄρχοντες. « Ἡ μὲν δὲ Γερουσία, λέγει ὁ Πausanίας,

» συνέδριον Λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς πολιτείας, οἱ λοιποὶ δὲ
» εἰσὶν Ἄρχοντες. »

Τὸ οἶκημα ὅπου ἐσυνεδρίαζεν ἐκαλεῖτο Βουλευτήριον καὶ ἰδρύετο εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σπάρτης. Εἶχε δὲ μετὰ τῶν βασιλέων τὸ δικαίωμα τῆς πρωτοβουλίας τῶν νόμων καὶ πάσης ἐτέρας ὑποθέσεως, διότι ἐντὸς αὐτῆς ἐσυζητοῦντο καὶ προαπεφασίζοντο ὁ πόλεμος, ἡ εἰρήνη, αἱ συμμαχίαι, αἱ συνθήκαι κ. τ. λ. καὶ μετὰ ταῦτα εἰσήγοντο εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, ὅπου ὁριστικῶς ἐψηφίζοντο.

Τὰ μέλη αὐτῆς ἦσαν ἰσόβια. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τινὸς ἐξ αὐτῶν, ἐξελέγετο ὁ μᾶλλον ἔξοχος εἰς ἀρετὴν πολίτης, ὅστις ἦθει λεν ἔχει συμπληρωμένον τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἡ ἐκλογή αὕτη ἦτο βεβαίως ἡ λαμπρότερα διὰ τοὺς πολίτας παλαίστρα, διότι ἠγωνίζοντο περὶ ἀρετῆς. Ἐνεργεῖτο δὲ ὡς ἐφεξῆς.

Συνεκροτεῖτο γενικὴ συνέλευσις, ὅπου πολῖται τινὲς ἐκλείοντο εἰς προσέγγιστόν τι οἶκημα, ἐκ τοῦ ὁποίου οὔτε ἔβλεπον τοὺς ἐκτὸς, οὔτε ἔξανοίγοντο ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἤκουσαν μόνον τὰς κινήσεις καὶ τὰς φωνοκοπίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐτελοῦντο αἱ Γερουσιαστικαὶ ἐκλογαί. Οἱ ὑποψήφιοι ἐμφανίζοντο μεμονωμένοι καὶ σιωπηλοί, ἕκαστος κατὰ τὸν κλῆρόν του· ἡ συνέλευσις τὸν ὑπαδέχετο δι' ἀνευφημιῶν καὶ χειροκροτήσεων. Οἱ κεκλεισμένοι ἐντὸς τοῦ οἰκήματος, οἵτινες ἐκράτουν ἐπὶ τούτου σανίδια, ἐσημείονον τότε ἐπ' αὐτῶν τὸ ποσὸν καὶ τὸν χρόνον τῶν ἀνευφημιῶν, καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐκλογῶν ἐξερχόμενοι, ὑπέβαλλον τὰ σανίδια εἰς τὴν συνέλευσιν, ἣτις ἀνηγόρευε Γερουσιαστάς, ὅσους παρατήρει ὅτι εἶχον λάβει περισσοτέρας καὶ διαρκεστέρας χειροκροτήσεις.

Τὸν τρόπον ὅμως τοῦτον τῆς ἐκλογῆς ἀποδοκιμάζει ὁ Ἀριστοτέλης ὡς νηπιώδη καὶ γελοῖον· ἀλλ' ἦτον ἴσως ὁ καταλληλότερος, ὅστις ἐπετύγγανε νὰ ὑπερβῇ τοὺς σκοπίλους τῆς ραδιουργίας καὶ

τῆς διαφθορᾶς, αἵτινες εἶναι ἀδιαχώριστοι ἀπὸ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα καὶ ἀποκλείουν πολλάκις τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὰς Ἀρχάς.

Ἀφοῦ ὁ ὑποψήφιος ἤθελεν ἀναγορευθῇ Γερουσιαστής, ἔθετε στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν νέων καὶ νεανίδων, αἵτινες ἄδουσαι, ἐγκωμίαζον τὰς ἀρετάς του καὶ τὸν εὐδαίμονα βίον του, μετέβαιναν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἠὺχαρίστη τοὺς θεούς. Ἀκολούθως ἕκαστος τῶν συγγενῶν του, ἠτοίμαζε δεῖπνον καὶ προσκαλὼν αὐτὸν, τοῦ ἔλεγεν· « ἡ πόλις σέ τιμᾷ μὲ αὐτὴν » τὴν τράπεζαν. »

Ἐντεῦθεν ὑπήγαινε κατὰ τὸ σύνθημα εἰς τὰ συσσίτια, ὅπου ἀντὶ μιᾶς ἐλάμβανε δύο μερίδας, τὴν ἐτέραν τῶν ὁποίων, ἐξερχόμενος εἰς τὴν θύραν καὶ κράζων τὴν μᾶλλον τιμωμένην ἐκ τῶν ἐκεῖ παρευρισκομένων γυναικῶν, προσέφερεν εἰς αὐτὴν λέγων. « Τὴν » μερίδα ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχον περιπλεόν ἔνεκα τῆς ἀρετῆς » μου, τὴν παραχωρῶ εἰς ἐσέ. » Ἡ γυνὴ λαμβάνουσα αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς τεκμήριον μεγάλης τιμῆς, ἐσυνωδεύετο ὑπὸ τῶν λοιπῶν εἰς τὸν οἶκόν της.

§. γ'.

Δ ἦ μ ο ς.

Ὁ δῆμος ἢ λαὸς, ὅστις ἀπληρτίζετο ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν συνεκροτοῦσε τὰς συνελεύσεις. Μόνοι δὲ ὅσοι εἶχον συμπληρωμένον τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, καὶ ἦσαν ἀνεπιλήπτων ἡθῶν, εἶχον καὶ δικαίωμα ψήφου.

Αἱ συνελεύσεις ἐκαλοῦντο καὶ Ἀπελλαί, ὡς νὰ ἔλεγέ τις Ἐφέσεις, διότι ἐφειβάλλοντο τρόπον τινὰ εἰς αὐτάς αἱ προαποφασισθεῖσαι ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ Γερουσιαστῶν ὑποθέσεις. Ἦσαν δὲ δύο εἰδῶν, ἡ Ἐλάσσων καὶ ἡ Μείζων ἢ γενικὴ.

Ἡ πρώτη συνεκροτεῖτο αὐτοδικαίως εἰς ὁρισμένους καιροὺς ὑπὸ

μόνων Σπαρτιατῶν, καὶ ἐκτάκτως συνεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἐτέρων Ἀρχῶν ἡσχολεῖτο δὲ περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν τῆς πολιτείας, αἵτινες ἀνανεοῦντο ἕκαστον ἔτος, καὶ διεκπεραιοῦντο ἅπασαι δι' ἐκλογῆς καὶ οὐδέποτε διὰ κλήρου· περὶ τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς· περὶ ἀποπομπῆς ὑπαλλήλων· περὶ ἀντικειμένων ἀφορώντων τὴν θρησκείαν ἢ τὴν νομοθεσίαν, ἢ εἰσαγομένων ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ τῆς Γερουσίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁμῶς ἐξέφραζεν ἀπλῶς ἀπαγορευτικὴν ἢ καταφατικὴν ψῆφον ὡς εἰς τὴν Κρήτην.

Ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πολυδώρου καὶ Θεοπόμπου ἐτροπολογήθη ὁ θεσμὸς οὗτος διὰ συναινέσεως καὶ τοῦ Δελφικοῦ μαντείου, καὶ ἔκτοτε ὁσάκις ἡ ἀρνητικὴ τοῦ λαοῦ ψῆφος, ἐκρίνετο ἐπιβλαβὴς ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ Γερουσιαστῶν, ἡ συνέλευσις ἀνεβάλετο δι' ἐτέραν ἡμέραν.

Ἡ Μείζων ἢ γενικὴ, συνεκροταίτο ὑπὸ Σπαρτιατῶν, καὶ ἀντιπροσώπων στελλομένων ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἐξοχῇ πολιτῶν. Εἰς ταύτην ἦσαν δεκτοὶ καὶ οἱ πρέσβεις τῶν συμμάχων πόλεων, καὶ ὅσων ἐτέρων ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων. Συνήρχετο δὲ ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ πολέμου, ἢ περὶ εἰρήνης, ἢ περὶ συμμαχιῶν. Διεξήγαγε προσέτι καὶ τὰς ἀξιώσεις ἢ τὰ ἀμοιβαῖα παράπονα, διεγειρόμενα μεταξὺ τῶν συμμάχων, ἢ μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων· ἐσυζήτει τὰς παραβιάσεις τῶν συνθηκῶν καὶ παρεδέχετο τὰ μέσα τοῦ συμβιβασμοῦ.

Ἀμφότεραι δὲ αἱ συνελεύσεις ἐσυνεδρίαζον συνήθως πλησίον τοῦ ποταμοῦ Κνακίωνος ἐπὶ τῆς γεφύρας καλουμένης Βαβύκας καὶ ἐν ὑπέθρῳ. Οἰκοδομαὶ, ἢ στοαὶ, ἢ ἕτεραι προπαρασκευαὶ ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχον, οὐδὲ ἐπετρέποντο εἰκόνες, ἢ ἀγάλματα, ἢ ἄλλου εἶδους διακοσμήσεις, ὅπως μὴ διασκεδάζεται ἡ προσοχὴ τῶν συνερχομένων, ἀλλ' ἵνα συγκεντρώνηται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς συζητούμενας ὑποθέσεις.

Συνεκροτοῦντο ὁμῶς κάποτε καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ λεγομέ-

νην Σκιάδα, κειμένην εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἐκ τῶν Περσικῶν λαφύρων ἀνεγερθεῖσαν Στοάν. Εἰς τὴν Σκιάδα δὲ αὐτὴν οἰκοδομηθεῖσαν ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Σαμίου, τοῦ πρώτου ἐφευρετοῦ τῶν χυτῶν σιδηρῶν ἀγαλμάτων, ὑπῆρχε μόνον ἡρτημένη πρὸς παραδειγματισμὸν, ἡ κιθάρα Τιμοθέου τοῦ Μιλησίου, ὅστις προσθέσας εἰς τὰς ἐπτὰ ἀρχαίας χορδὰς τῆς ἐτέρας τέσσαρας, διὰ τῶν ὁποίων ἔτεινε νὰ διαφθεῖρῃ τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν, καὶ ἀπὸ σοβαρὰν καὶ ἀρημάνειον, νὰ τὴν καταστήσῃ ἀπλῶς ἡδονικὴν καὶ θηλυπρεπῇ, κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Ἐφόρων νὰ κόψῃ τὰς προστεθείσας χορδὰς καὶ νὰ κρεμάσῃ ἐκεῖ τὴν κιθάραν του.

§. δ'.

Ἐφορεία.

Ἡ Ἐφορεία ἦτον εἶδος τι Ἀρχῆς δεσποτικῆς· ἐνεργοῦσε μὲν ἐντὸς τῶν καθεστώτων νόμων, ἀλλ' ἦτον ἀνεύθυνος καὶ ἐφίστατο ὅλων τῶν ἄλλων Ἀρχῶν καὶ τῶν πολιτῶν· εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπ' αὐτῶν. Ἐξερχομένη ἐκ τῶν σπλάγγχνων τοῦ λαοῦ, παρίστανε καὶ τὴν ὑπερτεροῦσαν τούτου ἰσχὺν ἐνώπιον τῶν δύο στοιχείων, βασιλικοῦ καὶ ἀριστοκρατικοῦ, ὡς μεταγενεστέρως ἡ Δημαρχία τῶν Ῥωμαίων ἦτον ἀπέναντι Ἰπάτων καὶ Γερουσιαστῶν.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὁμῶς καὶ ὁ Πλούταρχος φρονοῦν ὅτι δὲν ἐ συστήθη ὑπὸ τοῦ Λυκούργου, ἀλλ' ὑπὸ μεταγενεστέρων περιστάσεων καὶ τοῦ χρόνου. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Συγγραφεὺς τῶν παραλλήλων βίων εἰς ἐκεῖνον τοῦ Κλεομένους. » Οἱ Ἐφοροὶ ἦσαν καταρχὰς ἀπλοὶ ὑπουργοὶ τῶν βασιλέων. Ἀσχολουμένων δὲ τούτων συνεχῶς εἰς τοὺς πολέμους ἀπέμενον ἐκεῖνοι διαχειριστὰς τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, καὶ ἐπειδὴ πολλάκις οἱ βασιλεῖς παρέτεινον τὸν χρόνον τῆς εἰς τὸν πόλεμον διαμονῆς των, ἕνεκα τούτου οἱ Ἐφοροὶ κατέστησαν βαθμηδὸν ἀνεξάρτητοι, καὶ ἀπέκτησαν ἀπεριόρι-

στον ἐξουσίαν. Τοῦτο δὲ προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ τρόπου, καθὼν εἰσήγαγον εἰς δίκην τοὺς βασιλεῖς, διότι δὲν τοὺς προσεκάλουν ἅπασι ὡς τοὺς ἀπλοῦς πολίτας, ἀλλὰ τρεῖς ἐκ διαλειμμάτων, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν μόνον φορὰν ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἐμφανίζωνται. Ὁ Ἐφορος Ἀστεροπεύς ἐχρημάτισεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἀπέκτησε τὴν ἐξουσίαν αὐτήν. »

Ὁ δὲ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πλάτων πρεσβεύουν ἀπεναντίας ὅτι ἰδρυτὴς τῆς Ἐφορείας ὑπῆρξεν ὁ Λυκοῦργος, ἀποβλέψας δι' αὐτῆς εἰς τὴν ταχύτεραν καὶ δραστηριωτέραν τῶν καταχρήσεων περιστολὴν, καὶ εἰς τὴν μᾶλλον ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὰν τῶν νόμων τήρησιν. Ἰσως δὲ μετέφερε τὴν θεσμοθεσίαν αὐτὴν εἰς τὴν Σπάρτην ἐκ τῆς Μεσσηνίας, διότι ὁ Πολύβιος ἱστορεῖ ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Μεσσήνιοι εἶχον Ἐφόρους.

Ἀλλ' ἡ μᾶλλον παραδεδεγμένη δοξασία εἶναι ὅτι ὁ βασιλεὺς Θεόπομπος, ὅστις ἤκμασεν ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὸν Λυκοῦργον, ὦν φύσει μετριοπαθὴς καὶ φιλόδημος, καὶ θέλων νὰ εὐαρεστήσῃ τὸν λαόν, ἐσύστησε τὴν Ἐφορείαν πρὸς περιορισμὸν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἀριστοκρατίας. Ὅθεν ἐπιπληττόμενος καὶ ὑπὸ τῆς συζύγου του, ὅτι ἄφινεν εἰς τοὺς διαδόχους του πολὺ μικροτέραν τὴν βασιλείαν, ἀφ' ὅ,τι εἶχε τὴν παραλάβει, ἀπήντησε· « μάλιστα τοσοῦτῳ μεγαλητέραν, καθόσον θέλει εἶσθαι διαρ- » κεστέρα. »

Ἡ Ἐφορεία λοιπὸν συνέκειτο ἐκ πέντε μελῶν, ἐκλεγομένων ἐτησίως ἐκ τῶν σπλάγχων τοῦ λαοῦ. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἐκαλεῖτο Ἐπὺ ν υ μ ο ς, ὡς εἰς τὰς Ἀθήνας οὕτω ὠνομάζετο εἷς ἐκ τῶν ἐννέα Ἀρχόντων καὶ εἰς τὴν Κρήτην εἷς ἐκ τῶν δέκα Κόσμων, ὅστις ἔδιδε τὴν ἐπωνυμίαν εἰς τὸ ἔτος.

Μόλις δὲ οἱ Ἐφοροὶ ἤθελον ἀναγορευθῆ, ὀρχίζοντο, ὡς οἱ βασιλεῖς, ὅτι ἤθελον διοικεῖ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους, καὶ ὑπερασπίζε' τὴν βασιλείαν ἐνόσφ ἤθελε διατηρεῖ τοὺς θεσμοὺς τῆς πολιτείας.

« Ἐμπεδορκούντων τῶν βασιλέων, ἀστυφέλικτον τὴν βασιλείαν » παρεῖξιν. »

Ἀναδεχόμενοι δὲ τὰ καθήκοντά των, εἰδοποιοῦν κατὰ πρῶτον τοὺς πολίτας διὰ τοῦ κήρυκος, ὅτι ὤφειλον νὰ συμμορφοῦνται πιστὰ μὲ τοὺς νόμους, καὶ ὡς σημεῖν ὑποταγῆς τοὺς διέτατον νὰ ξυρίζωσι τὸν ἐπιπόγωνα.

Δευτέρα αὐτῶν πρᾶξις ἦτο, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ἡ εἰς τοὺς πολίτας παραχώρησις τῆς Εἰλωκτονίας, ὅπως ἐλαττοῦται καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ δύναμις τῶν Εἰλώτων.

Εἶχον δὲ τὸ δικαίωμα νὰ τιμωρῶσι καὶ Ἀρχὰς καὶ ιδιώτας, ὅσακις παρέβαινον τοὺς νόμους, νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς τὴν πιστὴν τούτων ἐφαρμογὴν, νὰ ἐπιστῶσι τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν τήρησιν τῶν χρηστῶν ἡθῶν, καὶ προπάντων εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῆς νεολαίας. Τοσοῦτον δὲ ἦσαν ζυλότυποι καὶ αὐστηροὶ ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων, ὥστε ἀπεσκοράχισαν ἐκ τῆς Σπάρτης τὸν Ἀρχίλοχον καὶ τὰ συγγράμματά του· ἐκεῖνον μὲν, διότι εἶχεν εἰπῆ ὅτι προτιμώτερον ἦτο νὰ ρίψῃ τις τὴν ἀσπίδα παρὰ νὰ ἀποθάνῃ· ταῦτα δὲ, διότι ἂν καὶ ἦσαν εὐφυῆ, οὐδενὸς λόγου καθίσταντο ἄξια, ἀφοῦ ἔθετον εἰς κίνδυνον τὰ ἥθη τῶν πολιτῶν.

Ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἦτον ὅλη συγκεντρωμένη εἰς τὰς χεῖράς των, καὶ αἱ μὲν ἀποφάσεις ἐκτελοῦντο ἐν ὀνόματι αὐτῶν καὶ τῶν βασιλέων, τὰ δὲ ψηφίσματα ἐν ὀνόματι αὐτῶν καὶ τῆς συνελεύσεως.

Ἐν ὀνόματί των συνεκροτοῦντο καὶ αἱ συνελεύσεις, εἰς τὰς ὁποίας συνέλεγον καὶ τὰς ψήφους. Αὐτοὶ ἔκαμνον τὰς στρατολογίας καὶ ἐπρωτοδέχοντο τοὺς πρέσβεις τῶν πολεμίων.

Ἄνευ τῆς ἀδείας των, οὐδεὶς ἐδύνατο ν' ἀποδημήσῃ ἐκ τῆς πατρίδος, ἢ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν λῆξιν τῆς προθεσμίας.

Κατὰ διαταγὴν αὐτῶν ἐξήρχοντο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ στρατηγοὶ εἰς πόλεμον, ἢ ἀνεκαλοῦντο διὰ τῆς καλουμένης Σχυστάλης.

Ἦτο δὲ ἡ σκυτάλη τοιαύτη. Δύο ξύλα στρογγύλα, ἴσα κατὰ τὸ πάχος καὶ τὸ μάκρος, τῶν ὁποίων τὰ ἅκρα συνεγγιζόμενα ἐφηρμόζοντο ἐντελῶς· τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν εἶχε πλησίον τοῦ ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ στρατηγός, καὶ τὸ ἕτερον ἐκράτουν οἱ Ἐφοροί, οἵτινες ὁσάκις ἤθελον ν' ἀνακαλέσωσιν ἐκείνους, ἢ νὰ τοὺς διακοινώσωσι σημαντικὴν τινα ὑπόθεσιν, ἔκοπτον φλοιὸν εἰς εἶδος ταινίας, καλουμένης καὶ αὐτῆς σκυτάλης, τὴν ὁποίαν περιετύλισσον ἐλικοειδῶς εἰς τὸ ξύλον χωρὶς νὰ ἀφίνωσι κενὰ διαστήματα, καὶ ἔγραφον τότε ἐπ' αὐτῆς ὅτι εἶχον νὰ διατάξωσιν, ἢ νὰ διακοινώσωσι. Μετὰ ταῦτα τὴν ἐξετύλισσον καὶ τὴν διεδίβαζον εἰς τοὺς βασιλεῖς ἢ στρατηγοὺς, οἵτινες τὴν περιετύλισσον εἰς τὸ ἰδικόν των ξύλον καὶ τὴν ἀνεγίνωσκον, διότι ἄλλως οὔτε αὐτοὶ, οὔτε ἕτεροι ἐδύναντο νὰ τὴν ἀναγνώσωσιν.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἦτον ἐκτεταμένη ἡ ἐξουσία των, ὥστε ἐτιμῶ-
ρουν καὶ τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν τῶν πολιτῶν καὶ τῶν βασιλέων. Κατεδίδικασαν εἰς πρόστιμον τὸν Ἀγησίλαον, διότι ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐπιρροῆς ἐδέσποζε μόνος τῶν πολιτῶν τὰς ψυχὰς, ἐνῶ αὐταὶ ἦσαν κοιναὶ εἰς ὅλους.

Ἄπαντα ὅμως ἡ ἰσχὺς των, καθόσον ἀφοροῦσε τοὺς βασιλεῖς, προέκυπτεν ἐκ τῆς διχονοίας αὐτῶν, διότι τότε συμφηφίζοντες μὲ τὸν ἕνα ἐκ τῶν βασιλέων, ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσωσι τὰς πράξεις τοῦ ἑτέρου, καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ τὸν τιμωρήσωσιν. Ὅσάκις ὅμως οἱ βασιλεῖς ὁμολογοῦσαν ἡ ἐξουσία των ἦτον ἀπρόσβλητος, διότι ἔργον τῶν Ἐφόρων ἦτο νὰ γίνωνται διαιτηταὶ εἰς τὰς ἐριδὰς των, ἀλλ' ὅχι νὰ διαταράττωσι καὶ τὴν ὁμόνοιάν των.

Κατὰ συνέπειαν τοῦ θεσμοῦ τούτου ἐκατηγόρησαν τὸν συνεταῖ-
ρον τοῦ Ἄγιδος, Λεωνίδα, διότι ἐνυμφεύθη Ἀσιανήν, ἐνῶ ῥητὸς νόμος ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς καταγομένους ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα βασι-
λεῖς νὰ νυμφεύωνται ἀλλοδαπὴν γυναῖκα. Ἡ ἑναρξίς τῆς δίκης ἐγένετο ὡς ἐφεξῆς. Οἱ Ἐφοροὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐννεαετίαν ἐξήρχοντο

νύκτα τινα καθαρὰν καὶ ἀσέληνον, καὶ καθήμενοι ἐπὶ τόπου τινος, ἐθεώρουν προσεκτικοὶ τὸν οὐρανόν, καὶ ἂν συνέβαινεν, ἐνῶ συνωμί-
λουν πρὸς ἀλλήλους, ἡλεκτρισμὸς ἀστέρου τινος, τότε ἐκατηγόρουν τοὺς βασιλεῖς δι' ἔγκλημα κατὰ τῆς Θεότητος, διότι ἐξελάμβανον τὸν ἡλεκτριζόμενον ἀστέρα ὡς σημεῖον τῆς θείας βουλήσεως. Μετὰ δὲ τὴν κατηγορίαν τοὺς ἀφαιροῦσαν τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τότε μόνον ἐδύναντο ν' ἀποκατασταθῶσιν, ὅταν χρησμὸς παρὰ τῶν Δελφῶν ἢ τῆς Ὀλυμπίας ἤθελε δοθῇ ὑπὲρ αὐτῶν. Τοι-
ουτοτρόπως λοιπὸν ἔπαυσαν τὸν Λεωνίδα, διότι ἐχαρακτήρισαν τὸν μετ' ἀλλοδαπῆς γάμον του ὡς ἔγκλημα κατὰ τῆς Θεότητος.

Τὸ δὲ Ἀρχεῖον ὅπου ἐνεργοῦσαν τὰ καθήκοντά των, ἰδρύετο εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Σπάρτης.

§ ε.

Βιδιαῖοι.

Ἡ Ἀρχὴ τῶν Βιδιαίων συνέκειτο ὡσαύτως ἐκ πέντε μελῶν, ἐ-
κλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Καθήκοντα αὐτῶν ἦσαν νὰ φυλάττωσι τοὺς ψηφίζομένους νόμους, ὅθεν ἐκαλοῦντο καὶ Ν ο μ ο φ ύ λ α κ ε ς, καὶ νὰ ἐπιστατῶσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐφήβων νέων εἰς τὰ ὀνο-
μαζόμενα Π λ α τ ά ν ι σ τ α, περὶ τῶν ὁποίων ἐφεξῆς θέλομεν διαλάβει. Τὸ Ἀρχεῖον αὐτῶν ἦτον εἰς τὴν ἀγορὰν πλησίον ἐκείνου τῶν Ἐφόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἴσομοιρία τῶν γαιῶν.

 Αἱ γαῖαι τῆς Λακωνίας ἦσαν συγκεντρωμέναι εἰς ὀλίγας χεῖρας· οἱ πλεῖστοι τῶν πολιτῶν διετέλουν εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν, καὶ ἐνοχλούμενοι ἐνταύτῳ ὑπὸ τῆς πολυτελείας καὶ τῆς ἀλαζονίας τῶν πλουσίων, διήγειρον συνεχεῖς ταραχὰς καὶ ἀλληλομαχίας. Ὁθεν πρὸς καθυσύχασιν αὐτῶν καὶ ἐξάλειψιν πάσης μελλούσης ἀντιζηλίας καὶ ἐχθροπαθείας, ὁ Λυκοῦργος ἔπεισε τοὺς μεγαλοκτήμονας νὰ θέσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὰς γαίας, νὰ τὰς διανέμωσι πρὸς ἀλλήλους ἰσομερῶς ἅπαντες οἱ πολῖται, καὶ νὰ ζῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἐν πλήρει ἰσότητι, ἄνευ ἄλλης τινὸς διακρίσεως καὶ ὑπεροχῆς, εἰμὴ τῆς προκυπτούσης ἐκ τῆς ἀρετῆς καὶ στηριζομένης ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν πράξεων. Ἡ θεσμοθεσία ὅμως αὕτη φαίνεται ὅτι εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ νομοθέτου κατὰ μίμησιν ὁμοίας Αἰγυπτιακῆς, διότι εἰς τὴν Αἰγυπτὸν ἡ στρατιωτικὴ τάξις κατεῖχεν ἰσομερῶς τὴν γαιοκτησίαν, συγκατεμένης ἐκάστης μερίδος ἐκ δέκα πλέθρων.

Διεχώρισε λοιπὸν καὶ ὁ Λυκοῦργος ὅλας τὰς γαίας τῆς Λακωνικῆς χώρας εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἐξοχῆς ἢ τῶν περιόικων καλουμένων πόλεων, τὸ δὲ διὰ τοὺς πολίτας τῆς Σπάρτης· καὶ διαιρέσας ἐκεῖνο εἰς τριάνοντα χιλιάδας ἴσων κλήρων, διένειμεν εἰς τοὺς πρῶτους· διαιρέσας δὲ καὶ τοῦτο ὡσαύτως εἰς ἑννέα χιλιάδας, διένειμεν εἰς τοὺς δευτέρους· καὶ ἐπειδὴ αἱ γαῖαι τῆς Λακωνίας ἦσαν δυσεργεῖς καὶ ὀλίγον γόνιμοι, ὁ νομοθέτης ἐσχημάτισεν ἕκαστον κλῆρον ἢ μερίδα ἐξ ὀγδοήκοντα πέντε πλέθρων, τὰ ὅποια παρήγαγον ἐτήσιον πρόσδοτον, διὰ μὲν τὸν ἄνδρα ἑβδομήκοντα μεδύμων κριθῆς, διὰ δὲ τὴν γυναῖκα δώδεκα, καὶ

ἀνάλογον ποσότητα ἐτέρων καρπῶν μαλακῶν, διότι τοσαῦτα ἐνομίζοντο ἱκανὰ πρὸς ἐμπρέπουσαν καὶ ὑγιᾶ διατροφήν αὐτῶν.

Τινὲς βεβαιοῦν ὅτι αἱ μερίδες τῶν Σπαρτιατῶν, ἦσαν ἐξ ἑνὸς χιλιάδας, καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς Πολύδωρος ἐπρόσθεσεν ἐτέρας τρεῖς· ἕτεροι πάλιν ὑποστηρίζουν ὅτι ἐκ τῶν ἑννέα χιλιάδων τὰς μὲν ἡμισείας διένειμεν ὁ Λυκοῦργος, τὰς δὲ ἐτέρας ὁ Πολύδωρος. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἴσθαι διενεμήθησαν, εἶναι ἀδιάφορον. Ὅτι μᾶλλον ἐνδιέφερεν ἦτο, νὰ μάθωμεν διὰ τίνος τρόπου ἐτήρει ὁ νομοθέτης τὴν ἰσομοιρίαν ἀπέναντι ὅλων τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν μεταβολῶν· ἀλλὰ περὶ τούτου οὐδεμίαν κάμνουν μνείαν οἱ Συγγραφεῖς, εἰμὴ ὅτι οὐδεὶς εἶχε δικαίωμα νὰ πωλήσῃ, ἢ δωρήσῃ, ἢ ὅπως ἂν ἴσθαι νὰ ἐλαττώσῃ ἢ αὐξήσῃ τὴν μερίδα του, ἀλλὰ νὰ χαίρῃ διὰ βίου τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπικαρπίαν.

Ἐκ τοῦ θεσμοῦ τούτου προκύπτει ἀριδῆλως ὅτι δὲν κατηργήθη ἐντελῶς εἰς τὴν Λακεδαιμόνα ἡ γαιοκτησία, ὥστε νὰ ἐκλείψῃ τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν, καὶ νὰ εἰσαχθῇ ἡ ἀπόλυτος κοινοκτημοσύνη· ἐπροσδιωρίσθη μόνον ἰσομερῶς ὁ μέγιστος αὐτῆς ὅρος, ὡς τοιοῦτον εἶχον σκοπὸν καὶ μεταγενεστέρως οἱ νόμοι τῆς ἰσομοιρίας τῶν Ῥωμαίων. Ἡ προσδιορισθεῖσα ὅμως εἰς ἕκαστον μερίς κατεῖχετο καὶ ἐνέμετο ὑπ' αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς, διαβιβαζομένη καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του. Ἐὰν δὲ ἀπηγορεύετο ἡ ἐκποίησης ἢ αὐξήσεις αὐτῆς, τοῦτο ἐγίνετο πρὸς διατήρησιν τῆς παραδεχθείσης ἰσότητος, καὶ ὅχι ἕνεκα ἐλλείψεως δικαιώματος, διότι ὁ νομοθέτης προϋτίθετο ὡς βάσιν τῇ πολιτείᾳ του τὴν ἐντελῆ καὶ διαρκῆ ἰσότητα, ἥτις εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις, οὕτως εἰπεῖν, τῆς δικαιοσύνης.

Νομίσματα καὶ Τέχναι.

Ἀλλ' ἡ ἰσομοιρία τῶν γαιῶν δὲν ἐξικανούσε ν' ἀφαιρέσῃ πᾶσαν μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἀνισότητα, διότι αὕτη ἐδύνατο νὰ ἐνυπάρχῃ εἰς τὴν κινητὴν περιουσίαν, ἐπομένως ὥφειλε νὰ λάβῃ καὶ ταύτην

ὅψιν ὁ νομοθέτης· ἀλλὰ δυσκολευόμενος νὰ προῖῃ ἐκ τοῦ προφανοῦς, καὶ νὰ καταργήσῃ πᾶσαν πολυτέλειαν καὶ ἰδιωτικὴν ὥφειλν, μετεχειρίσθη τὸν ἔμμεσον τρόπον. Δὲν ἐκήρυξε λοιπὸν τὴν σεισάχθειαν, οὔτε ἀπεγύμνωσε διὰ τῆς βίας τοὺς πολίτας ἐκ τῶν πολυτίμων αὐτῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ἀπηγόρευσε ὅλα τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ νομίσματα, καὶ δὲν ἐπέτρεψε, εἰμὴ μόνον τὰ σιδηρὰ, τὰ ὅποια ἐνῶ κατεσκεύασε πολὺ ὀγκώδη καὶ μικρᾶς ἀξίας, κατέστησε καὶ ἄχρηστα δι' ἐτέρας χρήσεις, διότι ἔσθυνεν αὐτὰ ἀναμμένα ἐντὸς τοῦ ὅζους. Τοιοῦτοτρόπως ἐξάλειψε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐπισωρεύσεως καὶ διατηρήσεως αὐτῶν.

Ἦσαν δὲ τοσοῦτον ὀγκώδη, ὥστε ζεύγος βοῶν ἀπαιτεῖτο διὰ τὴν μετακόμισιν δέκα μινῶν, καὶ οἶκος ὀλόκληρος διὰ τὴν ἀπόθεσιν των. Ἔνεκα τῆς παραδοχῆς τοιούτων νομισμάτων, ὅχι μόνον ἐξέλειψαν ὅλαι αἱ πολυτελεῖς τέχναι, ἀν καὶ ἐξωστραχίσθησαν καὶ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ νομοθέτου, καὶ δὲν ἀπέμειναν, εἰμὴ αἱ ἀπλῶς ἀναγκαῖαι καὶ κοιναί, ἀλλ' ἔπαυσε καὶ πᾶσα ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, διότι οὗτοι δὲν ἐδέχοντο τὰ σιδηρὰ νομίσματα· μάλιστα τὰ περιεφρόνουν καὶ τὰ ἐχλεύαζον. (α)

Ἐπομένως οὔτε τὸ ξένον χρυσίον ἐδύναντο νὰ εἰσάξωσιν οἱ Σπαρτιαῖται, διότι εἶχον καὶ ἀρχαῖον χρησμὸν,

• "Ἄβατον εἶναι χρυσὸν καὶ ἀργύριον τὴν Σπάρτην. •

τὸν ὁποῖον ἐτήρουν πιστῶς μέχρι τοῦ Λυσάνδρου, ὅτε δεχθέντες τὰ παρὰ τούτου πεμφθέντα χρήματα, ἀπώλεσαν καὶ τὴν ἀρετὴν, ἐνῶ πρότερον ἐνόμιζον πρᾶγμα ἀνδρικόν, ὅχι μόνον νὰ ἀντιτάττωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ ἀργυρίου. Ὅθεν ἐτιμώρησαν καὶ μειράκιον, τὸ ὁποῖον ἠγόρασε μικρὸν ἀγρὸν, διότι

(α) Ὁ ὁδολὸς τῶν νομισμάτων τούτων ἐκαλεῖτο Πέλαγος ἢ Πέλαγος.

ἐδείκνυε προῶς φιλοκέρδιαν. Ἔργον τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν ἐθεώρουν ὅχι νὰ ἐπισωρεύωσι χρήματα, ἀλλὰ νὰ παρασκευάζωσιν ἐλευθερίαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐὰν δέ τις μετὰ προηγουμένην ἔρευναν, ἐσυλλαμβάνετο κάτοχος χρυσίου ἢ ἀργυρίου, ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς ὡς ἐκ τούτου καὶ οὐδεὶς ἐσπούδαζε νὰ ἀποθηκεύῃ χρήματα, τὰ ὅποια τοῦ ἐπροξένουν μᾶλλον λύπας, ἢ ἡδονάς.

Ἐξωστραχίζων ὁ νομοθέτης τὰς τέχνας καὶ τὴν πολυτέλειαν, εἰσήγαγε καὶ τὴν ἀπλότητα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν οἰκημάτων. Τὰ σανιδώματα τούτων καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις, ὥφειλον νὰ ἐπεξεργάζωνται διὰ μόνου τοῦ πελέκεως, καὶ αἱ θύραι διὰ τοῦ πριονίου ἄνευ ἐτέρου τινὸς ἐργαλείου, διότι τοιούτων ὄντων τῶν οἰκημάτων, οὐδεὶς πλέον ἤθελε μεριμνᾶ νὰ τὰ διακοσμήσῃ με λαμπρὰ καὶ πολύτιμα ἐπιπλα, ἢ μὲ μεγαλοπρεπεῖς κλίνας, ἢ μὲ σκεύη χρυσᾶ· ὅλα ταῦτα ἤθελον εἶσθαι πάντῃ ἀνάρμοστα καὶ δυσανάλογα εἰς οἰκήματα ὁμοιάζοντα σχεδὸν μὲ καλύβας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Φειδίτια ἢ κοινὰ Συμπόσια.

Τὴν ἐπὶ τῶν καταστάσεων ἰσότητα ἔκρινεν ἀναγκαῖον ὁ νομοθέτης νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν πολιτῶν, ὅπως ἀποσκορακίσῃ ἔτι μᾶλλον καὶ τὴν τρυφήν καὶ τὴν πολυτέλειαν, τὰς δύο αὐτὰς κυρίας ἀφορμὰς τῆς διαφθορᾶς καὶ ἀδελφομαχίας. Ὅθεν κατὰ μίμησιν τῶν Ἀνδρείων τῆς Κρήτης, καθιέρωσε τὸν ὥραϊον θεσμόν τῶν κοινῶν συμποσίων, τὰ ὅποια τότε ἐκάλεσε καὶ αὐτὸς Ἀνδρεῖα· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπωνομάσθησαν Φιλίτια ἀπὸ τοῦ φίλος, διότι οἱ συνευχόμενοι ἐθεωροῦντο ὡς φίλοι, καὶ Φειδίτια ἀπὸ τοῦ Φεῖδω, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐδωδὴ ἐδίτια καὶ προσθήκῃ τοῦ φ φεδίτια καὶ φειδίτια.

Εἰς ταῦτα ὤφειλον νὰ συνέρχωνται ἀδιακρίτως ἅπхντες οἱ πολῖται ἀπὸ τοῦ βασιλέως μέχρι τοῦ ἀπλοῦ ἰδιώτου, καὶ νὰ συνευχῶνται διὰ κοινῶν καὶ προσδιωρισμένων ἐδεσμάτων· ἢ εἰς τὸν οἶκον ἰδιαιτέρα ἐστίαςις ἦτον ἀπηγορευμένη, ὡς καὶ ἡ χρῆσις τραπέζων καὶ μαγείρων. Οἱ ἐπὶ τῶν Φειδιτίων ἐπιστατοῦντες Πολέμαρχοι, οἵτινες παρετήρουν τίς ἔπινεν ἢ ἔτρωγεν ὀλιγώτερον, καὶ ἐκ τούτου ἐσυμπέραινον ἂν προεγεύθῃ ἢ ὄχι εἰς τὸν οἶκόν του, ἐπέπληττον τὸν παραβάτην ὡς ἀκρατῇ καὶ τρυφηλόν.

Μόνον δὲ ἐδύναντο νὰ δειπνήσωσι ἰδιαιτέρως εἰς τὸν οἶκόν των, ὅσοι ἤθελον τελέσει θυσίαν, ἢ ἐπανέλθῃ ἀπὸ θήραν, ὅτε ὤφειλον νὰ πέμπωσι καὶ μέρος τι εἰς τὰ Φειδίτια· ἀλλ' εἰς οὐδένα ἕτερον ποτὲ ἐπατρέπετο. Ὁ βασιλεὺς Ἄγις ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸν πόλεμον, ὅπου εἶχε νικήσει τοὺς Ἀθηναίους, ἐζήτησε τὴν μερίδα του ἐκ τῶν

κοινῶν τραπέζων, ἵνα συμφάγῃ εἰς τὸν οἶκον μετὰ τῆς συζύγου του, ἀλλ' οἱ πολέμαρχοι ἀπέκρουσαν τὴν αἴτησίν του, αὐτὸς δὲ παροργισθεὶς ἠρνήθη νὰ τελέσῃ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν, τὴν ὀφειλομένην θυσίαν, ἔνεκα τούτου ἐτιμωρήθη καὶ ὑπὸ τῶν Ἐφόρων.

Εἰς τὰ Φειδίτια οὐδεμία ἐπατρέπετο μεγαλοπρεπὴς προπαρασκευὴ ἢ διάκρισις· τὰ πάντα ἦσαν ἀπλᾶ, λιτὰ καὶ ἴσα. Ἐνεκα ὁμῶς τῆς ἀπωλύτου ταύτης ἰσοπεδώσεως, οἱ πλούσιοι ἐρεθισθέντες κατὰ τοῦ Λυκούργου καὶ στασιάσαντες, ἐδίωκον αὐτὸν ἐκ τῆς ἀγορᾶς διὰ λίθων. Φαίνεται ὅτι δυσκόλως ἀνέχοντο νὰ θυσιάσωσι καὶ τὰς ὀρέξεις των, καὶ νὰ συμμορφωθῶσι μὲ τὰς ἑξεις τῶν κατωτέρων των, διότι ὁ ἄνθρωπος ὅ,τι μᾶλλον μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται εἰς τὴν μετὰ τῶν ὁμοίων του συμβίωσιν, εἶναι ἡ διάφορος αὐτῶν συμπεριφορὰ ὡς πρὸς τὰς διαθέσεις, τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους.

Ὅθεν εἰς ἐκ τῶν πλουσίων καλούμενος Ἀλκानδρος προφθάσας τὸν Λυκούργον, τὸν ἐπληξεν μὲ τὴν ῥάβδον του εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὸν ἐτύφλωσεν. Ὁ μέγας ὁμῶς αὐτὸς πολίτης δὲν ἐταράχθη ποσῶς, ἀλλὰ στραφεὶς πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἐδείκνυε μόνον τὸ αἵματωμένον αὐτοῦ πρόσωπον· ἐκεῖνοι δὲ τότε ἐρυθρίασαντες καὶ θαυμάζοντες τὴν ἀρετὴν καὶ γενναιοτήτά του, τὸν συνώδυσαν μέχρι τῆς οἰκίας του, καὶ παρέδωκαν ἐνταύτῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὸν ἴδιον Ἀλκανδρον.

Ὁ δὲ φιλόπατρις καὶ ἀγαθὸς ἀνὴρ τὸν ἐκράτησε μὲν πλησίον του, ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὸν τιμωρήσῃ, τὸν ἐνουθέτει καὶ τὸν ἐδίδασκε τὴν πρὸς τοὺς νόμους ὑποταγὴν, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ἀπὸ ἀντίπαλον καὶ θρασύτολμον, τὸν κατέστησεν ἄκρον αὐτοῦ φίλον καὶ μετριοπαθέστατον. Ἐνεκα ὁμῶς τῆς περιπτώσεως ταύτης, ἀπηγορεύθη εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς τοὺς πολίτας τοῦ νὰ φέρωσι ῥάβδους εἰς τὰς συνελεύσεις.

Ἰνα ἀπαρτίσῃ τις ἐντοσούτῳ μέρος καὶ νὰ καταταχθῇ εἰς τὰ

συσσίτια, ὥφειλε προηγουμένως νὰ συνεισφέρει, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, τὸ ὠρισμένον τέλος, διότι ἄλλως ἦτον ἀπαράδεκτος. « Με-
» τέχειν γὰρ οὐ ῥάδιον τοῖς λίαν πένησιν ὅρος δὲ τῆς πολιτείας
» οὗτός ἐστιν ὁ πάτριος, τὸν μὴ δυνάμενον τοῦτο τὸ τέλος φέρειν,
» μὴ μετέχειν αὐτοῖς. » Ὁ ἔχων ὅμως δὲν ἐδύνατο ν' ἀποποιηθῇ.

Συνεισέφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Δικαίάρχος, τρία Ἀττικά ἡμιμέδιμνα ἀλεύρου, ἑνδεκα χοῖς οἴνου, πέντε μνᾶς τυροῦ, δύο καὶ ἡμίσειαν μνᾶς σύκων, καὶ δέκα Αἰγιναίους ὀβολοὺς δι' ἕτερα ὀψώνια. Εἰσερχόμενοι δὲ οἱ πολῖται ἐντὸς τῶν Φειδιτίων, διηροῦντο εἰς ἐταιρίας, ἐκάστη τῶν ὁποίων συνέκειτο ἐκ δεκαπέντε ἕως δεκαῆς τῶν μᾶλλον σχετικῶν καὶ ὁμοφρόνων, καὶ εἶχε μὲν τράπεζαν ὁμοίαν, ἀλλὰ κεχωρισμένην ἀπὸ ἐκείνην ἐτέρας ἐταιρείας. Εἰς τὰ καθίσματα τῶν οὐδεμίαν μετεχειρίζοντο στρωμνὴν, ἀλλ' εἶχον μόνον λίθον ἢ ξύλον κοῖλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπακουμποῦσαν τοὺς ἀγκῶνας· ὥστε οἱ καθήμενοι, ὡς καλῶς παρατηρεῖ ὁ Σουΐδας, ἐδοκίμαζον συγχρόνως καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν πόνον. « Φιλίτια,
» συμπόσια, μεμιγμένους ἔχοντα ταῖς ἡδοναῖς τοὺς πόνους· οὐ γὰρ
» στρωμνὴ τις ὑπέκειτο εὐωχομένοις, ἀλλ' ὑπὸ τοῖς ἀγκῶσι
» κοιτανθεὶς λίθος ἢ ξύλον. »

Ἡ δὲ τάξις κατὰ τὴν ὁποίαν, ὡς ἀναφέρει ὁ Δικαίάρχος, παρετίθηντο τὰ φαγητὰ ἦτο, πρῶτον τὸ καλούμενον δεῖπνον, τὸ ὁποῖον ἐδίδετο εἰς ἕκαστον ὠρισμένον· ἀκολουθῶς ἡ μάζα ἢ ὁ περιφήμος μέλας ζυμὸς, ὁ εὐστομώτερος ὅλων τῶν ἐδεσμάτων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐδύνατο ἕκαστος νὰ λάβῃ καὶ νὰ πῖνῃ ὅσον εὐαρεστεῖτο, διότι ἐτίθετο πλησίον τοῦ κώθων πλήρης ἐξ αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα ἤρχετο τὸ ὀψώνιον, τὸ ὁποῖον ἦτο συνήθως χοίρειον κρέας, καὶ ἄλλοτε ἰχθὺς, ἢ λαγῶς, ἢ περιστερὰ· μετὰ τὸ τέλος τούτων, περιεφέροντο τὰ καλούμενα ἐπ' αἰκία, τὰ ὁποῖα ἦσαν τὰ μετὰ δεῖπνον τραγάλια ἢ τραγήματα, δηλ. ἄλφιστα ἀλειμμένα με ἐλαιον, ἢ ἄλλως ψαίστα κάμματα, ἐσθιόμενα μετὰ φύλ-

λων δάφνη, προσαγορευομένων καὶ τούτων καμματίδων. Ὁ δὲ ἄρτος τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο ἦτο δύο εἰδῶν, ὁ Βέσκερος καὶ ὁ Πητεΐτης ἢ πιτυρίας, κατασκευαζόμενοι, ὁ μὲν ἐκ τῆς ἄχνης, ὁ δὲ ἐκ τῶν πιτύρων τοῦ ἀλεύρου, καὶ ὅτε μὲν ὁ εἷς, ὅτε δὲ ὁ ἕτερος, παρετίθετο εἰς τὰς τραπέζας.

Τὰ κοινὰ ταῦτα συμπόσια ἐτελοῦντο καθ' ἐκάστην, ἐκτὸς τῶν ἡμερῶν τῶν θυσιῶν, αἵτινες ἐκαλοῦντο, κατὰ τὸν Ἡσύχιον Ἀφιδιτοί, ὡς ἐκεῖναι τῶν Φειδιτίων ὠνομάζοντο Διαφοιγομόρ. « Ἀφιδίτος ἡμέρα παρὰ Λάκωσιν, ἐν ᾗ θύουσι. Διαφοιγομόρ δὲ » ἐπὶ πάσῃ ἡμέρᾳ τῆς τῶν Φειδιτίων. »

Ἐντὸς τοῦ συσσιτικοῦ οἴκου ἄνωθεν τῶν τραπέζων, ἰδρύετο τὸ ἄγαλμα τοῦ Γέλωτος ὡς σύμβολον εὐθυμοσύνης, τὴν ὁποίαν ὥφειλον νὰ ἔχωσιν οἱ συμποσιαζόμενοι. Τοιούτου εἶδους ὅμως συμβολικὰ ἀγάλματα καὶ ναοὺς, ἀπεικονίζοντα πάθη καὶ ιδέας, εἶχον διάφορα οἱ Σπαρτιάται.

Πλησίον τῶν Φειδιτίων εἶχον τὸν ναὸν τοῦ Φόβου, ὃχι βεβαίως πρὸς ἔμπνευσιν τρόμου, ἀλλ' ἵνα ὑπενθυμίζῃ εἰς τοὺς παραβάτας τῶν νόμων τὸν φόβον τῆς μέμψεως καὶ τῆς ἀτιμίας, διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐφρόνουν ὅτι οἱ σεβόμενοι καὶ φοβούμενοι τοὺς νόμους, ἦσαν καὶ οἱ μᾶλλον εὐτολμοὶ καὶ ἀνδρεῖοι εἰς τὰς μάχας.

Εἰς ἕτερον μέρος εἶχον τὸν ναὸν τοῦ Θανάτου, ὃχι ἐπὶ σκοπῷ ἐκδειλιάσεως, ἀλλὰ προσοικειώσεως τῶν πολιτῶν μετ' αὐτοῦ, ὅπως μὴ τὸν φοβῶνται εἰς τοὺς πολέμους.

Ἐντὸς δὲ τοῦ Ἐφηβαίου ναοῦ εἶχον τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, καλουμένης Μορφοῦς, με καλύπτραν ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ πέδας ἐπὶ τῶν ποδῶν· ἡ μὲν καλύπτρα ἐσήμαινε τὴν σεμνότητα, αἱ δὲ πέδες τὸ ἀδιάσπαστον τοῦ γάμου. Πλησίον δὲ αὐτοῦ ἰδρύετο ἕτερον τῆς αὐτῆς θεᾶς ἑνοπλον, ὅπως ἀνακαλῇ εἰς τὸν νοῦν τῶν πολιτῶν ὅτι ὁ ἔρως δὲν πρέπει νὰ ἐκθελύνῃ τοὺς ἀνδρεῖους.

Πρὸς δὲ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Ἀρκαδίαν εἶχον ὡσαύτως ἄ-

γαλμα τῆς Αἰδοῦς, ἵνα ἐμπνέῃ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν πρὸς τὰς εἰσερχομένας καὶ ἐξερχομένας γυναῖκας. Λέγεται δὲ ὅτι ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Ἰκαρίου πατρὸς τῆς Πηνελόπης, ὅστις πειραθεὶς καὶ ἀποτυχὼν νὰ πείσῃ τὸν Ὀδυσσεά, ἵνα διαμείνῃ εἰς τὴν Σπάρτην μετὰ τῆς συζύγου του, ἀπετάνθη καὶ πρὸς τὴν κόρην του. Ἀλλ' αὕτη παρατηροῦσα τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις τῆς ἔλεγε νὰ ἐκλέξῃ ὅ,τι τὴν εὐαρεστοῦσε, καὶ καλύψασα τὸ πρόσωπον, ἐσιώπα· ὁ πατὴρ τῆς ὁμῶς ἐννόησεν ὅτι ἐπεθύμει ν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλ' ἐυσυτέλλετο νὰ τὸ ἐκφράσῃ· ἔνεκα τούτου ἀφοῦ ἀπῆλθεν, ἀνήγειρε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ὁδοῦ, ὅπου ἐκαλύφθη, τὸ ἄγαλμα τῆς Αἰδοῦς.

Τοιαύτης λοιπὸν φύσεως ἦτο καὶ τὸ τοῦ Γέλωτος εἰς τὰ Φειδίτια, σύμβολον δηλ. εὐθυμοσύνης, διότι οἱ συνευωχούμενοι ἐσυνειθίζον πάντοτε νὰ παίζωσι καὶ νὰ εἰρωνεύωνται πρὸς ἀλλήλους· ἐάν τις ὁμῶς ἐξ αὐτῶν ἐπειράζετο, παρεκάλει τὸν ἀντίπαλόν του νὰ παύσῃ τὰς εἰρωνίας, καὶ ἐκεῖνος ὅφειλε παραχρῆμα νὰ σιωπήσῃ.

Ἀλλὰ μ' ὅλην τὴν εὐθυμίαν, ἣτις ἔτερπε τὰς καρδίας, καὶ διετήρει ζωηρὰν τὴν συναναστροφὴν, δὲν ἔλλειπον οὔτε ἡ κοσμιότης, οὔτε ἡ σεμνοπρέπεια, οὔτε τὸ σέβας πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους. Οὗτοι μάλιστα ἔχαιρον τὰ πρωτεῖα, καὶ ὁσάκις ὠμιλοῦσαν, ἠκροάζοντο ὑπὸ τῶν νεωτέρων μετὰ βαθυτάτης σιγῆς.

Ὅ,τι δὲ ἐλέγετο ἢ ἠκούετο εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας, οὔτε νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν, οὔτε νὰ διακοινωθῇ ἦτον ἐπιτετραμμένον. Ὁ πρεσβύτερος τῶν ὁμοτραπέζων ἐδείκνυε τὴν θύραν πρὸς τοὺς εἰσερχομένους λέγων· « ἐκτὸς τῶν θυρῶν οὐδεὶς ἐξέρχεται λόγος. » Αἱ δὲ ὁμιλίας ὅφειλον νὰ ᾔναι σύντομοι καὶ αἱ ἀπαντήσεις εὐστοχοί· οἱ ῥητορικοὶ καλλωπισμοὶ ἀπεστρέφοντο· ὡς ἐπίσης δὲν ἐσυνειθίζοντο αἱ προπώσεις καὶ αἱ φιλοφροσύναι πρὸς ἀλλήλους. « Προπώσεις » δὲ, ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος, τὰς γενομένας ἐν τοῖς συμποσίοις, » Λακεδαιμονίοις οὐκ ἦν ἔθος ποιεῖν, οὐδὲ φιλοτησίας πρὸς ἀλλήλους ποιεῖσθαι. »

Αἱ γυναῖκες ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὰ Φειδίτια. Οἱ νέοι ὁμῶς εἰσῆρχοντο εἰς αὐτὰ, διότι τοὺς ἐχρησίμευον ὡς Σχολεῖα ἐγκρατείας καὶ πολιτικῆς μαθήσεως. Οἱ συμποσιαζόμενοι ἦσαν πρὸς αὐτοὺς τόσοι διδάσκαλοι, οἵτινες, διχκοῦντος τοῦ συμποσίου, ἐπασχολοῦντο μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν εἰς πολιτικὰς ὁμιλίας.

Ἰνα γίνῃ δὲ τις δεκτὸς εἰς τὰς ἐταιρείας ὥφειλε προηγουμένως νὰ ἐκλεχθῇ ὡς ἐφεξῆς. Ἐντὸς τῆς αἰθούσης ὑπῆρχεν ἐπὶ τούτου σκεῦος, καλούμενον κ α δ δ ο ς· ἕκαστος δὲ ἐκ τῶν συνιστῶντων τὴν ἐταιρείαν, τῆς ὁποίας ὁ ὑποψήφιος ἐπεθύμει νὰ ἀπαρτίσῃ μέρος, ἐλάμβανεν εἰς τοὺς δακτύλους τοῦ ψυχίου ἄρτου, τὸ ὅποιον ἔρριπτεν σιωπηλῶς ἀντὶ ψήφου ἐντὸς τοῦ κ α δ δ ο ς, ὅστις τότε περιεφέρετο ὑπὸ τοῦ ὑπηρετοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρὸς τοὺς ὁμοτραπέζους. Καὶ οἱ μὲν ψηφίζοντες καταφατικῶς, ἔρριπτον ἀπλῶς τὸ ψυχίον, οἱ δὲ ἀποφατικῶς τὸ συνέθλιβον ἐντὸς τῶν δακτύλων. Ἐὰν δὲ κατὰ τὴν διαλογὴν τῶν ψήφων, εὐρίσκετο ἐν μόνον ψυχίον συνθλιμμένον, ὁ ὑποψήφιος ἐκηρύττετο ἀπαράδεκτος, διότι ἤθελον νὰ ᾔναι ὅλοι οἱ ὁμοτράπεζοι προσφιλεῖς καὶ εὐάρεστοι. Ἡ ἀπόρριψις τοῦ ὑποψηφίου ἐκαλεῖτο κ ε κ α δ δ ῆ σ θ α ι.

Τοιοῦτος ἦτον ὁ θεσμὸς τῶν Φειδιτίων, ὃχι βεβαίως κοινωκτημονικὸς, διότι δὲν ἔτρεφεν ἡ πόλις ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀνεξόδως τοὺς πολίτας, ἀλλ' ἕκαστος τούτων ὥφειλε νὰ συνεισφέρει ἐξ ἰδίων του τὸ ἀνάλογόν του, ὅπως συγχάθεται μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας. Πρώτιστος τοῦ νομοθέτου σκοπὸς δι' αὐτῶν ἦτο, νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἰσότητά καὶ εἰς αὐτὴν τῶν πολιτῶν τὴν τράπεζαν, ὥστε ἅπαντες νὰ θεωρῶνται ὡς μέλη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας.

Ἡ κοινὴ τράπεζα καὶ ἡ ταυτότης τῶν ἐδωδίων συνέτεινον νὰ ἐξαλείψωσι πᾶσαν ζηλοτυπίαν, καὶ νὰ παρέχωσι περισσοτέρας εὐκολίας πρὸς συμφιλίωσιν ἀναφυομένων τυχὸν ἐρίδων ἐξ ἄλλων αἰτιῶν· ἐν προσηγνὲς βλέμμα, ἐν μηδίαμα, μία λέξις εὐνοϊκὴ ἐν τῷ

μέσω τῆς εὐθυμίας τοῦ συμποσίου, ἀρκοῦσαν νὰ καταμαλάξωσι τὰ ἀμοιβαῖα πάθη καὶ τὰς ἀντιφερομένας καρδίας.

Ἡ δὲ εὐθυμία συνοδευομένη μὲ τὴν κοσμιότητα καὶ τὰς πολιτικὰς ὁμιλίας, συνέτεινον νὰ μορφώωσι χαρακτῆρας ζωηροὺς μὲν, ἀλλὰ σώφρονας καὶ σοβαροὺς, καὶ νὰ διαπλάττωσιν εὐσχημον συμπεριφορὰν καὶ ἥθος αὐστηρὸν καὶ ἐπίσημον.

Τὸ μέτριον τέλος πάντων τῆς πόσεως καὶ ἡ λιτότης τῶν φαγητῶν, ἐχορήγουν τὸ παράδειγμα τῆς πρακτικῆς ἐγκρατείας, ἐσυνείθιζον εἰς τὴν αὐτάρκειαν καὶ ἐμπόδιζον τοῦ νὰ διεγερθῇ καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ τῆς πολυτελείας καὶ τῶν ἀκράτων ἡδονῶν, αἵτινες ἐκθηλύνουν καὶ ὑποδουλόνουν τὰς ψυχάς.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἠθικῶν αὐτῶν πλεονεκτημάτων, τὰ συσσίτια συνετέλουν καὶ εἰς τὴν καλλονὴν τοῦ σώματος, διότι τὸ εἶδος καὶ ἡ μετριότης τῆς τροφῆς καθίζανον τὰ σώματα ὑγιῆ, εὐρωστα καὶ εὐχρώματα, καὶ ἐκώλυσον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀντιθέτων ἐλαττωμάτων, τῆς τε καχεξίας δηλ. τῆς πολυσαρκίας καὶ τῆς ὠχρότητος,

Οἱ Σπαρτιᾶται τοσοῦτον βαθμῆδὸν προσοικειώθησαν μὲ τὸν θεσμόν τοῦτον, ὥς ἐκ τῶν πολλῶν ὠφελημάτων, τὰ ὁποῖα ἐξ αὐτοῦ ἐλάμβανον, ὥστε ἠθέλησαν πρὸς ἐνδειξιν τοῦ μεγάλου σεβασμοῦ των, ν' ἀπονέμωσιν ἡρωϊκὰς τιμὰς ὥς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς διακονοῦντας εἰς τὰς τραπέζας, διότι ἀνήγειραν ἀνδρεϊάντας εἰς τὸν Μάττωνα καὶ Κεράωνα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἐχρημάτισε περίφημος μάγειρος τῆς μάζης, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Μάττων, ὁ δὲ ἐπιδέξιος οἰνοχόος ἢ κεραστής, ὅθεν μετεκλήθη καὶ Κεράων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν Φειδιτίων εἶχον οἱ Σπαρτιᾶται καὶ ἑτέρου εἶδους συμπόσια, ὡς τὸ τῆς κοπίδος καὶ τοῦ αἵκλου κατὰ τὸν Πολαίμονα, μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου. Ἀλλὰ περὶ τοῦ τελευταίου οὐδὲν θετικὸν καὶ ἀκριβὲς ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς Συγγραφεῖς. Περὶ τῆς κοπίδος ὅμως γνωρίζομεν ὅτι ἐγίνετο εἰς σκηναίς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔστρονον δάπιδας καὶ ἐπ' αὐτῶν οἱ συνε-

χόμενοι κατεκλίνοντο καὶ εὐωχοῦντο. Εἰς τὰ συμπόσια δὲ ταῦτα προσεκαλοῦντο καὶ οἱ παρευρισκόμενοι εἰς τὴν Σπάρτην ξένοι· ἔθουον δὲ αἶγας, ἐκ τῶν ὁποίων διένεμον εἰς ἅπαντας μίαν μερίδα.

Τὰ ἕτερα παρατιθέμενα φαγητὰ ἦσαν εἰς φυσίκιλλος, δηλ. ἀρτίσκος ὁμοιος μὲ ἐγκρίδα, ἐν τεμάχιον κοιλίας καὶ φύσκης, ἐν ἑτερον τυροῦ, τραγήματα, σύκα ξηρὰ, κύαμοι καὶ φάσηλοι χλωροί, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται ὅτι τὰ συμπόσια ταῦτα ἐτελοῦντο περὶ τὸ θέρος.

Ἦγον δὲ τὰς κοπίδας καὶ εἰς τὴν πανήγυριν τῶν καλουμένων Τιθηνιδίων, ἥτις ἐγίνετο ὑπὲρ τῶν παίδων, διότι εἰς ὠρισμένας τινὰς ἡμέρας, μετέφερον αἱ τίτθαι τὰ ἄρρενα παιδιά πρὸς τὴν Κορυθαλλίαν καλουμένην Ἄρτεμιν, τῆς ὁποίας τὸ ἱερὸν ἰδρύετο πλησίον τοῦ ποταμοῦ Τιάσα, παρὰ τὴν πόλιν τῶν Ἀμυκλῶν. Ἀλλ' εἰς ταύτας τὰς κοπίδας, ἔθουον ἐκτὸς τῶν Αἰγῶν, καὶ γαλαθμοὺς ὀρθραγορίσκους (γαλαθινὰ γουρουνάκια), καὶ προσέθετον εἰς τὰ συνήθη ἐδέσματα, ἄρτους ἐπίτας (δηλ. ἐψημένους εἰς τὸν κλίβανον), λάχανον ὠμὸν καὶ μάζαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Γάμοι ἢ Συνοικέσια.

Ὁ γάμος καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν, ὑπῆρξαν ὡσαύτως δύο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐπέσυρον τὴν σοβαρὰν καὶ ἐμβριθῆ προσοχὴν τοῦ σοφοῦ τῆς Σπάρτης νομοθέτου· ἐκεῖνος μὲν ὡς πρῶτος κοινωνικὸς κρίκος καὶ φυτῶριον αἰθαλῆς, ἐκ τοῦ ὁποῖου πολυπλασιάζεται καὶ διαιωνίζεται ἡ ἀνθρωπότης· αὕτη δὲ ὡς κάθαρσις καὶ λελαξευτήριον, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξερχόμενα ὑγιέστερα καὶ τελειότερα ἀμφοτέρω τὰ γένη, ἐπισυνάπτουν μετὰ ταῦτα καὶ γονιμωτέρους καὶ εὐτυχιστέρους γάμους. Ἐνεκα τούτου ὁ Λυκοῦργος παρεδέχθη τὸ αὐτὸ σύστημα τῆς ἀνατροφῆς διὰ τε τοὺς νέους καὶ τὰς νέας.

Ἰπέβαλλε λοιπὸν καὶ ταύτας εἰς τὰς ἀσκήσεις τοῦ δρόμου, τοῦ χοροῦ, τῆς πάλης, τοῦ δίσκου καὶ τῆς βολῆς τοῦ τόξου. Τὰ γυμνάσια αὐτὰ ἐνῶ ἐμποιοῦσαν ἰσχύιν καὶ εὐρωστίαν εἰς τὸ σῶμα, συνετέλουν ἐνταύτῃ νὰ καθιστῶσι καὶ μᾶλλον ὑποφερτοὺς τοὺς πόνους κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ τοκετοῦ καὶ νὰ παραγάγῃσι τέκνα ῥωμαλαῖα. « Νομίζω, παρατηρεῖ ὁ Ξενοφῶν, ἐξ ἀμφοτέρων ἰσχυρῶν, καὶ τὰ ἔκγονα ἑρρωμανέστερα γίνεσθαι. »

Τὸ σύστημα τοῦτο, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειράθη νὰ ἐφαρμώσῃ καὶ εἰς τὰς ἐγγάμους γυναῖκας, ἀλλὰ παρητήθη, διότι ἀδυνατοῦσε νὰ περιορίσῃ τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀπώλειαν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐξήσκουν δεσποτείαν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν των, οἵτινες ἀναγκάζομενοι νὰ ἐπασχολῶνται συνεχῶς εἰς πολέμους, ἄφιναν εἰς ἐκείνας ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ἔνεκα τούτου ἐκαλοῦντο καὶ δέσποινα ἢ κυρία. Μ' ὅλα ταῦτα ἡ καθιερωθεῖσα ἀνατροφή διὰ τὰς νέ-

ας, παρήγαγεν ἐμμέσως καὶ εἰς τὰς ἐγγάμους τινὰ συστολὴν καὶ περιορισμόν.

Ἀπηγορεύθη δὲ εἰς τὰς νέας πᾶσα περὶ τὸν βίον ἀβρότης καὶ περὶ τὸν ἱματισμόν πολυτέλεια. Τὴν κεφαλὴν εἶχον πάντοτε ἀσκεπῇ· τὸ δὲ σῶμα περιέβαλλον μὲ ἀπλοῦν χιτωνίσκον σχιτὸν, ὅστις διῆρτο κατὰ τοὺς ὤμους μὲ περόνας, καὶ ἀνοιγόμενος ἐκ τῶν κάτω εἰς δύο πτέρυγας, ἄφινε νὰ φαίνωνται ὅποσοῦν οἱ μηροί· ὡς ἐκ τούτου οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐκάλουν τὰς Σπαρτιατίδας φαεινομηρίδας· οἱ δὲ ποιηταὶ τὰς ἐλοιδώρουν καὶ ὡς ἀνδρομανεῖς, οὕτως ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν Ἀνδρομάχην·

- Αἱ ξὺν νέοισι, ἐξερημοῦσαι δόμους,
- Γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνοίμενοις. »

Αἱ Σπαρτιατίδες ὅμως ἐγκαυχῶντο δι' αὐτὸ τὸ ἔθιμον περὶ τὸν ἱματισμόν, διότι ἔλεγον. « Ἡμεῖς δὲ οὐχὶ τῶν ἀψύχων τὰ κάλλι » στα προκρίνομεν, ἐπαινοῦντες τῶν Σπαρτιατῶν τὸ ἔθος, τὸ γυμνοῦν τὰς παρθένους τοῖς ξένοις. » Ἄλλοτε δὲ ἀντὶ τοῦ χιτωνίσκου ἔφερον πέπλον. Τὰ ὑποδήματα ἦσαν δύο εἰδῶν, αἱ καλούμεναι Ἀπλαὶ καὶ αἱ Ἀμυκλαίδες· ἐκεῖναι μὲν ἦσαν μονόπελμοι, αὗται δὲ ὀλίγον τι κομφότεραι.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας ὅμως ἐπάλαιον γυμναὶ ὡς οἱ νέοι, ἐπήδων καὶ ἐτραγώδουν ἐνώπιον τῶν νέων αὐτῶν εἰς τινὰς πανηγύρεις, τελουμένας συνήθως εἰς τινὰ τῆς ἀγορᾶς περίβολον, καλούμενον Χορὸν, ὅπου κατὰ τὴν ἐορτὴν λεγομένην τῶν γυμνοπαιδῶν, ὀρχοῦντο οἱ Ἐφηβοὶ νέοι περίξ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τότε λοιπὸν ἀστείευόμεναι εἰς τὰ ἄσματά των, ἔδακνον πολλάκις τοὺς ἐξοκέλλοντας εἰς παρεκτροπὰς νέους, ὡς ἀπεναντίας ἐγκωμιάζον τοὺς διαπρέποντας εἰς χρηστοθήειαν. Τοιοῦτοτρόπως διήγειρον τὸν ἔρωτα τῆς δόξης καὶ τὴν ἀμιλλαν τῆς ἀρετῆς, διότι παρῆσαν εἰς τὰ γυμνάσματα ταῦτα καὶ τὰς πανηγύρεις, καὶ οἱ Βασιλεῖς, καὶ οἱ Γερουσιασταί. Τὴν γυμνότητα τῶν γυναικῶν ἐγκρίνει

καὶ ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν του. « Ἀποδυτέον δὲ ταῖς τῶν » φυλάκων γυναιξίν, ἐπεὶ ἀρετὴν ἀντὶ ἱματίων ἀμφιέσονται. »

Ἡ κατὰ μίμησιν τῆς Κρήτης παραδεχθεῖσα εἰς τὰς ἀσκήσεις γυμνότης τῶν νέων, καὶ ἐπεκτανθεῖσα εἰς τὰς νέας, οὐδὲν αἰσχρὸν ἢ ἄτοπον παρήγαγε, διότι ἦτο προπάντων ἔθιμον καθιερωμένον παρὰ τῶν ἀρχαίων εἰς τοὺς ἀγῶνάς των. « Ἡ γύμνωσις τῶν παρθένων » οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν, αἰδοῦς μὲν παρούσης, ἀκρασίας δὲ ἀπούσης » (Πλούταρχος). Ἐσυνωδεύετο λοιπὸν μὲ τὴν αἰδῶ καὶ τὴν ἐγκράτειαν, ἐμόρφονεν ἡθὴ ἀπλᾶ καὶ ἐλεύθερα, καὶ διηγείρεν ἄμιλλαν τινὰ πρὸς ἀπόκτησιν τελειοτέρου ὁργανισμοῦ καὶ εὐμελοῦς σωματικῆς συμμετρίας. Ἐνέπνεε δὲ συνάμα καὶ φρονήματα ὑψηλὰ καὶ εὐγενῆ εἰς αὐτὸ τὸ ἄλλως ἀδύνατον φύλον, διότι τὸ καθίστανεν συμμετόχον τῆς δόξης τῶν ἀνδρῶν.

Αἱ γυμναστικαὶ αὐταὶ ἀσκήσεις, ἦσαν προσέτι μία ὥθησις καὶ εἰς ἐρεθισμὸς πρὸς τοὺς γάμους, ἂν καὶ ἄλλως ὁ Λυκούργος διὰ ῥητοῦ νόμου κατεγίνωσκε τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμώσεως κατὰ τῶν ἀποποιουμένων νὰ νυμφευθῶσι, διότι ὅχι μόνον δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς ἀγάμους νὰ παρίστανται εἰς τὰ γυμνάσματα τῶν νεανίδων, ἀλλὰ τοὺς ὑποχρέωνεν ἐν καιρῷ χειμῶνος νὰ περιέρχωνται τὴν ἀγορὰν, καὶ νὰ ψάλλωσιν ᾠσματα καθ' ἑαυτῶν τῶν ἰδίων, εἰς τὰ ὅποια ἔλεγον περὶ τοῦ τέλους ὅτι « δικαίως οὕτως ἐτιμороῦντο, διότι » τι δὲν ὑπετάγησαν εἰς τοὺς νόμους. » Αἱ δὲ γυναῖκες εἰς τινὰ ἐορτὴν τοὺς ἔσυρον πέριξ τοῦ βωμοῦ καὶ τοὺς ἐράπιζον. Ἐξεροῦντο τέλος καὶ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ σεβασμοῦ, ἀπονεμομένων εἰς τοὺς γέροντας.

Αἱ ἀναλόγων ποινῶν ἐτιμороῦντο καὶ οἱ ὀψίγαμοι καὶ οἱ κακῶγαμοι, καὶ οἱ μονοδίαιτοι· οἱ μὲν, ὡς ἂν βραδέως ἐνυμφεύοντο, οἱ δὲ, ὡς ἂν ἐπρωτίμων πλουσίαν γυναῖκα ἀπὸ πτωχὴν ἢ συγγενὴ ἀγαθὴν καὶ ἐνάρετον, καὶ οἱ τελευταῖοι, ὡς ἂν διῆγον βίον μεμονωμένον· οὗτοι καταδικάζοντο εἰς πρόστιμον, καὶ προσήπτον ἀδοξίαν εἰς τὸν συγγενεύοντα μὲ αὐτούς.

Οἱ γάμοι ἐκτελοῦντο, ὡς τὸν ἔρωτα τῶν νέων τῆς Κρήτης, δι' ἀρπαγῆς. Αἱ μεσολαβήσεις ἐτέρων, ἢ αἱ ποταπαὶ κολακίαι, ἦσαν ἀλλότριαι ἐξ αὐτῶν· ἡ ἀρπαγὴ εἶχε κατὰ τι ἀνδρικὸν καὶ ἀρρημά- νειον, σύμφωνον μὲ τὰ ὅποια ἀνετρέφοντο ἡθὴ ἀμφοτέρω τὰ γένη. Ὅστις λοιπὸν ἐπεθύμει νὰ νυμφευθῇ, ἤρπαζε τὴν ἐρωμένην του εἰς ὄριμον πάντοτε καὶ ἀνθηρὰν ἡλικίαν. Ἐκτελοῦντο ὁμῶς οἱ γάμοι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος, καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, διότι ἐκλείοντο εἰς οἰκημά τι σκοτεινὸν αἱ νέαι καὶ οἱ νέοι, καὶ ἕκαστος τούτων ἐλάμβανε μίαν ἐξ ἐκείνων καὶ τὴν ἀπήγαγεν ἄπροιον. « Ἐν Λακεδαιμόνι, εἰς οἰκημά τι σκοτεινὸν συνεκλείοντο αἱ κόραι, » συγκλειομένων καὶ τῶν ἀγάμων νεανίσκων, καὶ ἕκαστος ἦς ἐπιλάθοιτο, ταύτην ἀπῆγεν ἄπροιον. »

Εἴτε ὁμῶς καθ' ἑνα, εἴτε κατ' ἄλλον τρόπον ἐλάμβανεν ὁ νέος τὴν παρθένον, ὥφειλε παραχρῆμα νὰ τὴν μεταφέρῃ ἀγνὴν πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν γάμων ἐπιτετραμμένην γυναῖκα, καλουμένην νυμφεύτριαν, διότι πᾶσα προηγουμένη φθορὰ, ἐχαρακτηρίζετο ὡς βιασμός καὶ ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον.

Μόλις δὲ ἡ νυμφεύτρια ἤθελε παραλάβει τὴν νέαν, τῆς ἔχειρε τὴν κόμην πέριξ τῆς κεφαλῆς, τὴν ἐνέδυεν ἀναξυρίδας καὶ ἀνδρικὸν ἱμάτιον, καὶ τὴν ἔθετε μόνην εἰς μέρος σκοτεινὸν ἐπὶ σωροῦ τινος στιβάδων, ὡς ἐπὶ τόπου ταπεινοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ τὴν ἐγείρῃ καὶ τὴν τιμήσῃ ὁ νυμφίος. Ἐρχόμενος δὲ τότε οὗτος ἀπὸ τὰς κοινὰς τραπέζας ὅλος νηφάλιος καὶ σιωπηλός, ἀνῆγειρεν αὐτὴν ἐκ τῶν στιβάδων, τῆς ἔλυσεν τὴν ζώνην καὶ τὴν ἔρριπτεν ἐπὶ τῆς κλίνης.

Ἀφοῦ δὲ ἤθελεν ἐνδιατρίψει ὀλίγον μετ' αὐτῆς καὶ συνευνασθῇ μετρίως, ἀνεχώρει καὶ μετέβαινε νὰ διανυκτερεύσῃ κατὰ καθῆκον μετὰ τῶν ἄλλων νέων. Τοιουτοτρόπως καὶ ἀκολούθως συνήρχετο μετ' αὐτῆς ἐκ διαλειμμάτων μετρίως καὶ σεμνοπρεπῶς, συμμορφουμένης κατὰ τοῦτο καὶ τῆς νύμφης. Συνευρίσκοντο δὲ πάντοτε

εἰς τὸ σκότος, καὶ πολλοὶ εἶχον ἀποκτήσει καὶ τέκνα πρὶν εἰσέτι
ἰδῶσι τὰς γυναῖκας των. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς εὐνῆς ἐσυνείθιζε τοὺς
συζύγους εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν μετριότητα, ἐκ τῶν ὁποίων
πολὺ ἐξαρτᾶτο καὶ ἡ εὐγονία, καὶ καθίστανεν ἀμφοτέρους νέους,
οὕτως εἰπεῖν, πάντοτε καὶ προσφάτους εἰς τὴν ἔνωσιν, καὶ ὄχι χορ-
τασμένους καὶ ἐκθλυμένους ἀπὸ τὴν κατάχρησιν.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ συνοικεσίου, αἱ ἄλλαι γυναῖκες
ἔστηνον χοροὺς περίξ τῆς νύμφης καὶ ἐτραγώδουν τὸ ἐγκώμιον τῆς
παρθενίας, οἱ δὲ ἄνδρες διένεμον τότε εἰς τοὺς περιστώτας πλα-
κούντας τινὰς, ὁμοίους κατὰ τὸ σχῆμα μὲ μαστοὺς, οἵτινες ἐκα-
λοῦντο Κρίβανοι.

Μετὰ δὲ τὸν γάμον ἐπετρέπετο εἰς τὰς νέας νὰ φέρωσι μαν-
δύαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διότι ὤφειλον τότε νὰ ἀρέσωσιν εἰς μόνους
τοὺς ἄνδρας των, ἀλλ' ἀπηγορεύετο εἰς αὐτάς ἡ κόμεισις καὶ
πᾶς πολυτελὴς στολισμός. Περὶ τὰς ἀρχὰς μόνον τοῦ ἔαρος ἐξήρ-
χοντο πρὸς τὸ ὅρος Ταύγετον, ὅπου ἐφύετο βοτάνη τις καλουμένη
Χαρίσιον, ἐκ τῆς ὁποίας περιετύλισσον τὸν τράχηλον, ἵνα
ἀγαπῶνται ἐμπαθέστερον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν των. Τὰ δὲ τέκνα των
οὐδέποτε ἐθήλαζον μέχρι χορτασμοῦ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὰ συνειθίζω-
σιν εἰς τὴν πείναν ἐξ αὐτῆς τῆς γαλακτοτροφῆσεως.

Ἀλλ' ὁ νομοθέτης δὲν περιωρίσθη νὰ εἰσάξῃ διὰ τοῦ τρόπου τῆς
εὐνῆς τὴν αἰδῶ καὶ τὴν ἐγκράτειαν εἰς τοὺς γάμους, ἠθέλησεν ἀ-
κόμη νὰ ἐκριζώσῃ καὶ τὴν γυναικείαν προπάντων ζηλοτυπίαν, πα-
ραδεχόμενος ὡς πρᾶγμα καλὸν καὶ τίμιον τὴν ἀνάμιξιν τῶν τέ-
κνων καὶ τῶν συλλήψεων εἰς ὅσους ἐκρίνοντο ἄξιοι αὐτῆς, χωρὶς
νὰ προκύπτῃ σύγχισις ἢ ὕβρις εἰς τὸν γάμον, διότι ἐπέτρεψεν, ὥ-
στε ἂν γέρων τις εἶχε νέαν γυναῖκα καὶ ἐπεθύμει ν' ἀποκτήσῃ ἐξ
αὐτῆς διὰ τινος ἀνδρείου καὶ ωραίου νέου τέκνα ῥωμαλαῖα, νὰ δύ-
ναται νὰ τὴν προσφέρῃ εἰς αὐτὸν, καὶ τὰ γεννόμενα ἐκ τῆς εὐ-
νῆς των νὰ ᾔναι τοῦ γέροντος. Ὡσαύτως ἐπέτρεψεν, ὥστε καὶ ἂν

ἄνθρωπος νέος καὶ ἀνδρεῖος, ἤθελεν ἐρασθῇ ἐγγάμου τινος γυναικὸς,
σοφῆς, μετρίοφρονος καὶ γονίμου ωραίων τέκνων, νὰ δύναται νὰ
πεῖσῃ τὸν σύζυγόν της νὰ τοῦ τὴν παραχωρήσῃ, ὅπως ἀποκτήσῃ
ἐξ αὐτῆς τέκνον ωραῖον, ἀνδρεῖον καὶ ἐξ ἀγαθοῦ φύλου.

Ὁ Λυκοῦργος θεωρῶν τὰ τέκνα μᾶλλον ὡς κοινὰ τῆς πατρίδος,
ἢ ὡς ἴδια τῶν ἰδιατέρων αὐτῶν γεννητόρων, ἤθελε διὰ τῆς ἀνα-
μίξεως αὐτῆς νὰ γεννῶνται ἀπὸ τὰς καλητέρας καὶ ἀνδρειοτέ-
ρας συζυγίας. Τοὺς πολιτικούς τούτους γάμους παραδέχθησαν με-
ταγενεστέρας καὶ οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης, ἐνόμι-
ζεν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Πλούταρχος, ὅτι ἦσαν πολὺ κοῦφοι καὶ εὐή-
θεις, ὅσοι ἐζήτουν διὰ τοὺς κύνας ἢ τοὺς ἵππους ἢ ἄλλα κτή-
νη καλὸν φύλον, καὶ παρημέλουν ἑαυτοὺς ἢ τὰς γυναῖκας των,
ἀξιοῦντες ὅτι ἐδύναντο αὐτοὶ νὰ παραγάγωσιν ὠραῖα καὶ ἀνδρεῖα
τέκνα, ἐνῷ ἦσαν βλάκες, ἢ καχεκτικοὶ, ἢ γέροντες.

Ὅλα ταῦτα ὁμως τὰ πολιτικὰ μέτρα, τοσοῦτον ἀπεῖχον ἀπὸ
τοῦ νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς τοὺς ἀστυχοὺς γάμους, τὴν παραλυσίαν ἐ-
κείνην, τὴν ὁποίαν τινὲς ἀπέδιδον εἰς τὰ γυναικεῖα ἥθη τῆς Σπάρ-
της, ὥστε ἡ μοιχία εἰς ταύτην ἦτο πρᾶγμα ἀνήκουστον διὰ πολ-
λοὺς αἰῶνας. Τοιαῦται ἦσαν αἱ διατάξεις ὡς πρὸς τοὺς γάμους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Ἀνατροφή τῶν παίδων.

 ἀνατροφή ἀμφοτέρων τῶν γενῶν διατάχθη ὑπὸ τοῦ νομοθέτου δημοσία καὶ κοινὴ πρὸς ἅπαντας τοὺς πολίτας. Οἱ γονεῖς δὲν ἐξήσχουν ἐπὶ τῶν ἰδίων τέκνων ἀπόλυτον ἐξουσίαν· τὸν περιορισμὸν αὐτῆς ἀπαιτοῦσε τὸ καθιερωθὲν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας ὁμοιόμορφον σύστημα τῆς ἀνατροφῆς.

Μόλις λοιπὸν ἐγεννᾶτο τὸ παιδίον, μετεφέρετο εἰς τὴν καλουμένην *Λέσχην*, ὅπου οἱ πρεσβύτεροι τῆς φυλῆς τοῦ ἐρευνοῦσαν αὐτὸ ἀκριβῶς, καὶ ἂν τὸ ἐνέκρινον ὁργανισμοῦ ὑγιоῦς καὶ εὐρώστου, τὸ ἐπέστρεφον πρὸς τοὺς γονεῖς του, διέταττον τὴν ἀγωγὴν του, καὶ τοῦ ἐπροσδιώριζον μίαν ἀπὸ τὰς ἐννέα χιλιάδας τῆς γῆς μερίδας· ἐὰν ἀπεναντίας τὸ εὕρισκον ἀσθενές, καὶ ἀτελοῦς ὁργανισμοῦ διέταττον καὶ τὸ ἐρρίπτουν εἰς ἓν βάραθρον, καλούμενον *Ἀποθέτην*, πλησίον τοῦ ὄρους Ταυγέτου.

Πρὸς ἀσφαλεστέραν δὲ διάγνωσιν τῆς ὑγείας ἢ ἀσθενείας τῶν παιδίων, αἱ μητέρες ὤφειλον νὰ τὰ λούωσι μετὰ τὸν τοκετὸν ὅχι μὲ ὕδωρ, ἀλλὰ μὲ καθαρὸν καὶ ἄκρατον οἶνον, διότι οὗτος ἀπεδείκνυε τὰ μὲν ἐπιληπτικὰ καὶ φιλάσθενα μᾶλλον ἀδύνατα, τὰ δὲ ὑγιᾶ μᾶλλον εὐρωστα.

Δι' ὅσον ὁμως ὁ θεσμὸς οὗτος δύναται νὰ αἰτιολογηθῇ ἐκ τῶν συγχρόνων ἡθῶν, τὰ ὅποια δὲν ἀπέκρουον τὰς ἀνθρωποθυσίας, καὶ ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ παραδεχθέντος ὑπὸ τοῦ νομοθέτου συστήματος, σκοποῦντος κυρίως τὴν μόρφωσιν πολιτῶν ἰσχυρῶν καὶ μαχίμων, διαμένει πάντοτε ἀδίκαιολόγητος ἀπέναντι τῆς φιλάνθρωπίας καὶ αὐτῆς τῆς πείρας, ἣτις ἀνέδειξεν ἀνδρείους καὶ μεγάλους

πολίτας, παῖδας ἐκ γενετῆς ἀσυμμέτρου ὁργανισμοῦ καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον φιλασθένους.

Ἀφοῦ τὸ παιδίον ἤθελε κριθῇ βιώσιμον καὶ ἐπιστραφῇ πρὸς τοὺς γονεῖς του, οὗτοι τοῦ ἐπροσδιώριζον ὡς κοιτίδα μίαν ἀσπίδα, πλησίον τῆς ὁποίας ἔθετον καὶ μίαν λόγχην, ὅπως τὸ προσοικειόνωσι νηπιόθεν μὲ τοιαῦτα ὅπλα, καὶ συνεχῶς τοῦ ἔλεγον ἢ τὰ ν ἢ ἐ π ἢ τὰ ν, δηλ: ἢ ταῦτα διατήρησε ἢ μὲ αὐτὰ φονεύσου. « Ἀπὸ μι- » κρᾶς ἡλικίας, ἀναφέρει ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Θουκυδίδου, εἰς τὰ » πολέμια ὑπηρετίζοντο, καὶ εὐθὺς ὡς ἐτίκτετο τὸ παιδίον, ἐν ἀ- » σπιδὶ ἐτίθεσαν αὐτὸ, καὶ δώρου πλησίον, καὶ ἐπεβόων ἢ τὰ ν » ἢ ἐ π ἢ τὰ ν· τουτέστιν ἢ ταῦτα σῶσον ἢ μετ' αὐτῶν ἀναι- » ρέθητι. »

Ἀπηγορεύετο ὁμως εἰς τὰς μητέρας ἢ τὰς τροφούς νὰ τυλίσσωσι τὰ βρέφη ἐντὸς σπαργάνων, ὅπως τὰ μέλη αὐτῶν γίνωνται μᾶλλον εὐλίγιστα καὶ ἐλεύθερα· ὤφειλον δὲ νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὰ μεθοδικῶς τὴν τροφήν καὶ πολλάκις ἐλλειπῶς, νὰ τὰ συνειθίζωσιν εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἐρημίαν πρὸς ἀποβολὴν τοῦ φόβου, νὰ τὰ διατηρῶσιν εὐθυμα καὶ φαιδρά, καὶ ὅχι κατηφῇ καὶ σκυθρωπά, καὶ νὰ μὴ τὰ ἀφίνουν νὰ κλαυθμηρίζωσι. Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο εἶδος τῆς Σπαρτιατικῆς ἀνατροφῆς, ζηλεύοντες πολλοὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐπρομηθεύοντο τροφούς ἐκ τῆς Σπάρτης· ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνετράφη ὑπὸ τῆς Σπαρτιάτιδος Ἀμύκλης.

Μετὰ τὸ ἑβδομον ἔτος ἐτελείονεν ἡ οἰκογενειακὴ ἀνατροφή, καὶ τότε οἱ γονεῖς ὤφειλον ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, νὰ παραδίδωσι τὰ τέκνα των εἰς τὰς ἐπὶ τούτου ἐπιτετραμμένας τῆς πολιτείας Ἀρχάς, αἵτινες ἐκαλοῦντο Ἄμπαιδες, διότι ἐπεμελοῦντο τῶν παίδων. Ἐδιαίρουσαν δὲ τούτους εἰς ἐταιρείας ἢ συνοδίας, αἵτινες ἐκαλοῦντο Βοῦαι δηλ: Ἀγέλαι, ἐφ' ἐκάστης τῶν ὁποίων ἐδιώριζον ἓνα ἐπιστάτην ἢ Παιδονόμον ὅστις ὠνομάζετο Βοῦάγορ δηλ: Ἀγέλατης. Ἡ διαί-

ρεσις αὕτη ἦτο μία ἀπομίμῃσις τῶν Ἀγγελῶν τῆς Κρήτης.

Ἀπασαι δὲ αἱ ἑταιρεῖαι ὑπεβάλλοντο εἰς ὁμοιομόρφους κανόνας, καὶ ὠδηγοῦντο ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν των εἰς προγυμναστικά τινὰ παιγνίδια καὶ παλαίστρας· ἀρχηγοὶ ἀνηγορεύοντο οἱ μᾶλλον ἐξ αὐτῶν διακρινόμενοι εἰς σύνεσιν καὶ ἀνδρείαν κατὰ τῆς ἀλληλομαχίας των, πρὸς τοὺς ὁποίους ὅλοι οἱ λοιποὶ ὤφειλον νὰ ὑποτάσσωνται, καὶ νὰ ὑποφέρωσιν ἀγογγύστως τὰς ὁποίας τοὺς ἐπέβαλλον ποινὰς, διότι ἡ προγυμναστικὴ αὕτη διδασκαλία ἀφοροῦσε κυρίως εἰς τὴν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀπόκτησιν τῆς ἐξέως τῆς ὑποταγῆς. Ἡ εὐπειθεῖα πρὸς τὰς Ἀρχὰς καὶ τοὺς νόμους, ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ μέγιστον ἀγαθὸν τῆς πολιτείας· οἱ Σπαρτιάται πειθόμενοι καὶ ταπεινονόμενοι ἐνώπιον αὐτῶν, ἐπίστευον ὅτι μᾶλλον ἐτιμῶντο καὶ ἐμεγαλύνοντο.

Ἔνεκα τούτου κατὰ τὴν μεираκιώδη αὐτὴν ἡλικίαν εἰς τὴν ὁποίαν προησχοῦντο οἱ παῖδες, διέταξεν ὁ νομοθέτης καὶ αὐστηροτέραν τὴν ἐπιτήρησιν των, διότι ἐνόμιζεν ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνεπτύσσεται ἰσχυρωτέρα ἡ ἐπιθυμία τῶν ἡδονῶν, καὶ ἡ τάσις πρὸς τὴν ἀνυποταξίαν. Ὅσάκις λοιπὸν ἐξήρχοντο εἰς τὴν ἀγορὰν ὤφειλον χάριν συστολῆς νὰ κρατῶσι τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ἱμάτιον, νὰ βαδίζωσι σιωπηλοὶ, καὶ νὰ μὴ πλανῶσι τὰ βλέμματα ἔνθεν κακεῖθεν, ἀλλὰ νὰ κυττάζωσι κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἐμπρός.

Κατὰ δὲ τὰς ὥρας τῶν γυμνασίων των, παρίσταντο καὶ οἱ Γέροντες, οἵτινες ἐπὶ τούτου ἐπροσκάλουν μεταξὺ τῶν παίδων ἔριδας καὶ λογομαχίας, ὅπως ἀνακαλύπτωσιν ἐξ αὐτῶν καὶ σπουδάζωσι τὸν χαρακτῆρα ἐκάστου παιδὸς, ὡς πρὸς τὸ θάρρος, τὴν εὐτολμίαν καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα.

Εἰς τὴν μεираκιώδη αὐτὴν ἡλικίαν ἐσπούδαζον καὶ ἐκ τῶν γραμμάτων, ὅσα τοὺς ἦσαν ἀναγκαῖα μόνον διὰ τὰς κοινὰς χρήσεις· τὴν μουσικὴν ὅμως, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Αἰλιανὸς, οὐδόλως ἐπεμελοῦντο. « Λακεδαιμόνιοι μουσικῆς ἀπειρώς εἶχον, ἔμελλε γὰρ αὐ-

» τοῖς γυμνασίων καὶ ὅπλων. » Ὅσάκις δὲ εἶχον ἀνάγκην μουσουργῶν, τοὺς προσεκάλουν ἐκ τῶν ἄλλων τῆς Ἑλλάδος μερῶν, ὡς τὸν Νυμφαῖον ἐκ Κρήτης, τὸν Τέρπανδρον ἐκ τῆς Ἰωνίας κ. τ. λ.

Συμπληρουμένης περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς μεираκιώδους ἡλικίας καὶ ἀρχομένης τῆς ἐφηβότητος, ὑπεβάλλοντο οἱ νέοι εἰς σωμαστίας σκληροτέρας καὶ εἰς μαστιγώσεις, διότι ὑποχρεοῦντο μέχρι τοῦ 20 ἔτους νὰ ξυρίζωσι τὸ γένειον, νὰ κείρωσι τὴν κεφαλὴν, νὰ περιπατῶσιν ἀνυπόδητοι, καὶ νὰ ἀγωνίζωνται γυμνοὶ εἰς τὸ ψύχος καὶ εἰς τὸ καῦμα.

Ὅσάκις ὅμως δὲν ἐγυμνάζοντο, ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ φέρωσιν, ἄνευ ἐτέρου τινὸς ἐπιβλήματος, ἓν μόνον τριβώνιον, τὸ ὅποιον τοὺς ἐχρηγεῖτο κατ' ἔτος, ὑποδήματα καλούμενα ἐννέϊσκηλα ἢ ἐννῆϊσκηλα. Οἱ Ἐφοροὶ, οἵτινες ἦσαν καὶ ἐπιτηρηταὶ τῶν νέων, ἐπολυπραγμονοῦσαν καὶ ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν, ὅπως μὴν ἔχη οὗτος τί πολυτελὲς ἢ ἄκοσμον. Ἀλλ' οὔτε λουτρά, οὔτε χρίσματα τοὺς ἐπετρέποντο, εἰμὴ εἰς τινὰς τοῦ ἔτους ἡμέρας χάριν φιλοφροσύνης.

Ὁφείλον δὲ νὰ συγκατακλίνωνται κατὰ συμπλέγματα ἐπὶ τῆς γῆς, ἐστρωμένης ἐκ φύλλων καὶ κορυφῶν καλάμων, φυομένων εἰς τὸν ποταμὸν Εὐρώτα, τὰ ὅποια ἔκοπτον διὰ τῶν χειρῶν των ἄνευ τινὸς ἐργαλείου· τὸν δὲ χειμῶνα ἀνεμίγνυνον εἰς τὰ φύλλα αὐτὰ καὶ χόρτα τινὰ, καλούμενα Λυκοφάνους ἢ Λυκοφώνους (κρινῶς σχοινοπόδια), οἵτινες μεμιγμένοι μὲ στιβάδας ἀνέπτυσσον τινὰ θερμότητα.

Ὁφείλον προσέτι οἱ ἐφηβοὶ κατὰ πρόσκλησιν τῶν Ἐφόρων, νὰ παρουσιάζωνται ἐντελῶς γυμνοὶ ἐνάπιόν των καὶ δημοσίως, καὶ ἂν μὲν τοὺς εὕρισκον εὐπαγεῖς, εὐρώστους καὶ γεγλυμμένους οὕτως εἰπεῖν καὶ τορνευμένους ἐκ τῶν γυμνασίων, τοὺς ἐνεθάβων καὶ τοὺς ἐπαινοῦσαν· ἐὰν ἀπεναντίας παρετήρουν τί χαῖνον εἰς τὰ μέλη των, ἢ τρυφήλὸν ἢ πιμελὲς, τοὺς ἐπέπληττον αὐστη-

ρως, διότι ὁ νομοθέτης εἶχε διατάξει ὅτι οὐδεὶς εἰς τὰ γυμνάσια ὤφειλε νὰ ᾔηται ἀνανδρότερος κατὰ τὸ χρῶμα ἢ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, διότι τὸ μὲν ἐδείκνυεν ἀργίαν, τὸ δὲ ἦτον ἀνήκειον εἰς τὸν ἄνδρα. Κατὰ συνέπειαν τοῦ νόμου τούτου οἱ Ἑφοροὶ ἐξωστράκισαν, ἕνεκα τῆς πολυσαρκίας καὶ τοῦ πάχους του, τὸν Ναυκλείδην τοῦ Πολυβιάδου, διότι τὸν ἐνέκριναν ὡς τρυφηλὸν καὶ διάγοντα βίον μᾶλλον Ἰωνικὸν ἢ Λακωνικόν.

Διηροῦντο δὲ καὶ οἱ ἔφηβοι εἰς ἐταιρίας, ἐπὶ ἐκάστης τῶν ὁποίων προΐστατο πάντοτε ὁ μᾶλλον συνετὸς καὶ μάχιμος τῶν Εἰρένων· οὕτως ἐκαλοῦντο ὅσοι πρὸ δύο ἐτῶν εἶχον ἐξέλθῃ τῆς ἐφηβότητος, καὶ Μελεΐρηνοὶ ὅσοι ἦσαν ἐγγὺς νὰ ἐξέλθωσιν. Εἰς δὲ τοὺς ἀγῶνάς των ἐπεστατοῦσαν καὶ τρεῖς ἕτεροι ἄνδρες, οἵτινες ἐκλέγοντο ὑπὸ τῶν Ἑφόρων, καὶ ἐκαλοῦντο Ἰππάργραῖται, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐξέλεγεν ἐκ τῶν διακρινομένων νέων ἑκατὸν, ὠνομαζομένων τότε Ἰππέων, καὶ ἐδήλωνε συνάμα καὶ τὸν λόγον τῆς ἐκλογῆς του, ὥστε οἱ λοιποὶ ἐρεθιζόμενοι ἡμιλλῶντο νὰ ἐξαπεράσωσι τοὺς ἐκλεχθέντας.

Ἐκτὸς τῶν κοινῶν γυμνασίων αἱ ἐταιρεῖαι τῶν ἐφήβων, συνεχρότου καὶ μάχας πρὸς ἀλλήλας εἰς τὰ καλούμενα Πλατάνιστα ἢ Πλατανιστάς, ὅπου τοὺς ὠδήγουν οἱ Βιδιαῖοι. Ἦσαν δὲ τὰ Πλατάνιστα τόπος σύμφυτος ἀπὸ ὑψικόμεους καὶ πυκνὰς πλατάνους, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν, ὅστις περιεκυκλούτο ὑπὸ βαθείας τάφρου πλήρους ὕδατος, ὥστε ἐσχημάτιζεν εἶδος νήσου ἐντὸς θαλάσσης· δύο μόνον γέφυραι διὰ τῶν ὁποίων ἐγίνοντο αἱ ἔφοδοι, τὸν ἐπεσύναπτον μὲ τὴν στερεάν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἰδρύετο ἀνδριάς τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας τοῦ Λυκούργου· ἐντεῦθεν καὶ ἡ μοῖρα, ἣτις προσέβαινεν ἐκ τῆς πρώτης ἐκαλεῖτο τῶν Ἡρακλείων, ἡ δὲ προχωροῦσα ἐκ τῆς δευτέρας τῶν Λυκούργειων.

Πρὶν τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης οἱ νέοι ἐτέλουν διαφόρους θυσίας·

ἐθυσίαζον προπάντων εἰς τὸν Ἐφηβαῖον καλούμενον ναόν, κείμενον ἐντὸς τῆς πόλεως, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀχιλλέως, ἰδρυμένον κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Ἀρκαδίαν.

Εἰς τὸν Ἐφηβαῖον ναὸν ἦτον ὁ θεὸς τῆς Ἀνδρείας, ἐπονομαζόμενος Ἐνυάλιος, ὅστις ἔφερε πέδας εἰς τοὺς πόδας, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Σπαρτιάται ὑπαινίττοντο ὅτι ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἀλκιμώτατος θεὸς ἠνείχετο τὰς ἀλύσεις, δὲν ἤθελε ποτὲ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος· ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἐδόξαζον ὡσαύτως διὰ τῆς ἀπτέρου Νίκης, ὅτι ἀφοῦ αὕτη ἀπέβαλε τὰς πτέρυγας, ἤθελε διαμένει καὶ πάντοτε ἐντὸς αὐτῶν.

Ἐκάστη λοιπὸν μοῖρα τῶν ἐφήβων ἔθυσε πρὸς τὸν Ἐνυάλιον θεὸν μικρὸν σκύλακα, διότι ἐθεώρει τὸν κύνα ὡς τὸ ἀλκιμώτερον τῶν ἡμέρων κτηνῶν, ἐπομένως καὶ τὸ καταλληλότερον πρὸς θυσίαν τοῦ ἀλκιμωτάτου τῶν θεῶν. Θυσίαν τοιαύτην ἐκ τῶν ἄλλων ἔλλῃνων μόνοι οἱ Κολαφῶνιοι προσέφερον εἰς τὴν Ἐνὸδιον θεὰν, δηλ. τὴν Δήμητρα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐθυσίαζον πάντοτε μαῦρον σκύλακα· ἀλλὰ καὶ οὗτοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐτέλουν τὰς θυσίας αὐτὰς ἐν καιρῷ νυκτός.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θυσιῶν αἱ μοῖραι παρέταττον εἰς μάχην κάπρους ἡθάδας, τοὺς ὁποίους διεύθυνον καὶ εἰς τὴν πάλιν· ὁποίας δὲ μοῖρας ὁ κάπρος ἤθελεν ἀναδειχθῇ τεχνικώτερος καὶ νικητῆς, αὕτη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπερίσχυε μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τὴν συμπλοκὴν.

Περὶ τὴν πρώτην λοιπὸν μετὰ τὰς τελεσθεῖσας θυσίας, ἐπροχώρουν αἱ μοῖραι συγχρόνως καὶ εὐρύθμως εἰς τὰ Πλατάνιστα διὰ τῶν γεφυρῶν, τὰς ὁποίας εἶχον πρότερον προσδιορίσει διὰ κλήρου, διεσχορπίζοντο ἐντὸς τῶν πλατάνων, καὶ πάλιν ἐσυναθροίζοντο, καὶ πότε μὲν ἐμονομάχουν, πότε δὲ ἀθρόως ἐσυμπλέκοντο. Ὅσάκις ἐπολέμουν εἰς ἀφ' ἐκάστης μοῖρας, ἐπλήττοντο ἐκ τοῦ συστάδην διὰ τῶν χειρῶν, ἐμπηδοῦσαν λάξ, ἐδάκνοντο καὶ ἀντῶρυσσον πολ-

λάκις τοὺς ὀφθαλμούς. Ὅσάκις δὲ ἐμάχοντο αἱ μοῖραι ἀθρόως, ὠρμούσαν ἀμφοτέροθεν μανιωδῶς, ὠθοῦντο καὶ ἀντωθοῦντο πρὸς ἀλλήλας, ἕως οὗ νὰ ρίψῃ ἡ μία τὴν ἄλλην εἰς τὴν τάφρον τοῦ ὕδατος, καὶ τότε ἀπесύροντο. Οἱ Βιδιαῖοι ὅμως ἐδύναντο καὶ πρό-
τερον νὰ περιστείλωσι τὴν μανίαν των.

Εἰς δὲ τὰς μαστιγώσεις ὑπεβάλλοντο ἀμφοτέρα τὰ γένη εἰς ὠρισμένην τινὰ ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐστρέφοντο πέριξ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐπονομαζομένης Ὀρθίας, τῆς ὁποίας ὁ ναὸς ἡγείρετο εἰς τι χωρίον τῆς Λακεδαιμόνος, καλούμενον Λιμναῖον, διάφορος ἀπὸ τὸν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Μεσσηνίας ἰδρυ-
μένον τῆς αὐτῆς θεᾶς, προσαγορευομένης Λιμνατίδος. Τὸ ἔ-
θος ὅμως αὐτὸ τῶν μαστιγώσεων ἐρμηνεύεται διττῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Συγγραφέων, διότι ὁ μὲν Πλούταρχος ἱστορεῖ ὅτι εἰσῆ-
χθη πολὺ μεταγενεστέρως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λυκούργου, καὶ
δίδει τὴν ἐξῆς ἐξήγησιν εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀριστείδου.

Ἐνῶ, λέγει, οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἦσαν ἐστρατοπαιδευμένοι μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τὰς Πλαταιάς, οἱ Πέρσαι ἐφώρμησαν κατ' αὐ-
τῶν καθ' ἣν στιγμὴν ἐτέλουν τὰς θυσίας, ἀλλ' ἐκεῖνοι διέμενον ἀ-
κίνητοι, διότι ὁ βασιλεὺς των Πausanias δὲν εἶχεν εἰσέτι καλλιερῆ-
σαι· τόσον δὲ πλησίον των εἶχον φθάσει οἱ ἔχθροί, ὥς τινὲς Λυδίοι
ἐπροχώρησαν καὶ εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐθυσίαζεν ὁ Pausanias μετὰ
τῶν μάντεων καὶ τῶν θυτῶν, καὶ ἐπροσπάθουν ν' ἀρπάσωσι τὰ ἱε-
ρεῖα. Αὐτοὶ δὲ ὄντες ἀοπλοὶ ἀντέκρουσαν τότε τοὺς Λυδίους μετὰ
ὁποίας ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖρας των μαστίγας. Μετὰ τὴν ἦτταν
τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν Σπάρτην, καθιέρωσαν τὸ
ἔθιμον τοῦ νὰ τελῶσι κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐπέτειον πανήγυριν
εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, καὶ νὰ μαστιγοῦνται ἐκεῖ οἱ
νέοι καὶ αἱ νέαι εἰς ἀνάμνησιν τῶν μαστιγώσεων τῶν Λυδῶν.

Ὁ δὲ Pausanias ἀπεναντίας βεβαιῶν, πολὺ πιθανώτερον, ὅτι τὸ
ἔθιμον αὐτὸ εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ Λυκούργου, ἕνεκα τῆς ἐπομένης αἰτί-

αι. Ὁ Ὀρέστης διαπλέων πρὸς τὴν Ταυρικὴν, εὔρεν ἐντὸς θάμνων
λύγου ξόανον τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, μετακληθείσης ἔκτοτε καὶ
λυγοδέσμης ἐκ τῶν λύγων, ὅπου εὗρέθη, ἥτις ἐλατρεύετο
δι' ἀνθρωποθυσιῶν. Ἐπανακάμψας λοιπὸν εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καὶ
ἐρωτήσας περὶ τῆς λατρείας τῆς Θεᾶς τὸ Δελφικὸν μαντεῖον, ἔλα-
θε χρησμὸν νὰ αἱματώσῃ τὸν βωμόντης μετὰ ἀνθρώπινον αἷμα.
Τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀνήγειραν τὸν ναὸν τῆς εἰς τὸ Λιμναῖον
χωρίον, ὅπου ἐθυσίαζον πραγματικῶς τὸν ἐξεληόντα διὰ κλήρου
νέον.

Ἀλλ' ὁ Λυκούργος ἐπιθυμῶν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ καταργήσῃ
ἐντελῶς τὴν ἀπάνθρωπον αὐτὴν συνήθειαν, ἡρμήνευσεν ἡπιωτέρως
τὸν χρησμὸν, καὶ μετέβαλε τὴν ἀνθρωποθυσίαν εἰς τὴν κατὰ τῶν
ἀσκουμένων ἐφήβων μαστίγωσιν, εἰπὼν ὅτι καὶ οὕτως ἡματόνετο
ὁ βωμὸς τῆς θεᾶς μετὰ ἀνθρώπινον αἷμα.

Παρελθούσης τῆς ἐφηβότητος μετὰ τὸ 14 ἔτος, ὅτε οἱ νέοι ἐ-
καλοῦντο, κατὰ τὸν Pausanias καὶ Σφερρεῖς, « Σφερεῖς εἰσὶν
» οἱ ἐκ τῶν ἐφήβων εἰς ἄνδρας ἀρχόμενοι συντελεῖν, » ἐπετρέπε-
το εἰς ἕκαστον νὰ ἔχῃ καὶ ἐραστὴν μετὰ τοῦ ὁποίου ὤφειλε παν-
ταχοῦ νὰ διάγῃ καὶ νὰ συμπράττῃ. Τὸν θεσμὸν τοῦτον μετέφερεν
ὁ Λυκούργος ἐκ τῆς Κρήτης.

Ὁ ἔρως ὅμως αὐτὸς, λέγει καὶ ὁ Ξενοφῶν, δὲν ἦτον, ὡς ἐκεῖνος
τῶν Ἠλείων, διότι ἦτον ἔρως τῶν ψυχῶν καὶ ὄχι τῶν σωμάτων.
Ὁ νομοθέτης μάλιστα ἀπεδοκίμασε τὸν ἔρωτα τοῦ φυσικοῦ κάλ-
λους ὡς αἰσχρὸν, καὶ διέταξε ν' ἀπέχωσιν ἐξ αὐτοῦ οἱ νέοι, ὡς οἱ
γονεῖς ἐκ τῶν ἰδίων τέκνων, καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἐκ τῶν ἀδελφῶν. Τὸ
αὐτὸ βεβαιοῖ καὶ ὁ Αἰλιανός.

» Σπαρτιάτης δὲ ἔρως αἰσχρὸν οὐκ οἶδεν. »

Ἐνεκα τούτου καὶ οἱ ἔφοροι κατεδίδαξαν Σπαρτιάτην τινα, ἐ-
ρασθέντα πλουσίου τινος ἀντὶ πένητος χρηστοῦ, διότι ἐπροτίμησε
τὴν φιλοχρηματίαν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν κατεδίδαξαν ὡσαύτως καὶ

ἕτερον ἀγαθὸν πολίτην, διότι δὲν ἠράσθη κάθενός ἀγαθοῦ. « ὅς ἐ-
» νάρετος ὢν, οὐδενὸς ἠρᾶτο. »

Θεωροῦντες οἱ Σπαρτιάται τὸν ἔρωτα ὡς μίαν πρὸς τὰ ἠθικῶς
ὠραῖα καὶ ἐνάρετα ἀντικείμενα θεῖαν ἔμπνευσιν, δυναμένην νὰ τὰ
διατηρῇ τοιαῦτα καὶ νὰ τὰ καθιστᾷ ἐντελέστερα, ἐκάλουν καὶ τοὺς
ἐραστὰς ἐμπνευσμένους. Τοσοῦτο δὲ ἐτιμᾶτο εἰς τὴν
Λακεδαιμόνα τὸ πάθος αὐτὸ, ὥστε καὶ αἱ Δέσποιναι κατεκυριεύ-
οντο ὑπὲρ τῶν νεανίδων, χωρὶς ποσῶς νὰ προκύπτῃ μεταξύ ὧσων
ἐρῶντο τὴν αὐτὴν νέαν ζηλοτυπία τις, μάλιστα ἡμιλλῶντο πρὸς
ἀλλήλας, ποία νὰ τὴν καταστήσῃ τελειότεραν.

Οἱ Γέροντες τῆς πόλεως, οἵτινες ἐπεστατοῦσαν πάντοτε εἰς τὰ
γυμνάσια τῶν νέων, καὶ ἐχρησίμευον ὡς πατέρες, παιδαγωγοὶ καὶ
κυβερνήται, προσήλονον ἔτι μᾶλλον τὴν προσοχὴν των ἐπὶ τῶν
ἐρασῶν, καὶ ὁσάκις ἐπέβαλλον ποινὰς ἢ ἐγκωμιάζον τοὺς νέους, ἐ-
πέκτεινον τὴν ποινὴν ἢ τὸν ἔπαινον καὶ εἰς τοὺς ἐραστὰς. Εἷς ἐκ
τούτων ἐτιμωρήθη, διότι ὁ ἐρωμένος του ἀφῆκε κραυγὴν κατὰ τὴν
στιγμὴν τῆς τιμωρίας· ἡ κραυγὴ ἐθεωρήθη ὡς δειλία, καὶ ἔλλειψις
θαῤῥους καὶ καρτερίας.

Ὁ δὲ Εἵρην ἅμα εἶχε φθάσει τὸ εἰκοστὸν ἔτος, ὅχι μόνον ἐξου-
σίαζεν εἰς τὰς ἀσκήσεις τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένους νέους, ἀλλ'
ὑπηρετεῖτο παρὰ τῶν ιδίων καὶ εἰς τὸν οἶκον ἐν καιρῷ δείπνου,
καὶ τοὺς μὲν μεγαλητέρους καὶ μᾶλλον εὐρώστους, διέταπτε καὶ
ἔφερον ξύλα, τοὺς δὲ μικροτέρους καὶ μᾶλλον ἀδυνάτους ἔπεμπε
διὰ χόρτα, τὰ ὅποια αὐτοὶ ἐκλεπτον μὲ πολλὴν ἐπιδεξιότητα ἀπὸ
τοὺς κήπους καὶ τοὺς οἴκους τῶν ἄλλων, ἢ ἀπὸ τὰ Φειδίτια. Ἐὰν
ὅμως ἀνεκαλύπτοντο ἐμαστιγοῦντο ὡς ῥάθυμοι καὶ ἀδέξιοι.

Ἐπετρέπετο προσέτι εἰς αὐτοὺς, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς, νὰ
κλέπτωσι καὶ ἐτέρου εἶδους τρόφιμα, ἀλλὰ πάντοτε ἐπιτηδεύως ἢ
ἐνεδρευτικῶς· « κλοπεύειν καὶ νυκτὸς ἀγρυπνεῖν δεῖ, καὶ μεθ' ἡμέ-
» ραν ἀπατᾶν καὶ ἐνεδρεύειν. » Ὅστις ὅμως ἀνεκαλύπτετο καὶ

κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, ὅχι μόνον ἐμαστιγοῦτο, ἀλλ' ἐσε-
ρεῖτο καὶ τοῦ πλειότερου φαγητοῦ ἐκ τῆς μερίδος του, ὅπως ἀ-
ναγκάζεται οὕτω διὰ τῆς πείνης νὰ γίνηται ἐπιδεξιώτερος καὶ τολ-
μηρότερος.

Ἡ ἐλάττωσις τοῦ φαγητοῦ ἐνομιζέτο περιπλέον ὡς συντελεστικὴ
καὶ εἰς τὴν αὕξησιν τοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου τὸν ὄγκον ἐστίβαζε
τρόπον τινὰ καὶ μᾶλλον ἐπάχυνεν ἢ πολυφαγία, καὶ εἰς τὴν ὠ-
ραιότητα, διότι οἱ κενοὶ καὶ ἰσχυροὶ ἐθεωροῦντο καὶ μᾶλλον διατε-
θειμένοι πρὸς τὴν πλαστούργησιν ὠραίων μελῶν, ἀπὸ τοὺς σω-
ματώδεις καὶ παχεῖς. Καθὼς ὠρσιότερα γεννῶνται καὶ τὰ τέκνα
ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων αἱ μητέρες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγκυμοσύ-
νης των καθαρίζονται, διότι γεννῶνται μὲν ἰσχυρὰ, ἀλλ' ὠραῖα καὶ
χομφὰ, ἔνεκα τῆς καθαρότητος καὶ ἐλαφρότητος τῆς ὕλης ἐκ
τῶν ὁποίων τρέφονται.

Καθήμενος ὁ Εἵρην εἰς τὴν τράπεζαν διέταπτεν, ἄλλους μὲν
ἐκ τῶν νέων νὰ ἄδωσι, ἄλλους δὲ νὰ ἀπαντῶσιν ἐτοίμως καὶ εὐ-
στόχως εἰς τοιοῦτου εἶδους ἐρωτήσεις.—Τίς εἶναι ἀγαθὸς ἢ κακὸς
πολίτης; Ποία εἶναι καλὴ ἢ κακὴ πράξις; καὶ ἐτέρας τοιαύτας.—
ὥστε τοιοῦτοτρόπως ἐμάνθανον παιδιόθεν νὰ κρίνωσι περὶ τῶν τι-
μίων καὶ ἐναρέτων ἀνθρώπων καὶ πράξεων, καὶ νὰ πληροφορῶνται
περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν πολιτῶν. Ἐὰν δὲ τις ἐδείκνυεν ἀμφιβρόπει-
αν ἢ ἀμφιβολογίαν εἰς τὰς ἀπαντήσεις του, ἐθεωρεῖτο ὡς ῥάθυ-
μος καὶ ὀλίγον ἐνδιαφερόμενος περὶ τοῦ τιμίου καὶ ἀγαθοῦ.

Ἡ ἀπάντησις ὀφείλε προσέτι νὰ ᾔηται αἰτιολογημένη καὶ σύντα-
μος ἐνταυτῷ, ἄλλως ὁ νέος ἐτιμωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Εἵρηνος μὲ ἓν δῆγ-
μα εἰς τὸν λιχανὸν δάκτυλον, καὶ ἐνώπιον τῶν Γερόντων καὶ τῶν
Ἀρχῶν, ὅπως αὐταὶ κρίνωσιν ἂν ἡ τιμωρία ᾔητο δικαία καὶ ἀνάλο-
γος, διότι ἂν ᾔητο αὐστηροτέρα ἢ γλυκυτέρα τοῦ δίκοντος, ἐτιμω-
ρεῖτο αὐτὸς ὑπ' ἐκείνων μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν νέων, ἵνα μὴν
ἐλαττώσωσιν ἐνώπιον τούτων τὴν ὑπόληψίν του.

Εἰς δὲ τὰς συνομιλίας των ὤφειλον οἱ νέοι νὰ ἐπισυνάπτωσιν εἰς τὸ χάριεν καὶ τὸ δηκτικόν, καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἐννοίας τὴν συντομίαν, διότι ἡ πολυλογία ἐθεωρεῖτο ὡς κουφότης καὶ ἀπερισκεψία, ἐνῶ ἡ ὀλιγολογία, ἣτις περιελάμβανεν ἐκτεταμένους καὶ ὑψηλὰς ἢ πολλὰς ἰδέας, ἀπεδείκνυνεν νοῦν σοβαρὸν καὶ ἐμβριθῆ· ἡ συντομία ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐθεωρεῖτο ἰδία τῶν δεσποτῶν, καὶ ἡ μακρογορία ἰδία τῶν δούλων.

Τὴν αὐτὴν φροντίδα κατέβαλλον οἱ Ἀρχηγοὶ καὶ ὡς πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὰ ἄσματα, διὰ τῶν ὁποίων ἤθελον νὰ διεγείρωσιν εἰς τοὺς νέους τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ἄμιλλαν τῶν μεγάλων κατορθωμάτων, ἢ τὴν ἀπέχθειαν τῶν αἰσχρῶν καὶ ποταπῶν πράξεων. Τὸ ὕψος ἦτον ἀπλοῦν καὶ ἐμβριθές, καὶ τὰ ἀντικείμενα σοβαρὰ καὶ ἀρμόδια πρὸς μόρφωσιν τῶν ἀνδρικῶν καὶ χρηστῶν ἡθῶν.

Ἡ δὲ ποίησις καὶ αἱ ὠδαὶ ἢ ἦσαν ἐγκώμια πολιτῶν ἀποθανόντων ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ἔνεκα τούτου θεωρουμένων εὐτυχῶν, ἢ κατηγορίαι δειλῶν καὶ δραπετῶν, στιγματιζομένων ὡς ἀθλίων καὶ δυστυχῶν, ἢ τέλος ἀφοροῦσαν ὑποσχέσεις καὶ μεγαλορῳήμοσύνας, τοῦ ὅτι ἤθελον κατασταθῇ καὶ οἱ νέοι εἰς τὸ μέλον ἀγαθοὶ καὶ ἀνδρεῖοι, διότι εἰς τὰς πανηγύρεις ἐσχημάτιζον τρεῖς χοροὺς, κατὰ τὰς τρεῖς διαφόρους ἡλικίας τῶν πολιτῶν. Ὁ μὲν ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν γερόντων, οἵτινες ἔψαλλον ὅτι εἰς τὴν νεότητά των ἐχρημάτισαν ἀνδρεῖοι καὶ γενναῖοι.

• Ἄμες ποκ' ἤμες ἄλκιμοι νεανίαι. •

Ὁ δὲ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπῆντων ὅτι εἰσέτι διετέλουν τοιοῦτοι, καὶ ἦσαν πρόθυμοι νὰ δώσωσι καὶ τὴν ἀπόδειξιν.

• Ἄμες δὲ γ' ἤμες, αἱ δὲ λῆς πείραν λάβε. •

Καὶ ὁ τελευταῖος ὑπὸ τῶν νέων, οἵτινες ἐτελείονον λέγοντες, ὅτι θέλουν ταχέως ὑπερβῇ καὶ τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἀνδρας κατὰ τὴν γεννησιότητά καὶ τὴν ἀνδρείαν.

• Ἄμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῶν κάρρονες. •

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ χοροῦ ἐκαλεῖτο Τριχορία, τὴν σύστασιν ὅμως τῆς ὁποίας ἀποδίδουν τινὲς εἰς τὸν Τυρταῖον. « Τριχορίαν δὲ Τυρταῖος ἔστησε, τρεῖς Λακῶνων χοροὺς καθ' ἡλικίαν » ἐκάστην, παῖδας, ἀνδρας, γέροντας. » Ἀλλ' εἶχον οἱ Σπαρτιάται καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη χορῶν, τὰ ὁποῖα δὲν νομίζομεν ἐκτὸς τοῦ προκειμένου νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα· ἦσαν δὲ αἱ Ἰαλκιάδαί, τελούμεναι ὑπὸ μόνων τῶν νέων· ὁ Σαρσίτειος, στρεφόμενος κυκλοειδῶς· ὁ Λακωνιστής, ἐκτελούμενος διὰ χορῶν τετραγόνων· ὁ Βουκολικός ἢ Ποιμανικός, χορευόμενος ὑπὸ τῶν Καρυατίδων· ἢ Πυρρίχη, εἰς τὴν ὁποίαν ὀρχοῦντο ἔνοπλοι· ἢ Βίβασις, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι ἐλάμβανον βραβεῖα· « ἔδει δὲ ἄλεσθαι καὶ ψαύειν τοῖς » ποσὶ πρὸς τὰς πυγὰς, καὶ ἀνηριθμεῖτο τὰ πηδήματα. » Ἡ Βουλίχη, ἢ Βρυδάλιχα, ἢ Γυμνοπαιδία, ἢ Δυμωδία, ἢ Διπολία ὁ Ἰθυμβος, ἢ Καλαβίς, ἢ Ποδίκρα, ὁ Σάτυρος καὶ ὁ Σεληνός. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν χορῶν.

Ἐλλείποντος τοῦ Εἰρένου ἔνεκα ἀνάγκης τινος ἀπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν νέων, εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ πᾶς ἕτερος πολίτης νὰ διατάττῃ τὴν τιμωρίαν των ἐν περιπτώσει παρεκτροπῆς. Ὁ νομοθέτης ἐνόμισε καλὸν νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψῃ ποτὲ ἀδεσπότους, ὅπως διὰ τῆς διηγεοῦς ἐπιτηρήσεως, τοὺς ἐμπνέῃ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς Ἀρχὰς καὶ τοὺς καθιστάνῃ αἰδημονεστέρους.

Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας, ὤφειλον νὰ ἀκροάζωνται τὰς συνομιλίας τῶν πρεσβυτέρων μετὰ πλείστης συστολῆς καὶ βαθείας συγῆς. Πολλάκις τότε εἰσήγοντο καὶ ἐμεθύοντο ἐνώπιόν των οἱ Εἰλωτες, ὅπως παρατηρῶσιν εἰς αὐτοὺς τὰ κτηνώδη ἀποτελέσματα τῆς μάθης καὶ ἀπέχωσιν ἐξ αὐτῆς.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, κατετάσσοντο εἰς

τὴν τάξιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἀπηλλάττοντο ἐκ τῶν ἐπιτηρητῶν τῶν, καὶ τῶν νεανικῶν ἀσκήσεων, ἀλλὰ τοὺς ἦτον ἀπηγορευμένον μέχρ' οὗ τριακοστοῦ ἔτους νὰ συχνάζωσιν εἰς τὴν ἀγοράν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἀσχολίαι καὶ ἱματισμός τῶν Ἀνδρῶν.

Μεταβαίνοντες οἱ νέοι εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν, δὲν μετέβαλλον καὶ ἀσχολίας, διότι οὔτε εἰς βιομηχανικὰς τέχνας κατεγίνοντο, οὔτε εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν· ἐκείνας μὲν εἶχεν ἀπεσκορακίσει ὁ νομοθέτης, ἂν καὶ ἄλλως τοὺς ἦσαν παντάπασιν ἀχρηστοὶ ἀφοῦ τὰ πλούτη περιεφρονούντο· ταύτας δὲ ἐκαλλιεργούσαν οἱ Εἰλωτες, ὡς ἐκ τούτου ἐθεώρουν καὶ τὴν ἐργασίαν ἀναξίαν τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν.

Αἱ ἀσχολίαι τῶν λοιπῶν ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦσαν οἱ χοροὶ, αἱ θήραι, αἱ Λέσχαι ἢ συναναστροφαί, καὶ οἱ ἀγῶνες. Ταιούτοι δὲ ἦσαν μεταξύ τῶν πολλῶν, τὰ Εἰλήθυια, ἀγῶν γυμνικός, ἀγόμενος εἰς τὴν Δήμητρα· ὁ Πιτανάτης ἀγῶν, γυμνικός ὡσαύτως, ἀγόμενος εἰς τὴν Πιτάνην· τὰ Καλέονδια, γυμνικός ἐπίσης, ἀγόμενος εἰς τὴν Ἀρτέμιδα· τὰ Κάρνεια, ἀγόμενα κατὰ τὸν μῆνα Κάρνειον, ἀντιστοιχοῦντα μὲ τὸν Μεταγειτινῶνα τῶν Ἀθηναίων· ὁ Ἐφιπτος ἀγῶν γυμνικός· τὰ Σύρμαια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδετο ὡς ἑπαθλον συρμαία δηλ. πλακοῦς ἐξ ἀλεύρου καὶ μέλιτος.

Μετὰ δὲ τὴν πάροδον τοῦ τριακοστοῦ ἔτους, ἂν δὲν εἶχον ἐτέραν τινὰ ἐπασχόλησιν, ὥφειλον νὰ συχνάζωσι καὶ εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπως ἐγκωμιάζωσι διὰ τῶν ὁμιλιῶν τῶν τὰς καλὰς, καὶ καταδικάζωσι δι' ἀστείων ἐπικρίσεων τὰς κακὰς πράξεις τῶν πολιτῶν.

Ἀπὸ δὲ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους ὥφειλον νὰ ἀφίνωσι τὸ γένειον καὶ τὴν κόμην, διότι ὁ νομοθέτης ἐφρόνει ὅτι καθὼς οἱ ὠραῖοι, ἀποκτοῦσαν διὰ τοῦ γενείου καὶ τῆς μακρᾶς κόμης μεγαλητέραν εὐ-

πρέπειαν, οὕτω καὶ οἱ δύσμορφοι ἐνέπνεον δι' αὐτῶν περισσότερον τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς.

Ὁ ἱματισμός των ἦτον εἰς ἅπαντας ὁ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ βασιλέως μέχρι τοῦ ἰδιώτου. Ἐφερον πῖλον εἰς τὴν κεφαλὴν· ὅθεν ἡ ῥῆσις, « εὐδόκιμα δὲ θώραξ Ἀττικουργῆς, κράνος Βοιωτουργῆς, πῖλος καὶ » ἐγχειρίδιον Λακωνικά. » ἐσθῆτα πολὺ εὐτελεῖ· ὅθεν καὶ οἱ κομωδοποιοὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τοὺς ἐπωνόμαζον Σπαρτιοχαίτας, ῥυποκονδύλους καὶ ἐλκοτρίβωνας· καὶ ὑποδήματα, καλούμενα Λακωνικά.

Ἐκστρατεία καὶ πόλεμος.

Οἱ ἔφοροι, οἵτινες προσκήρυττον τὰ ἔτη εἰς τὰ ὅποια ὤφειλόν οἱ πολῖται νὰ στρατεύωνται, διέταττον καὶ τὰς στρατολογίας· ὁ ἔχων ὅμως πέντε τέχνα ἀπηλλάττετο ἀπὸ πάσαν πολεμικὴν ὑπηρεσίαν, ὡς ἔχαιρεν ἀτέλειαν φρουρᾶς καὶ ὁ ἔχων τρία. Ἀλλ' οὐδέποτε ἐξεστράτευον ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς, ἢ πρὶν τῆς πανσελήνου. » Εἶναι γὰρ δὴ νόμον αὐτοῖς, μὴ πρότερον μαχομένους ἐξίεναι, » πρὶν ἢ πλήρη τὸν κύκλον τῆς Σελήνης γενέσθαι. » Μετὰ τὴν μάχην ὅμως τοῦ Μαραθῶνος εἰς τὴν ὁποίαν, ἔνεκα αὐτῆς τῆς προλήψεως, δὲν ἐπρόφθασαν νὰ συμπολεμήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων, κατήργησαν τὸν νόμον αὐτόν.

Ἡ στολὴ, τὴν ὁποίαν ἐν καιρῷ πολέμου μετεχειρίζοντο, ἦτον ὁμοιόμορφος καὶ ἐρυθρᾶ· ἐπροτίμων δὲ ταύτην ὡς πολεμικωτάτην, μὴ ἔχουσαν τί κοινὸν μὲ τὴν γυναικείαν, καὶ προσοικειόνουσαν αὐτοὺς μὲ τὴν θεάν τοῦ αἵματος· ὥφειλον ὅμως νὰ ἐκστρατεύωσι πάντοτε ἀνυπόδητοι.

Τὰ δὲ ὅπλα των ἦσαν περικεφαλαία, ἀσπίς χαλκῇ, τόξον, δόρυ καὶ ξίφος, καλούμενον ὑπ' αὐτῶν Δωρικῶς ξυήλη, διότι Ἀττικῶς ἐλέγετο κνηστis· ἦτο δὲ μᾶλλον ἐγχειρίδιον πολὺ βραχύτερον ἀπὸ τὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ὅθεν ἐρωτηθεὶς ποτὲ ὁ Ἀνταλκί-

δας, διατὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετεχειρίζοντο εἰς τοὺς πολέμους τόσον μικρὰ ἐγχειρίδια, « διότι, εἶπε, πλησίον τοῖς πολεμίοις μαχόμεθα. »

Ὁ στρατὸς ἐδαιρείτο εἰς ἵππεις καὶ ὀπλίτας, ἐκάτερος τῶν ὁποίων ἐσύγκειτο ἀπὸ ἐξ μύρας ἢ μοίρας· ἐκάστη δὲ μύρα εἶχεν ἓνα πολέμαρχον, καὶ ὑποδαιρείτο εἰς ἑπτὰ λόχους· ὁ λόχος εἰς τέσσαρας πεντηκοστίας· καὶ ἡ πεντηκοστὺς εἰς τέσσαρας ἐνωμα-
ταρχίας ἐκ τριάκοντα δύο ἀνδρῶν ἐκάστη. Ἡ ἱεραρχικὴ τάξις, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν ἦτο τριαύτη· πρῶτος βασιλεὺς ἢ στρατηγός, δεύτερος πολέμαρχος, τρίτος λοχαγός, τέταρτος πεντηκοντῆρ, καὶ πέμπτος ἐνωματάρχης.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἱππέων καὶ ὀπλιτῶν ἦτο καὶ ὁ Σκιρίτης καλούμενος λόχος, συγκαίμενος ἐξ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐξακοσίων· ὁ λόχος αὐτὸς ἀπετέλει τὴν φρουρὰν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ δὲν ἀνεμιγνύετο μὲ τὸν ἄλλον στρατόν· ἔργον αὐτοῦ ἦτο νὰ φρουρῇ τὸν βασιλέα, καὶ νὰ παραβοιθῇ κατὰ διαταγὴν τοῦ τὰ ὑποκλίνοντα μέρη τῆς φάλαγγος εἰς τὴν στιγμὴν τῆς μάχης, ὥστε πολλάκις εἰς αὐτὸν ἐχρεώστείτο καὶ ἡ νίκη.

Ἀφοῦ ὁ στρατὸς ἤθελε παρασκευασθῇ, καὶ ἤθελον τελεσθῇ αἱ ἀπαιτούμεναι θυσίαι, ὥφειλε κατὰ νόμον, πρὶν εἰσεῖτι ἐκστρατεύσῃ νὰ προσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως, ἵνα ἀκούῃ διάφορα ἐνόπλια ἢ πολεμυστήρια ἄσματα, ὡς τὸ Καστώριον μέλος, τὸ Ἀδώνειον καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Τυρταίου· καὶ μετὰ ταῦτα ὅλος ἔμπλεος ἀρημανεῖου ἐνθουσιασμοῦ, ἐξήρχετο τῆς πόλεως. Ὁ βασιλεὺς ἐκτοτε καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, εἶχε πάντοτε εἰς τὸ πλευρόν του, ὡς εἶδος ὑπασιστοῦ, ἓνα Ὀλυμπιονίκην, ἢ ἐστεμμένον εἰς ἕτερον τινὰ ἀγῶνα. Ἡ θέσις αὕτη ἐνομιζέτο ὡς μία ἀπὸ τὰς μεγαλητέρας τιμᾶς· ὅθεν ἐρωτηθεὶς ποτὲ καὶ Ὁλυμπιονίκης τις, εἰς τί τὸν ἐχρησίμευσεν ἡ νίκη; — Εἰς τὸ νὰ πολεμῶ, ἀπήντησε μεγαλοψύχως, ἐν ὥρᾳ μάχης πλησίον τοῦ βασιλέως.

Ὁ στρατὸς ἐν καιρῷ πολέμου ἀπηλλάττετο ἐκ τῆς αὐστηρο-
τητος τῶν ἀσκήσεων. Τότε μάλιστα οἱ Σπαρτιᾶται ἐλάμβανον ἴσως
περισσότεραν ἀνεσιν ἢ ἐν καιρῷ εἰρήνης. Εἰς τὸ στρατόπεδον ἤσχο-
λοῦντο εἰς τὸ νὰ καθαρίζωσι καὶ λαμπρύνωσι τὰ ὅπλα των, εἰς
τὸ νὰ στολίζωνται καὶ κτενίζωνται, εἰς τὸ νὰ ἄδωσι καὶ χορεύω-
σι, καὶ νὰ διάκηνται πάντοτε εἰς τοιαύτην φαιδρότητα καὶ εὐθυμί-
αν, ὥς νὰ διετέλουν εἰς πανήγυριν.

Ἡ δὲ τάξις κατὰ τὴν ὁποίαν ἐστρατοπαίδευον ἀπέναντι τοῦ
ἐχθροῦ ἦτο κυκλοειδής· ἐὰν ὅμως εἶχον πρὸς τὰ νῶτα ὄρος ἀσφα-
λές, ἢ τοῖχον, ἢ ποταμὸν παρατάττοντο εἰς τετράγωνον, διότι
τότε αἱ γωνίαι τοῦ τετραγώνου καθίσταντο χρησιμώτεραι. Κατὰ
δὲ τὴν στιγμὴν τῆς μάχης αἱ παραγωγαὶ καὶ οἱ ἐλιγμοὶ, ἐδηλοῦν-
το διὰ λόγου ὑπὸ τοῦ ἐνωματάρχου· αἱ φάλαγγες τότε ἐγίνοντο
ἄραιαι καὶ βαθύτεραι, καὶ πορευόμεναι κατὰ μέτωπον εἶχον ὀπι-
σθέν των ἐνωματίαν.

Πρὶν τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης ὁ βασιλεὺς ἐθυσίαζεν εἰς τὰς
Μούσας αἶγαν, καὶ διέταττε νὰ στεφανωθῶσιν ὅλοι οἱ στρατιῶται,
καὶ νὰ παίζωσιν οἱ αὐληταὶ μὲ τοὺς αὐλοὺς τὴν ᾠδὴν τῶν Διοσ-
κούρων· μόλις δὲ ἤθελε καλλιερῆσθαι, ἔφαλλε καὶ ἐκεῖνος ταῦτοχρό-
νως τὸν παιᾶνα τοῦ πολέμου, καὶ ἔδιδε τὸ σημεῖον τῆς ἐφόδου.
Θέα τοιαύτη ἐνέπνεε σεβασμὸν καὶ συνάμα ἐκπληξιν καὶ τρόμον,
διότι ἅπαντες οὕτω ὡς ἐν σῶμα ἐπροώδευον ταχτικῶς καὶ μὲ τὸν
ῥυθμὸν τῆς μουσικῆς, καὶ προσέβαλλον τὸν ἐχθρὸν χωρὶς νὰ σκορ-
πισθῶσιν ἢ νὰ φαίνωνται τεταραγμένοι αἱ ψυχαὶ των, διότι οὔτε
φόβον ἤθελον νὰ δεικνύωσιν, οὔτε θηριωδίαν, ἀλλὰ θάρρος καὶ καρ-
τερίαν.

Ἐὰν δὲ ἐνίκων τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς κατεδίωκον ἐπὶ τοσοῦτον
μόνον, ὅσῳ ἦτον ἀναγκαῖον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς νίκης· μετὰ
ταῦτα ἔκρουον τὸ ἀνακλητήριον, καὶ παραχρῆμα ἐπέστρεφον, διό-
τι ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἦτο ἴδιον γενναίων, οὐδὲ ἄξιον Ἑλλήνων νὰ

καταδιώκωσι καὶ νὰ φονεύωσιν, ὅσους διὰ τὰς φυγῆς ὑπεχώρουν καὶ
ὠμολογοῦντο νικημένοι. Διαγωγὴ τοιαύτη ἦτον ὄχι μόνον ἐντιμος
καὶ μεγαλόφυχος, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος, διότι οἱ μετὰ Λακεδαιμο-
νίων πολεμοῦντες, δὲν ἤθελον πολὺ ἐπιμένει εἰς τὴν μάχην, γνω-
ρίζοντες ὅτι διὰ τῆς φυγῆς ἐδύναντο νὰ σωθῶσιν.

Εἴτε ὅμως ἐνίκων, εἴτε ἐνικῶντο, ἢ ἐπανάληψις τῆς μάχης ἦ-
τον ἀπηγορευμένη, διότι ἄλλως ἀναγκαζόμενοι οἱ ἐχθροὶ νὰ ὑπε-
ρασπίζωνται συνεχῶς, καθίσταντο ἐμπειρότεροι καὶ μαχιμώτεροι.
Ἦτον ὡσαύτως ἀπηγορευμένη, διαρκούσης τῆς συμπλοκῆς, καὶ ἡ
σύλησις τῶν ἐχθρῶν.

Ὅσοι δὲ καλῶς ἤθελον ἀγωνισθῆ καὶ ἀποθάνῃ, ἐστολίζοντο μὲ
θαλλοὺς καὶ ἐτέρους κλάδους, καὶ ἤγοντο μετ' ἐγκωμίων εἰς τὴν
ταφὴν. Οἱ ἐντελῶς ὅμως ἀριστεύσαντες ἐνεδύοντο καὶ μὲ φοινικίδα
καὶ ἐνταφιάζοντο ἐνδόξως.

Οἱ δὲ λειποτάκται ἢ φυγάδες τοῦ πολέμου, οἱ ἄνδρες καὶ
ὀπισθότρωτοι, ἐτιμωροῦντο μὲ τὰς πλέον ἀτιμωτικὰς ποινάς. Οἱ
πολῖται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς πλήττωσιν ἀτιμωρήτως, καὶ
μυριοτρόπως νὰ τοὺς κακοποιῶσιν· εἰς δὲ τὴν ἀγορὰν οὐδέποτε
τοὺς ἐπέτρεπετο ἄλλως νὰ ἐξέλθωσιν, εἰμὴ ῥακοενδυμένοι· πᾶσα
μετ' αὐτῶν συσχέτισις ἦτον ἀπηγορευμένη· οὔτε γάμος, οὔτε φι-
λία, οὔτε ἄλλος τις δεσμὸς τοὺς ἐπεσύναπτε μὲ τοὺς λοιποὺς πο-
λίτας· αἱ γυναῖκες των περιεφρονοῦντο καὶ ἐξυβρίζοντο πανταχοῦ·
καὶ ἐκεῖνοι ἐπὶ τέλους ἐκηρύττοντο ὑπὸ τοῦ νόμου ἀνάξιοι νὰ ὑ-
πηρετήσωσιν εἰς ἑτέραν ἐκστρατείαν. Τοιούτου εἶδους ποινὰς ἐπέ-
βαλλον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τοὺς ἀνάνδρους καὶ λειποτάκτας.

Μετὰ τὴν μάχην ὅμως τῶν Λεύκτρων, ὁ Ἀγησίλαος συνεβού-
λευσε τὴν ἀναστολὴν τοῦ κατὰ τῶν φυγᾶδων νόμου, διότι ἦσαν
πολλοὶ, καὶ ἡ Σπάρτη ἐκινδύνευε νὰ μείνῃ ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς
Θηβαίους, οἵτινες ἀπειλοῦσαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Λακωνίαν·
ὅθεν ἐψηφίσθη κατὰ προτροπὴν τοῦ Ἀγησιλάου νὰ θεωρηθῇ ὁ νό-

μος κατ' ἐκείνην μόνην τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ὡς ἀνύπαρκτος, καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐκ τῆς ὑστεραίας.

Ἐτιμωροῦντο ὡσαύτως καὶ οἱ ὀπισθεν πληγονόμενοι, διότι ἀπεδείκνυνον ὅτι ἐνῶ ἐδραπέτευον τοὺς προσέβαλλον οἱ ἐχθροί. Εἰς τοὺς τοιούτους ὅταν ἀπέθνησκον ἤρναίτο καὶ ὁ ἐνταφιασμός. « Πάνυ » γὰρ ἐν αἰσχροῦ τούτῳ τοῖς παλαιοῖς ἔκειτο, καὶ μάλιστα τοῖς » Λάκωσιν, οἱ καὶ ἄταφον ἔρριπτον τὸν ὀπισθότρωτον. »

Αἱ μητέρες τῶν Λακεδαιμονίων, ὅταν ἐμάνθανον ὅτι οἱ παῖδες αὐτῶν ἔκειντο εἰς τὸ παιδίον τῆς μάχης, ἐξήρχοντο καὶ παρετήρουν τὰς πληγὰς των, καὶ ἂν μὲν εὗρισκον περισσότερας ἐπὶ τοῦ στήθους ἢ ἐπὶ τῶν νώτων, ἀγέροχοι τότε καὶ σεμναὶ μετέφερον αὐτοὺς δημοσίως εἰς τὰς πατρώας ταφάς· ἂν δὲ ἀπεναντίας ἤριθμοῦσαν περισσότερας πληγὰς ἐπὶ τῶν νώτων, ἀπῆρχοντο αἰσχυνόμεναι καὶ θρηνοῦσαι καὶ ἦ τοὺς ἄφινον νὰ ταφῶσιν εἰς τὸ πολυάνδριον, ἢ τοὺς μετεχομίζον χρυφίως εἰς τὰ οἰκεῖα ἡρῶα.

Τοσαύτη δὲ ἦτον ἡ τῶν Σπαρτιατῶν περιφρόνησις κατὰ τῶν ἀνάνδρων, ὥστε οὐδὲ τὰ λάφυρα τῶν ἡττωμένων ἐχθρῶν ἀνέθετον εἰς τοὺς θεοὺς. « Πυνθανομένου δέ τις διατὶ Σπαρτιᾶται τοῖς » θεοῖς οὐκ ἀνατιθέασι τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων σκύλα; ὅτι, ἔφη ὁ » Κλεομένης, ἀπὸ δειλῶν ἐστὶ τὰ γούν ἀπὸ τῶν κεκτημένων διὰ » δειλίαν θηραθέντα, οὔτε τοὺς νέους ὄρᾱν καλὸν, οὔτε τοῖς θεοῖς » ἀνατεθῆναι. »

Αὐτοὶ τέλος ἐθεώρουν μυριάκις προτιμώτερον τὸν ἐντιμον θάνατον ἀπὸ τὸν αἰσχρὸν βίον, διότι καὶ αὐτοὺς τοὺς διεφθαρμένους, τοὺς ὁποίους ἀλλαχρῶ ὠνόμαζον μόνον τοιούτους χωρὶς νὰ τοὺς ἀποστρέφονται, εἰς τὴν Σπάρτην ἀπεναντίας, οὔτε εἰς τὰ συσσίτια, ἢ τοὺς ἀγῶνας, ἢ τοὺς χοροὺς τοὺς ἐδέχοντο, οὔτε εἰς τὰς συναναστροφάς· ἔρημοι ἐντὸς τῆς κοινωνίας καὶ ὑπὸ πάντων ἀτιμωρήτως ὑβριζόμενοι, διῆγον τὸν βίον εἰς διηνεκῇ σκληρᾷ ἀγῶνι.

Ἐπανερχόμενος νικητὴς εἰς τὴν πατρίδα ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ στρατηγός, ὥφειλε νὰ τελῇ θυσίαν. Ἐὰν δὲ ἡ νίκη τοῦ ἦτον ἐξαγόμενον τῆς ἐπιδεξιότητος καὶ τῆς πειθοῦς ἢ τῆς ῥαδιουργίας του, ἐθυσίαζε βοῦν, ἐὰν ἀπεναντίας ἦτο τῆς βίας καὶ τῶν ὅπλων ἐθυσίαζεν ἀλέκτορα, διότι οἱ Σπαρτιᾶται μολονότι ἦσαν μαχιμώτατοι, ἐθεώρουν ὅμως ὡς μεγαλητέραν ἐπιχείρησιν καὶ μᾶλλον ἐμπρέπουσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὴν διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς φρονήσεως ἐπιτυγχανομένην νίκην, ἀπὸ τὴν προκύπτουσαν ἐκ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς βίας. Τὸ ἐναντίον δὲ ἐφρόνουν καὶ ἔπραττον οἱ Ῥωμαῖοι, διότι εἶχον καὶ αὐτοὶ δύο εἰδῶν θριάμβους, τὸν μείζονα καὶ τὸν ἐλάσσονα, καλούμενον *Ovatis*. Ὁ πρῶτος ἐψηφίζετο ὡςάκις ὁ στρατηγός ἐνίκα τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν ὅπλων, καὶ τότε ἐθυσίαζε βοῦν· ὁ δὲ δεύτερος ὡςάκις ὁ στρατηγός ἐνίκα διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς πειθοῦς, καὶ τότε ἐθυσίαζε πρόβατον, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων *Oves*· ὅθεν καὶ ὁ θρίαμβος *Ovatis*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἀμεταψήφιστον τῶν Ἀρχῶν.

 πρὸς διατήρησιν τῆς ἰσοπολιτείας καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἐλευθερίας ὁ νομοθέτης ἐθέσπισεν, ὅτι οὐδεὶς ἐκλεγόμενος δι' ὠρισμένον καιρὸν ἐδύνατο νὰ μεταψηφισθῇ καὶ νὰ καθέξῃ, τὴν ὁποίαν πρότερον κατεῖχεν Ἀρχήν. Κατὰ συνέπειαν τοῦ νόμου τούτου μετὰ τὴν εἰς Ἀργινούσας μάχην, ὅπου ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ ναύαρχος Καλλικρατίδας, ἐδιωρίσθη πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὁ Ἄραχος ἀντὶ τοῦ Λυσάνδρου, τὸν ὁποῖον ἐζήτουν οἱ στρατιῶται, διότι ὁ Λύσανδρος εἶχε χρηματίσει ναύαρχος πρὶν τοῦ Καλλικρατίδα. Ἐψηφίσθη ὁμως ὡς ἀντιναύαρχος καὶ μὲ ἰδιαιτέραν πληρεξουσιότητα νὰ πρωτεύῃ αὐτός· τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ νόμος ἐτηρήθη καὶ ὁ στρατὸς εὐηρεστήθη.

Ξένοι.

Ἀπηγόρευσε ὡσαύτως ὁ νομοθέτης τὴν παραδοχὴν τῶν ξένων, οἵτινες δὲν παρήγαγον τινὰ ὠφέλειαν εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι ἐνῶ ἐξ ἐνὸς ἦσαν ἀνωφελεῖς, ἐξ ἐτέρου ἐδύναντο νὰ παρειαλέξωσιν ἀλλοτρίας συνηθείας, ἐπιβλαβεῖς πρὸς τε τοὺς νόμους καὶ τὰ πάτρια ἥθη. Ἐνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου ἐμπόδισε καὶ τὴν ἄνευ ἀδείας τῶν Ἐφόρων ἀποδημίαν τῶν πολιτῶν εἰς ἀλλοτρίας χώρας. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις οἱ Σπαρτιᾶται ἀποτρέποντες τοὺς ξένους τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐψεύδοντο πρὸς αὐτοὺς δι' εἰρωνίας καὶ ὑποκρίσεως, ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων Δειρώξενοι.

Θυσίαι καὶ ταφὴ τῶν τεθνεώτων.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐτέλουν καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι

κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον καὶ Πορφύριον, ἀνθρωποθυσίας εἰς τὸν Ἄρην. Ὁ δὲ Πλούταρχος ἐνῶ ἀναφέρει τὴν αἰτίαν ἐξ ἧς εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Λακεδαίμονα τὸ ἀπάνθρωπον αὐτὸ ἔθιμον, ἐκθέτει καὶ τὸν λόγον τῆς καταργήσεώς του, διότι λέγει ὅτι ἐνσκήψαντος λοιμοῦ εἰς τὴν χώραν, ἡ Πυθία ἐχρησιμοδότησε τὴν παῦσιν του ἐὰν κατ' ἔτος ἤθελον θυσιάσει παρθένον εὐγενῆ. Κληρωθείσης δὲ ποτε τῆς Ἑλένης, καὶ προσαχθείσης εἰς τὸν βωμὸν κεκοσμημένης, κατέβη αὐτὴ, καὶ ἀρπάσας ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ θύτου τὸ ξίφος, μετέφερεν αὐτὸ εἰς βουκόλιον καὶ τὸ κατέθεσεν ἐπὶ δάμαλιν· τὸ γεγονός τοῦτο ἐξηγήσαντες εὐνοϊκῶς, κατήργησαν ἕκτοτε τὴν παρθενοκτονίαν, καὶ ἀντεκατέστησαν εἰς αὐτὴν τὴν κτηνοθυσίαν.

Ἄλλ' ὁ λόγος οὗτος τῆς καταργήσεως εἶναι μᾶλλον μυθώδης ἢ ἱστορικός. Πιθανώτερον εἶναι νὰ πιστεύσωμεν ὅτι μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Λυκούργου ἀντικατάστασιν τῆς μαστιγώσεως τῶν ἐφήβων εἰς τὰς ἀνθρωποθυσίας, ἔπαυσε καὶ τὸ ἔθιμον αὐτό· ὥστε δικαίως δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν μεγαλοφυῆ αὐτὸν ἄνδρα καὶ τὸ φιλόανθρωπον τοῦτο κατόρθωμα.

Αἱ διάφοροι θυσίαι, τὰς ὁποίας οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐτέλουν εἰς τιμὴν τῶν Θεῶν καὶ τῶν Ἡρώων ἦσαν, τὰ Διονύσια, τελούμενα ὑπὸ μόνων γυναικῶν μυστηριωδῶς εἰς τὴν πόλιν τῶν Βρυσεῶν, κειμένην πρὸς τὰς ἀκρωρείας τοῦ Ταυγέτου. Τὰ Ἐκατόμβαια, τελούμενα ἐν ὀνόματι τῆς Λακωνικῆς χώρας, ἥτις κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἦτον ἐκατόμπολις. Τὰ Ἰακύνθια, τελούμενα εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀμυκλῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰακύνθου υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἀμύκλα. Ἡ Διαμαστίγωσις, τελουμένη εἰς τιμὴν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος.

Πρὸς ταύτας δὲ ἦσαν καὶ τὰ Διοσκούρια, τὰ Ἑλένια, τὰ Ἀχίλλεια, τὰ Μενελάϊα, τὰ Λυκούργεια, τὰ Λεωνίδια, αἱ Ἐπικρῆναι, τὰ Ἰνώα, τὰ Θεσμοφόρια, τὰ Ἐργάτια, τὰ Ἐπισκῆνια τὰ Θε-

ραπνατίδια, τὰ Εὐρύακλεια, τὰ Ταινάρια, τὰ Τιθηνίδια, τὰ Ἐφηβια κ. τ. λ.

Πρὶν τοῦ Λυκούργου, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐθεώρουν ὡς μολυσμένον καὶ ἀκάθαρτον τὸν θίγοντα πτώμα, ἢ περιπατοῦντα ἐντὸς τῶν τάφων· ἵνα λοιπὸν καταργήσῃ ὁ νομοθέτης αὐτὴν τὴν δεισιδαιμονίαν, καὶ προσοικειώσῃ ἐνταυτῷ τοὺς πολίτας μὲ τὴν θεὰν τοῦ θανάτου, διέταξεν, ὥστε ὁ ἐνταφιασμός τῶν νεκρῶν νὰ γίνηται ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ πλησίον τῶν ναῶν.

Οὐδένα ὅμως ἐπέτρεψε στολισμὸν ἢ ἑτερόν τι πολύτιμον ἀντικείμενον νὰ συνθάπτηται μὲ τὸν νεκρόν. Οὗτος περιετυλίσσετο μόνον ἐντὸς πορφυροῦ ὀθονίου ἐστρωμένου ἐκ φύλλων ἐλαίας. Ἀπηγόρευσε προσέτι τὰ ἐπιτύμβια καὶ αὐτὴν τὴν ἀπλὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ὀνόματος ἐπὶ τοῦ τάφου, ἐκτὸς ἂν ἐπρόκητο περὶ ἀνδρὸς πεσόντος εἰς τὸν πόλεμον, ἢ περὶ γυναικὸς πιστευομένης ἐναρέτου. Τὸ πένθος διήρχει ἑνδεκα μόνας ἡμέρας, τὴν δωδεκάτην, ἐτελείτο θυσία πρὸς τὴν Δήμητρα, μετὰ τὴν ὁποίαν ἔπαυε καὶ τὸ πένθος.

Ἔγγραφοι καὶ ἄγραφοι νόμοι.

Ὁ Λυκούργος ἀπηγόρευσε τὴν ἐγγραφὴν τῶν νόμων του, διότι ἐφρόνει ὅτι τὰ οὐσιώδη ἀντικείμενα, ἀφορῶντα τὴν εὐδαιμονίαν καὶ παγίωσιν τῶν πολιτειῶν, πρέπει ὅχι ἀπλῶς νὰ γράφονται, ἀλλὰ νὰ ἐγχαραττώνται εἰς τὰς καρδίας, καὶ νὰ ἐνσαρκώνονται εἰς τὰ ἥθη καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν πολιτῶν, ἀνατρεφομένων καὶ διδασκομένων δι' αὐτῶν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων. Αὐτὸς ἐστήριζεν εἰς μόνην τὴν καλὴν πειθαρχίαν τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ὠφέλειαν τῶν νόμων. Ὅθεν καὶ δι' ἐπὶ τούτου ῥήτρας ἀπηγόρευσε τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν. Ἐκάλεσε δὲ ῥήτρας ὅλους αὐτοῦ τοὺς θεσμούς, ὡς θεσπίσματα καὶ χρησμούς τῶν θεῶν, διότι καὶ τούτων οἱ χρησιμοῦνται ῥῆτραι ἐκαλοῦντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Δοῦλοι.

Οἱ δοῦλοι τῆς Σπάρτης ἦσαν δύο εἰδῶν, οἱ Οἰκουροὶ, οἵτινες ὑπηρετοῦσαν εἰς τοὺς οἴκους· καὶ οἱ Γεωργοὶ, οἵτινες ἐκαλλιεργοῦσαν τὴν γῆν καὶ ἐκαλοῦντο κυρίως Εἰλωτες, ἐκ τῆς Λακωνικῆς πόλεως Ἐλως, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐλέγοντο Εἰλωτες, διότι ἀποστατήσαντές ποτε ἕνεκα φόρων τινῶν, τοὺς ὁποίους τοὺς ἐπέβαλλον οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, καὶ ἡττηθέντες, καταδικάσθησαν εἰς παντοτεινὴν δουλείαν, ἥτις ἔκτοτε ἐπεκτάνθη καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κατοίκους τῆς ἐξοχῆς, τοὺς διαμένοντας ἐκτὸς τῶν πέριξ τῆς Σπάρτης πόλεων, καλουμένων Περιόλων.

Ἰποδιχοῦντο ὅμως καὶ εἰς διαφόρους ἐτέρας κατηγορίας, διότι οἱ οἰκογενεῖς δοῦλοι ὠνομάζοντο Μόθωνες, οἱ πιστοὶ τῶν Εἰλωτῶν Ἀργεῖσι, οἱ ἄρχοντες αὐτῶν Μονομοῖται, καὶ οἱ παῖδες τῶν εὐπόρων Μόθακες. Οὗτοι μόνον παρεδέχοντο εἰς τὰ γυμνάσια καὶ συμμετεῖχον τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἐλευθέρων· ἐξ αὐτῶν ἦσαν καὶ ὁ Καλλικρατίδας, ὁ Λύσανδρος καὶ ὁ Γύλιππος.

Ἐκτὸς δὲ τῆς γεωργίας εἰς τὴν ὁποίαν ἐπησχολοῦντο οἱ Εἰλωτες, μετέρχοντο καὶ τὴν χειροτεχνίαν· αἱ τράπεζαι, αἱ κλῖναι, τὰ κιβώτια, καὶ αἱ κλεῖς τὰς ὁποίας κατεσκευάζον, ἦσαν μεγάλης ἀξίας καὶ πολυζήτητοι διὰ τὴν φιλοκαλίαν καὶ τὴν ἐντέλειαν· ἐξεστράτευον δὲ καὶ εἰς τοὺς πολέμους μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, καὶ μάλιστα εἰς τὸ ναυτικὸν αὐτοὶ ἀπὸρτιζον τὰ πληρώματα τῶν πλοίων.

Ἦσαν ὅμως ἐστερημένοι παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος· ἀλλ' ἐν τούτοις οἱ δεσπότες τῶν δὲν εἶχον ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου, διότι τοὺς ἦτον ἀπηγορευμένον νὰ τοὺς πωλήσωσιν ἐκτὸς τῆς Λακεδαιμόνος, καὶ νὰ τοὺς χειραφετήσωσι κατ' ἀρέσκειαν· μόνην τὴν ἐργασίαν τῶν ἐδύναντο ν' ἀπαιτήσωσιν· ἀλλὰ τοὺς μεταχειρίζοντο πάντοτε μετὰ πολλῆς σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας, διότι ἐφροδύντο καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὰ πλούτη, καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν. Ὡς ἐκ τοῦ τυραννικοῦ τούτου τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον τοὺς ἐδιοικοῦσαν, καθίσταντο δυσχυβέρνητοι, προληπτικοί, τολμηροί καὶ στασιαστικοί.

Τὸ ἔθιμον καλούμενον Κρυπτία, τὸ ὁποῖον ἐνεργοῦσαν οἱ Σπαρτιάται πρὸς ἐλάττωσιν αὐτῶν τῶν δυστυχῶν ὄντων, ἦτον ἐκ τῶν μᾶλλον φρικωδεστάτων, διότι οἱ προϊστάμενοι τῶν ἐλευθέρων νέων, ἐξέλεγον ἐξ αὐτῶν τοὺς μᾶλλον συνετοὺς καὶ ῥωμαλαίους, καὶ τοὺς ἔπεμπον ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἄνευ διευθύνσεώς τινος εἰς τὴν ἐξοχὴν, δίδοντες μόνον εἰς αὐτοὺς ξίφη καὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Οἱ δὲ νέοι αὐτοὶ τὴν μὲν ἡμέραν διεσχορπίζοντο καὶ ἐκρύπτοντο, τὴν δὲ νύκτα ἐξερχόμενοι καὶ περιφερόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐφόνευσαν ὅσους ἀπῆντων Εἰλωτας, καὶ πρὸ πάντων τοὺς μᾶλλον ὑγιαεῖς καὶ εὐρώστους.

Τὸ ἄγριον ὅμως τοῦτο ἔθιμον δὲν καθιερώθη βεβαίως ὑπὸ τοῦ Λυκούργου· αὐτὸ εἰσῆχθη ἴσως μεταγενεστέρως, ὅτε οἱ Εἰλωτες, δράζαντες τὴν εὐκαιρίαν τρομεροῦ τινος σεισμοῦ, καταστρέψαντος τὴν Σπάρτην περὶ τὴν 78η· Ὀλυμπιάδα (476 π. Χ.), ἐπανέστησαν καὶ ἀπῆλθον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν· ἀλλὰ μετὰ πολυχρόνιον πάλην, οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον τῆς Λακεδαιμόνος, οἱ δὲ ἀπέμειναν καὶ ὑπεβάλλοντο ἕκτοτε εἰς μυρίων εἰδῶν κακοπραγίας· « Τοῖς δὲ Εἰλωσι πᾶν ὑβριστικὸν ἔργον ἐπιτάττουσι, πρὸς πᾶσαν » ἄγον ἀτιμίαν, » διότι ἐκτὸς τοῦ Κρυπτίου, τοὺς ἀπηγόρευον νὰ ἄδωσιν ἄσματα ἴδια τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν, καὶ τοὺς ἡνάγκαζον

ἀπεναντίας νὰ ψάλλωσι γελῶτα καὶ ποταπά. Τοὺς εἰσῆγαγον εἰς τὰς κοινὰς τραπέζας καὶ τοὺς ἐμέθυον, ἐπὶ σκοπῇ νὰ παρατηρῶσιν οἱ νέοι τὴν ἀποκτίνωσιν τῶν, ἵνα ἔτι μᾶλλον τοὺς περιφρονῶσι, καὶ ἀπέχωσιν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ ἐλάττωμα τῆς μέθης.

Ἐάν ὅμως διεκρίνοντο εἰς τοὺς πολέμους, ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι τὸ εὐεργέτημα τῆς χειραφετήσεώς τῶν, καὶ νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐλευθέρων. Ἀλλ' ὁ Σπαρτιατισμὸς οὗτος τῶν Εἰλωτῶν παρεδέχθη μεταγενεστέρως εἰς ἐποχὰς ἀνάγκης, διότι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἡ γνησιότης τοῦ Σπαρτιάτου, ὡφείλε νὰ προκύπτῃ ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς Σπαρτιατῶν.

Ὅσάκις λοιπὸν οἱ Εἰλωτες καθίσταντο ἄξιοι ἀπελευθερώσεως ἕνεκα τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν, ἐχειραφετοῦντο διὰ τινος εἵδους δημοσίου τελετῆς, διότι ἐστεφανόνοντο μὲ ἄνθη καὶ μεταφέροντο ἀπὸ ἑνα εἰς ἄλλον ναὸν, ἀκολούθως προσήγοντο οὕτω ἐσεμμένοντες εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνώπιον τοῦ πλῆθους, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐκέρυττεν ἐλευθέρους, καὶ ἕκτοτε συγκατελέγοντο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν, καὶ προσέκτων τὸ δικαίωμα νὰ κατοικήσωσιν ὅπου εὐηρεστοῦντο.

Οἱ ἀπελεύθεροι οὗτοι ἐκαλοῦντο μὲ διάφορα ὀνόματα, τὰ ὅποια μνημονεύονται εἰς ἓν τεμάχιον διασωθὲν ἐκ τῶν Μεσσηνιακῶν Μυρῶνος τοῦ Πριηνέως. « Πολλάκις ἠλευθέρωσαν Λακεδαιμόνιοι δούλους, καὶ οὓς μὲν Ἀφέτας ἐκάλεσαν, οὓς δὲ Ἀδεσπότους, οὓς δὲ » Ἐρυκτῆρας, Δεσποσιοναύτας ἄλλους, οὓς εἰς τοὺς στόλους κα- » τέτασσαν, ἄλλους δὲ Νεοδαμῶδεις, ἑτέρους ὄντας τῶν Εἰλωτῶν. »

Τοιαύτη ἦτον καὶ ἡ πολιτεία τῆς Σπάρτης, ὁργανοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λυκούργου. Πρὶν αὐτῆς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ ἀγροικότεροι τῶν Ἑλλήνων, διότι οὔτε μετὰ τῶν ὁμόρων ἐπικρατειῶν, οὔτε πρὸς ἀλλήλους διατέλουν εἰς εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, ἡγωνοῦσαν σχεδὸν παντάπασιν τὰς γλυκύτητας τοῦ κοινωτικοῦ βίου, ἡ τακτικὴ αὐτῶν κατάστασις ἦτο διηνεκῆς πόλεμος καὶ ἀλληλοκτονία.

Οἱ θεσμοὶ ὅμως τοῦ Λυκούργου ἀνατρέψαντες ἐκ βάθρων τὰς βάσεις τῆς κοινωνίας, καὶ οἰκοδομήσαντες αὐτὴν ἐπὶ νέων ἐδραιωτέρων καὶ καταλληλοτέρων, μετέβαλον ἐντελῶς καὶ τὴν φάσιν τῆς, κατέπαυσαν τὰς ἐμφυλίους διαιρέσεις καὶ τοὺς στασιασμοὺς, ἐμόρφωσαν νέαν ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν, εἰσήγαγον εἰς τὰς καρδίας ὡς ἐλατήριον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀντὶ τοῦ συμφέροντος, τὸν ἀφιλοκερδῆ πατριωτισμὸν, προκύπτοντα ἐκ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ διέπλασαν τοιαῦτα ἥθη αὐστηρὰ καὶ γενναῖα, τὰ ὅποια ἀνέδειξαν τὴν Σπάρτην διὰ πολλοὺς αἰῶνας, τὴν ἰσχυρωτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν πασῶν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.

Ἀλλὰ τίνα ὑπῆρξαν τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς τῆς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὑπέκυψε τέλος καὶ αὐτῇ, ὡς ἡ γενέτειρα τῶν θεσμῶν τῆς Κρήτης, εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν δεσποτείαν; Ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ξενοφὼν φρονοῦν ὅτι ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ, ἅμα ἤρχισε νὰ παρακτρέπῃται ἐκ τῶν θεσμῶν τοῦ Λυκούργου.

Καὶ τῶντι. Ἀφοῦ διὰ τῶν θεσμῶν αὐτῶν ἀνυψώθη εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς δυνάμεως καὶ δόξης, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐκπέσῃ καὶ τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ κλέους τῆς διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν αὐτῶν ἐκείνων μέσων, τὰ ὅποια εἶχον τὴν προεξέσσει, καὶ τὴν διετήρουν ἀκμαίαν καὶ εὐδαίμονα.

Συνέτεινον δὲ προπάντων αἱ διάσημοι αὐτῆς νίκαι καὶ τὸ ἴδιον μεγαλεῖόν τῆς, τὰ ὅποια εἰσήγαγον τὸ χρυσίον καὶ τὰ ἀλλότρια ἥθη.

Ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ φιλαργυρία, αἵτινες εἰσῆχθησαν κατὰ συνέπειαν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ πλούτου, διότι καὶ ὁ χρησμὸς εἶχε προειπῇ, ὅτι μόνῃ ἡ αἰσχροκερδία ἤθελεν ἀπολέσει τὴν Σπάρτην.

« Ἄ φιλοχρηματία Σπέρταν ὅλαϊ, ἄλλο δ' οὐδέν. »

Ἡ κατάργησις τέλος τῆς ἰσομοιρίας τῶν γαιῶν καὶ τῶν φειδιτιῶν, τῶν σχολείων αὐτῶν τῆς ἐγγρατείας καὶ τῆς φρονήσεως. Ὅλα ταῦτα συνεκλόνησαν τὰς βάσεις τοῦ Λυκούργου οἰκοδομή-

ματος, καὶ ἐπέφερον ἐπὶ τέλος τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ. Τὸ πνεῦμα τῆς ἰσότητος ἀπεσθέσθη, ἡ λιτότης τοῦ βίου ἐξέλειψε, τὰ αὐστηρὰ ἥθη παρελύθησαν, καὶ ἀπέμεινεν ἡ δίοδος ἐλευθέρᾳ εἰς πᾶσαν ἡδυπάθειαν καὶ αἰσχροπραγίαν, αἵτινες ὑποδουλώσαντες τὰς ψυχὰς, παρήγαγον καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς πολιτείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΟΣΘΕΤΟΝ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ.

Περὶ τῆς νομοθεσίας τῶν Λοκρῶν καὶ τῶν

Θουρίων.

ιεξελθόντες τοὺς νόμους τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σπάρτης, ἐνόμισαμεν ὅτι προσθέτοντες ἐπὶ τέλους ὀλίγα τινα καὶ περὶ τῆς νομοθεσίας τῶν Λοκρῶν καὶ τῶν Θουρίων, ἠθέλαμεν, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῶμεν καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου μας, παρέξει εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας οὐχὶ μικρὰν ὠφέλειαν, καὶ μεγίστην συνάμα ἀπόδειξιν τῆς ἀποκλειστικῆς, οὕτως εἰπεῖν, μερίμνης ὧν τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν περὶ τε τῆς ἠθικῆς καὶ αὐστηρᾶς ἀγωγῆς τῶν πολιτῶν, καὶ τῆς ἀποσκορακίσεως παντὸς μέσου, τείνοντος νὰ διαφθεῖρη τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἔθνη.

Πρὸς τὸ μεσημβρινὸν τῆς Ἰταλίας μέρος, τὸ ὅποιον ἐκαλεῖτο ἄλλοτε Μεγάλη Ἑλλάς, ἔκειντο διάφοροι Ἑλληνικαὶ πόλεις, ἰδρυθεῖσαι κυρίως ἐξ ἀποίκων Δωριέων, Ἀχαιῶν καὶ Αἰολέων· μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχεν ἡ πόλις τῶν Θουρίων καὶ ἐκείνη τῶν Λοκρῶν, προσαγορευομένων Ἐπιζεφυρίων πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν τῆς Ναυπακτίας καὶ τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν τῆς Βοιωτίας. Ἡ πόλις τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν ἰδρύετο πρὸς τὴν ἀρχτικὴν παραλίαν τῶν Ἀδρυτιῶν, ἀντιθέτως ἐκείνης τῶν Ῥηγίων. Ἡ δὲ πόλις τῶν Θουρίων ἔκειτο πρὸς τὴν ἀριστερὰν ἀκρὰν τοῦ κόλπου τῶν Ταράντων εἰς ἀπόστασιν τινα ἐκ τῆς ἀρχαιότερας πόλεως τῶν Συβαριτῶν. Εἰς τὸ Θούριον μετέβη καὶ ἀπεβίωσεν ὁ Ἡρόδοτος. Ἐκεῖ διέμενεν ἰκανὸν χρόνον ὁ ῥήτωρ Λυ-

σίης καὶ ὁ ἀδελφὸς του Πολέμαρχος, ὁ φίλος τοῦ Σωκράτους ὁ Κέφαλος, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου θέτει ὁ Πλάτων τὴν σκηνὴν τῆς Πολιτείας του, καὶ ὁ φιλόσοφος Ἰπποδάμας, ὅστις ἐχρημάτισε καὶ ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ Πειραιῶς.

Αἱ δύο αὗται πόλεις, ὡς καὶ ἡ μεταξὺ αὐτοτέρων κειμένη Κρότων, προήχθησαν ταχέως εἰς ὕψιστον βαθμὸν πλούτου, ἰσχύος καὶ πληθυσμοῦ. Ἡ εὐτυχὴς θέσις των, ἡ εὐφορία τῶν γαιῶν των, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου των καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν τεχνῶν, συνέτεινον εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ μεγάλην αὐτῶν πρόοδον.

Τὰ πλούτη ὅμως καὶ ἡ ἰσχύς εἰς ἀρτιγενεῖς μάλιστα καὶ ἀπείρους λαοὺς, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος ἀτελῶν πολιτικῶν συστημάτων, καθίστανται πολλάκις ἐπιβλαβῆ, μεθύσκουν τὸ πνεῦμα καὶ δηλητηριάζουν τὴν καρδίαν, συνεπάγουν εἰδὸς τι ἠθικοῦ τύφου, ὅστις βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαίσθητως ἐπεκτείνων τὸν μολυσμὸν του, νοθεύει τὰ χρηστὰ ἔθνη, τὰ ὅποια εἶναι ἡ στερεωτέρα βάσις τῆς διατηρήσεως καὶ προαγωγῆς τῶν πολιτειῶν, καὶ ἐπὶ τέλους γεννᾷ τὴν σήψιν καὶ τὴν διάλυσιν των.

Αἱ εὐημεροῦσαι τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος πόλεις κτύπησαν μὲν νὰ προαχθῶσι μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα, ἀλλ' ἐξετράπησαν καὶ ταχέως ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα αὐστηρὰ ἔθνη των· μεταχειριζόμεναι κακῶς τὴν εὐεξίαν των, παρεδόθησαν προόρως εἰς τὰς πλέον ἀτάκτους ἡδονὰς, καὶ εἰς τὸν χεῖμαρρον τῆς ἠθοφθόρου πολυτελείας· ἡ τρυφή καὶ ἡ ἀκολασία κατήντησαν τὰ μόνα ἐλατήρια τῶν ἀσχολιῶν των, τὰ πλέον δυσειδῆ καὶ ἐπικίνδυνα ἐλαττώματα εἶχον εἰσδύσει πανταχοῦ, καὶ ἤρχισαν νὰ ὑποσκάπτωσιν αὐτὰ τῶν πολιτῶν τὰ θεμέλια, ὅταν ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας ἀφίχθη ἐν τῷ μέσῳ των, ὅπως ἀναχαιτίσῃ τὸν κίνδυνον, καὶ τὰς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν ἔσχατον ὄλεθρον εἰς τὸν ὅποιον ὠθοῦντο.

Ἡ ἀφίξις τοῦ ἐκτάκτου τούτου ἀνδρὸς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρήγαγε βαθμηδὸν μίαν ἠθικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς πόλεις τῆς Με-

γάλης Ελλάδος· Ἡ φήμη τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ, ἡ ἐκτεταμένη παιδεία καὶ ἐμπειρία τοῦ, τὰ αὐστηρὰ ἦθη καὶ ἡ εὐγλωττία τοῦ, τὸ ἀνδρικὸν ἀνάστημα καὶ ἡ εὐρωστία τοῦ, καθίστανον αὐτὸν γενικῆς περιεργίας καὶ προσοχῆς ἀντικείμενον. Ἰποδεχθεὶς μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν Κρότωνα, ἔκαμεν εἰς αὐτὴν ἑναρξιν καὶ τῶν πρώτων φιλοσοφικῶν παραδόσεών του, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμορφώθη ἡ ἀκολούθως μετονομασθεῖσα Ἰταλικὴ ἢ Σχολή.

Αἱ Ἀρχαὶ τῆς Κρότωνος ἀνήγειραν ἐπὶ τούτου ἐκπαιδευτήριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύο χιλιάδες περίπου φοιτηταὶ πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ἠκροάζοντο τὰ μαθήματα τῆς φιλοσοφίας, τῆς μαθηματικῆς, τῆς φυσικῆς, τῆς μουσικῆς, τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς γυμναστικῆς. Ἡ ἐκ τῶν παραδόσεών του προκύψασα διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ μεταρρύθμισις, ἐχρημάτισεν εἰς ἀμφοτέρω τὰ γένη ταχεῖα, θαυμάσιος καὶ ἐπωφελῆς. Αἱ παραδιδόμεναι θεωρίαι, συνοδευόμεναι μετὰ τῆς πρακτικῆς καὶ τοῦ παραδείγματος τοῦ διδασκάλου, μετέπλαττον εὐκόλως ψυχὰς ἄλλως εὐαίσθητους καὶ εὐενδότους. Αἱ γυναῖκες ἀντεκατέστησαν εἰς τοὺς στολισμοὺς καὶ τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν μετριοφροσύνην· οἱ νέοι ἐγκατέλειψαν τὰς τρυφὰς καὶ τὰς ἡδονάς, καὶ ἀφοσιώθησαν εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πατριωτικῶν καθηκόντων· οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γέροντες ἐπανώρθωσαν τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς διεφθαρμένας κλίσεις των, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ὅχι μόνον ἡ πόλις τῆς Κρότωνος ἐδιοικεῖτο ὑπὸ τῶν φοιτητῶν τοῦ Πυθαγόρου, καὶ ἐβελτίονε τὰ ἦθη καὶ ὅλον τὸν κοινωνικὸν βίον τῆς, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Μεγάλης Ελλάδος, ἐκτὸς τῆς Συβαρέως τῆς ὁποίας τὸ ἔπακρον τῆς διαφθορᾶς δὲν ἠνείχετο τὴν θεραπείαν τοῦ φιλοσόφου, ἀπήλαυσαν τὰ αὐτὰ ὠφελήματα παρὰ τῶν μαθητῶν, οἵτινες εἶχον ἀρυσθῇ τὰς γνώσεις των ἐκ τῶν χρυσῶν ἐπῶν τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Εἰς τὴν Σχολὴν τούτου ἀνῆκον καὶ οἱ μετα-

γενεστέρως ἀκμάσαντες περὶ τὴν 82αν. Ὀλυμπιάδα (448 π. Χ.) Ζάλευκος ὁ νομοθέτης τῶν Λοκρῶν, καὶ Χαρώνδας ὁ νομοθέτης τῶν Θουρίων, οἵτινες μεγάλως ὠφελήθησαν καὶ ἐκ τῶν νομοθεσιῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σπάρτης.

Ὁ Ζάλευκος ἔχαιρε μεγίστην ὑπόληψιν μετὰ τῶν συμπολιτῶν του, ἕνεκα τῆς λαμπρᾶς καταγωγῆς καὶ τῆς ἐξόχου παιδείας του. Τὰ ὑψηλὰ φῶτά του καὶ ἡ ἐνάρετος διαγωγή του ἐν τῷ μέσῳ πόλεως παραδεδομένης εἰς τὴν τρυφὴν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν, καὶ κινδυνευούσης ν' ἀπολέσῃ πᾶν αἶσθημα ἠθικοῦ καλοῦ, ἀνῆγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην περιωπὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀντιταττόμενοι οἱ μεγάλοι νόες κατὰ τῶν τριχυμῶδων τῆς κοινωνίας παθῶν, θέτουν εἰς ταῦτα ἀδιάσπαστον φραγμὸν, καὶ κανονίζοντες εὐρύθμως τὴν κοινωνίαν, διασώζουσιν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου.

Ἐκλεχθεὶς ὁ Ζάλευκος νομοθέτης ὑπὸ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν του, ἤρξατο ἐκ προσιμίων εἰς τὸ σύνταγμα τῶν νόμων του νὰ ἐπιχαλεσθῇ τὴν θείαν ἀντίληψιν, καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ οὕτω τοὺς παρεκτραπέντας συμπατριώτας του εἰς τὴν ὁδὸν τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Οἱ κυριώτεροι δὲ ἐκ τῶν θεσμῶν του εἶναι οἱ ἐφεξῆς.

Γινώσκων καλῶς ὅτι ἐκ τοῦ τρόπου καθὼν ἐξασκοῦν αἱ Ἀρχαὶ τὰ δίκαιά των καὶ διεξάγουσιν τὰ καθήκοντά των, προκύπτουν, ὡς ἐκ τοῦ καλοῦ ἢ κακοῦ παραδείγματός των, καὶ οἱ καλοὶ ἢ κακοὶ τύποι τῆς διαγωγῆς τῶν λοιπῶν τῆς κοινωνίας μελῶν, διέταξεν ὅτι αἱ Ἀρχαὶ τῆς πολιτείας ὠφείλουν νὰ μὴν ᾔναι αὐθάδεις καὶ ὑπερήφανοι, οὔτε νὰ κρίνωσι πρὸς ἑχθραν ἢ φιλίαν.

Ἀκολούθως ἐπέσυρον πολὺ τὴν προσοχὴν τοῦ αἰ διηγεαῖς ἔριδες μετὰ τῶν πολιτῶν καὶ τὰ αἰώνια ἐχθρικά πάθη, τὰ ὅποια συνήθως ἐπιφέρουν καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, οἵτινες οὐδὲν ἕτερον ἐγκαταλίπουν ὀπισθέν των, εἰμὴ ἔχνη αἵματος καὶ καταστροφῆς.

ὅθεν ἔθηκε νόμον κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου, οὐδεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν ὤφειλε νὰ ἦναι ἐχθρὸς ἀδιάλλακτος, ἀλλὰ νὰ θέτῃ ἐν τέρμα εἰς τὸ πάθος του, καὶ νὰ ἐπανακάμπῃ εἰς ἐπισύναψιν φιλίας· ὁ δὲ ἀμάλακτος ἐθεωρεῖτο ὡς ἀνήμερος καὶ ἄγριος κατὰ τὴν ψυχὴν.

Ἡ δὲ πολυτέλεια καὶ ἀκολασία ἀμφοτέρων τῶν γενῶν περιεστάλη διὰ τῶν ἐφεξῆς δύο νόμων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἀφοροῦσε τοὺς ἄνδρας, ὁ δὲ τὰς γυναῖκας.

Οἱ ἄνδρες ἐσυνεΐθιζον νὰ ἐνδύωνται μὲ τὰ πολυτιμώτερα καὶ πολυτελέστερα ἱμάτια, καὶ νὰ ἔχουν πεπληρωμένους τοὺς δακτύλους μὲ χρυσὰ δακτύλια. Ἰνα ἐπομένως περιορίσῃ ὁ νομοθέτης τὸν ἀνήμερον αὐτὸν στολισμὸν τῶν ἀνδρῶν, διέταξεν ὅτι ὁ φέρων δακτύλια ὑπόχρυσα ἢ ἱμάτιον ἰσομιλήσιον, νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς μοιχὸς ἢ ὅτι ἐταιρεύεται.

Αἱ γυναῖκες εἶχον ὡσαύτως συνήθειαν νὰ ἐξέρχωνται ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως μὲ πολλὰς θεραπαινίδας, καὶ νὰ περιβάλλωνται μὲ ἄπειρα τιμαλφῇ καὶ πολυτελεῖς κόσμους· ὅθεν πρὸς χαλιναγωγῆσιν τοῦ φθοροποιοῦ τούτου συρμοῦ, ἐθέσπισεν ὅτι πᾶσα γυνὴ ἐλευθέρα, ἥτις ἤθελεν ἐξέρχεσθαι μὲ πλειότερας ἀπὸ μίαν θεραπαινίδα, νὰ θεωρῇται ὡς μεθυσμένη, καὶ ἂν ἐξήρχετο τῆς πόλεως ἐν καιρῷ νυκτός, νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς μοιχὸς· ἐὰν δὲ ἐνεδύετο μὲ ἐσθῆτα παρυφασμένην ἢ μὲ κοσμήματα χρυσὰ, νὰ χαρακτηρίζηται ὡς ἐταῖρα.

Οἱ θεσμοὶ οὗτοι ἐπέφερον δραστήριον τὴν θεραπείαν, διότι ἀπεσκοράκισαν πᾶσαν τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν, καὶ εἰσήγαγον τὴν μετριότητα καὶ ἀπλότητα τῶν ἡθῶν.

Εἰς ἄκρον δὲ αὐστηρὰ ἦτο καὶ ἡ κατὰ τῶν μοιχῶν καταγινωσκομένη ποινὴ, διότι ἔθηκε νόμον ὅστις ἐπέβαλε τὴν ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν κατὰ τῶν καταδικασθέντων ἐπὶ μοιχία.

Ἀλλὰ τὸ μέγιστον καὶ ἀρίστην ἀρετὴν καὶ πατριωτισμοῦ πα-

ράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ὁ σοφὸς οὗτος νομοθέτης, ἐχρημάτισεν ἐκεῖνο τῆς πιστῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἰδίων νόμων του, διότι ὑποπεσόντος τοῦ υἱοῦ του εἰς τὸ ἐγκλημα τῆς μοιχίας, καὶ μέλλοντος ν' ἀπολέσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὁ πατὴρ ἔμενεν ἄκαμπτος εἰς τὰς προτροπὰς τῶν φίλων καὶ διέταττε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου. Μετὰ πολλὰς δὲ καὶ ἐπιμόνους παρακλήσεις ἐνέδωκεν εἰς τὸ ν' ἀπολέσῃ τὸν ἓνα ὀφθαλμὸν ὁ υἱὸς του, καὶ τὸν ἕτερον αὐτὸς, διότι τοιουτοτρόπως ἐτηρεῖτο καὶ ὁ νόμος, ὅστις διέταττε τὴν ἐξόρυξιν δύο ὀφθαλμῶν. Ὅποιον μεγαλεῖον πατριωτικῆς καὶ συνάμα φιλοστόργου ψυχῆς!

Ὁ Χαρώνδας ἦτον ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πόλεως τῆς Σικελίας Κατάνης. Προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Θουρίων, καὶ ἐκλεχθεὶς ὑπ' αὐτῶν νομοθέτης, ἔθηκε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς ἐφεξῆς νόμους.

Ἡ γενικὴ καὶ ἄμισθος τῶν πολιτῶν ἐκπαίδευσις, ἦτον ἐν ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων καὶ σπουδαιότερων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐπέευσαν τὴν προσοχὴν του. Ἡ ἀμάθεια ἐχρημάτισε πάντοτε ὁ μεγαλύτερος τοῦ ἀνθρώπου ἐχθρὸς. Ἡ διάχυσις τῶν φῶτων ἀπεναντίας, διαλύουσα τὴν ζοφώδη τῆς ἀμαθείας ἀχλὺν, καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον κάτοχον τῶν ἰδίων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων, καὶ τὸν ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τῆς διαφθορᾶς καὶ τῶν ἐλαττωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἄλλως ὠθεῖται. Ὅθεν καὶ ὁ νομοθέτης τῶν Θουρίων ἐθέσπισεν ὅτι ἅπαντες τῶν πολιτῶν οἱ παῖδες, ὠφείλουν νὰ ἐκπαιδεύωνται, χορηγούσης τῆς πόλεως τοὺς μισθοὺς πρὸς τοὺς διδασκάλους, διότι τοιουτοτρόπως καὶ εὐποροὶ καὶ ἄποροι, ἤθελον μεταλαμβάνει ἐκ τοῦ καλλίστου τῶν ἐπιτηδευμάτων.

Ἀλλ' ἡ παιδεία καὶ τὰ φῶτα δὲν ἀρκοῦν πρὸς ἐντελῆ τῶν πολιτῶν μόρφωσιν ἄνευ τῆς ρυθμίσεως τῆς καρδίας, καὶ τῆς ἀποτροπῆς ἐκ τῶν ἐπιβλαβῶν αὐτῆς κλίσεων, ἀνακυρμένων πολλάκις καὶ διατρεφόμενων πάντοτε ἐκ τῶν κακῶν συναναστροφῶν. Ὁ Χαρώνδας ἐφρόνει ὅτι αἱ κακομιλίαι ὁμοιάζουν τὰς λοιμικὰς νόσους,

διότι καθὼς αὐται προσβάλλουν τὸ σῶμα, οὕτω καὶ αἱ πονηραὶ συναναστροφαὶ νοσοποιοῦν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀρίστων. Ἔνεκα τούτου, κατὰ μίμησιν τοῦ νομοθέτου τῆς Κρήτης, ἀπηγόρευεν ἐπὶ ποινῇ μεγάλων προστίμων τὰς κακὰς συναναστροφάς, διότι ἔλεγεν ὅτι καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες ἐνίοτε διαστρέφονται, καὶ φθείρουν τὰ χρηστὰ ἦθη τῶν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς κακοὺς φιλίας καὶ συναναστροφῆς.

Πρὸς διατήρησιν τῆς οἰκιακῆς χρηστοτηθείας, καὶ πρὸς τὸ ἐνδιαφέρειν τῶν τέκνων καὶ τῆς πολιτείας ἐν γένει, ἔθηκεν ἕτερον νόμον, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου ἀπηγόρευεν ἐπὶ ποινῇ προστίμου πᾶσαν συμμετοχὴν εἰς τὰ δημόσια τῶν νυμφευομένων μητρύαν κατὰ τῶν ἰδίων παιδῶν, διότι ἐνόμιζεν ὅτι οἱ κακῶς βουλευσάμενοι περὶ τῶν ἰδίων τέκνων, ἤθελον εἶσθαι καὶ κακοὶ σύμβουλοι τῆς πατρίδος.

Εἶχε δυστυχῶς εἰσδύσει εἰς τὴν πόλιν τῶν Θουρίων τὸ ἀγενὲς πάθος τῆς συκοφαντίας εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε κατέστη ἡ μάστιξ τῶν τιμίων καὶ ἐναρέτων πολιτῶν. Ὅθεν ὁ σοφὸς νομοθέτης πρὸς καταστολὴν τοῦ αἰσχροῦ τούτου κακουργήματος, διέταξεν ὅτι ὁ κηρυχθεὶς ἐνοχὸς ἐπὶ συκοφαντίᾳ, νὰ περιπατῇ πανταχοῦ ἐσεμμένος μὲ μυρίκην, ὅπως γίνηται οὕτω κατάδηλος εἰς ἅπαντας τοὺς πολίτας ἡ πονηρία του. Πολλοὶ δὲ καταδικασθέντες εἰς τὴν ποινὴν αὐτὴν, καὶ ἐσωπληκτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς ὕβρεως, αὐτοχειριάσθησαν ὥστε μετὰ τινα καιρὸν ἡ πόλις ἀπῆλλάγη ἀπὸ τὸ κακίστον καὶ ἐπονείδιστον αὐτὸ γένος τῶν συκοφαντῶν.

Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν κατεγίνωσκον τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου κατὰ τῶν λειποτακτῶν, ἀλλ' ὁ Χαρώνδας ἐθέσπισεν ὅτι οἱ λειποτάκται καὶ οἱ ἀποποιούμενοι νὰ ὀπλισθῶσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὥφειλον νὰ κάθηνται τρεῖς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνδεδυμένοι γυναικεῖαν ἐσθῆτα. Ὁ νόμος οὗτος ἐνῶ ἦτο φιλανθρωπότερος ἐξ ἐκείνων τῶν ἄλλων νομοθετῶν,

ἦτο συνάμα καὶ δραστηριώτερος, διότι θίγων τὸ φιλότιμον τῶν πολιτῶν, τοὺς ἀπέτρεπε καὶ μᾶλλον ἐκ τῆς ἀνανδρίας. Ὁ ἐκτιθέμενος εἰς τὸν θάνατον, οὐδόλως φοβεῖται αὐτόν· ὅτι περισσότερον τὸν φοβίζει εἶναι ἡ ἀτιμία.

Ἀριστονοίας ἀπόρροια ἦτο καὶ ὁ νόμος, τὸν ὁποῖον ἐθέσπισε ὑπὲρ τῆς φυλακῆς τῶν ὀρφανῶν, διότι διέταξεν ὅτι ἡ μὲν περιουσία τούτων νὰ κηδεμονεύηται ὑπὸ τῶν πατρῶων συγγενῶν, τὰ δὲ ὀρφανὰ νὰ φυλάττωνται καὶ διατρέφωνται ὑπὸ τῶν μητρώων, διότι οὗτοι μὲν μὴν ἐλπίζοντες νὰ συλλέξωσι τὴν κληρονομίαν, δὲν ἤθελον ἐπιβουλεύεσθαι καὶ τὰ ὀρφανὰ· οἱ δὲ πατῶνι ὡσαύτως δὲν ἐδύναντο νὰ τὰ ἐπιβουλεύθωσι, μὴν ἔχοντες αὐτὰ εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ἐνῶ ἐξ ἑτέρου μέρους ἤθελον φροντίζει περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ ἐπαυξήσεως τῆς περιουσίας, ἀφοῦ ἔμελλον νὰ τὴν συλλέξωσιν ἐν περιπτώσει θανάτου τῶν ὀρφανῶν.

Ὁ σοφὸς ὁμως νομοθέτης ἐγνώριζεν ὅτι τὸ οἰκοδόμημά του, ἤθελεν εἶσθαι σαθρὸν καὶ ὀλιγόβιον, ἐὰν δὲν τὸ ἐστερέονε καὶ τὸ ἐπεσφράγιζε δι' ἐπὶ τούτου ῥήτρας, ἀπαγορευούσης καὶ τὸ εὐμετάβλητον τῶν νόμων του καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς ἀνυποταξίαν.

Οἱ μεταγενέστεροί του νομοθέται κατέφευγον εἰς τὴν θρησκείαν, ὅπως ὑποχρεώσωσι τοὺς πολίτας νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς νόμους των, καὶ τηροῦν αὐτοὺς ἀμεταβλήτους· ἀλλ' ὁ νομοθέτης τῶν Θουρίων, ζῶν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἶχεν ἐκλείψει ὁ θρησκευτικὸς μυστικισμὸς, προσέδραμεν εἰς μέσα ἀνθρώπινα, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς μεγαλοφυΐας του. Αὐτὸς ἀπαιτοῦσε τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν νόμον καὶ ἃς ἦτο καὶ προφανῶς κακὸς, διότι προτιμώτερον ἦτο, κατὰ τὴν ιδέαν του, νὰ ὑποτάσσηται τις εἰς τὸν νομοθέτην, παρὰ εἰς τὸν ἰδιώτην, ὅστις διὰ μυρίων σοφισμάτων καὶ παραδοξολογιῶν, ἐδύνατο νὰ στρεβλώσῃ καὶ καταλύσῃ καὶ τὸν κάλλιστον τῶν νόμων. Εἰφρόνει προσέτι ὅτι ἡ συνεχὴς τούτων μεταβολὴ ὅχι μόνον εἰσάγει τὴν πολυνομίαν, ἥτις εἶναι αὐτόχρημα χάος καὶ

σύγχισις, ἀλλὰ γεννᾷ καὶ τὴν ἀστασίαν τῶν πνευμάτων, τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὴν διαστροφὴν τῶν ἡθῶν.

Ὅθεν ἐνῶ ἐπέταττεν αὐστηρῶς τὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ, ἐθέσπισεν ἐνταύτῳ ὅτι ὁ βουλούμενος νὰ προτείνῃ τὴν μεταρρύθμισιν νόμου τινος, νὰ ἐμφανίζηται εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ μὲ βρόχον ἐπὶ τοῦ τραχήλου, καὶ ἀφοῦ οὕτω προσαγάγῃ τὴν μεταρρύθμισιν, νὰ ἴσταται ἐκεῖ ἕως οὗ νὰ ἀποφανθῇ ὁ δῆμος, καὶ ἐὰν οὗτος παρεδέχετο τὴν πρότασιν, ν' ἀπέρχεται καὶ ὁ προτείνας αὐτὴν ἐλεύθερος, ἄλλως νὰ θανατόνηται παραχρῆμα, σφιγγομένου τοῦ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ βρόχου. Ἐνεκα τῆς φοβερᾶς ταύτης διατάξεως τρεῖς μόναι μνημονεύονται μεταρρύθμισεις, αἵτινες, προτανθεῖσαι μεταγενεστέρως, παρεδέχθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου.

Πρώτη. Ἦτο καθιερωμένος ὁ νόμος τῆς ταῦτοπαθείας ὡς πρὸς τὴν ἀπώλειαν τῶν ὀφθαλμῶν, ὅστις ἐπέταττεν ὅτι ὁ ἐξορύξας ὀφθαλμὸν ἐτέρου, νὰ ὑποβάλληται εἰς τὴν ἀντικοπὴν τοῦ ἰδικοῦ του. Μονόφθαλμος τις πολίτης (τοῦ ὁποίου ὁ ἕτερος ὀφθαλμὸς εἶχεν ἀπολεσθῇ ἐξ ἀσθενείας) ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν ἀγορὰν μὲ τὸν βρόχον ἐπὶ τοῦ τραχήλου, καὶ ἐπρότεινεν ὅτι ἐὰν ὁ ἔχων ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἤθελε τυφλώσει πολίτην μονόφθαλμον, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἐγκληματίας ἐμελλε νὰ ὑποστῇ τὴν καταγινωσχομένην ὑπὸ τοῦ νόμου ποινὴν, αὕτη ἤθελεν εἶσθαι δυσανάλογος, διότι ἐνῶ κατέλυε ὀλοτελῶς τὴν ὄρασιν τοῦ μονοφθάλμου, αὐτὸς δὲν ἀπελάμβανε τὴν ἰδίαν τιμωρίαν διὰ τῆς ἐξορύξεως τοῦ ἐνὸς ὀφθαλμοῦ, ἐπειδὴ τοῦ ἀπέμενεν ὁ ἕτερος· ὅθεν εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἦτο δίκαιον ν' ἀπολύῃ ὁ ἔνοχος ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμοὺς. Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη παρεδέχθη ὑπὸ τοῦ δήμου.

Δευτέρα. Ἐτερος νόμος ὑπῆρχεν, ὅστις παρεχώρει τὸ δικαίωμα εἰς τὴν γυναῖκα νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸν ἄνδρα, καὶ νὰ συνοικῇ μὲ οἷονδήποτε ἕτερον εὐηρεστεῖτο. Γέρων τις ἔχων γυναῖκα νεωτέραν καὶ ἐγκαταλειφθεῖς ὑπ' αὐτῆς, συνεβούλευσε τοὺς πολίτας νὰ δι-

εἰσθῶσι τὸν νόμον, καὶ νὰ διατάξωσιν ὅτι καὶ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν θέλωσι νὰ μεταβῶσιν εἰς ἑτέρας ἀγκάλας, νὰ δύνανται μὲν ἀμφότεροι νὰ πράττωσι τοῦτο, ἀλλ' οὔτε ἡ γυνὴ, ἂν ἦναι νεωτέρα, νὰ μεταβαίνει εἰς νεώτερον ἄνδρα ἀπὸ τὸν ἐγκαταλειφθέντα, οὔτε ὁ ἄνθρωπος, ἂν ἦναι νεώτερος τῆς γυναικὸς, νὰ πέρνῃ νεωτέραν τῆς ἐγκαταλειφθείσης. Ἡ πρότασις αὕτη ἐνεκρίθη, ὡς συμβάλλουσα μάλιστα τὰ μέγιστα εἰς τὴν διατήρησιν τῶν χρηστῶν ἡθῶν.

Τρίτη. Ἐτερος περὶ ἐπικλήρων ἴσχυε νόμος (τεθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος), ὅστις διέταττεν ὅτι ἡ ἐπὶ κληρὸς ὤφειλε νὰ νυμφεύηται τὸν πλησιέστερον συγγενῇ, ὡς καὶ οὗτος νὰ ὑποχρεοῦται νὰ νυμφεύηται τὴν ἐπὶ κληρον, ἢ ἄλλως ἀποποιούμενος νὰ δίδῃ εἰς αὐτὴν λόγῳ προικὸς, ἂν ἦτο πενιχρὰ, πεντακοσίας δραχμὰς. Πτωχὴ τις ἐπὶ κληρὸς ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν δῆμον μὲ τὸν βρόχον ἐπὶ τοῦ τραχήλου, καὶ ἐπρότεινε νὰ ὑποχρεοῦται ἄνευ ἐναλλαγῆς ὁ πλησιέστερος συγγενὴς νὰ νυμφεύηται τὴν ἐπὶ κληρον, διότι οἱ πλούσιοι ἤθελον πάντοτε ὑπεκφεύγει τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νόμου, πληρόντες τὰς δραχμὰς, καὶ οὕτω ἤθελον μένει ἄγαμοι καὶ περιφρονημένοι αἱ πενιχραὶ ἐπὶ κληροι. Ἡ διόρθωσις αὕτη παρεδέχθη.

Διὰ τοιούτων διατάξεων ἐπεννόησεν ὁ διάσημος οὗτος ἄνθρωπος νὰ παγιώσῃ καὶ διαιωνίσῃ τὸ ἔργον τοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπισφράγισε καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματός του, διότι εἶχε θέσει νόμον, ὅστις κατεγίνωσκε ποινὴν θανάτου εἰς τὸν ἐνόπλιος εἰσερχόμενον ἐντὸς τῶν συνελεύσεων. Ἡμέραν ὅμως τινα εἰσερχόμενος αὐτὸς ἐνόπλιος ἐκ τῆς ἐξοχῆς εἰς τὴν πόλιν καθὴν στιγμὴν ἐσυνεδρίαζε καὶ ἐθορύβει ὁ λαὸς, καὶ δραμὼν μετὰ τῶν ὀπλῶν τοῦ εἰς τὴν συνέλευσιν, ὅπως προλάβῃ τὰς συνεπείας τοῦ θορύβου, ἐννόησεν ἀμέσως, ἀλλ' ἄργα, ὅτι παρεβίασε πρῶτος αὐτὸς τὸν νόμον τοῦ, καὶ σύρας παραχρῆμα τὸ ξίφος, ἐμπήξεν αὐτὸ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ καὶ ἐφονεύθη.

Τοιαῦτα μεγαλοψυχίας καὶ ἡρωϊσμοῦ παραδείγματα μόνον ἡ

ἀρχαιότης δύναται νὰ μᾶς χορηγήσῃ. Οἱ ἀναδεχόμενοι τὴν θεσμοθέτησιν καὶ τὸν ὀργανισμὸν τῶν πολιτειῶν μεγάλοι ἄνδρες, εἰς οὐδὲν ἕτερον ἀφοροῦσαν, εἰμὴ εἰς τὴν εὐδόσιν καὶ διακώνισιν τοῦ ἔργου των, διότι ἐκ τῆς μονιμότητος τούτου ἐξαρτᾶτο καὶ ἡ μακροδιότης καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν πολιτειῶν. Ἀρνούμενοι ἑαυτοὺς καὶ ἀφιερωνόμενοι εἰς τὴν πατρίδα, ἐθεώρουν καὶ τὴν θυσίαν των ὡς τὴν τελευταίαν σπονδὴν, ὠφειλομένην διὰ τὴν παγίωσιν τῶν θεσμῶν των καὶ τὴν διάρκειαν καὶ εὐημερίαν τῆς πολιτείας. Οἱ λαοὶ μόνον τὰ ἔργα τῶν τοιούτων ἀνδρῶν σέβονται καὶ τηροῦν ἀπαραβίαστα ὡς τόσα τῶν θρησκειῶν των δόγματα, διότι καὶ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς δικαίως θεωροῦν ὡς ὄντα ἀνώτερα τῆς φύσεώς των. Καὶ εὐτυχεῖς καὶ τρισευδαίμονες ἐχρημάτισαν οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀπέκτησαν τοιούτους νόας καὶ εὐηρεστήθησαν νὰ ὀδηγηθῶσιν ἐξ αὐτῶν!

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Ἀφιέρωσις.

Εἰσαγωγή.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Περὶ τῆς νήσου Κρήτης ἐν γένει.	4
ΚΕΦ. Β'. Περὶ τῶν πρώτων τῆς Κρήτης κατοίκων καὶ τῶν ἐπελθόντων εἰς αὐτὴν μετοίκων.	11
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ τῶν κυριωτέρων τῆς Κρήτης πόλεων καὶ τῶν ἀποικιῶν της.	18
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης τῶν Κρητῶν.	29
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ τῶν Βασιλέων τῆς Κρήτης.	42
ΚΕΦ. ΣΤ'. Περὶ τῶν νόμων τοῦ Μίνως.	54
§. α. Θεμελιώδεις τῆς Πολιτείας θεσμοί.	55
Κόσμοι — Γέροντες — Δῆμος ἢ Λαὸς —	
Ἀνατροφὴ τῶν παιδων — Πόλεμος.	
§. β. Δημόσιον ἢ διεθνὲς δίκαιον.	70
Ξένοι.	
§. γ. Διατάξεις εἰδικαί.	74
Δοῦλοι.	
Τὸ ἔτος καὶ οἱ μῆνες τῶν Κρητῶν.	
ΚΕΦ. Ζ'. Σχέσεις ἐπὶ τῶν νόμων τοῦ Μίνως.	79
ΚΕΦ. Η'. Περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν διασῆμων ἀνδρῶν τῶν Κρητῶν.	88
ΚΕΦ. Θ'. Παρακμὴ τῶν Κρητῶν καὶ κατάκτησις αὐτῶν παρὰ τῶν Ῥωμαίων.	93

ΚΕΦ. Γ'. Συνοπτική ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων ἀπὸ τῆς
Ρωμαϊκῆς μέχρι τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως τῆς Κρήτης. 101

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΚΕΦ. Α'. Ἡ Σπάρτη καὶ ὁ Λυκοῦργος.	109
ΚΕΦ. Β'. Ἡ Πολιτεία τῆς Σπάρτης.	116
§. α'. Βασιλεία.	116
§. β'. Γερουσία.	121
§. γ'. Δῆμος.	123
§. δ'. Ἐφορεία.	125
§. ε'. Βιδιαῖοι.	129
ΚΕΦ. Γ'. Ἰσομοιρία τῶν γαιῶν.	130
Νομίματα καὶ Τέχναι.	
ΚΕΦ. Δ'. Φειδίτια ἢ κοινὰ συμπόσια.	134
ΚΕΦ. Ε'. Γάμοι ἢ Συνοικέσια.	142
ΚΕΦ. ΣΤ'. Ἀνατροφή τῶν παιδῶν.	148
ΚΕΦ. Ζ'. Ἀσχολίαι καὶ ἱματισμὸς τῶν ἀνδρῶν.	161
Ἐκστρατεία καὶ πόλεμος.	
ΚΕΦ. Η'. Ἀμεταψήφιστον τῶν Ἀρχῶν.	168
— Ξένοι — Θυσίαι καὶ ταφή τῶν τεθνεώτων	
— Ἐγγραφοὶ καὶ ἄγραφοι νόμοι.	
ΚΕΦ. Θ'. Δούλοι.	171
ΚΕΦ. ΠΡΟΣΘΕΤΟΝ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ. Περὶ τῆς νο- μοθεσίας τῶν Λοκρῶν καὶ τῶν Θουρίων.	176

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. 1. στίχ. 16 γράφ. σιτοδείας. — Σελ. 3. στίχ. 23 γράφ. ἀκρω-
τηρίων. — Σελ. 9. στίχ. 22 γρ. ἐψημένος. — Σελ. 22. στίχ. 15 γρ.
τετειγισμένη. — Σελ. 24. στίχ. 14 γρ. ὀπωρῶν. — Σελ. 30. στίχ. 1
γρ. ἐντελής, καὶ στίχ. 6 γρ. ἀλληγορίας. — Σελ. 33. στίχ. 14 γρ. σι-
τοδείας. — Σελ. 34. στίχ. 9 γρ. πρότερον. — Σελ. 36. στίχ. 7 γρ.
Παρεδέχοντο, καὶ στίχ. 16 γρ. ἡ δὲ — Σελ. 27. στίχ. 28 γρ. ἀρχαϊό-
της — Σελ. 38. στίχ. 10 γρ. ἐπασχοληθῶμεν — Σελ. 39. στίχ. 8 γρ.
Ἰωνικὴν — Σελ. 46. στίχ. 8 γρ. Πασιφάης, — Σελ. 47. στίχ. 1 γρ.
ὄπου, καὶ στίχ. 2 γρ. κεφαλῆς — Σελ. 57. στίχ. 3 γρ. οἶκημα, καὶ
στίχ. 9 γρ. ὄχι — Σελ. 62. στίχ. 6 γρ. Μοντεσκιῶ, καὶ στίχ. 25 γρ.
προκειμένου — Σελ. 64. στίχ. 9 γρ. θεία, καὶ 25 γρ. τῶν — Σελ. 69.
στίχ. 22 γρ. Λακεδαιμόνιοι, καὶ στίχ. 28 γρ. ἄσμα, καὶ στίχ. 29 γρ.
ἄδων — Σελ. 70. στίχ. 2 γρ. ἄδων — Σελ. 86. στίχ. 27 γρ. μορφώ-
σεως — Σελ. 101. στίχ. 5 γρ. Βυζαντινὴν — Σελ. 105. στίχ. 1 γρ.
ἀσπασμὸν — Σελ. 113. στίχ. 15 γρ. εὐηρέστησεν — Σελ. 123. στίχ.
51 γρ. αὐτὴν, — Σελ. 137. στίχ. 2 γρ. δάφνης, καὶ στίχ. 30 γρ. τὸ
ἄγαλμα — Σελ. 139. στίχ. 11 γρ. ἔρριπτε — Σελ. 150. στίχ. 5 γρ.
πᾶς — καὶ στίχ. 23 γρ. ἐπροκάλουν — Σελ. 179. στίχ. 21 γρ. καθὼν

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ. (α).

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ.

	Σωμ.		Σωμ.
Δρ. Μαρῖνος Τ. Χαριτάτος π.		Ευάγγελος Κουλουμπής	1
Τιμοθέου	12	Ιωάννης Ν. Γερουλάνος	1
Ἀνδ. Δαλλαπόρτ. Ὀκταβιάτος	1	Γεώργιος Ἀλφονσάτος	1
Δρ. Ἀνδ. Κατσαίτης π. Δημ.	4	Δρ. Λεωνίδης Κατσαίτης	1
Νικόλαος Μ. Κεφαλάς	1	Χαράλαμπος Ἀνδρ. Κεφαλάς	1
Μηχαήλ Α. Μπονάνος	2	Πέτρος Τ. Γ. Χαριτάτος	3
Ιωάννης Μιλιαρέσης	3	Δρ. Χαράλαμπος Αύλάμης	1
Γερ. Α. Τσιτσέλης	1	Δρ. Ιάκωβος Πολυκαλᾶς	1
Κωνσταντ. Τ. Λασχαράτος	1	Δρ. Ιωάννης Β. Τ. Χαριτάτος	4
Γεράσ. Κ. Τσιτσέλης	1	Σπυρίδων Ν. Ζ. Ἀραβαντινός	1
Ιωάννης Πρεσβύτε. ὁ Λοδέρδος	1	Νέστωρ Τ. Ευδιᾶς	1
Σταμάτης Παπύρης	1	Ζήσιμος Σαγδινάτσος	1
Ιωσήφ Π. Τυπάλδος	1	Δρ. Μηχαήλ Τ. Χαριτάτος	1
Ιωάννης Πυλλαρινός	1	Δρ. Σπυρίδων Τ. Τσανῆς	1
Γεώργιος Γ. Κουρούκλης	1	Ἀνδρέας Τ. Παυλῆς	3
Ι. Α. Ἀραβαντινός	1	Δρ. Ι. Κ. Τ. Χαριτάτος	1
Χαράλαμπος Λυκούδης	1	Δρ. Παῦλος Α. Τ. Ευδιᾶς	4
Παναγῆς Ε. Σκαλτσούνης	2	Θεόδωρος Καρούσος	2
Παῦλος Γ. Κούρτσουλας	1	Δημήτρ. Ἀθ. Ἀραβαντινός	2
Γεράσιμος Λιβαθινόπουλος	1	Ιωάννης Σ. Μάνεσης	1
Ἀνδρέας Γερουλάνος	1	Γεώργιος Τ. Παυλῆς	1
Ιωάννης Τ. Ἀλεξανδράτος	1	Γ. Ν. Αύλάμης	1
Νικόλαος Β. Αύλάμης	1	Δρ. Ιωάννης Τ. Πολυκαλᾶς	1

(*) Ἐκ τῶν Ἀγγελιῶν τὰς ὁποίας εἴχμεν διανέμει, τινὲς δὲν μᾶς ἔφθασαν ἐγκαίρως, ὥς ἐκ τούτου καὶ τὰ ὀνόματα τῶν εἰς αὐτὰς ὑπογρα-
φάντων, διαμένουν ἀτύπωτα. Αἰτοῦμεν δὲ συγγνώμην παρὰ τῶν ΚΚ.
Συνδρομητῶν, ἐὰν ἕνεκὰ τοῦ δυσαναγνώστου τῶν ὑπογραφῶν τῶν, πρε-
σβερεῖσαν λάθῃ τινὰ εἰς τὴν τύπωσιν τῶν ὀνομάτων τῶν.

Σωμ.	Σωμ.
Σπυρίδων Λούζης	1 Αντώνιος Ζερβός π. Δημητ.
Δρ. Θεοδόσιος Λαυράγκας	1 Ανδρέας Πουλάκης Ευστάθ.
Μαρίνος Ίερ. Βάρλας	1 Δρ. Σ. Βυζάντιος
Δρ. Γεώργιος Τ. Φορέστης	1 Γεώργιος Κόγγος
Δρ. Μαρίνος Τρέκας	2 Κωνσταντ. Γ. Φιλιππίδης
Δρ. Γερ. Κατσαίτης π. Σταμ.	3 Χαράλαμπος Πανᾶς.
Δρ. Θεαγένης Κεφαλάς	1 Ίερ. Ζαχαρίας Α. Λιδιεράτος
Γεώργιος Κ. Τ. Χαριτάτος	1 Δημήτριος Ραυτόπουλος
Γεράσιμος Περιστιάνης Σπυρ.	1 Διονύσιος Καλάβριας
Μαρίνος Κ. Κρασσᾶς	1 Θεόδωρος Πεφάνης
Δ.ρ. Διονύσιος Λιθαδᾶς	1 Νέστωρ Σολομός
Ἐλευθέριος Πυλλαρινός	1 Εὐσέβιος Πανᾶς
Ἰωάννης Ίεροδ. Κατσαίτης	1 Ὁ Ίερ. Νικόλ. Δρακονταϊδῆς
Σπυρίδων Φλαμπουριάης	1 Ὁ Ίερ. Θεόκλητος Ρουμπάτος
Νικόλαος Ι. Κατσαίτης	1 Γεώργιος Ίεροδ. Σάρλος
Νικόλαος Τ. Χαριτάτος	1 Κωνσταντ. Ίερ. ὁ Μωραΐτης
Πέτρος Φαρακλός	1 Σπυρίδων Ζερβός Καναλάτος
Κωνστ. Μακρῆς Παπαδάτος	1 Σπυρίδων Ν. Πιτσαμάνος
Κωνστ. Τ. Ἀλφονσάτος	1 Ανδρέας Γαζῆς
Ἀναστάσιος Τ. Πρετεντέρης	1 Βασίλειος Καλιγᾶς
Ἰωάννης Ίερεὺς Μελιδόνης	1 Εὐαγγελινός Καροῦσος
Παναγῆς Λοβέρδος Κωστής	1 Μαρίνος Βικτ. Φωκᾶς
Γεράσιμος Ι. Πολυκαλᾶς	1 Γεώργιος Δε-Κρασσᾶς π. Σπ.
Σπυρίδων Ν. Λευκόκοιλος	1 Μαρίνος Ἀραβαντινός
Γεράσιμος Ε. Πυλλαρινός	1 Νικόλαος Ἄννινος π. Γρηγ.
Σ. Κ. Νέτσος	1 Βικέντιος Σ. Καρύδης
Ν. Γ. Μακρῆς	1 Σπυρίδων Μ. Βέγιας
Γ. Μ. Τσανῆς	1 Παναγῆς Θ. Θεοφιλάτος
Γεώργιος Μπαλέσης	1 Χαράλαμ. Δ. Λιθαθινόπουλος
Ἀνδρέας Ν. Μομφερράτος	1 Γεώργιος Μ. Κολέντης
Σπυρίδων Π. Χωραφᾶς	1 Ἀναστάσιος Μοσχόπουλος
Παναγῆς Ζερβός π. Κοσμᾶ	1 Γεράσιμος Δ. Λιθαδᾶς
Παναγῆς Κοσμάτος	1 Σάββας Διθάρης
Γεώργιος Παντελάτος	1 Ἰωάννης Α. Γαζῆς

Σωμ.	Σωμ.
Λεωνίδας Παρτίδος π. Νικολ.	1 Διονύσιος Τσηρᾶς
Γεώρ. Τυπάλ. Μπρόντζας	1 Διονύσιος Δ. Καλοδούκας
Δημήτριος Καλός	1 Ἀναστάσιος Πήλικας
Θεοδόσ. Μοσχόπ. τοῦ Σπ.	1 Διονύς. Ι. Δημητρακόπουλος
Ἀθανάσιος Σπετσιέρης	1 Δ. Καρβελλᾶς
Γεώργιος Δ. Ροχωτᾶς	1 Ι. Φ. Μερκάτης
Εὐστάθιος Λοβέρδος π. Νικ.	1 Ν. Μονσινιὸρ
Γεράσιμος Γ. Κομινάτος	1 Γ. Ν. Καλλίνικος
ΖΑΚΥΝΘΟΥ.	
Δημήτριος Μακρῆς	1 Δ. Μάνεσης
Παῦλος Ταβουλάρης	1 Δ. Φραγγόπουλος
Ι. Λισγαρᾶς	1 Διονύσιος Μπαλαμμένος
Εὐστάθιος Τσιλιμίγαρος	1 Π. Βολτέρρας
Σπυρίδων Μαρίνης	3 Γεώργιος Καρβελλᾶς
Παναγῆς Ίερεὺς Κλάδης	1 Διονύσιος Βολδοῦς
Παῦλος Ίερεὺς Λογοθέτης	1 Θ. Καραμαλίκης
Ἰωάννης Ι. Δομενεγίνης	1 Α. Χ. Μουζάκης
Μηχαήλ Νομικός	1 Ἰωάν. Παπακυριακόπουλος
Φραγγῆσχος Κουερῖνος	1 Σ. Τυρογαλᾶς
Α. Θεριανός	1 Ν. Καραμπίνης
Ἄγγ. Σιγοῦρος Δεσύλλας	1 Σπυρίδων Ἀρβανιτάκης
Δ. Αργασάρης	1 Γ. Α. Μαρκάτης
Ἀνδρέας Φαραός	1 Δημήτριος Κοχολέβης
Σπυρίδων Ἀντίοχος	1 Ι. Ἀρβανιτάκης Κόκιαρης
Δημήτριος Ι. Πατέλλης	1 Γεώργιος Λογοθέτης
Κανονικός Σέρβας Καθολικός	1 Ἰωάννης Κοκκίνης
Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος	1 Σπυρίδων Γρυπάρης
Ἀνδρέας Τερτσέτης	1 Διονύσιος Ἀβούρης
Ἰωάννης Κοργιανήτης	2 Κωνστ. Παπαλαμπιρόπουλος
Διονύσιος Δρογκίτης	1 Διονύσιος Κάνδηλας
Ἀναστ. Ι. Βερύχιος	1 Γεώργιος Κοκκινάκης
Μάρκος Κοκκίνης	1 Γεώργιος Μπόγδανος
	1 Παναγιώτης Ζαβραδινός
	1 Πέτρος Ξένος Καλόζωνος
	1 Ν. Ε. Περιστιάνος

Σωμ.		Σωμ.	
Γεώργιος Τσορτσέτος	4	Δ. Λάμπρος	4
Κωνσταντίνος Λομβάρδος	5	Αλέξανδρος Κοχόλης	4
Φραγγίσκος Δομενεγίνης	4	Σπυρίδων Μεταξάς	4
Δημήτριος Παχάμης	4		
Δημήτριος Μάτσης	4	ΔΕΥΚΛΑΟΣ.	
Δημήτριος Καλλίνικος	4		
ΚΕΡΚΥΡΑΣ.		Σπυρίδων Δρακόπουλος	4
Σωκράτης Κουρής		Ιωάννης Φίλιππας	4
N. Κόνεμένος		Η έμπ. Δέσχη Αμάλθειας	4
A. Παραμυθιώτης	3	N. Κορφιώτης	4
M. Πολυλάς	2	Ανδρέας Γολέμης	4
Σπυρίδων Δ. Μπαλτάς	4	Άγγελος I. Γαβαλάς	4
Πέτρος Βιτάλης	4	Ευστάθιος Ρούσσο	4
Νικόλαος Γκιώνης	4	Άχιλλεύς Αλεάντρης	4
Στέφανος Παδουάς	4	Αναστάσιος Μαρίνος	4
Μηχαήλ Σ. Ίδρωμένος	4	Αριστοτέλης Βαλαωρίτης	2
N. Λούζης	4	Δημήτριος Κόνδαρης	4
Στέφανος Δεσύλλας	4	Ιωάν. Καβαδίας Ιατρός	4
Ιωάννης Παγκράτης	4	Άχιλλεύς Τάρχος	4
I. Άγγελάτος	4	Ιωάννης Στεφανίτης	4
Ανδρέας Χρισοβιτσιάνος	4		
N. Βρυώνης	4	ΙΘΑΚΗΣ.	
I. Θερογιάννης	4	Ο Ιθάκης Γαβριήλ	4
Σταμάτιος Λάσκαρης	4	Σ. Γ. Καραβίας	4
A. Σέμος	4	Σ. Α. Κυπαρίσης	4
Γ. Δ. Κόλας	4	Ευαγγελινός Καραβίας	4
T. Α. Κωστάντιος	4	Φώτιος Κ. Δραγανίγος	4
Χριστόδουλος Καβαδίας	4	Νικόλαος Σταύρακας	4
Κάρολος Ιωάν. Βιάτης	4	Μάρκος Παΐζης	4
Ανδρέας Μορραΐτης	4	Π. Χαλκιοπούλος	4
Αντώνιος Πολυλάς	4	Νικόλαος Α. Βουλισμάς	4
Νικόλαος Μάνσης	4	Γεράσιμος Π. Πιεράκος	4
		Σπυρίδων Τσεμπέρης	4

Σωμ.		Σωμ.	
Ἀδελφία Βλασόπουλοι	4	Χαράλ. Χοτσάνης π. Κοσμ.	4
Εὐστάθιος Κ. Δραγανίγος	4	Γ. Ν. Σταῦρος	4
Βασίλειος Δούκας	4	Ἐλοῖζα Κασιμ. Κα. Μόρμωρη	4
Γεώργιος Τσαπραλῆς	4	Ἰωσήφ Ν. Πάτερος	4
Σταμάτης Γ. Μαυροκέφαλος	4	Γεώργ. Ἀρώνης τοῦ Παναγ.	4
Α. Βουλισμάς	4	Φ. Α. Καλλονᾶς	4
Ι. Πεταλᾶς	4	Π. Ἀγγελ. Κοτσάμπας	4
Γεώργιος Γ. Δεδομένικος	4	Δημήτριος Ἰωάν. Παστὸς	4
Μαρίνος Γ. Πήλικας	4	Ἀναστάσιος Μπαρμπαρίγος	4
Γ. Σ. Βαλσαμάκης	4	Ι. Ν. Καλοκερινὸς	4
Γεώργιος Ε. Δρακούλης	4	Ν. Σ. Καλούτσης	4
Νικόλαος Χ. Ζαβὸς	4	Ἐμμανουήλ Μόρμωρης	1
Διονύσιος Ζαμπέλης	4	Ἰωάννης Γ. Καλούτσης	1
Μ. Καραβίας	4	Α. Ε. Κοντολέων	1
Γεράσιμος Πεταλᾶς	4		
Διονύσιος Σολομὸς	4	ΠΑΞΩΝ.	
Σπυρίδων Π. Φερεντῖνος	4		
Ρ. Ι. Ῥακόπουλος	4	Δημήτριος Μακρῆς	1
Πιέρος Σ. Πιέρος	4	Δημήτριος Ἀρβανιτάκης	1
		Ἰάσων Μαράτος	1
ΚΥΘΗΡΩΝ.		Ν. Γ. Κάγκας	1
Ὁ Κυθήρων Εὐγένιος	4	Δρ. Ἀναστάσιος Μιτσιάλλης	1
Κ. Ι. Κεντρωτῆς	4	Δρ. Γεώργιος Ι. Βελιανίτης	1
Κοσμάς Πανάρετος	4	Συμεὼν Ἱερομ. Μουρίκης	1
Θεόδωρ. Κασιμ. Ἀλοῖζος	4	Μηχαὴλ Μουρίκης	1
Μηχαὴλ Κοζάκης	4	ΚΡΗΤΗΣ.	
Χαράλαμπος Μ. Καρατέλης	4		
Ε. Στάης	4	Ὁ Κυδωνίας Μησαὴλ	1
Π. Α. Μακρακάφης	4	Ὁ Κισάμου καὶ Σελήνου Γε-	
Κωνσταντῖνος Δ. Λαζαρέτης	4	ράσιμος	1
Ἰωάννης Ν Μαχαιριώτης	4	Ν. Αἰθαζίδης	1
Ἰωάννης Νικηφοράκης	4	Μηχαὴλ Νικολαΐδης	1
Ἐμμαν. Στάης π. Γεωργίου	4	Α. Ν. Ἐλευθερίου	1

Σωμ.		Σωμ.
1	Ἰωάν. Ν. Παπαδάκης	1
1	Π. Λυκούδης Ἰατρός	2
1	Α. Κ. Σπανούδης	1
1	Νικόλαος Πατσιμίδας	1
1	Ἐμμ. Ν. Περαντσάκης	1
1	Ι. Ν. Στεφανίδης	1
1	Παναγιώτης Ἱερ. Κασιμάτης	1
1	Ἀναστάς. Β. Μανολακάκης	1
1	Ἐμμ. Πρεβελεργιάδης	
1	Νικόλαος Σ. Παπαδάκης	
1	Σ. Ι. Μαρκαντωνάκης	
1	Ι. Δαπόντες	
1	Ν. Βαρουχας Ἰατρός	
1	Πορφύριος Λαυριώτης	
1	Ἐμμ. Μ. Τοράκης	
1	Χ. Δημήτρ. Χαρ. Πιππάκης	
1	Γερ. Καθηγούμ. Χρυσοπηγῆς	
1	Ν. Βρόσκης	
1	Ν. Χ. Ι. Βαμβακῆς	
1	Σπυρ. Χριστοδ. Τσάκωνας	
1	Κ. Χρυσουλάκης	
1	Α. Παπαδάκης	
1	Ἰωάννης Σαμιακός	
1	Εὐαγγελινός Ἀλεξίου	
1	Γεώργιος Φορτσάκης	
1	Νικόλ. Κ. Μετσοτάκης	
1	Τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἀγίας Τριά-	
1	δος Μισαήλ	
1	Κ. Μαλατάκης	
1	Ἐρρίκος Μοάτσος	
1	Ἰωάννης Παλιουδάκης	
1	Γεώργιος Α. Πλοῦμ	
1	Παρθένιος Ἱερομ. Γωνιώτης	
1	Νικόλαος Μοάτσος	
	ΣΥΡΟΥ.	
	Μ. Π. Περίδης	5
	Ἰωάννης Σαχόρραφος	1
	Τίτος Δαμβέργης	1
	Γ. Α. Σκουλᾶς	1
	Θεόφραστος Χαϊρέτης	1
	Π. Βουρδουμπάκης	1
	Γρηγόριος Δασκαλάκης	1
	Χρῖς. Γ. Δασκαλογιωργάκης	1
	Ἰωάννης Χ. Ἀσκουτσάκης	1
	Γεώργιος Ι. Κουκουλῆς	1
	Μίνως Μπογιατσόγλου	1
	Α. Ν. Μαρκαντωνάκης	1
	Ἐμμ. Μαγκάκης	1
	Ἐμμ. Βυβιλάκης	1
	Μάξιμος Δ. Δασκαλάκης	1
	Σ. Α. Μαριδάκης	1
	Α. Καζιᾶς	1
	ΠΑΤΡΩΝ.	
	Λεωνίδας Μητσόπουλος	1
	Ἄνδρ. Ἰωάν. Καρόμπεης	1
	Ἀντώνιος Ι. Ἀντωνιάδης	1
	Σ. Μαργαρίτης	1
	Πάτροκλος Ραφτόπουλος	1

ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ